

Libraries in a Changing World

Ralf BRUGBAUER

University of Bayreuth, Germany

Corresponding author emails: ralf.Brugbauer@uni-bayreuth.de

Libraries in a Changing World

Abstract: We find ourselves in a time of violent conflicts. Conflicts between liberal democracies and autocratic regimes are being fiercely fought out in various regions. At the same time, we are facing a digital-technological transformation, however its effects are difficult to predict, particularly due to the further advancements of artificial intelligence. Preserving the comprehensive knowledge of mankind and thus ensuring its existence and dissemination is a task belonging to libraries. But how can libraries really fulfill this responsibility? And if so, under what conditions? This paper will discuss thoughts on the role of libraries in a changing world.

Keywords: libraries, political education, access to knowledge, cultural heritage, information literacy

Citation suggestion: Brugbauer, Ralf. "Libraries in a Changing World." *Transilvania*, no. 10 (2024): 1-5. <https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.01>.

When I was thinking about the theme of this conference, "Information Production and Circulation in the Age of Crisis", I asked myself: Do libraries have a role to play in a changing world, and if so, which one? In this deliberation my thoughts are less centered around climate change, although it can be felt all over the world, but more on political change, on the advance of autocracies, which we encounter so directly, and which distresses and worries us. Everything currently happening in Europe and the Middle East is devastating and there are countless examples of other countries where the population is subjected to cruel violence and brutal oppression. Romania has a shared border with Ukraine. It is hardly possible to be here today and not have to think about this cruel war, which was euphemistically referred to as a "special military operation" for a long time. We see that oppositional thinking can only be stopped by violence, as we recently experienced and had to endure with the example of Alexei Navalny. We also know that this war is being waged with a toxic mixture of manipulation, censorship and state propaganda. This effect is being reinforced by the various instruments from the artificial intelligence toolbox that are now available. In addition to this, many people live in what are effectively "parallel worlds". In "Deep Fakes and the Infocalypse"¹, social scientist Nina Schick describes information bubbles in which people find themselves due to the algorithms used by social media. This creates separate worlds of information and adds to people living in different realities. Disinformation and deep fakes mean that the common (information) basis for a democratic dialog is being lost in many places.

How is a society supposed to be able to classify "alternative facts" correctly? Russian history textbooks are currently being rewritten for school lessons and university programmes. Satellite dishes in Mariupol have been re-programmed: Now only the reception of Russian state television is possible.² Even if libraries certainly do not play a crucial role in this context; perhaps they can make a small contribution to a better-informed and more educated society. I would like to mention five focal points for this, which were also addressed in various specialist contributions at this conference.

1. Nina Schick, *Deep Fakes and the Infocalypse* (London: Monoray, 2020).

2. A new Russian school textbook has been produced that distorts the history of the war against Ukraine and encourages students to join the army: <https://www.bbc.com/news/world-europe-68550459> [Accessed: 18.06.2024] and <https://www.tagesschau.de/ausland/europa/russland-geschichtsbuch-100.html> [Accessed: 18.06.2024]

1. Libraries as places of political education with democratic educational programmes
2. Libraries as institutions that promote free access to knowledge/information
3. Libraries as places where knowledge/information is preserved and cultural heritage is protected
4. Libraries as places that stand up for independence and sovereignty
5. Libraries and their network

1. Libraries as places of political education with democratic educational programmes

The Astra Library and the LBUS University Library are organizing this conference together, two independent, publicly accessible and science-supporting institutions. Both make an important contribution to a democratically enlightened coexistence through a wide range of often low-threshold educational services. The German Library Association³ recently stated: „Bibliotheken haben nicht nur einen Auftrag zur Demokratiebildung, sie sind auch Orte gelebter Demokratie und einer vitalen demokratischen Kultur.“ [Libraries not only have a mandate to educate people about democracy, they are also places where democracy is lived and a vital democratic culture exists.] David Lankes writes in “The New Librarianship Field Guide” (MIT Press 2016): “Die Bibliothek kann ein Forum sein, in dem Gespräche stattfinden und in dem eine Bürgerbeteiligung stattfindet und erleichtert wird. Die Bibliothek als das Agora der Demokratie.” [The library can be a forum in which conversations take place and public participation can develop and be facilitated. The library as the agora of democracy.]

Libraries enable people to take a critical look at the truthfulness of information and, above all, to learn to scrutinise sources carefully. As a “third place”, they impart the necessary skills for this. This service is now one of their core missions. In many academic libraries, so-called “Teaching Libraries” have been established, which develop individual training and further education concepts depending on the target audience, such as pupils, students, professionals and senior citizens. In addition to assistance with literature research, this includes dealing with reference management programmes, Open Access publishing and bibliometric analyses. Finally, due to the requirements of research funding organisations, advice on research data management has now been added as well. In addition to regular face-to-face events, video tutorials for self-study have long been established as a format. Online training courses and online information via ZOOM, MS Teams etc. have also become established.

However, the biggest challenge at the moment is artificial intelligence (AI). At the end of November 2023, 18 countries worldwide, including Germany, have signed an agreement to protect against the misuse of artificial intelligence. This contains non-binding recommendations, including recommendations on the monitoring of AI systems and the protection against data misuse⁴. The European Union will also soon introduce new legislation on artificial intelligence: The “EU Artificial Intelligence Act”. This legislative act will lay the foundation for the regulation of AI in the EU. On January 21st 2024, the 27 EU member states unanimously approved the final draft. Nevertheless, this is not the end of the AI issue. It continues to present the population with the task of finding a way to deal with technological developments. As educational institutions, libraries are faced with the challenge of integrating artificial intelligence into their work, learning new skills, expanding them and imparting them.

2. Libraries as institutions committed to free access to knowledge/information

The publishing industry is still characterised by strong commercial and oligopolistic structures, especially in the scientific field. Large publishers such as *Wiley*, *Springer* and *Elsevier* play a decisive role in determining market developments and thus the research landscape. The call for open access to scientific knowledge (cf. “Berlin Declaration 2003”⁵, Budapest Open Access Initiative, ECHO Charter and Bethesda Statement on Open Access Publishing) was intended to promote the Internet as an instrument for a worldwide basis of scientific knowledge and human reflection and to support the transition to the “Open Access” paradigm for electronic publications. Diamond Open Access platforms could help to reduce the dependency of research output on publishers. This involves models of Open Access publishing that operate without publication fees for authors, are non-commercial and are geared towards the interests of research and science.

3. <https://www.bibliotheksverband.de/> [Accessed: 18.06.2024]

4. <https://www.heise.de/news/Secure-by-design-18-Staaten-unterzeichnen-neue-KI-Richtlinien-9540237.html> [Accessed: 18.06.2024]

5. http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf [Accessed: 18.06.2024]

The Council Presidency recommends that EU member states publish research results financed from public funds directly in OA in the future. It emphasizes the promotion of the development of non-profit publication infrastructures (Diamond Open Access) in the European Union. It advises to support the transformation of the *Open Research Europe* platform into a collective, non-profit, large-scale Open Access research publishing service for the public good. Numerous libraries support this endeavor and advise researchers accordingly when selecting their publication organs. They also support the “Action Plan for Diamond Open Access”⁶. It was presented by Science Europe, cOAlition S, OPERAS and the French Agence Nationale de la Recherche with the aim of promoting a sustainable and community-driven Diamond Open Access landscape. Ultimately, however, the initiators and the libraries are dependent on the will to change the publication culture in science. As long as publications in high-impact journals are regarded as an indicator of a researcher’s performance, institutional repositories for Diamond Open Access journals will hardly stand a chance.

3. Libraries as places where knowledge/information is preserved and cultural heritage is protected

In his article “Zukunft braucht Herkunft” [Future needs origin], Odo Marquard asked how something new can be humanly possible and his answer is: “Nicht ohne das Alte” [Not without the old]⁷. Horst Köhler, former German Federal President, referred to Marquard and added: “Zur Identität gehört ganz wesentlich das Bewusstsein von der eigenen Geschichte” [Awareness of one’s own history is an essential part of identity]⁸. Preserving the knowledge of humanity and thus ensuring its existence and dissemination has always been a recognised and undisputed task of libraries. Libraries, often referred to as the “treasure troves of knowledge”, have been entrusted with this responsibility since ancient times – a challenge they still face today and whose significance is growing in this digital age, maybe more than ever. However, it is no longer just about the “mere” storage of media. In view of the ever shorter half-life of information, libraries must also provide the information entrusted to them reliably and sustainably. There has never been a greater variety of media than today, all of which require different preservation strategies. Irrespective of this, the constantly changing digital file formats of the last few decades have presented libraries with unprecedented technical and structural challenges. They must continually develop new concepts in order to fulfill their social role as memory institutions.

The question seemed to have been answered: For online publications with a digital object identifier, or DOI for short, access would be secured for eternity. However, a study by British scientist Martin Eve was published in the journal *Nature* at the end of January 2024 proving the contrary⁹. He checked access in a sample of more than seven million articles and found that in a good two million cases the articles could not be found. “Many people have the blind assumption that if you have a DOI, it’s there forever, but that doesn’t mean that the link will always work,” stated publication expert Mikael Laakso from the Hanken School of Economics in Helsinki, explaining the significance of the study¹⁰.

This is not the only reason why the digital long-term availability (LTA) of scientifically relevant information is becoming increasingly important to researchers and research institutions. The demand for solutions for the long-term preservation of research data and results, electronic publications and digital scientific and cultural assets is growing in line with this. Therefore, it is the duty of libraries to create a future-oriented infrastructure that enables the efficient and sustainable preservation of digital holdings and through this ensure a basis for innovative science.

With the so-called “digital long-term availability in the Bavarian Library Network”, the State of Bavaria has started a corresponding project in which Bayreuth University Library is also involved¹¹. Three object classes were processed: digital image files (scans), contributions to OA journals and research data. Those classes were analysed with regard to their requirements for long-term provision and procedures.

6. <https://www.scienceeurope.org/media/t3jgyo3u/202203-diamond-oa-action-plan.pdf> [Accessed: 18.06.2024]

7. Odo Marquard, *Zukunft braucht Herkunft: Philosophische Essays* (Stuttgart: Reihe Reclam, 2003)

8. https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Horst-Koehler/Reden/2008/04/20080413_Rede_Anlage.pdf?__blob=publicationFile [Accessed: 18.06.2024]

9. Martin Eve, “Digital Scholarly Journals Are Poorly Preserved: A Study of 7 Million Articles”, *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*, vol. 12, issue 1 (2024). <https://www.iastatedigitalpress.com/jlsc/article/id/16288/> [Accessed: 18.06.2024].

10. <https://www.nature.com/articles/d41586-024-00616-5> [Accessed: 18.06.2024]

11. <https://www.lzv-bayern.de> [Accessed: 18.06.2024]

In the meantime, cooperation has been agreed upon with other initiatives in this field, such as LaVaH¹² from Hesse and Nestor¹³. The international standard is ensured by the recognition of the ISO "Open Archival Information System (OASI)". In principle, however, the following applies: Considerations regarding a sustainable strategy for the long-term availability of electronic media are currently of the greatest relevance, as many related questions are still far from being answered in all details.

4. Libraries as an institution committed to independence and sovereignty

"In der Öffentlichen Verwaltung bestehen hohe Abhängigkeiten zu einzelnen Technologieanbietern. Dies birgt die Gefahr, die Kontrolle über die eigene IT zu verlieren und u. a. Informations- und Datenschutz gemäß nationalen und EU-weit gültigen Vorgaben nicht mehr gewährleisten zu können." [Public administration is highly dependent on individual technology providers. This entails the risk of losing control over their own IT and no longer being able to guarantee information and data protection in accordance with national and EU-wide regulations], wrote the Federal Government Commissioner for Information Technology¹⁴. Petra Gehring, Chair of the Council for Information Infrastructures in Germany (RfII), explained: "Große Player greifen absichtsvoll die Integrität des wissenschaftlichen Austauschs an. Sie betrachten den gesamten intellektuellen Zyklus staatlich getragener und damit freier Forschung als ihr künftiges Produkt." [Big players are deliberately attacking the integrity of scientific exchange. They regard the entire intellectual cycle of state-supported and therefore free research as their future product.] She calls this a "Lebendfalle für Forschende" [life trap for researchers]¹⁵.

Library management software is increasingly becoming part of such ecosystems. Commercial products in particular are highly interesting objects from a data analytics perspective. Individualised personal data of all users, combined with their media usage behaviour and the library's funding streams based on this offer interesting insights. Accordingly, all major providers have developed library analytics models and converted their systems to cloud operation, so that users can no longer have a complete structural overview of the data flows¹⁶. When the question of replacing a library management IT system that had been outdated for many years arose, the majority of the libraries represented in the Bavarian Library Network opted for an open source solution for technical and strategic reasons. The software FOLIO particularly takes into account the desire for independent scope for design and innovation through the concept of micro services in the software architecture¹⁷.

In FOLIO, all data and functions are available via open and documented interfaces. A key feature, however, is that data sovereignty remains with the Bavarian Library Network (BVB) and the participating libraries¹⁸. The data is physically stored at the Leibniz Supercomputing Centre, a publicly funded facility in Bavaria¹⁹. This also guarantees digital sovereignty for the university libraries within the BVB and significantly reduces dependence on database providers, including a possible vendor lock-in. However, the FOLIO library management system is just one example of open source applications that contribute to digital sovereignty. Software for setting up research data repositories, such as DSPACE²⁰, or for the presentation and workflow management of digitised material, such as KITODO²¹, are further examples.

5. Libraries and their network

Buzzwords such as "Era of Collaboration" (2003)²² and "Network Society" (1996)²³ point to the importance of network formation and structures at an early stage. From a technical point of view,

12. <https://www.lavah.de/> [Accessed: 18.06.2024]

13. https://www.langzeitarchivierung.de/Webs/nestor/DE/Home/home_node.html [Accessed: 18.06.2024]

14. <https://www.cio.bund.de/Webs/CIO/DE/startseite/startseite-node.html;jsessionid=617AAFOAD409547E4527BF10535B0D8A.live872> [Accessed: 18.06.2024]

15. Petra Gehring, "Das Schicksal von Open Science steht auf dem Spiel", *Forschung & Lehre* (02.08.2021). <https://www.forschung-und-lehre.de/politik/das-schicksal-von-open-science-steht-auf-dem-spiel-3902>

16. Renke Siems, "Das Lesen der Anderen. Erschienen", *O-Bib*, vol. 9, issue 1 (2022). <https://doi.org/10.5282/o-bib/5797>.

17. <https://www.folio-bib.org/> [Accessed: 18.06.2024]

18. <https://www.bib-bvb.de/home> [Accessed: 18.06.2024]

19. <https://www.lrz.de/> [Accessed: 18.06.2024]

20. <https://dspace.lyrasis.org/> [Accessed: 18.06.2024]

21. <https://www.kitodo.org/> [Accessed: 18.06.2024]

22. R. Agranoff and M. McGuire, *Collaborative public management: New strategies for local governments* (Washington, DC: Georgetown University Press, 2003).

23. Manuel Castells, *The Rise of the Network Society* (Wiley-Blackwell, 2009)

libraries in Germany are predominantly organised in networks, known as library networks, which have arisen from the realisation that providing information would hardly be possible without the provision of jointly developed reference tools. This ultimately resulted in numerous local, regional and supra-regional services, such as the cooperative indexing of print holdings up to large e-book packages, as well as the distribution of media via interlibrary loan. In addition, there are research-supporting library initiatives, such as the establishment of research data repositories, the development of presentation and workflow management tools for the provision of digitised material and the development of search interfaces (VU-Find)²⁴. Finally, FOLIO, the library management system already mentioned, is an interesting example here: technical development is user-oriented and cooperative at a regional, national and international level.

In addition to the technical networks, public and academic libraries are also politically involved in the German Library Association (Deutscher Bibliotheksverband e.V., dbv). More than 9,000 libraries with around 25,000 employees are represented there. The central concern of the dbv is to strengthen libraries to ensure free access to media and information for all citizens. The Romanian equivalent is represented by two large associations: The National Association of Librarians and Public Libraries in Romania (ANBPR) - with more than 3000 members, mainly from public libraries, and the Romanian Library Association (ABR) - with around 1800 members from different types of libraries, such as university, school and specialised libraries.

Within their networks, libraries learn from each other. They make joint decisions and organise themselves, but this does not have to exclude central structures for coordination. In this way, they not only stabilise their identities, but also create resilience against inadequate influence and autocratic encroachment.

In my remarks, I have described the options available to libraries in times of political change. This requires their attention and a clear political stance in order to advocate for open and independent access to knowledge and to preserve this knowledge. Organising themselves in networks should help them resist social attacks.

Let me close with a comment that surprised me very much: During a job interview for an apprenticeship as an assistant for libraries in Bayreuth in February 2024 a young student replied to the question about her motivation to become a librarian with the following: "I want to do something meaningful for society with my work, something that fulfills me." I think this is true for many of us, but we should always be aware of this as well.

I wish the *Annual International Conference Libraries Knowledge and Information* a great and lasting success and wish for you all to receive many good suggestions at this conference and thank you for your attention.

Bibliography

- Agranoff, R., and M. McGuire. *Collaborative public management: New strategies for local governments*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2003.
- Castells, Manuel. *The Rise of the Network Society*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell, 2009.
- Eve, Martin Paul. "Digital Scholarly Journals Are Poorly Preserved: A Study of 7 Million Articles." *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* 12, no. 1 (2024). <https://www.iastatedigitalpress.com/jlsc/article/id/16288/>.
- Gehring, Petra. "Das Schicksal von Open Science steht auf dem Spiel." *Forschung & Lehre* August 08, 2021. <https://www.forschung-und-lehre.de/politik/das-schicksal-von-open-science-steht-auf-dem-spiel-3902>.
- Marquard, Odo. *Zukunft braucht Herkunft: Philosophische Essays*. Stuttgart: Reihe Reclam, 2003.
- Schick, Nina. *Deep Fakes and the Infocalypse*. London: Monoray, 2020.
- Siems, Renke. "Das Lesen der Anderen. Erschienen." *O-Bib* 9, no. 1 (2022). <https://doi.org/10.5282/o-bib/5797>.

24. <https://vufind.org/vufind/> [Accessed: 18.06.2024]

Cunoașterea între bun public și logica profitului: rolul pirateriei în dezvoltarea cercetării științifice din România postcomunistă

Valer Simion COSMA

Lucian Blaga University of Sibiu

Corresponding author emails: simion.cosma@ulbsibiu.ro

Knowledge Between Public Good and the Logic of Profit: The Role of Piracy in the Development of Scientific Research in Post-communist Romania

Abstract: The significant increase in the costs of accessing scholarly resources as a result of what many authors have termed the “oligopolization of the academic market” means that despite the overabundance of scholarly resources and simplified access in the context of the digital revolution, access to scholarly literature is severely restricted for financial reasons. In these circumstances, piracy appears to be a weapon of the weak and a movement that tilts the balance towards individuals with less access to academic resources. In the case of Romania, piracy is a practice to which many academics have resorted, which has contributed significantly to improving the gap in access to scientific literature in relation to the major Western academic centers. This article briefly outlines the process of commoditization of scholarly publishing and examines the role of academic piracy in bridging the gap in access to scholarly literature and the reasons why researchers resort to it.

Keywords: Piracy, oligopol, research, Open Access, semi-periphery.

Citation suggestion: Cosma, Valer Simion. “Cunoașterea între bun public și logica profitului: rolul pirateriei în dezvoltarea cercetării științifice din România postcomunistă.” *Transilvania*, no. 10(2024): 6-22.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.02>

Introducere

În ultimele decenii, mediul academic internațional și cercetarea științifică au suferit o serie de transformări profunde pe coordonatele filosofiei de business și a profitabilizării. Profitul (în sensul obținerii și maximizării) a devenit una din rațiunile fundamentale care structurează și modelează cercetarea științifică, piața editorială și accesul la resurse documentare.¹ Cu variații considerabile de la un domeniu la altul, tot mai multe dintre publicațiile științifice de prestigiu au fost achiziționate de granzi precum Elsevier sau Francis & Taylor, într-un proces de consolidare a unor hegemonii cu iz de monopol și de construire a unor mecanisme de extragere a unor profituri/rente consistente. În plus, aceste mecanisme influențează masiv producția științifică și accesul și ascensiunea în mediul academic. Subscripțiile plătite de bibliotecile universitare și diferite instituții de cercetare au crescut constant în ultimele decenii, în pofida reducerii costurilor de publicare în contextul revoluției digitale, ajungându-se la situații în care reprezentanți ai unor universități prestigioase și dispunând de bugete

1. Adriana Stan, Cosmin Borza, „Deetatization of Culture, Privatization of Politics. The Case of the Publishing Houses in Postcommunist Romania”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, nr. 3 (2020); Bogdan Vătavu, „Making Sense of Bookster: A Commercial Rental Library and Public Libraries in Romanian Capitalist Realism”, *Revista Transilvania*, nr. 9 (2023).

colosale, precum Harvard, să protesteze denunțându-le ca fiind prohibitive.²

Situația este cu atât mai complicată pe măsură ce ne îndepărtăm de marile centre universitare mondiale, înspre universitățile și institutele de cercetare din periferia și semi-periferia globală. În cazul României, dacă până la căderea regimului comunist accesul la literatura de specialitate era puternic limitat în primul rând din considerente de ordin politic, geopolitic și ideologic, în perioada postcomunistă accesul a fost limitat în primul rând de considerente de ordin financiar, logistic și tehnologic. Deplasările în străinătate, mai lungi sau mai scurte, au constituit pentru mulți cercetători oportunități esențiale de accesare a literaturii recente pe domeniile și subiectele studiate, poveștile despre geamantanele cu cărți și copii xerox devenind o parte esențială a folclorului universitar până târziu după anul 2000. Racordarea României la transformările digitale din ultimele decenii a facilitat o mai bună integrare pe piața mondială a cunoașterii și un proces de recuperare accelerată a accesului la resurse de specialitate, în special după integrarea în Uniunea Europeană (2007) și dezvoltarea segmentului de cercetare în direcția achiziției de către bibliotecile universitare și central-universitare a unor abonamente la baze de date prestigioase. Pe de altă parte însă, așa cum îmi propun să demonstrez în această lucrare, o pondere fundamentală în ameliorarea decalajelor în privința accesului la literatura de specialitate a reprezentat-o și o reprezintă pirateria, cele mai cunoscute platforme de profil fiind *LibGen* și *Sci-Hub*.

Recursul la piraterie pentru a descărca articole și cărți de specialitate a devenit un fenomen global, întâlnit atât în țările foarte dezvoltate, cât și în țările încadrabile dintr-o perspectivă Wallersteiniană periferiei și semi-periferiei globale. Un articol³ publicat în 2016 în revista *Science*, la 5 ani după apariția *Sci-Hub*, răspundea încă din titlu la întrebarea cine descarcă articole piratate, răspunsul fiind: toată lumea. Articolul prezintă date furnizate de Alexandra Elbakyan, creatoarea platformei *Sci-Hub*, valabile la nivelul anului 2015. După cum se poate observa și din graficele de mai jos, deși țări ca Iran, India și China conduc detașat în topul descărcărilor, cu 2, 6 milioane, 3,4 și 4.4 milioane de descărcări, se recurge la piraterie pe tot globul, inclusiv în statele cu centre universitare de prestigiu și cu biblioteci renumite pentru cantitatea și calitatea resurselor puse la dispoziție utilizatorilor.

După cum probează o cercetare realizată asupra comunității studentești din Africa de Sud, motivele invocate de cei care recurg la această practică sunt cât se poate de pragmatice, chiar dacă în unele cazuri îmbracă un aer de frondă și tușe ideologice. Tinerii studenți și cercetători au nevoie de articole și cărți pentru lucrările lor și nu-și permit costurile de achiziție ale acestora. Aceștia consideră imoral ca resursele necesare educării să fie la costuri prohibitive și ca lucrările științifice care au fost realizate din fonduri publice să fie comercializate la prețuri exorbitante de către entități private.⁴ În același registru, un text publicat de către cercetătorul Georg Fischer subliniază creșterea considerabilă a pirateriei în contextul restricțiilor impuse în perioada pandemiei Covid-19, când foarte mulți studenți și cercetători nu au mai avut acces la bibliotecile universitare. În 2020, conform autorului, împrumuturile bibliotecilor universitare din Germania au avut parte de un declin de 25%. Faptul că platforme precum *Sci-Hub* sau *LibGen* oferă acces rapid, instant, la multe din publicațiile căutate, fără necesitatea logării sau alte proceduri specifice bazelor de date puse la dispoziție de biblioteci în virtutea abonamentelor plătite corporațiilor care le gestionează, a făcut ca inclusiv în perioada post pandemică acestea să fie foarte utilizate.⁵ Acest fenomen este descris de cercetătorii din domeniul organizațional ca fiind o „illegalitate utilă”, prin aceasta înțelegând „diferitele practici, strategii și mecanisme care sunt ilegite sau ilegale, dar foarte necesare pentru a menține o organizație în funcțiune și a-i oferi flexibilitate în aplicarea regulilor formale”.⁶

În lucrarea de față îmi propun să explorez și să analizez rolul pirateriei în muncile de cercetare ale cercetătorilor din România, urmărind atât evaluarea ponderii acestei practici în procesul de obținere a resurselor necesare, cât și cartografierea motivelor principale care stau în spatele acestei acțiuni. Pe de altă parte, încerc să evaluez rolul pirateriei și a unor platforme de profil în ameliorarea decalajului

2. Justin Norrie, „Harvard: Journal subscription fees are prohibitive”, *The Conversation*, 24 Aprilie, 2012. <https://theconversation.com/harvard-journal-subscription-fees-are-prohibitive-6659>.

3. John Bohannon, „Who’s downloading pirated papers? Everyone”, *Science* 352, nr. 6286 (29 Aprilie 2016). <https://www.science.org/doi/10.1126/science.352.6285.508>.

4. Laura Czerniewicz, „Students practices in copyright culture: accessing learning resources”, *Learning, Media and Technology* 42, nr. 2 (2017): 171-184.

5. Georg Fischer, „Academic Piracy”, *Strukturwandel Des Eigentums*, 19 ianuarie 2022. <https://sfb294-eigentum.de/en/blog/academic-piracy/>.

6. Fischer, „Academic Piracy”.

privind accesul la lucrări de specialitate și în dezvoltarea cercetării în România în ultimele două decenii. Ipoteza de la care pornesc este că, din perspectiva accesului la cunoaștere și resurse de specialitate, pirateria a jucat și joacă un rol mult mai mare decât accesul facilitat prin intermediul abonamentelor la publicații periodice și baze de date contractate de către bibliotecile universitare și alte instituții, precum și față de achizițiile de carte străină devenite posibile în contextul unor granturi sau burse, naționale și internaționale.

Trebuie să menționez din start că lucrarea pornește de la experiența personală în ceea ce a însemnat obținerea unor articole și cărți necesare în muncile de cercetare în care am fost implicat în ultimii 15 ani. De la xeroxarea unor cărți împrumutate sau copierea unor copii xerox, până la achiziția de carte străină în contextul diferitelor deplasări internaționale și explozia accesului la resurse după 2010, în contextul familiarizării cu o serie de platforme care puneau la dispoziție articole și cărți piratate, consider experiența mea relevantă pentru peisajul academic autohton, cu atât mai mult cu cât accesul la resurse a reprezentat un subiect constant discutat și disecat cu numeroși colegi de breaslă din domenii foarte variate și cu experiențe similare.

În consecință, una din principalele metode utilizate în acest demers este autoetnografia. Spre deosebire de etnografie, metodă fundamentală în cercetarea antropologică, „autoetnografia se distinge prin modul său de scriere explicit autoreferențial, în care diferența dintre participant și observator este estompată și chiar ignorată, iar textul produs se referă explicit la autor. În autoetnografie, există două moduri de conceptualizare a etnografului/autorului: ca etnograf care scrie autobiografic sau ca subiect etnografic care scrie etnografic despre cultura sa.”⁷ O pondere importantă în economia acestei lucrări o ocupă analiza literaturii secundare, pentru a facilita analiza cazului românesc în contextul mai larg global, urmărind istoricul presei academice și mai ales transformările profunde suferite de mediul universitar și presa academică după al doilea război mondial și în contextul revoluției digitale din ultimele decenii. Această analiză a literaturii secundare urmărește și explicarea procesului de transformarea a cercetării și a mediului academic sub impactul unor rațiuni de business, care au subordonat imperativului maximizării profitului scopul tradițional al cercetării și diseminării rezultatelor, anume slujirea societății și a interesului public. În completare, explorarea blogosferei, a unor forumuri și platforme care vizează popularizarea cercetării și dezbaterii unor chestiuni specifice muncii de cercetare și mediului academic, furnizează numeroase materiale în care autori din mediul academic sau jurnaliști își prezintă experiențele și perspectivele privitoare la pirateria academică și îngreunarea accesului la resurse de specialitate din cauza costurilor prohibitive. Nu în ultimul rând, pentru examinarea cazului românesc am recurs la un chestionar pentru culegerea unor date necesare pentru a înțelege perspectivele cercetătorilor români asupra pirateriei și a modurilor în care aceștia resimt transformarea din ultimele decenii a cercetării într-o veritabilă industrie angrenată în logica financiarizării și extragerii de rente cât mai consistente.

Apariția și evoluția periodicelor academice în epoca modernă

Pe lângă transformările de ordin politic, economic, social și cultural, nașterea lumii moderne a implicat și o transformare profundă în planul organizării cunoașterii, ducând la dezvoltarea din mitologie și filosofie a științei ca efort continuu de înțelegere și explicare a lumii și a oamenilor.⁸ Termenul Știință provine din latinescul *Scientia*, care însemna cunoaștere, iar în secolele XVII-XVIII ajunge să însemne cunoaștere sistematică. Din secolul al XIX-lea, sensul devine tot mai restrâns, vizând o cunoaștere verificabilă, demonstrabilă, o cunoaștere generată de oamenii de știință și care se diferențiază de cunoașterea comună, de zi cu zi.⁹ O parte importantă din acest proces de organizare a cunoașterii și dezvoltare a științei moderne a reprezentat-o apariția revistelor științifice. Primele două reviste științifice au apărut în același an, în 1665, la diferență de 60 de zile una de alta. Este vorba de *Journal de Sçavans*, apărut la Paris, la inițiativa lui Jean Baptiste Colber, ministru de finanțe al regelui Ludovic al XIV-

7. Kathryn Besio, „Autoethnography”, în *International Encyclopedia of Human Geography*, ed. Rob Kitchin, Nigel Thrift, (Amsterdam: Elsevier, 2009), 240.

8. Giovanni Alliot et al., „The history of science: defending epistemology with new technologies”, *American Journal of Nephrology* 19, nr. 2 (1999): 340.

9. Asghar Ghasemi et al., „Scientific Publishing in Biomedicine: A Brief History of Scientific Journals”, *International Journal of Endocrinology and Metabolism* 21, nr. 1 (2023): 1.

lea¹⁰ și *Philosophical Transactions* editat de Societatea Regală din Londra (Royal Society of London). Aceste publicații au fost fondate cu intenția de a contribui la dezvoltarea cunoașterii științifice prin valorificarea rezultatelor colegilor din branșă și de a evita duplicarea rezultatelor, stabilind principiile priorității științifice și al peer review-ului.¹¹

Pe de altă parte, apariția acestor reviste are de-a face și cu efortul unora dintre societățile de cultură și științifice de a face cunoașterea publică, în sialul unor mișcări și transformări culturale declanșate de reforma religioasă și apariția tiparului.¹² Avem de-a face cu o perioadă a clasificărilor și ordonărilor, a inventării disciplinelor și a eforturilor de cartografiere a lumii și organizare sintetică a cunoașterii în enciclopedii, biblioteci, muzee și alte instituții.¹³ Ideea că știința, cunoașterea și cultura trebuie puse în slujba societății se dezvoltă în acest context și fundamentează pentru secole inclusiv modul de funcționare a publicațiilor științifice editate de diverse societăți științifice și funcționând multă vreme într-un regim filantropic în ceea ce privește finanțarea costurilor.

Pe de altă parte, oricât de ambițioasă și generoasă era viziunea unor astfel de societăți, precum Societatea Regală, care urmăreau să facă accesibilă societății Cunoașterea și Știința dincolo de membri care participau la întâlniri și dezbateri, circulația revistelor/jurnalelor era destul de restrânsă, inclusiv în rândul oamenilor de știință.¹⁴ Evoluția tehnologiei, atât în privința tiparului, cât și a mijloacelor de transport și mai apoi comunicare, va extinde semnificativ impactul revistelor științifice și va contribui la dezvoltarea și consolidarea statutului societăților științifice, în strânsă legătură cu dezvoltarea mediului universitar și academic. Secolul al XIX-lea reprezintă o perioadă de dezvoltare accelerată a științei și implicit a publicațiilor periodice științifice, ajungându-se la aproximativ 10 000 de astfel de periodice la sfârșitul secolului, în condițiile în care secolul în cauză debuta cu aproximativ 100 de periodice științifice existente în toată lumea.¹⁵ După o perioadă de coexistență cu alte mijloace de diseminare a descoperirilor științifice și a rezultatelor cercetărilor din domeniu, precum corespondența, monografiile și tratatele, revistele științifice se impun la începutul secolului al XX-lea ca fiind cele mai rapide și convenabile mijloace, pentru ca în secolul al XX-lea să-și consolideze poziția, în special în științele naturale și medicale.¹⁶

Explorarea istoriei periodicelor științifice contribuie într-o manieră decisivă la înțelegerea modurilor în care s-a profesionalizat știința și s-au dezvoltat o serie de practici științifice care au devenit dominante în ultimele două secole, deschizând în același timp posibilități generoase de chestionare a modurilor în care s-a construit știința în sine și cum au contribuit periodicele științifice la crearea și menținerea comunităților științifice, la producerea și diseminarea cunoașterii științifice,¹⁷ la specializarea continuă a muncii de cercetare și la delimitarea tot mai fermă de știința/cunoașterea populară.¹⁸ Pe de altă parte, evoluția periodicelor științifice este puternic influențată de evoluția capitalismului ca sistem economic aflat în plină expansiune în ultimele trei secole, precum și de schimbările de ordin politic și geopolitic. În epoca victoriană, deși majoritatea periodicelor științifice erau inițiate de societăți științifice, o proporție considerabilă dintre acestea au început să fie publicate de întreprinderi comerciale, acestea dovedindu-se mai eficiente în difuzarea lor. Însă, chiar și în aceste condiții, până la cel de-al doilea război mondial, cele mai multe reviste științifice erau în continuare publicate de societăți științifice.¹⁹

Boom-ul cercetării și al periodicelor academice în epoca contemporană

Secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea reprezintă o altă perioadă de ample și complexe transformări în ceea ce privește cercetarea științifică și evoluția periodicelor științifice. Mobilizarea

10. Aileen Fyfe et al., *A History of Scientific Journals. Publishing at the Royal Society, 1665-2015* (Londra: UCL Press, 2022), 19.

11. Vincent Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era”, *Plos One* 10, nr. 6 (2015). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127502>.

12. Peter Burke, *O istorie socială a cunoașterii* (Iași: Institutul European, 2004), 126-129.

13. Burke, *O istorie socială*, 130-170.

14. Fyfe et al., *A History of Scientific Journals*, 217.

15. Sally Shuttleworth și Berris Charnley, „Science Periodicals in the Nineteenth and Twenty-First Centuries”, *Notes and Records*, nr. 70, (2016): 297.

16. Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”, 2

17. Shuttleworth & Charnley, „Science Periodicals”, 298.

18. Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”, 2

19. Ibid., 2.

cercetării științifice în contextul efortului de război a dus deopotrivă la descoperiri spectaculoase puse în slujba societății și creșterii calității vieții, cât și la susținerea mașinării de război și facilitarea unor atrocități fără precedent. Dezvoltarea industriei militare și a capacității de distrugere prin arme nucleare a mers în paralel cu dezvoltarea de arme chimice și biologice folosite în multe din conflictele militare ale secolului al XX-lea, cu consecințe devastatoare asupra combatanților și a populațiilor civile.²⁰ Prin urmare, nu au lipsit interogațiile de ordin etic despre rolul cercetării științifice și responsabilitatea morală a cercetătorilor și a mediului academic.

În contextul creșterii constante a mizei militare și politice în perioada Războiului Rece, cercetarea științifică și implicit rețelele de periodice aferente au cunoscut o creștere semnificativă a investițiilor financiare făcute în special de marile puteri.²¹ Știința și tehnologia capătă un rol proeminent în condițiile dezvoltării societății postindustriale în perioada postbelică, pe fondul unor descoperiri și transformări radicale: bomba atomică, dezvoltarea în 1946 a primului computer (ENIAC), apariția unei noi relații între guvern și știință în SUA prin înființarea Comisiei pentru Energie Atomică (AEC) și a Fundației Naționale de Științe (NSF), dezvoltarea unor noi tehnici de analiză macroeconomică strâns legate de politicile publice și înființarea în 1946 a Consiliului pentru Consultanță Economică, precum și în contextul unei schimbări culturale profunde la nivelul societăților, în direcția unei noi orientări către viitor bazată pe credința în posibilitățile de a controla schimbările prin știință și tehnică.²²

De afluența de fonduri publice pentru cercetarea militară și civilă în SUA, Europa și URSS au beneficiat în anii 1950 și 1960 atât laboratoarele, cât și bibliotecile. Această afluență a dus nu numai la creșterea volumului de cercetare publicată, ci și la creșterea considerabilă a publicațiilor și periodicelor achiziționate de către biblioteci pentru a le pune la dispoziția cercetătorilor și publicului. În acest context are loc o altă schimbare majoră, anume transformarea publicării revistelor științifice într-o industrie, direcție care avea să devină dominantă în următoarele decenii, după cum evidențiază o serie de lucrări recente, care cartografiază și analizează critic această mutație profundă și consecințele multiple asupra cercetării și mediului academic din prezent și din trecutul recent.²³

Reușitele remarcabile ale unor întreprinzători privați – Pergamon Press și Elsevier – intrați în domeniul editorial academic în acest context de afluență financiară și dezvoltare a cercetării, au contribuit substanțial la expansiunea unei piețe internaționale în limba engleză, dar au și perturbat semnificativ contextul în care operau societățile științifice și instituțiile universitare care dominau peisajul editorial academic.²⁴ Această perturbare a implicat, în primul rând, o explozie a numărului de periodice științifice nou apărute și implicit o presiune pe biblioteci să facă abonamente la cât mai multe dintre acestea. În lucrarea recentă (2023) dedicată istoriei jurnalelor academice pornind de la cazul britanic al Societății Regale, Aileen Fyfe et al., prezintă cazul Bibliotecii Muzeului Științei care la începutul anilor șazeci trebuia să facă 700 de abonamente la reviste științifice noi în fiecare an, estimându-se la aproximativ 30.000 numărul total al acestora. Conform estimării făcute de Derek de Solla Price în 1963, acestea publicau aproximativ 6 milioane de articole pe an, cu o creștere de jumătate de milion a numărului de articole în fiecare an, ceea ce evidențiază o creștere cantitativă rapidă și exponențială.²⁵

Această creștere masivă s-a datorat în primul rând companiilor private angrenate în domeniul

20. Friedrich Frischknecht, „The history of biological warfare”, *EMBO Reports*, nr. 4, supliment 1 (2003). <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1326439/>; Stefan Riedl, „Biological warfare and bioterrorism: a historical review”, *Baylor University Medical Center Proceedings*, Dallas (Texas), vol. 17, nr. 4 (2004). <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1200679/>; Brian Palmer, Alex Spelling, „Commemorating a forty year ban on biological warfare”, *UCL Mathematical & Physical Sciences*, 31 martie, 2015. (<http://www.ucl.ac.uk/mathematical-physical-sciences/maps-news-publication/maps1521/>); Josh Wilmoth, „The Horrific Use of Chemical and Biological Weapons in World War I”, *Owlcation*, 14 noiembrie, 2014. <https://owlcation.com/humanities/The-Grotesque-Military-Tactics-of-World-War-I>.

21. Margaret W. Rossiter, „Science and Public Policy since World War II”, *Osiris*, vol. 1, nr. 1 (1985): 273-294. <https://doi.org/10.1086/368649>.

22. Carolyn R. Miller, „Learning from History. World War II and the Culture of High Technology” *Journal of Business and Technical Communication*, vol. 12, nr. 3 (1998): 294.

23. Fyfe et al., *A History of Scientific Journals*, 475; Camila Guindalini et al., „Taking scientific inventions to market: Mapping the academic entrepreneurship ecosystem”, *Technological Forecasting & Social Change* 173 (2021); Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”; Martin Hagve, „The money behind academic publishing”, *Tidsskriftet. Den Norske Legeforening*, vol. 140, 17 august, 2020. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.20.0118>.

24. Fyfe et al., *A History of Scientific Journals*, 475.

25. Ibid., 476.

editorial științific, care erau interesate de extragerea și maximizarea profitului din publicarea lucrărilor științifice, producând o mutație profundă în privința raportării față de această componentă a activității științifice. Companiile private din domeniu, aflate în plină expansiune, deopotrivă în direcția acaparării pieței editoriale existente, cât și în extinderea continuă a ei, au introdus activitatea editorială în logica pieței și a profitabilității, punând presiune inclusiv pe editurile și periodicele universitare sau aparținând de societăți științifice să intre în această logică a rentabilității și profitului, subminând vechea paradigmă non profit, centrată pe ideea de bun public și misiune socială a științei.²⁶ În cuvintele lui Paul Mason, „înainte, economiștii au pus informația în categoria «bun public»: de exemplu, costul științei era suportat de societate – așa că beneficiul era al tuturor. Dar, în anii 1960, economiștii au început să privească informația ca marfă. În 1962, Kenneth Arrow, un mare specialist în economia convențională, a afirmat că într-o economie de piață, scopul invențiilor este să creeze drepturi de proprietate intelectuală”.²⁷ Odată începută această tranziție către comodificarea cunoașterii și a informației au urmat în timp multe alte transformări ale mediului academic și al bibliotecilor.

Consecințele privatizării pieței editoriale academice

În deceniile următoare, editurile comerciale își consolidează dominația asupra pieței publicațiilor științifice, cărți și reviste științifice deopotrivă, astfel că, așa cum arată Carol Tenopir și Donald W. King într-un articol care examinează piața editorială științifică americană, la mijlocul anilor nouăzeci acestea ajung să posede 40% din reviste, dintre care jumătate sunt încadrate științelor naturale/vieții (*life sciences*) - medicină clinică, biologie etc. - în timp ce societățile științifice/profesionale rămân cu aproximativ un sfert din reviste, care acoperă în procente semnificative toate domeniile științifice, mai puțin științele sociale, cu doar 7% din publicații, în comparație cu științele fizice (chimia, fizica), cu aproape jumătate din reviste. Conform aceluiași studiu, editurile universitare și educaționale aveau 16% din publicații, dintre care aproximativ 70% reprezentau domeniul științelor sociale. Alte edituri aparțin guvernului, laboratoarelor guvernamentale, ONG-urilor și unor companii private (Bell Laboratories), însumând aproximativ 20% din publicații, dintre care 63% sunt reviste din domeniul științelor sociale, publicate cu precădere de ONG-uri și organizații guvernamentale. În comparație situația din anul 1977, procentul revistelor științifice publicate de societăți științifice și profesionale a scăzut de la 39% la 23%, iar procentul revistelor publicate de companii editoriale private a crescut de la 35% la 40%. Procentul editurilor educaționale a rămas aproximativ același (16% în 1977 și 18% în 1995), în timp ce categoria „altor” edituri a crescut de la 8% la 21%.²⁸

Acestor date, Vincent Larivière et al adaugă datele prezentate într-un raport al Comisiei Britanice pentru Competiție, care arată că între anii 1994 și 1998, editura privată Elsevier a publicat 20% din toate articolele indexate ISI.²⁹ Exemplul Elsevier este relevant pentru evidențierea unei alte dimensiuni a acestui proces de privatizare a sectorului editorial științific, anume concentrarea tot mai multor reviste academice în portofoliul unor companii editoriale devenite veritabile corporații, în special după intrarea în era digitală. Acest proces de oligopolizare a pieței editoriale academice³⁰ a fost prefațat de criza economică a mediului editorial științific din anii optzeci, care a presupus în special creșterea semnificativă a costurilor revistelor științifice, mult peste rata inflației și peste bugetele de achiziție ale bibliotecilor, ceea ce a dus la întreruperea multor abonamente de către aceste instituții pe parcursul anilor nouăzeci.³¹

Într-un studiu publicat în 2021, Thomas Eger și Marc Scheufen avansează o radiografie cantitativă referitoare la numărul de periodice academice existente, centralizând cifrele puse la dispoziție de mai multe surse și evidențiind procesul de concentrare a pieței academice în portofoliul editorilor privați. Astfel, pornind de la o cercetare cantitativă derulată de Henk Moed, avansează ca număr aproximativ

26. Ibid., 476.

27. Paul Mason, *Postcapitalismul. Un ghid pentru viitorul nostru*, traducere de Carmen Ardelean (București: Editura Litera, 2020), 204.

28. Carol Tenopir și Donald W. King, „Trends in Scientific Scholarly Journal Publishing in the United States”, *Journal of Scholarly Publishing* 28, nr. 3, (1997): 135.

29. Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”, 2.

30. Ibid.

31. Rob Kling, Ewa Callahan, „Electronic Journals, the Internet, and Scholarly Communication”, *Annual Review of Information Science and Technology. Dynamics of Scholarly Communication* 37, nr. 1 (2005): 127. <https://doi.org/10.1002/aris.1440370105>.

al tuturor publicațiilor periodice științifice trei seturi de cifre: 100.000, 87.000 și 73.000. În continuare, prezintă datele statistice valabile la nivelul lunii august 2018 în Ulrich's Web Directory, care listează 33.119 periodice în limba engleză active în sistem peer review, care publică aproximativ 3 milioane de articole pe an, la care se adaugă 9.372 de periodice în alte limbi. În completare, prezintă datele statistice cuprinse în Clarivate Analytics Journal Citation Reports, anume 11.655 periodice cu 2, 2 milioane de articole, la care se adaugă 12 500 de periodice indexate în baza de date Web of Science (WoS) la nivelul anului 2019. Aceeași autori evidențiază concentrarea în mâinile a patru mari companii („the Big Five”) – Elsevier, Springer, Wiley, Taylor & Francis și Sage – a mai mult de jumătate din piața periodicelor academice.³² În ultimii zece ani, numărul articolelor publicate a crescut cu aproximativ 4% anual, baza de date Web of Science indexând pentru anul 2020 mai mult de 3,5 milioane de articole publicate de aproximativ 5.500 de editori, peste 50% fiind publicate de top cinci edituri menționate mai sus.³³

Dincolo de evidențierea dezvoltării exponențiale a pieței academice în ultimele decenii, acest articol și altele pe acest subiect pun în lumină un paradox care trebuie subliniat. Ilustrând cu referire la mediul academic o trăsătură fundamentală a ceea ce teoreticianul Mark Fisher a denumit realism capitalist³⁴, denunțarea critică a unor transformări produse din rațiuni de ordin economic specifice logicii capitaliste are loc într-un cadru respectabil pus la dispoziție tocmai de pilonii sistemului descris și denunțat. Desigur, reacția față de aceste transformări și multiplele lor consecințe se manifestă pe mai multe planuri și în multiple moduri. Alături de mișcarea *Open Access* pornită din rândul cercetătorilor și al librarilor și formalizată prin documente cu caracter manifest petiționar, precum *Budapest Open Access Initiative* (Februarie 2002), *Bethesda Statement on Open Access Publishing* (Iunie 2003) și *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* (Octombrie 2003)³⁵, pirateria reprezintă o formă radicală de opoziție și contracarare a efectelor procesului de privatizare și financiarizare a pieței editoriale academice.

Revenind la procesul de oligopolizare a pieței editoriale academice, un aspect esențial care trebuie evidențiat îl reprezintă amploarea dezvoltării în plan financiar-economic a acestei piețe ca parte din piața financiară globală. Acest aspect este documentat și evidențiat în menționatul studiu publicat de Vincent Larivière et al în 2015, de unde voi extrage câteva date în rândurile următoare. Dezvoltarea accelerată și consolidarea pieței editoriale academice private a dus la o creștere semnificativă a profiturilor pentru companiile din domeniu. Urmărind evoluția profiturilor pentru Reed-Elsevier, cel mai mare actor economic din domeniu, în perioada 1991 - 2013, autorii vorbesc de o creștere a profiturilor de la 665 milioane de dolari la 1451 milioane de dolari, precum și o creștere a marjei profitului de la 17% la 26%. Chiar dacă între 1998 și 2003 marja de profit a scăzut, profiturile au rămas relativ stabile. Ulterior, profiturile absolute și marja de profit au crescut din nou, cu excepția perioadei crizei financiare (2008-2009), ajungându-se la creșteri record de peste 2 miliarde de dolari în 2012 și 2013. Marja de profit pentru divizia Știință, Tehnică și Medicină a companiei a fost chiar mai mare, fiind mereu peste 30% în perioada studiată, cu creșteri exponențiale de la 30,6% la 38,9% între 2006 și 2013. Marje de profit similare au avut în 2012 și 2013 cei de la Springer Science + Business Media (35%), iar divizia John Wiley & Sons' Scientific, Technical, Medical and Scholarly au avut o marjă de profit de 28,3%, în timp ce Taylor & Francis au avut o marjă de profit de 35,7%. Conform studiului menționat, aceste cifre plasau la nivelul anului 2013 companiile menționate undeva la nivelul profitabilității raportate de giganți precum Pfizer (42%), Banca pentru Comerț și Industrie a Chinei (29%) și mult peste Hyundai Motors (10%), cele mai profitabile companii din domeniul farmaceutic, bancar și auto din top 10 cele mai mari companii conform topului Forbes pentru anii 2000. Însușind venituri totale de peste 9,4 miliarde de dolari la nivelul anului 2011, majoritatea realizate de câteva edituri, piața periodicelor academice întrunește în viziunea autorilor condițiile pentru a fi catalogată drept una oligopolistică, în care câțiva giganți precum Elsevier, Springer, Taylor & Francis, Wiley - Blackwell și Wolters Kluwer determină creșterile anuale pentru costurile subscripțiilor, ceea ce implică o creștere masivă a cheltuielilor în domeniul cercetării și

32. Thomas Eger, Marc Scheufen, „Economic perspectives on the future of academic publishing: Introduction to the special issue”, *Managerial and Decision Economics* 42, nr. 8 (2021): 1922. <https://doi.org/10.1002/mde.3454>.

33. Carlos Zapata-Carratala et al, „Against Parasite Publishers: Making Journals Free”, *Basic Research Community for Physics BRCP*, (2022): 9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7212922>.

34. Mark Fisher, *Realism capitalist*, traducere de Paul-Theodor Cristescu (Cluj-Napoca: Editura Tact, 2022).

35. Eger, Scheufen, „Economic perspectives on the future of academic publishing”, 1923.

pun bibliotecile în situația de a fi nevoite să renunțe la multe abonamente.³⁶

Caracterul oligopolistic al acestei piețe este demonstrat și de faptul că veniturile și marjele de profit ale acestor giganți editoriali s-au consolidat sau chiar au crescut și în perioada următoare, în pofida intensificării reacțiilor și mișcărilor de denunțare a acestei situații, atât dinspre cercetători, cât și dinspre biblioteci. Alte studii au prezentat cifre actualizate și au denunțat în termeni tot mai radicali sistemul creat și efectele toxice asupra mediului academic, a cercetării și a bibliotecilor, evidențiind controlul instaurat pe mai multe planuri. Reprezentativ pentru radicalizarea discursului este raportul „Against Parasite Publishers: Making Journals Free”, publicat în format Open Acces în 2022 de o echipă de cercetători din mai multe domenii și dedicat Alexandrei Elbakyan și lui Aaron Swartz, două nume sonore ale pirateriei academice. Pe lângă actualizarea cifrelor legate de veniturile și marja de profit a giganților editoriali deja menționați și a câtorva noi, care au prosperat în ultimul deceniu – IEE, MDPI – raportul evidențiază faptul că marjele de profit ale acestora sunt comparabile sau chiar mai mari cu cele ale unor companii precum Apple, Google, Amazon³⁷ sau inclusiv Microsoft și Coca-Cola, după alte studii.³⁸

Un alt aspect esențial evidențiat de acest raport complex și foarte amănunțit documentat vizează generalizarea modelului de business propus de acest giganți, adică o transformare radicală și fundamentală a domeniului academic și al cercetării într-o piață. Inclusiv editurile care se declară non-profit (70% dintre editurile academice se declară non-profit), precum cum IEE, Oxford University Press sau American Chemical Society, și care concentrează aproximativ 20% din totalul periodicelor academice, s-au aliniat treptat standardelor și practicilor impuse de editurile comerciale din domeniu. Din perspectiva autorilor raportului, modelul lor pretins non-profit nu este doar înșelător, ci chiar mult mai profitabil și mai opac decât cel al editurilor comerciale, în primul rând datorită regimului special de taxare.³⁹

Revoluția Digitală și piața editorială academică

Revoluția digitală începută în anii optzeci și amplificată în deceniile următoare a fost privită deopotrivă cu speranță și îngrijorare dinspre mediul academic și dinspre biblioteci, ca o soluție miraculoasă, atât pentru problema depozitării fizice a colecțiilor de periodice, cât și în privința creșterii accesului la publicații și a reducerii costurilor pentru achiziționarea acestora. În fond, prin impunerea formatului electronic PDF care reproducea formatul tipărit al publicațiilor, costurile de producție scădeau semnificativ, un exemplar putând fi accesat simultan și infinit - în termeni economici, costuri marginale zero - iar costurile de transport dispăreau pur și simplu. Aceasta ar fi trebuit să determine o scădere a costurilor pentru accesarea articolelor și pentru abonarea la colecții de periodice. Vocile sceptice avertizau că digitalizarea va înrăutăți situația, facilitând concentrarea literaturii academice în mâinile câtorva jucători mari din piața editorială deja dezvoltată și privatizată într-un grad ridicat.⁴⁰ Într-o mare măsură, așa cum arată datele prezentate mai sus, scenariul al doilea pare să se fi impus, reducerea costurilor prin generalizarea formatului electronic fiind una din cauzele majore care au contribuit la creșterea exponențială a veniturilor și marjelor de profit începând cu anii nouăzeci.

În plus, oligopolizarea pieței editoriale academice a dat o forță fără precedent giganților din industrie, permițându-le să impună prețuri discreționare⁴¹ și să modeleze mediul academic, cercetarea și industria în funcție de interesele lor. Forța lor de a influența și modela piața editorială academică în funcție de interesele lor de business, adică în direcția prezervării sau chiar creșterii marjelor de profit, se vede inclusiv în modul în care modelul *Open Access* este impus de câțiva ani, atât la nivelul Uniunii Europene,⁴² cât și la nivelul intern al statelor. Mai exact, povara costurilor se mută treptat dinspre abonamentele plătite de biblioteci, universități, institute de cercetare sau utilizatori privați, înspre costurile de

36. Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”, 10-11.

37. Zapata-Carratala et al., „Against Parasite Publishers”, 9.

38. Hagve, „The money behind academic publishing”.

39. Ibid., 9.

40. Larivière et al., „The Oligopoly of Academic Publishers”, 2.

41. Aaron S. Edlin, Daniel L. Rubinfeld, „The Bundling of Academic Journals”, *American Economic Review*, (2005): 441; Aaron S. Edlin, Daniel L. Rubinfeld, „Exclusion or Efficient Pricing. The «Big Deal» of Academic Journals”, *Antitrust Law Journal*, no. 1 (2004): 119-121.

42. *Strategia Uniunii Europene pentru Cercetare și Inovare* include implementarea modelului Open Access, astfel că prevede obligativitatea ca toate publicațiile rezultate în urma unor granturi finanțate de instituțiile Uniunii Europene să fie publicate în regim Open Access, fiind prevăzute în bugetele proiectelor. Vezi: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/open-science/open-access_en#eu-support-for-open-access.

publicare acoperite în principal din granturi finanțate din fonduri publice sau, cum am putut observa în cazul bibliotecilor universitare din Germania în contextul unei vizite de documentare la bibliotecile universităților din Bayreuth și Marburg, din bugetele alocate pentru achiziția de carte și abonamente ale acestora. Cu alte cuvinte, se trece de la un model organizat pe principiul „citorul plătește”, la unul în care „autorul plătește” pentru a putea fi publicat, costurile (Article Processing Charges APC) fiind extrem de ridicate.⁴³ Această tranziție aflată în plină desfășurare protejează sistemul rentelor grase extrase de giganții din industrie și poate fi privită ca o deturnare a filosofiei Open Access de către aceștia. În plus, conform unor studii, acest sistem îi dezavantajează pe tinerii cercetători și pe cei care nu au la dispoziție granturi din care să-și finanțeze costurile publicării în regim Open Access.⁴⁴

Sistemul actual, așa cum este descris în raportul publicat în 2022 de Carlos Zapata-Carratala et al este rezumat într-un interviu de matematicianul Alexander Thomas, co-autor al acestui raport: „Guvernul finanțează cercetarea, plătește salariile celor care asigură controlul calității și sfârșește prin a plăti pentru achiziționarea produsului rezultat”.⁴⁵ Același raport descrie influența covârșitoare a giganților din piața editorială academică asupra vieții academice prin instrumentele de analiză dezvoltate de aceste companii, precum Scopus, deținut de Elsevier sau Web of Science al Clarivate, care sunt vândute universităților și agențiilor guvernamentale responsabile cu finanțarea cercetării. Fiind folosite pentru decizii interne, precum angajările sau promovările, alegerea temelor de cercetare și eligibilitatea pentru obținerea unor finanțări, contribuie la întărirea puterii și influenței unor entități private din afara mediului academic.⁴⁶

Tot mai multe voci din mediul academic și bibliotecar denunță acest control exercitat de aceste entități private interesate de maximizarea profitului și de consolidarea poziției lor, abordând în mod special chestiunea costurilor prohibitive practicate, ceea ce face inaccesibilă literatura științifică pentru foarte mulți cercetători sau cetățeni interesați. În sfera bibliotecilor, au fost și sunt în desfășurare mai multe boicoturi, cel mai reprezentativ fiind cel la adresa Elsevier, generalizat la nivelul tuturor universităților germane membre ale Consorțiului DEAL⁴⁷ și din 2019 la nivelul universităților din California (SUA).⁴⁸

În contextul menționatei mobilități la bibliotecile universitare din Bayreuth și Marburg, am discutat această chestiune cu reprezentanți ai instituțiilor și am încercat să aflu care au fost reacțiile cercetătorilor care în contextul boicotului au fost privați de accesul colecțiilor puse la dispoziție de cel mai important actor din piața editorială academică. Spre surprinderea mea (și a lor), nu au fost plângeri sau nemulțumiri, explicația avansată fiind că probabil aceștia au găsit alte căi de a accesa articolele dorite, licite și ilicite. Iar prin aceasta atingem chestiunea pirateriei academice, puternic dezvoltată în ultimele două decenii și, în opinia mea, cu un rol fundamental în transformarea agendei Open Access dintr-o preocupare relativ marginală și limitată preponderent la mediile bibliotecare și la câțiva cercetători, într-o temă de căpătâi pentru evoluția vieții academice.

Pirateria sau varianta radicală a mișcării Open Access

Când vine vorba de pirateria academică, două nume sonore ies degrabă în prim-plan: Alexandra Elbakyan, fondatoarea platformei Sci-Hub, hăituită cu procese și amenzi și Aaron Swartz, care și-a luat viața în 2013, la 26 de ani, având în față o condamnare la 50 de ani de detenție și o amendă de un milion de dolari, pentru că a încercat să facă publice (gratuit) articole științifice din baza de date JSTOR, folosind un calculator al MIT.⁴⁹ Activitatea lor și activitatea unor colective care stau în spatele unor platforme de pirateria academică, precum Libgen.iu, se încadrează într-un trend mai larg generat de

43. Publicarea în *Nature* a un articol costă aproximativ 10 000 de dolari, iar în *The Lancet Global Health*, aproximativ 5 000 de dolari. Sebastian Mayoni, „Scientific publishers are reaping huge profits from the work of researchers, and the universities are paying for it”, *University Post*, 12 Decembrie, 2022. <https://uniavisen.dk/en/scientific-publishers-are-reaping-huge-profits-from-the-work-of-researchers-and-the-universities-are-paying-for-it/>.

44. Eger, Scheufen, „Economic perspectives on the future of academic publishing”, 1925-1926.

45. Mayoni, „Scientific publishers are reaping huge profit”.

46. Zapata-Carratala et al, „Against Parasite Publishers”, 13.

47. „More German Universities Cancel Elsevier Contracts”, *Enago Academy*, 21 Mai, 2018. <https://www.enago.com/academy/german-universities-cancel-elsevier-contracts/>.

48. Brian Resnick, Julia Belluz, „The war to free science”, *Wox.com*, 10 Iulie, 2019. <https://www.vox.com/the-highlight/2019/6/3/18271538/open-access-elsevier-california-sci-hub-academic-paywalls>.

49. Jason Parry, „A World Without Sci-Hub”, *Palladiummag.com*, Septembrie, 2021. <https://www.palladiummag.com/2021/09/24/a-world-without-sci-hub/?fbclid=IwAR2L0g0io-Nj0eJLWFc6enNFAzTIV-Qyt5KNPRjIU0sp6UXvH8HISivrmQ>.

revoluția digitală din ultimele decenii. Descrisă în termenii unei rezistențe în fața acaparării tehnologiei și informației de către entități private interesate de maximizarea profitului, mișcarea pentru surse deschise, programe realizate în colaborare și libertatea informației are origini în anii optzeci ai secolului trecut, luând avânt în deceniile următoare, exemple relevante în acest sens fiind Wikipedia și Wikileaks. Această mișcare are ca fundament o filosofie complexă care vizează dezvoltarea unei economii bazate pe rețele de informație care să creeze un nou tip de producție, dincolo de capitalism.⁵⁰

În privința publicațiilor academice, viziunea nu este una nouă, izvorâtă dintr-un radicalism politic anticapitalist, ci mai degrabă o recuperare și actualizare a credinței că știința și cunoașterea sunt bunuri publice și trebuie să fie gratuite/accesibile cetățenilor, care a fost un fundament al mediului academic și al presei academice secole la rând. Dacă în mediul academic mișcarea Open Access a avut mai degrabă un caracter petiționar, militant în sensul aducerii în atenția publică a consecințelor și pericolelor aduse de procesul de privatizare masivă a cunoașterii, în medii mai radicale a dus la acțiuni concrete de subminare a sistemului dominant. Pe de o parte, s-au dezvoltat platforme și publicații Open Access care caută să concureze publicațiile hegemoniilor, dintre care cea mai faimoasă este Plos, platforme care găzduiesc articole preprint sau fără peer-review (Arxiv.org) sau platforme care centralizează periodicele în regim Open Access pentru a face mai ușor accesul la ele (DOAJ - Directory of Open Access Journals). Pe de altă parte, platforme precum Libgen sau Sci-Hub au produs breșe și prejudicii direct marilor companii care domină piața editorială academică, făcând accesibile gratuit articole și cărți asupra cărora editurile academice aveau drepturi contractuale. Mai mult, în cazul Sci-Hub, prin chiar interfața simplă și modul de funcționare simplu și rapid, platforma a devenit foarte atractivă inclusiv pentru mulți utilizatori care au acces la publicațiile editurilor și bazelor de date în virtutea unor abonamente instituționale.

În cazul LibGen, platformă cu o vechime mai mare decât Sci-Hub (lansat în 2011), merită evidențiate originile în mișcarea ilegală a samizdatului din perioada sovietică, o formă rudimentară de evitare a cenzurii și circulare a informației în contextul unui control strict. În fond, LibGen se prezintă ca o bibliotecă digitală a cărei colecții se îmbogățesc deopotrivă prin adăugarea titlurilor disponibile gratuit, cât și prin încărcarea lor în platformă de către diverși utilizatori. Popularitatea și relevanța acesteia reiese nu numai din creșterea constantă a numărului de utilizatori și accesări, ci inclusiv din faptul că mulți autori își încarcă singuri sau prin interpuși cărțile tipărite la edituri de top dar disponibile contra cost la prețuri prohibitive pentru a le putea face accesibile cât mai multor cititori, fentând astfel regulile rigide de contractare. Ambele platforme au contribuit semnificativ la creșterea accesului la cunoaștere în special în țările mai puțin dezvoltate și au pus o presiune masivă pe granzii din piața editorială academică să facă pași în direcția implementării accesului deschis, în special după ce eforturile de blocare a pirateriei și de intimidare a „piraiților” au eșuat în mod repetat.

Cercetare și piraterie în România postcomunistă

Am început studiile universitare în 2004 la Cluj, în domeniul istoriei, într-o perioadă în care Biblioteca Centrală Universitară reprezenta principala sursă de acces pentru resursele necesare activităților de învățare și cercetare. Pentru a ajunge la multe titluri era necesară consultarea cataloagelor tradiționale, abia prin perioada studiilor doctorale (2010-2013) procesul de digitalizare a dus la transpunerea în catalogul online a majorității titlurilor și la posibilitatea de accesare în format electronic a unor colecții de carte veche și periodice. Perioada studiilor de masterat (2008-2010), apoi doctorat (2010-2013) și studii postdoctorale (2014-2015; 2015-2017), a implicat nu numai familiarizarea cu munca de cercetare, ci și cu goana după literatură de specialitate, în special studii și cărți în limbi străine produse și/sau publicate în mediul academic occidental. Mai exact, este vorba de dezvoltarea unor strategii de obținere a unor publicații recente sau a unor titluri de referință care nu existau în biblioteca clujeană sau nu erau traduse în limba română și astfel nu erau disponibile în librării.

O primă etapă a presupus obținerea sub forma de împrumut a unor copii xerox de la profesori sau colegi care au avut acces la biblioteci sau librării occidentale. O altă etapă a implicat accesul direct la bibliotecile, librăriile și anticariatele din Franța sau Germania, în contextul unor mobilități de studiu în perioada studiilor doctorale. În această perioadă am putut consulta la sălile de lectură ale unor biblioteci din Strasbourg și Leipzig titluri despre care doar auzisem din alte cărți sau de la diverși profesori, precum și posibilitatea de a xeroxa și cumpăra lucrări necesare pentru elaborarea tezei de doctorat și pentru dezvoltarea mea ca istoric. Următoarea etapă a fost marcată de descoperirea unor platforme

50. Mason, *Postcapitalismul*, 192-193.

online (libgen.ru, Sci-Hub) și torrente de unde am putut descărca diverse cărți și articole în regim de piraterie, a unor biblioteci digitale (Biblioteca Bucureștilor) de unde am putut descărca în special lucrări mai vechi, albume și reviste, precum și a unor platforme online unde autorii încărcau și puneau la liber articolele și cărțile lor (Academia.edu). Tot în această etapă, într-o măsură mult mai mică, am început să cumpăr online unele titluri străine, în condițiile dezvoltării comerțului online și a scăderii treptate a costurilor de livrare, vânzând în special diverse oferte și reduceri. Nu în ultimul rând, dezvoltarea unor platforme sociale precum Facebook mi-a facilitat posibilitatea de a intra în contact cu alți cercetători și astfel de a le solicita prin mesaje articole sau cărți în format PDF scrise de ei sau la care aveau acces în virtutea afilierii la instituții academice și de cercetare din străinătate. Tot prin intermediul acestei platforme am intrat în contact cu grupuri online unde se semnalau diverse apariții sau unde în urma unei postări se puteau obține în format PDF titluri dorite.

Dacă în primele două etape aveam de-a face cu o situație de penurie de resurse din cauza accesului limitat și prohibitiv, următoarea etapă, care are în centru evoluția mediului online și avansul digitalizării, a produs într-un timp foarte scurt intrarea într-o situație de supraabundență a resurselor disponibile. Ca mulți alți cercetători, am ajuns să stochez pe calculatorul propriu sute de cărți și articole pe teme tot mai variate, construind o veritabilă bibliotecă digitală în continuă dezvoltare, imposibil de parcurs într-o viață de om. Dar cel mai important aspect al acestei transformări o reprezintă accesul fără precedent la literatură de specialitate recentă facilitat, în primul rând, de platformele de piraterie, care a contribuit masiv în privința recuperării decalajelor față de centrele universitare occidentale și în privința circulației ideilor și teoriilor.

Pe de altă parte, după ce am început să public la rândul meu articole academice, intrând treptat în sistemul *publish or perish* care guvernează mediul academic actual, am fost în situația de a publica în condiții contractuale care implicau cedarea de către mine a drepturilor de autor asupra textului publicat. Ulterior m-am trezit în situația de a nu putea face disponibil articolul, încărcându-l în contul personal de pe Academia.edu, fiind înștiințat printr-un mail că dacă nu-l retrag urgent urmează să fiu amendat. M-am conformat și am distribuit pe alte căi articolul tuturor celor care mi l-au solicitat. Articolul fusese redactat în contextul unui grant ERC din care am făcut parte, munca mea fiind plătită din bani publici, conform paradigmei descrise în paginile anterioare și criticată de tot mai multe voci din mediul academic. În fond, traseul și situațiile descrise sunt comune foarte multor cercetători din România și din alte țări aflate în condiția de periferie sau semi-periferie a sistemului academic global, după cum am putut afla din multe conversații sau din lectura unor forumuri și articole care investighează chestiunea accesului la literatura de specialitate.

Pentru a extinde această cercetare dincolo de experiența personală sau de cea mediată în moduri descrise mai sus, am întocmit un chestionar pe care l-am distribuit prin intermediul contului de Facebook în speranța de a obține răspunsuri de la cât mai mulți cercetători din România angrenați în activități de cercetare în România sau în institute și universități din străinătate. Întrebările, atât cele care ofereau variante de răspuns, cât și cele care invitau respondenții să elaboreze câteva rânduri, au urmărit să cartografieze atât profilele respondenților (statut profesional/domeniu de activitate/afiliere instituțională), cât și motivele pentru care recurg la piraterie și modul în care se raportează la această practică. În final au fost centralizate 85 de răspunsuri care oferă o perspectivă destul de clară asupra accesului la literatura de specialitate și a rolului pirateriei în accesarea acestora. O proporție covârșitoare pledează argumentat pentru importanța accesului gratuit sau cu costuri minime la resursele necesare procesului de formare și muncilor de cercetare, făcând distincția între etică și legalitate în chestiunea pirateriei.

Din cei 85 de respondenți doar 14.1% afirmă că nu au recurs niciodată la piraterie pentru a-și putea desfășura munca de cercetare (fig. 1). Dintre cei 86.9% care au răspuns că folosesc pirateria în vederea obținerii resurselor necesare, 48.2% au recurs la această soluție foarte des, 31.8% au recurs frecvent, iar 5.9% foarte rar. La prima vedere, răspunsurile pot fi privite deopotrivă ca reflectând o criză a accesului la resurse de specialitate, cât și a chestiunii proprietății intelectuale. După cum se poate observa în paginile următoare, procesarea altor răspunsuri care vizează motivațiile respondenților evidențiază complexitatea acestor crize, în special în privința raportului dintre legalitate și etică.

Dintre cei 85 de respondenți, mai bine de jumătate desfășoară activitate de cercetare de pe poziții care reflectă o integrare în sistemul academic, fie pe poziții didactice, fie pe poziții de cercetare (figura 2). Procentele rezultate au de-a face și cu o limită a acestui chestionar, în sensul că a ajuns mult mai ușor la respondenți cu activitate instituționalizată, decât la studenți și masteranzi. Astfel că, există probabilitatea ca procentul studenților și masteranzilor care recurg la această practică pentru a

accesa literatura de specialitate necesară procesului de învățare și mai ales pentru redactarea lucrărilor științifice să fie mai mare. Pe de altă parte, atât din practica mea didactică, cât și din discuțiile avute cu alți colegi din învățământul universitar, site-uri precum LibGen sau Sci-Hub nu sunt foarte cunoscute în rândul studenților și masteranzilor, iar interesul pentru literatura academică nu este foarte ridicat încât să necesite eforturi foarte mari de procurare a unor lucrări în plus față de ceea ce primesc direct de la profesorii și îndrumătorii lor.

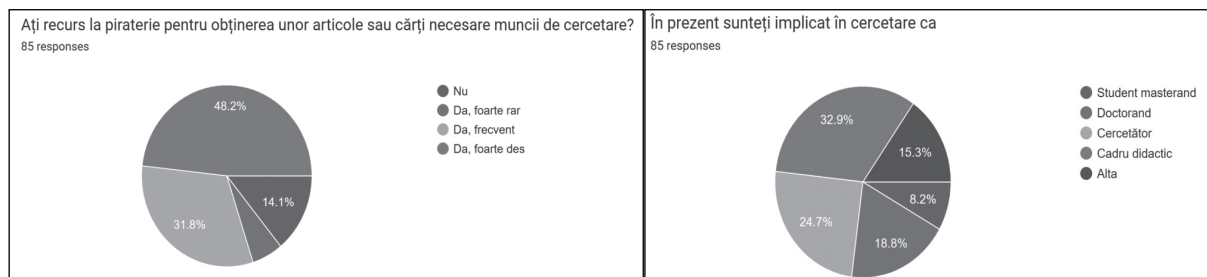

Figura 1.

Figura 2

În privința afilierii instituționale, mai bine de jumătate dintre respondenți (56%) derulează activități de cercetare în cadrul unor universități din România și doar 14.1% la o universitate din străinătate (figura 3). Tot în străinătate, dar afiliați unui institut de cercetare, lucrează alți 5.9% dintre respondenți, în total fiind 20% dintre cei care activează în afara țării. Afilierea instituțională la o universitate sau un institut de cercetare din străinătate implică, de cele mai multe ori, acces instituțional la colecții și baze de date mult peste ceea ce pot asigura în momentul de față bibliotecile universitare din România. Chiar și așa, la o analiză a răspunsurilor celor aflați în această categorie reiese că 14 dintre cei 17 respondenți au recurs și la piraterie pentru a avea acces la resursele căutate. Asta și pentru că din cauza costurilor, așa cum am evidențiat în paginile anterioare, inclusiv universitățile de top din multe țări occidentale nu își permit să asigure abonamente la toate colecțiile și bazele de date existente. Reprezentativ pentru această categorie este răspunsul următor dat de un doctorand al unei universități din străinătate: „Atunci cand abonamentele instituționale nu acopereau platformele unde găseam articolele necesare, am fost nevoit sa caut soluții alternative. Pot spune cu siguranța ca atata timp cat am fost student în țară nu aș fi putut face munca de cercetare fără apelul la piraterie, abonamentul instituțional mă ajuta să am acces la foarte foarte puține dintre articolele pe care le căutam”. O altă categorie importantă de respondenți o reprezintă cercetătorii fără afiliere instituțională și cei care desfășoară activități de cercetare în muzee, accesul acestora la literatura de specialitate fiind, în multe cazuri, chiar mai restrâns decât al celor afiliați la o universitate. Accesul este cu atât mai restrâns pentru cei care locuiesc și lucrează în orașe lipsite de biblioteci universitare, ceea ce face ca recursul la piraterie sau la colegi de breaslă afiliați instituțional să fie o practică curentă. Între respondenții acestui chestionar, 17.6% și-au declinat calitatea de cercetători independenți/fără afiliere, categorie în care intră, desigur, mulți absolvenți fără un loc de muncă temporar. La aceștia se adaugă 3.5% respondenți care lucrează într-un muzeu, ceea ce face ca procentul cumulativ al celor două categorii să fie de 21.1%, un procent deloc neglijabil.

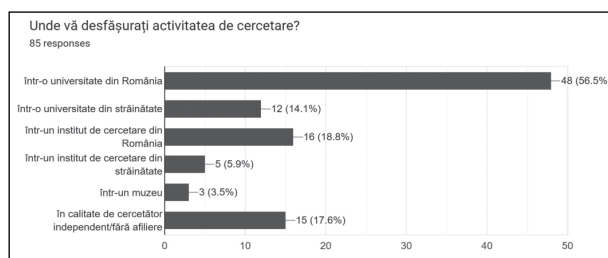

Figura 3

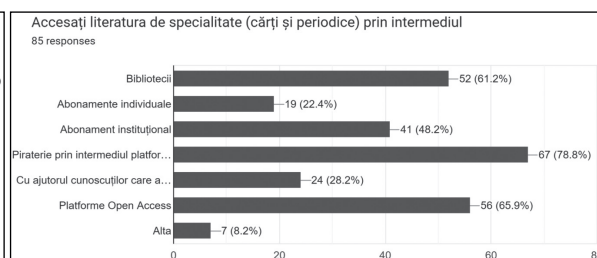

Figura 4

Un aspect extrem de important evidențiat de acest chestionar ține de locul și rolul bibliotecilor în acest context, după cum se poate observa din figura nr 4. 61.2% dintre respondenți accesează resursele de care au nevoie prin intermediul acestei instituții, un procent destul de mare, dar depășit de gradul de utilizare al platformelor pentru piraterie (78.8%) și de platformele Open Access (65.9%). Recursul ridicat

la piraterie, în cele mai multe cazuri, este complementar frecventării bibliotecilor, accesării platformelor Open Access și accesării colecțiilor puse la dispoziție de bibliotecile universitare și instituțiile la care sunt afiliați. Pe de altă parte, dacă avem în vedere faptul că cele mai multe abonamente instituționale la baze de date online sunt contractate prin intermediul bibliotecilor, gradul de utilizare a bibliotecii crește semnificativ, chiar dacă în multe cazuri se face de la distanță, ceea ce evidențiază importanța în continuare creșterea dimensiunii digitale a acestor instituții. Nu în ultimul rând, o pondere importantă (28.2%) o reprezintă recursul la cunoscuți care au abonamente instituționale sau individuale, respectiv permise la biblioteci universitare, pentru a obține lucrările căutate, ceea ce arată importanța rețelelor și a grupurilor de pe diferite platforme sociale (de ex. *Ask for PDF*) în contextul avansului digitalizării. Dintr-o perspectivă strictă asupra legalității, aceasta reprezintă o altă modalitate „frauduloasă” de a accesa resurse de specialitate.

O primă concluzie majoră în privința accesului la resurse de specialitate vizează importanța complementarității modurilor și surselor de accesare a acestora. În condițiile în care doar prin trecerea la un format integral Open Access ar exista posibilitatea unui acces quasi total la tot ce înseamnă producția științifică actuală iar prin digitizarea arhivelor periodice și a diferitelor colecții de cărți accesul s-ar putea extinde masiv și spre resursele publicate la vremea lor în format tipărit, este de înțeles că în prezent mulți cercetători sunt nevoiți să recurgă deopotrivă la piraterie, abonamente instituționale la baze de date, la cunoscuți cu astfel de abonamente și la platforme Open Access pentru a putea obține titlurile dorite. Am menționat în câteva rânduri că în momentul de față nici bibliotecile celor mai importante universități nu pot asigura acces la toate periodicele existente, din cauza costurilor, însă trebuie menționat că nici platformele de piraterie nu pot asigura un acces total, ceea ce relevă și limitele, cel puțin temporare, ale acestora. În același timp, faptul că de câțiva ani avem de-a face cu un efort de impunere a formatului Open Access, însă într-o manieră care protejează principiul extragerii de rente considerabile din fonduri publice de către marii actori din industrie (prin plata pentru publicarea în regim Open Access) poate fi privit ca o consecință a dezvoltării mijloacelor digitale de piraterie și a popularității acestei practici în rândul cercetătorilor. Altfel spus, eșecul controlării și limitării acestui fenomen a determinat într-o mare măsură îmbrățișarea într-un format adaptat modelului de business dominant a filosofiei Open Access.

Pirateria în perspectivă etică

Ultimele două întrebări adresate celor care au acceptat invitația de a răspunde la acest chestionar vizează cartografierea motivelor pentru au recurs sau nu au recurs la piraterie și perspectiva acestora asupra pirateriei și a accesului la literatura de specialitate. În privința celor care nu au recurs la piraterie, un singur respondent invocă motive de ordin etic – „nu am recurs din motive etice, nu am o părere bună despre o asemenea procedură” – restul afirmând că nu au avut nevoie, fie pentru că în domeniile lor resursele necesare sunt disponibile într-o proporție covârșitoare în format gratuit, fie pentru că sursele disponibile online, coroborate cu accesul prin intermediul abonamentelor individuale sau instituționale le-au fost suficiente.

În cazul celor care au recurs la această practică, motivul cel mai des invocat este cel al costurilor ridicate pentru accesarea articolelor dorite sau achiziționarea cărților, atât în cazul celor afiliați unor instituții din România, cât și a celor afiliați unor universități sau institute de cercetare din străinătate. Un alt motiv important invocat de cei care activează în România vizează slaba dotare a bibliotecilor din România și numărul redus de colecții disponibile prin abonamente instituționale. Un alt motiv invocat în mod repetat este cel al accesului simplificat facilitat de platformele de profil (LibGen și Sci-Hub sunt platformele cele mai cunoscute și mai utilizate), comparativ cu ceea ce presupune accesarea resurselor prin intermediul abonamentelor instituționale. Mai precis, o calitate invocată în special cu referire la Sci-Hub ține de faptul că motorul de căutare aferent acestei platforme permite căutarea simultană în mai toate bazele de date existente, pe când prin intermediul bibliotecilor căutarea se face în fiecare bază de date la care există subscripție, ceea ce necesită mult mai mult timp și efort de căutare.

„pe Sci Hub, materialele sunt adunate în același loc, cu un singur motor de căutare”

„Pentru ca e mai simplu si convenabil, găsesc aproape toate resursele într-un singur loc, nu trebuie sa navighez prin diferite jurnale si baze de date, si le pot accesa de oriunde si de pe orice device.”

„Am recurs la piraterie din numeroase motive: slaba aprovizionare a bibliotecilor românești cu bibliografie de specialitate, accesul restricționat la bazele de date de specialitate (chiar și când biblioteca utilizată plătea o formă de abonament), cheltuielile ridicate ale cărților de specialitate, ușurătatea cu care pot fi identificate și obținute materialele piratate.”

„E cel mai ușor și ieftin mod de a accesa literatura de specialitate. Chiar donez la z-library din când în când”

Acest motiv al accesului simplificat este invocat și de studenții și cercetătorii din alte arealuri geografice, după cum evidențiază cercetarea derulată de Laura Czerniewicz.⁵¹ Nu lipsesc nici motivele de ordin etic sau ideologic:

„Unu la mână, din considerente ideologice: consider că toată cercetarea ar trebui să fie publică, să aparțină domeniului public și să constituie bunuri publice aflate la dispoziția comunității. Doi: din rațiuni pragmatice, în sensul că e mult mai ușor, rapid și eficient să accesezi articole academice prin platforme de tipul sci-gen.”

În privința perspectivei asupra pirateriei și a accesului la resurse de specialitate, după cum era de așteptat prin prisma răspunsurilor anterioare deja prezentate și discutate, predomină o perspectivă etică, chiar cu tușe de revoltă în unele cazuri, față de acest proces de comodificare a cunoașterii și transformare a domeniului editorial academic într-un business extrem de profitabil. „Cunoașterea trebuie să fie liberă” este o sintagmă folosită în câteva răspunsuri sau un principiu formulat în maniere mai elaborate.

„Nu o consider imorală. Cred că accesul la informație ar trebui să fie gratuit și nelimitat. Consider normal ca o platformă să încerce să se autofinanțeze, dar nu sunt de acord cu profitul creat pe această bază sau cu transformarea publicării articolelor științifice într-un business. Din perspectiva mea, cunoștințele devin un bun public odată produse.”

„Pirateria este justificată moral în condițiile în care există o industrie privată a cunoașterii comodificate.”

„Literatura de specialitate trebuie să fie complet, 100% gratuită. Pirateria umple un gol creat de corporate greed și comodificarea criminală a cunoașterii.”

Dacă unele răspunsuri sunt ancorate într-o perspectivă principială asupra cunoașterii văzută ca bun public, ceea ce face ca integrarea ei în logica profitului să fie văzută ca imorală și dăunătoare societății, altele invocă argumente de ordin practic și ancorează legitimitatea acestei practici în logica necesității.

„In cazurile in care nu avem acces la literatura este acceptabil. Sa plătești sute de dolari pe articole individuale este mult mai absurd.”

„In cazul in care resursele bibliografice necesare muncii de cercetare au pret prohibitiv, pirateria ramane solutia la obtinerea rezultatelor obligatorii prin contractul de munca”

O altă categorie de răspunsuri construiește legitimitatea acestei practici pe argumente de ordin economic, mai exact invocând faptul că producerea cunoașterii este finanțată din fonduri publice.

„Consider ca accesul la cunoastere ar trebui sa fie gratuit, dat fiind ca majoritatea studiilor sunt finantate din bani publici. Daca nu as fi putut pirata carti, as fi citit mult mai putine carti si articole decat am citit.”

„cunoașterea, mai ales că e adesea susținută din fonduri publice, nu se cuvine privatizată. downloadez de unde apuc și uploadez de câte ori am ocazia la rândul meu. Nici un dram de imoralitate în asta.”

„Rezultatele cercetării științifice, cu atât mai mult a celei finanțate din fonduri publice, ar trebui să fie disponibile gratuit ca bunuri publice.”

51. Czerniewicz, „Students practices in copyright culture”, 182.

Nu în ultimul rând, pirateria este descrisă ca fiind justificată prin prisma inegalităților de ordin global și a condiției periferice/semi-periferice a sistemului academic românesc, fiind văzută ca principalul mijloc de ameliorare a decalajelor față de sistemele academice din țările mult mai dezvoltate economic.

„Fara discutie pentru mine accesul la informatii si stiinta mi-l doresc a fi din ce in ce mai deschis si liber, militez pentru asta in orice context. Inegalitatea de oportunitati intre universitati in functie de tara in care se afla nu va putea fi diminuata decat atunci cand si accesul la informatii va fi democratizat.”

„Este foarte inegal si scump. Univ bogate isi permit, consolidand centrul de putere epistematica”

„Pirateria salvează cercetarea în România, dar nu e destul, pentru că sunt accesibile pe platformele pirat doar un număr mic de cărți, de obicei în limba engleză, iar pentru anumite domenii colecții fundamentale lipsesc complet chiar și de acolo. Dar fără libgen am fi la nivelul uneltelor de piatră.”

„Esențială pentru desfășurarea cercetării într-un mediu closed gate library precum cel din România.”

Indiferent de tipul de argument invocat și de gradul de militantism anti „corporate greed” asumat, răspunsurile evidențiază rolul major al pirateriei în ameliorarea decalajelor față de mediile academice occidentale în privința accesului la cunoaștere și a racordării la teme de cercetare și abordări recente. Esențială în procesul de formare profesională dar mai ales în construirea unor cariere academice în România sau în străinătate, pirateria este privită printr-o altă lentilă etică decât cea a legalității, fiind mai degrabă descrisă ca o consecință a unei in justiții și a capturării pieței editoriale academice de către mediul de business. Pirateria este cel mai adesea descrisă ca o necesitate în contextul accesului limitat de costurile prohibitive la un bun public, fiind o acțiune care nu produce prejudicii societății sau celor care au produs cunoaștere, ci unei părți terțe care se inserează într-o manieră perturbatoare în circuitul academic urmărind extragerea unor profituri consistente din munca altora. Paradoxul suprem al acestei situații îl reprezintă cazurile cercetătorilor nevoiți să-și pirateze propriile studii sau să-și uploadeze singuri pe platforme de profil (în special LibGen) pentru a le putea face disponibile cititorilor interesați și pentru a putea astfel să adune atât de necesarele citări în vederea creșterii vizibilității, a creșterii indicelui Hirsch și astfel a obținerii unor noi finanțări pentru viitoare cercetări sau a avansului profesional.

Concluzii

Așa cum reiese din această cercetare, pirateria este deopotrivă o consecință a inegalităților sistemice din mediul academic global și a concentrării pieței editoriale în portofoliul câtorva companii cu marje de profit impresionante. Creșterea exponențială a costurilor pentru accesarea resurselor de specialitate în urma a ceea ce numeroși specialiști în științele informării au denumit drept „oligopolizarea pieței academice” face ca în pofida supra abundenței de resurse științifice și a accesului simplificat masiv în contextul revoluției digitale, accesul la literatură de specialitate să fie puternic restrâns din considerente de ordin financiar. În condițiile astea, pirateria apare ca o armă a celor slabi și o mișcare cu puternice tușe justițiare.

În cazul României, pirateria a reprezentat și reprezintă o practică la care recurge tot mai multă lume din mediul academic, în special noile generații de cercetători, mult mai bine alfabetizați digital și racordați la trendurile globale. Deși chestionarul realizat în cadrul acestei cercetări a beneficiat de un număr restrâns de răspunsuri, coroborarea acestuia cu numeroasele discuții purtate în ultimul deceniu cu cercetători români, cu urmărirea unor thread-uri de Facebook pe teme legate de accesul la literatură de specialitate și cu monitorizarea unor grupuri online de facilitare a schimbului de resurse științifice, relevă popularitatea acestei practici și imposibilitatea de a face cercetare relevantă fără recursul la procurarea ilicită a resurselor necesare.

Dincolo de necesitate și poziționări de ordin etic sau ideologic, recursul la piraterie a crescut și crește în continuare și din considerente ce țin de avantajele și eficiența platformelor de profil, căutarea resurselor dorite fiind mult mai ușoară și mai rapidă decât prin accesarea directă a bazelor de date în baza unor abonamente instituționale. Deși universitățile au investit tot mai mult în abonamente instituționale iar de câțiva ani este funcțional la nivel național programul Anelis Plus prin care se facilitează accesul la costuri reduse la o serie de baze de date, pirateria reprezintă de multe ori o alternativă mult mai facilă și mai comodă. Prin aceasta, mediul academic din România este perfect sincronizată cu ceea ce se

întâmplă la nivel global, atât în alte societăți din periferia și semi-periferia globală, cât și din marile centre universitare, după cum reflectă tot mai multe studii. Pirateria academică este un fenomen global în creștere, care produce nu numai schimbări în privința accesului la cunoaștere, ci și în privința perspectivei asupra mediului academic și a pieței editoriale academice.

Principala concluzie rezultată în urma acestei cercetări este că pirateria a jucat și joacă un rol fundamental în ceea ce înseamnă ameliorarea decalajelor în privința accesului la cunoaștere și în racordarea la temele actuale dominante în marile centre universitare globale. Nu în ultimul rând, pirateria pune presiune nu numai asupra giganților din piața editorială academică, în sensul adoptării paradigmei Open Access, ci și asupra bibliotecilor în vederea susținerii acestei paradigme. Pentru a-și păstra relevanța în noul context digital, bibliotecile universitare și academice trebuie să facă eforturi susținute pentru facilitarea accesului gratuit la cunoaștere și pentru contracararea trendului încă dominant de comodificare a cunoașterii. Cunoașterea trebuie să redevină un bun public și trebuie să fie accesibilă gratuit sau cu costuri suportabile pentru utilizatori.

Acknowledgement: This work is supported by the European Union's Horizon Europe research and innovation program under Grant 101079282 (ELABCHROM) and was financed by Lucian Blaga University of Sibiu through the research grant LBUS-IRG-2022-08.

Bibliography

- Alliotta, G., G. De Angelis, N.G. De Santo, J. Sepe, and V. Stingo. "The History of Science: Defending Epistemology with New Technologies." *American Journal of Nephrology* 19, no. 2 (1999): 340–2. <https://doi.org/10.1159/000013472>.
- Besio, Kathryn. "Autoethnography." In *International Encyclopedia of Human Geography*, edited by Rob Kitchin and Nigel Thrift, 240–243. Amsterdam: Elsevier, 2009.
- Burke, Peter. *O istorie socială a cunoașterii* [A Social History of Knowledge]. Iași: Institutul European, 2004.
- Bohannon, John. "Who's Downloading Pirated Papers? Everyone." *Science* 352, no. 6286 (2016): 508–512.
- Czerniewicz, Laura. "Students Practices in Copyright Culture: Accessing Learning Resources." *Learning, Media, and Technology* 42, no. 2 (2017): 171–184.
- Edlin, Aaron S., and Daniel L. Rubinfeld, "The Bundling of Academic Journals." *American Economic Review* (2005): 441–446.
- Edlin, Aaron S., and Daniel L. Rubinfeld. "Exclusion or Efficient Pricing. The «Big Deal» of Academic Journals." *Antitrust Law Journal*, no. 1, (2004): 119–157.
- Eger, Thomas, and Marc Scheufen. "Economic Perspectives on the Future of Academic Publishing: Introduction to the Special Issue." *Managerial and Decision Economics* 42, no. 8 (2021): 1922–1932. <https://doi.org/10.1002/mde.3454>.
- Enago Academy. "More German Universities Cancel Elsevier Contracts." *Enago*, May 21, 2018. <https://www.enago.com/academy/german-universities-cancel-elsevier-contracts/>.
- European Union. "The European Union's Research and Innovation Strategy." https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/open-science/open-access_en#eu-support-for-open-access.
- Fischer, Georg. "Academic Piracy." *Strukturwandel Des Eigentums*, January 19, 2022. <https://sfb294-eigentum.de/en/blog/academic-piracy/>.
- Frischknecht, Friedrich. "The history of biological warfare." *EMBO Reports*, no. 4, supplement no. 1, June 2003. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1326439/>.
- Fyfe, Aileen, Noah Moxham, Julie McDougall-Waters, Camilla Mørk Røstvik. *A History of Scientific Journals: Publishing at the Royal Society, 1665–2015*, London: UCL Press, 2022.
- Ghasemi, Asghar, Parvin Mirmiram, Kashfi Khosrow, and Zahra Bahadoran. "Scientific Publishing in Biomedicine: A Brief History of Scientific Journals." *International Journal of Endocrinology and Metabolism* 21, no. 1, (2023): 1–10.
- Guindalini, Camila, Martie-Louise Verreynne, and Tim Kastle. "Taking Scientific Inventions to Market: Mapping the Academic Entrepreneurship Ecosystem." *Technological Forecasting & Social Change*, no. 173 (2021): 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121144>.
- Hagve, Martin. "The Money Behind Academic Publishing." *Tidsskr Nor Legeforen* 140, (2020). <https://doi.org/10.4045/tidsskr.20.0118>.

- Kling, Rob, and Ewa Callahan. "Electronic Journals, the Internet, and Scholarly Communication." *Annual Review of Information Science and Technology. Dynamics of Scholarly Communication* 37, no. 1 (2005): 127–177. <https://doi.org/10.1002/aris.1440370105>.
- Larivière Vincent, Stefanie Haustein, and Philippe Mongeon. "The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era." *Plos One* 10, no. 6 (2015). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127502>.
- Mason, Paul. *Postcapitalismul. Un ghid pentru viitorul nostru* [Postcapitalism: A Guide to Our Future], translated by Carmen Ardelean. Bucharest: Litera, 2020.
- Mayoni, Sebastian. "Scientific Publishers Are Reaping Huge Profits from the Work of Researchers, and the Universities Are Paying for It." *University Post*, December 12, 2022. <https://uniavisen.dk/en/scientific-publishers-are-reaping-huge-profits-from-the-work-of-researchers-and-the-universities-are-paying-for-it/>.
- Miller, Carolyn R. "Learning from History. World War II and the Culture of High Technology." *Journal of Business and Technical Communication* 12, no. 3 (1998): 288–315.
- Norrie, Justin. "Harvard: Journal Subscription Fees Are Prohibitive." *The Conversation*, April 24, 2012. <https://theconversation.com/harvard-journal-subscription-fees-are-prohibitive-6659>.
- Palmer, Brian, and Alex Spelling. "Commemorating a Forty-Year Ban on Biological Warfare." *UCL Mathematical & Physical Sciences*, March 2015. <https://www.ucl.ac.uk/mathematical-physical-sciences/news/2015/mar/commemorating-forty-year-ban-biological-warfare>.
- Resnick, Brian, and Julia Belluz. "The War to Free Science." *Vox*, June 3, 2019. <https://www.vox.com/the-highlight/2019/6/3/18271538/open-access-elsevier-california-sci-hub-academic-paywalls>.
- Riedl, Stefan. "Biological Warfare and Bioterrorism: A Historical Review." *Baylor University Medical Center Proceedings* 17, no. 4 (2004): 21–25. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1200696/>.
- Rossiter, Margaret W. "Science and Public Policy Since World War II." In *Osiris* 1, no. 1 (1985): 273–294. <https://doi.org/10.1086/368649>.
- Shuttleworth, Sally, and Berris Charnley. "Science Periodicals in the Nineteenth and Twenty-First Centuries." *Notes and Records*, no. 70 (2016): 297–304. <https://doi.org/10.1098/rsnr.2016.0026>.
- Stan, Adriana, and Cosmin Borza. "Deetatization of Culture, Privatization of Politics: The Case of the Publishing Houses in Postcommunist Romania." *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, no. 3 (2020): 382–397.
- Tenopir, Carol, and Donald W. King. "Trends in Scientific Scholarly Journal Publishing in the United States." *Journal of Scholarly Publishing* 28, no. 3 (1997): 135–170.
- Vătavu, Bogdan. "Making Sense of Bookster: A Commercial Rental Library and Public Libraries in Romanian Capitalist Realism." *Revista Transilvania*, no. 9 (2023): 46–56.
- Wilmoth, Josh. "The Horrific Use of Chemical and Biological Weapons in World War I." *Owlcation*, June 2014. <http://joshwilmoth.hubpages.com/hub/The-Gruesome-Military-Tactics-of-World-War-I>.
- Zapata-Carratala, Carlos, Janek Glowacki, Pierre Martin-Dussaud, Guilherme Franzmann, Alexander Thomas, Alice van Helden, Eleftherios-Ermis Tselentis, and Leon Penz. "Against Parasite Publishers: Making Journals Free." *Basic Research Community for Physics*, 2022. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7212922>.

Pirateria academică în rândul studenților din România

Tudor-Gabriel ENE

University of Bucharest, Doctoral School of Letters

Corresponding author emails: tudor.ene@s.unibuc.ro

Academic Piracy Among Romanian Students

Abstract: This article treats a phenomenon that has become nearly impossible to stop due to the current technological and informational advances: online piracy. It defines piracy and copyright, focusing on academic piracy. The article examines the main potential causes, starting with an analysis of social context prior to the first copyright law, exploring the economic factors that contributed to the rise of piracy. One of these factors is the influence of monopolies within the book market that raised prices and made books hard to afford for the lower classes. This situation created an opportunity for the first “pirates” to emerge, as they are known today. Four specialized studies on piracy were examined: one study explored the reasons for software piracy in 2000, while the other three investigated academic piracy in universities in Portugal (2013) and Denmark (2023; 2024). The main goals of this article are to understand how widespread academic piracy is in Romanian universities and to analyze the information-seeking behavior of Romanian students during their research process. Upon the conclusion of the study, it was found that a significant percentage (75.2%) of students are aware of at least one of the piracy resources mentioned in the questionnaire, and 69.1% of the participants use the academic databases provided by the universities. While most students believe that these resources are easy to find and use, 29.6% responded that they are not sufficient for their research needs, and 44.3% indicated that they are sometimes useful. Over a third of the students surveyed (35.2%) use pirated resources as their first option, and many of them (58.7%) declared that they are unaware of the legal status of these pirate sites. In conclusion, the students’ awareness about the ethics and legality of the research is questionable and one of the main reasons for their use of pirating resources is the lack of legal options.

Keywords: academic piracy, Romanian Universities, academic resources, legal status of information

Citation suggestion: Ene, Tudor-Gabriel. “Pirateria academică în rândul studenților din România.” *Transilvania*, no. 10 (2024): 23-34.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.03>.

Introducere

Înțelegerea unei probleme este primul pas către găsirea unei soluții, iar tratarea unui simptom este inefficientă fără tratarea cauzei lui. Din acest motiv am considerat necesară analizarea motivelor pentru care studenții aleg să pirateze în scop academic și resursele utilizate de aceștia în procesul de piraterie. În prima parte a acestui articol am definit conceptele de *piraterie*, *piraterie academică* și *drept de autor*, folosindu-mă de literatura de specialitate și de cadrul legislativ românesc. Am continuat cu o scurtă prezentare a pirateriei din România pentru a evidenția transformarea pirateriei din „necesitate” în „obicei”. În a doua parte a acestui articol am analizat principalele motive ale „piraților”, folosindu-mă de patru studii de specialitate. Toate tratează problema pirateriei, trei din ele analizând pirateria academică în rândul studenților din Portugalia (2013) și Danemarca (2023 și 2024). Am ales studiile respective pentru a confirma ideile extrase din primul articol, existând nevoia confirmării relevanței acestuia din cauza lipsei de actualitate (articol publicat în 2000). După analiza literaturii de specialitate am continuat cu prezentarea propriei cercetări, începând cu prezentarea metodologiei. Prin acest articol am dorit să analizez modul în care studenții realizează o cercetare academică, concentrându-mă

asupra comportamentului informațional al acestora. Am plecat de la ipoteza că pirateria academică este un fenomen în continuă dezvoltare, însă nu am găsit datele statistice necesare dovedirii acestei afirmații. Astfel, prin această cercetare doresc să analizez situația actuală a pirateriei academice, chiar dacă rezultatele sunt limitate de numărul scăzut de participanți la cercetarea cantitativă.

Am realizat această analiză cu ajutorul unui chestionar adresat studenților actuali (sau studenților care au absolvit recent) pentru a identifica popularitatea pirateriei în scop academic și principalele resurse ilegale utilizate în obținerea documentelor dorite. Un alt obiectiv important este reprezentat de înțelegerea motivelor pentru care studenții aleg să pirateze documentele necesare și nivelul de conștientizare al pericolelor la care sunt expuși și legile pe care le încalcă. În ultima parte a acestei lucrări am ales să prezint câteva date statistice obținute în urma analizei traficului organic din România al resurselor ilegale menționate în articol, prezentând apoi concluziile cercetării.

Pirateria și dreptul de autor: definire și contextualizare

Pentru a prezenta situația actuală am considerat necesară contextualizarea pirateriei, încercând să definesc un subiect complicat din punct de vedere etic. Pentru a păstra un anumit sens logic, încep prin definirea unor termeni esențiali acestei cercetări: „piratare” și „drept de autor”. Conceptul de „piratare” este folosit informal pentru activitatea de piraterie digitală, mai exact pentru copierea și distribuirea documentelor fără acordul autorului sau a deținătorului dreptului de autor¹. „Pirateria academică” este definită în literatura de specialitate drept distribuirea neautorizată a documentelor academice, iar descărcarea este considerată o formă de distribuire chiar dacă este în scop personal.² În România, dreptul de autor este reglementat prin legea 8/1996, articolul 13, unde este menționat dreptul proprietarului de a interzice reproducerea, distribuirea (gratuită sau nu) și comunicarea publică a operei. Reproducerea este descrisă ca realizarea și stocarea unei copii a documentului, indiferent de mijloc sau formă. Astfel, este considerată o încălcare a dreptului de autor atât copierea și distribuirea operei respective, cât și descărcarea unei versiuni digitale neoficiale de către orice utilizator³. Deși există un cadru legislativ, consecințele legale ale pirateriei sunt aproape complet absente, aceasta transformându-se într-un adevărat fenomen cultural. Trebuie remarcat faptul că rata criminalității digitale din România este una dintre cele mai mari la nivel global. Un studiu publicat în acest an plasează România pe locul 6 într-un top global al criminalității cibernetice⁴, însă pirateria nu a fost printre criteriile analizate. Am prezentat această statistică pentru a evidenția faptul că există o cultură a activităților ilegale online în România, remarcându-se faptul că pirateria a devenit o activitate acceptată social⁵.

Pentru a contextualiza această situație am considerat necesară analiza factorilor care au contribuit la crearea unei culturi a pirateriei, începând încă din perioada comunistă. Din cauza restricțiilor impuse de către regimul politic din perioada respectivă calculatoarele nu erau accesibile din punct de vedere economic pentru majoritatea persoanelor. Mai exact, prețul unui calculator românesc (CoBra) în 1980 era de 35 000 lei în timp ce salariul mediu net era de aproximativ 2500 lei⁶. Astfel, o persoană cu salariu mediu întâmpina dificultăți serioase în procesul de achiziționare legală a unui calculator, creând contextul necesar dezvoltării comerțului ilegal⁷. Mai mult decât atât, persoanele interesate (în special studenții) își construiau propriile calculatoare utilizând componente cumpărate de pe această „piață neagră”. Aceste activități ilegale erau normalizate, existând distribuitori care vindeau componentele

1. David Choi și Arturo Garcia-Perez, „Online Piracy, Innovation, and Legitimate Business Models”, *Technovation* 27, nr. 4 (2007):168.

2. Lucasz Tomczyk, „Evaluation of Digital Piracy by Youths”, *Future Internet* 13, nr. 1(2021): 11.

3. „Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe”, în *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 489 din 14 iunie 2018.

4. Miranda Bruce et al, „Mapping the Global Geography of Cybercrime with the World Cybercrime Index”, *PLoS ONE* 19, nr. 4 (2024): 8.

5. Ciprian Marcel-Pop, Andreea-Ioana Romonți-Maniu, Monica-Maria Zaharie, „Opportunistic Consumer Behaviour in the Context of Digital Piracy,” (paper presented at Management International Conference, Venice, Italy, May 24-27, 2017). 526.

6. Institutul Național de Statistică, *Earnings since 1938 – annual series*, accesat în 30 octombrie 2024. <https://insse.ro/cms/en/content/earnings-1938-annual-series-0>.

7. Erin Mariel Brownstein McElroy, „Corruption, Șmecherie, and Siliconization: Retrospective and speculative technoculture in postsocialist Romania”, *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience* 6, no. 2 (2020): 11.

necesare în cantități mari direct în căminele studențești⁸. Bineînțeles, prin piață se puteau achiziționa și produse media interzise de către regimul comunist: filme, muzică, cărți. Având în vedere contextul politic, încălcarea drepturilor de autor era cea mai mică problemă pentru persoanele care achiziționau ilegal obiecte interzise.

Această situație nu a fost rezolvată după schimbarea regimului politic, existând încă o cerere pentru produsele „piratate” din cauza instabilității economice. Mai mult decât atât, pirateria era normalizată, rata de piratare a softurilor fiind de 86% în 1996⁹. Introducerea cadrului legislativ împreună cu schimbările socio-economice a contribuit semnificativ la scăderea constantă a ratei de piratare. Un eveniment care a evidențiat existența unei culturi a pirateriei în România a fost întâlnirea din 2007 dintre Bill Gates și președintele României din acea perioadă, Traian Băsescu. Acesta a menționat impactul pirateriei asupra dezvoltării digitale a României, spunând că „pirateria a ajutat generația tânără să descopere computerele, să lanseze dezvoltarea industriei IT și i-a ajutat pe români să-și dezvolte capacitatea creativă”¹⁰.

Conform literaturii de specialitate analizate pentru identificarea motivațiilor persoanelor implicate în obținerea ilegală a produselor media, unul dintre principalii factori este cel economic. Mai exact, absența posibilităților materiale pentru accesarea legală a conținutului dorit, însă există un alt eveniment în care a fost implicat fostul președinte al României, Traian Băsescu. În 2009, în timpul unui interviu realizat în interiorul avionului Companiei Române de Aviație „Romavia” se poate observa faptul că filmul urmărit de către președintele României este subtitrat neoficial de o persoană cu pseudonimul „veverița_bc”. Ulterior, președintele general „Romavia” a confirmat încălcarea drepturilor de autor¹¹. În mod evident, motivațiile clasice ale pirateriei nu sunt aplicabile în acest caz, singura explicație fiind faptul că încălcarea drepturilor de autor este un fenomen atât de înrădăcinat în cultura românească din acea perioadă încât este practicat până și de Președintele României.

Analiza motivațiilor „piraților” prin intermediul literaturii de specialitate

Conform lui Bryan Husted care analizează în 2000 un subiect similar (pirateria de software), există 3 factori care contribuie semnificativ la decizia utilizatorilor de a pirata. Din ipotezele formulate de acesta la începutul cercetării, au fost considerate corecte trei, toate reprezentând probleme sociale. Primul factor care contribuie la alegerea pirateriei este situația financiară a societății sau comunității respective: cu cât este mai scăzut standardul de viață cu atât este mai probabil ca o persoană să aleagă opțiunea pirateriei, din motive evidente. Un alt factor este similar: inegalitatea veniturilor într-o societate, prețurile nefiind accesibile pentru toate categoriile sociale. Ultimul factor este „individualismul” utilizatorului și îndepărtarea de colectivitate, acest lucru fiind deseori asociat cu dezechilibrul financiar și nivelul scăzut al standardului de viață¹². Deși cercetarea realizată de Bryan Husted este într-un domeniu diferit (piratare de software, nu academică) și realizată în anul 2000, concluziile sale sunt susținute de alte cercetări din acest domeniu. Mai exact, o cercetare realizată în 2013 de către o echipă de cercetători ai Universității din Lisabona prezintă o motivație similară pentru piratarea academică: lipsurile financiare ale studenților și situația economică a comunității de care aparțin aceștia. Mai exact, 87.5% din persoanele care au participat la studiul acesta au declarat că participă la copierea, distribuirea sau folosirea cărților copiate neoficial din cauza prețurilor ridicate¹³.

Un studiu realizat în 2024 de către Epinion analizează modul în care obțin studenții cărțile necesare cursurilor la care participă. Din totalitatea participanților la studiu, 84% utilizează manualele în format

8. Andrada Fiscutean, „Hacking the Iron Curtain: From Smuggling Computer Parts to Owning” (keynote presentation, PyData Conference, Berlin, August 1, 2018), https://www.youtube.com/watch?v=5bJHUvQ_xGM.

9. „The Mix of Poverty and Piracy That Turned Romania into Europe’s Software Development Powerhouse”, ZDNet, accesat în 30 octombrie 2024, <https://www.zdnet.com/article/the-mix-of-poverty-and-piracy-that-turned-romania-into-europes-software-development-powerhouse/>.

10. „Romania and Microsoft Sign Agreement to Boost IT Sector,” Reuters, 1 februarie 2007, <https://www.reuters.com/article/us-romania-microsoft-idUSL0186472620070201/>.

11. „Președintele Băsescu se uită la filme piratate în Air Force One”, Realitatea, 18 Noiembrie 2013, https://www.realitatea.net/stiri/ultimele-stiri/presedintele-basescu-se-uita-la-filme-piratate-in-air-force-one_5dcc91a4406af85273ca24f1.

12. Bryan W. Husted, „A Contingency Theory of Corporate Social Performance”, *Journal of Business Ethics* 26, nr. 3 (2000): 11.

13. Pedro Dionísio, Carmo Leal, Hélia Pereira, and Maria Fátima Salgueiro, „Piracy Among Undergraduate and Graduate Students”, *Journal of Marketing Education* 35, Nr. 2 (2013): 5.

digital, 51% dintre aceștia au obținut în mod ilegal cel puțin unul dintre manuale și 70% consideră că este normală utilizarea manualelor digitale împreună cu prietenii și colegii care au nevoie de ele, deși știu că acest lucru este ilegal¹⁴. O cercetare similară realizată de aceeași companie în 2023 arată că studenții sunt dispuși să renunțe la piraterie dacă prețurile manualelor vor scădea suficient (afirmație susținută de 49% din respondenți) sau dacă vor avea acces la materialele necesare cercetării academice prin intermediul bibliotecii universitare (afirmație susținută de 41% din respondenți)¹⁵. Aceste informații sunt susținute de către studiul realizat de către Uniunea Europeană despre modul în care este percepută proprietatea intelectuală de către utilizatorii români ai internetului. Mai exact, majoritatea (86%) persoanelor care au participat la acest studiu au declarat că au accesat, descărcat sau vizualizat conținut obținut intenționat ilegal în ultimul an. Dintre aceștia, 82% au declarat că preferă să acceseze legal conținutul dorit dacă este accesibil și 55% au declarat că accesibilitatea legală este principalul motiv pentru a evita pirateria¹⁶.

Metodologia cercetării

Pentru realizarea acestei cercetări am utilizat o metodă cantitativă, bazată pe aplicarea unui chestionar cu rolul de a analiza utilizarea bazelor de date academice și pirateria academică în rândul studenților români. Chestionarul a fost distribuit pe rețele de socializare (grupurile studențești de pe Facebook și Reddit), iar respondenții au fost studenți actuali sau absolvenți recenți (1-2 ani) ai universităților din România, asigurând astfel relevanța și actualitatea datelor. Chestionarul a fost complet anonim, protejând identitatea și confidențialitatea participanților pentru a asigura onestitatea și deschiderea răspunsurilor, reducând potențiala frică de consecințe legale pentru utilizarea resurselor de piraterie academică. Din acest motiv am considerat necesară evitarea întrebărilor care pot contribui la identificarea studenților care au participat la acest studiu, deci nu sunt cunoscute universitățile unde studiază aceștia sau domeniile de studiu. Chestionarul a inclus întrebări demografice pentru a crea un profil al respondentului (vârstă, studii actuale, domeniul de studiu), două întrebări cu răspuns liber și un set de 11 întrebări închise, în care respondenții trebuiau să aleagă din opțiunile oferite. Întrebările cu răspuns liber au fost necesare pentru obținerea unor răspunsuri relevante, iar întrebările închise au facilitat analiza statistică și compararea răspunsurilor. Pentru a maximiza rata de răspuns, chestionarul a fost intenționat scurt, estimând completarea lui între 1 și 2 minute. Această abordare se bazează pe faptul că majoritatea respondenților, din experiența cercetărilor realizate în trecut, evită participarea la studii care necesită un timp extins pentru completare. Întrebările au fost realizate pentru a obține informații despre cum caută studenții documentele necesare pentru cercetare, despre utilizarea bazelor de date academice la care au acces cu contul instituțional (și opinia lor despre cât de ușor de accesat și de folosit sunt acestea), despre platformele de piraterie academică pe care le cunosc sau folosesc și despre statutul legal al acestora.

În privința bazelor de date academice la care au acces studenții prin intermediul contului instituțional, menționez faptul că acestea sunt accesate prin intermediul asociației Anelis Plus care are drept obiectiv asigurarea accesului mobil atât la publicații și baze de date internaționale, cât și la documentele din depozitul național¹⁷. Unul dintre principalele beneficii ale acestei inițiative este crearea unui sistem centralizat pentru informarea și documentarea științifică, majoritatea universităților din România beneficiind de aceste resurse. Astfel, orice student poate accesa această bază de date utilizând adresa sa instituțională, având acces la documentele necesare realizării unei cercetări academice. Înainte de implementarea acestei inițiative procesul de documentare academică era dependent de posibilitățile materiale ale cercetătorului sau a instituției de care aparținea, bibliotecile universitare având fonduri insuficiente pentru achiziționarea constantă a publicațiilor necesare, pirateria devenind o resursă esențială.

Astfel, studenții au acces la principalele resurse online utilizate în cadrul universităților din România și prin această cercetare analizez modul în care existența acestei platforme afectează comportamentul informațional al studenților. Mai exact, urmăresc identificarea ordinii în care sunt accesate resursele utilizate de către studenți pentru obținerea documentelor de care au nevoie. De asemenea, urmăresc

14. Epinion, „Studerendes anskaffelse af studieboeger” [„Student Acquisition of Textbooks”] (2024)

15. Epinion, „Studerendes anskaffelse af studieboeger” [„Student Acquisition of Textbooks”] (2023).

16. [European Union Intellectual Property Office, „European Citizens and Intellectual Property: Perception, Awareness, and Behaviour” \(2023\).](#)

17. *Despre ANELIS*. accesat în 30 octombrie 2024, <https://anelis-plus.ro/despre-anelis/>.

confirmarea informațiilor menționate în literatura de specialitate prin compararea cu rezultatele acestei cercetări. Mai exact, conform rapoartelor anuale ale Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, majoritatea românilor preferă să acceseze legal resursele de care au nevoie. Bineînțeles, această statistică este despre pirateria produselor media, nu doar a documentelor academice, însă ar trebui să existe o legătură între aceste statistici. Deși cercetarea este limitată de numărul redus al participanților (230) și de numărul redus de întrebări, datele obținute sunt relevante pentru cuantificarea situației actuale a pirateriei academice în rândul studenților din România.

Analizând datele demografice, am remarcat o majoritate feminină (72,7%), comparativă cu minoritatea masculină (23,5%), restul respondenților preferând să nu răspundă (sau alegând opțiunea „altul”). În ceea ce privește vârsta, majoritatea respondenților se situează în intervalul 18-24 de ani, cu 72,6%, urmat de grupa 25-29 de ani cu 14,8%. Celelalte categorii de vârstă sunt subreprezentate: 30-39 ani – 5,7%, 40-49 ani – 6,5%, și 50-59 ani – 0,4%. Din punct de vedere educațional, majoritatea studenților care au participat la acest studiu au finalizat studiile liceale, reprezentând 45,7% din respondenți. Studii universitare de licență au fost absolvite de 34,3%, iar 20% au finalizat un program de masterat. Dintre aceștia, 52,6% urmează în prezent studii de licență, 34,3% sunt masteranzi și 13% doctoranzi.

Domeniul de studiu preponderent este cel al științelor sociale și umane, cu 69,6%, din respondenți urmat de STEM cu 23%, iar restul de 7,4% nu au răspuns la această întrebare (sau au avut un răspuns invalid)¹⁸. Așa cum am menționat anterior, am evitat întrebările care ar putea identifica respondenții, lăsând această întrebare deschisă. Din aceste motive, am primit 223 de răspunsuri de la 231 de studenți. Majoritatea răspunsurilor nu se încadrau într-o singură categorie, fiind menționate diferite (de exemplu: 8 persoane studiază „Filologie”, 3 „Filo”, 5 „Litere”, 2 „SID”, 2 „Biblioteconomie” etc). Din acest motiv am considerat necesară gruparea răspunsurilor în cele două categorii menționate anterior, acestea fiind relevante pentru comportamentul informațional al respondenților.

În concluzie, majoritatea respondenților sunt de sex feminin, absolvente de studii liceale și studente în prezent în științe sociale și umaniste.

Rezultatele cercetării

În urma analizării răspunsurilor primite în urma realizării cercetării, am observat că utilizarea resurselor ilegale pentru obținerea documentelor academice este o practică relativ răspândită în rândul studenților din România, confirmând ipoteza inițială. Conform datelor colectate, 67,4% dintre respondenți cunosc platformele de piratare academică pe care le-am oferit drept exemplu: Sci-Hub, Library Genesis (libgen) și Anna’s Archive. Restul respondenților, 28,7% nu erau conștienți de existența acestor platforme, iar 3,9% au preferat să nu răspundă la această întrebare. Trebuie menționat faptul că această statistică a fost parțial invalidată de către răspunsurile primite la o întrebare ulterioară: 17,8% din respondenți cunoșteau cele trei platforme menționate, 32,6% cunoșteau două dintre ele, iar 24,8% știau una singură. În total, 75,2% cunoșteau cel puțin una dintre platformele menționate anterior, 24,8% neștiind vreuna dintre ele.

În concluzie, există o diferență de 7,8% (respondenții care au recunoscut cel puțin o platformă de piraterie din cele menționate anterior) și de 3,9% (cei care au declarat că nu știu platformele de piraterie menționate) între datele statistice obținute în urma analizării răspunsurilor la aceste întrebări. Primul procentaj poate să fie explicat de faptul că o parte din respondenții care nu au recunoscut toate platformele nu au răspuns pozitiv la prima întrebare, iar al doilea procentaj coincide cu procentajul persoanelor care au refuzat să răspundă la prima întrebare. O întrebare ulterioară a clarificat situația celor respondenților care au declarat că nu cunosc site-urile de piratare: 10,4% din participanții la acest studiu utilizează în principal resurse tipărite, deci din totalitatea studenților care realizează cercetări academice online doar 14,4% nu cunoșteau platformele respective. Bineînțeles, există posibilitatea ca un respondent să utilizeze, în principal, resurse tipărite și să fie conștient de existența site-urilor de piraterie menționate.

Prin aceste întrebări am cuantificat utilizarea resurselor ilegale în rândul studenților din România, iar restul întrebărilor au fost utilizate pentru înțelegerea motivelor pentru care studenții aleg să pirateze

18. Am ales să împart domeniile de studii într-un mod simplist. Mai exact: Psihologie – 47; Filologie – 48; Management – 16; Economie – 14; Inginerie – 11; Marketing – 10; Medicină – 9; Pedagogie – 9; Sociologie – 7; Geografie – 7; Asistența socială – 7; Drept – 6; IT – 6; Agricultură – 4; Jurnalism – 3; Științe sociale – 3; Chimie – 2; Istorie – 2; Științe politice – 2.

documentele necesare cercetării lor. Am ales să pun 5 întrebări despre bazele de date academice la care au acces datorită conturilor instituționale cu scopul de a identifica cât de utilizate sunt acestea de către studenți, ce opinii au despre ele și dacă acestea sunt primele resurse accesate în procesul de căutare a documentelor necesare. Am aflat că 51.3% din respondenți accesează și utilizează bazele de date menționate anterior, 30.9% nu le folosesc deloc, iar 17.8% le folosesc „uneori”. Cu toate acestea, doar 26.1% consideră că aceste baze de date sunt suficiente pentru cercetarea lor, în timp ce 29.6% consideră că sunt insuficiente, iar 44.3% spun că sunt uneori suficiente.

Trebuie remarcat faptul că 69.1% din totalitatea participanților la studiu au declarat că utilizează constant sau uneori bazele de date academice la care au acces cu contul instituțional, dar 70.1% consideră că resursele respective sunt suficiente (sau uneori suficiente). În același timp, așa cum am menționat anterior, 10.4% din participanții la acest studiu utilizează în principal resurse tipărite deci nu au contact constant cu resursele în cauză. Pentru a pune în context, 53.05% au considerat că platformele instituționale sunt relativ ușor de accesat (1-4). La această întrebare participanții la studiu au avut de ales variante de la 1 (foarte ușor) la 10 (foarte greu), 15.65% dintre aceștia având o părere neutră despre acest subiect („nici ușor, nici greu”, dificultate 5/10) și 31.3% au întâmpinat un anumit nivel de dificultate (6-10)¹⁹.

Următoarea întrebare a fost despre cât de ușor de utilizat consideră studenții participanți la studiu că sunt bazele de date academice pe care le accesează prin intermediul contului instituțional garantat de către universitatea de care aparțin. La fel ca în cazul întrebării anterioare, respondenții au avut de ales un răspuns pe o scală de la 1 (foarte ușor) la 10 (foarte greu), 55.22% dintre studenți au considerat că bazele de date academice sunt ușor de utilizat (1-4), 16.09% au evaluat accesibilitatea acestora ca fiind medie (5), iar 28.7% au considerat că sunt greu de utilizat (6-10)²⁰. Majoritatea studenților (83%) utilizează alte resurse pentru cercetare, în afară de cele oferite de universitate, în timp ce 13.9% nu folosesc alte resurse și iar 3% au preferat să nu răspundă. Referitor la resursele alternative folosite, în urma unei întrebări deschise am aflat că majoritatea respondenților (56.52%) au declarat că nu folosesc alte resurse similare cu site-urile de piraterie menționate în chestionar. În rest, 3.91% au menționat Z-Library, 2.61% Scribd, 2.61% ResearchGate și 2.17% Enformation (și alte site-uri sau platforme). Aceste răspunsuri, cu excepția celor care au răspuns „Z-Library”, arată că există o anumită lipsă de informații despre resursele menționate pentru că întrebasesem despre resurse similare cu Sci-Hub, Library Genesis și Anna’s Archive, iar cele menționate de respondenți sunt legale și diferite ca scop și design.

O întrebare pe care o consider importantă a fost despre ordinea utilizării resurselor disponibile online în timpul procesului de cercetare: care sunt primele platforme accesate de respondenți? Este pirateria o soluție disperată aleasă de studenții care nu au alte opțiuni sau este prima „oprire”? Rezultatele indică că doar 42.2% din respondenți au încercat să acceseze resursele legal înainte de a recurge la piratare, în timp ce 35.2% au ales direct varianta ilegală. Un procent de 22.6% din respondenți nu au accesat deloc aceste resurse, această dată statistică fiind în opoziție cu una menționată anterior: 24.8% din participanții la studiu au declarat că nu au sunt familiari cu site-urile de piraterie.

În ceea ce privește conștientizarea legalității și a consecințelor utilizării resurselor ilegale, doar 41.3% înțeleg că aceasta este o practică ilegală și cunosc consecințele, în timp ce 58.7% nu sunt conștienți de acest aspect. Trebuie menționat faptul că ilegalitatea pirateriei este reglementată în România, însă nu am reușit să găsesc un caz de piraterie academică în care un student să fie pedepsit pentru copierea, distribuirea sau utilizarea unui document obținut ilegal. Acest lucru contribuie, evident, la nivelul scăzut de conștientizare în legătură cu posibilele consecințe ale pirateriei academice. Am ales să nu menționez opțiunea de baze de date *open access* în cadrul acestei cercetări pentru a observa dacă respondenții menționează această resursă, iar absența unui răspuns este totuși un răspuns care evidențiază nivelul de cunoștințe al participanților la acest studiu.

Analiza traficului organic din România al platformelor de piratare

În urma analizei chestionarului s-a confirmat ipoteza menționată anterior: pirateria academică este un fenomen întâlnit în rândul studenților români, însă am considerat necesară o cuantificare a traficului

19. 15 16.96% au notat ușurința accesibilității cu 1/10, 12.61% cu 2/10, 13.48% cu 3/10, și 10% cu 4/10. 5.65% au considerat dificultatea ca fiind medie – 5/10. 6.09% au evaluat dificultatea ca fiind 6/10, 7.39% cu 7/10, 8.26% cu 8/10, iar 4.78% cu 9/10 și tot atât cu 10/10.

20. 16 15.65% dintre studenți au evaluat accesibilitatea cu 1/10, 12.17% cu 2/10, 16.09% cu 3/10, 11.3% cu 4/10, 16.09% cu 5/10, 5.22% cu 6/10, 6.96% cu 7/10, 5.65% cu 8/10, 5.22% cu 9/10 și 5.65% cu 10/10.

organic din România pe platformele de piraterie menționate anterior (Sci-Hub, Library Genesis și Anna's Archive). Trebuie menționat faptul că această cuantificare este aproximativă, datele statistice nu sunt despre activitatea online a studenților, ci despre activitatea utilizatorilor români ai internetului. Mai mult decât atât, site-urile menționate nu oferă aceste informații și am folosit site-ul SE Ranking pentru a obține datele statistice despre numărul de accesări din România ale platformelor de piraterie. De asemenea, acestea date sunt incomplete, fiind influențate de utilizatorii care accesează anonim resursele menționate anterior (folosind instrumente tip VPN sau programe tip Tor Browser). Folosind acest site am urmărit traficul organic, observând că Z-Library este mult mai accesat de către utilizatori, atât în România, cât și la nivel global. Am ales să nu includ acest site în studiul realizat, preferând includerea unei resurse mai puțin cunoscute: Anna's Archive. Am considerat necesară includerea unei resurse apărute relativ recent și mai puțin cunoscută la nivel internațional pentru a testa nivelul de cunoștințe ale respondenților în legătură cu pirateria academică.

Așa cum am menționat anterior, Anna's Archive nu este o resursă la fel de accesată ca celelalte incluse în această cercetare (sau alte resurse de piraterie ca Z-Library, după cum se poate observa în Figura 2), însă oferă un volum imens de documente utilizatorilor. Acest site are drept scop crearea unei singure baze de date care să cuprindă majoritatea documentelor disponibile pe celelalte site-uri, în momentul de față conținând aproximativ 139 de milioane de fișiere (933.7 TB). Acest număr reprezintă 99.79% din totalitatea documentelor disponibile pe Library Genesis, 88.64% din cele disponibile pe Sci-Hub și 99.85% din cele disponibile pe Z-Library²¹. Anna's Archive este *open-source*, iar documentele din baza sa de date sunt salvate de un număr necunoscut de utilizator, deci este improbabilă dispariția acestor cărți și articole din mediul online, indiferent de consecințele legale suferite de acest site. Conform datelor disponibile pe site-ul resursei, 16 000 de documente sunt descărcate de utilizatori în fiecare oră și 388 000 în fiecare zi²².

Am menționat aceste informații ca o motivație suplimentară pentru includerea site-ului Anna's Archive în această cercetare, în ciuda lipsei sale de accesări din România. Conform site-ului SE Ranking (figura 3), majoritatea traficului organic este datorat Spaniei (16.52%), Statelor Unite ale Americii (14.77%) și Indiei (13.35%). Traficul organic al românilor reprezintă 0.01% din traficul total în ultimul an (figura 4).

Sci-Hub a fost următorul site analizat, fiind unul dintre cele mai cunoscute resurse pentru piraterie la nivel global din cauza proceselor cu Elsevier (și alte companii din acest domeniu). Trebuie menționat faptul că din cauza consecințelor legale ale încălcării drepturilor de autor prin distribuirea gratuită a documentelor, Sci-Hub nu mai adaugă în baza lor de date articole noi din 2021. Astfel, Sci-Hub a devenit o arhivă fără articole actuale, dar rămâne una dintre cele mai accesate resurse pentru pirateria academică. Conform site-ului SE Ranking (figura 5), majoritatea traficului organic este datorat Indiei (27.42%), Indoneziei (9.63%) și Braziliei (5.37%), iar traficul românesc reprezintă 0.53% din ultimul an (figura 6). Deși Sci-Hub a pierdut avantajul articolelor de actualitate, depășește încă numărul de accesări ale altor site-uri academice ca Springer, Wiley, Semantic Scholar sau MDPI (figura 7). Library Genesis (sau libgen) reprezintă o constantă a pirateriei academice, fiind activ din 2010 și accesat în principal (figura 8) de către utilizatorii din Statele Unite ale Americii (20.6%), India (20.27%) și Canada (8.37%), iar traficul organic românesc reprezentând 0.81% (figura 9). Așa cum am menționat anterior, Z-Library este cel mai accesat site de piraterie academică în România, fiind principalul „adversar” al site-ului Library Genesis, conform SE Ranking (figura 10).

Concluzii

Pirateria online a fost, este și cel mai probabil va rămâne un subiect controversat în mediul academic, deși nu poate fi contestat caracterul ilegal. Una dintre ipotezele stabilite înainte de începerea acestei cercetări a fost că pirateria academică este un fenomen popular în România. Această ipoteză a fost confirmată, atât din analizarea contextului socio-istoric român, cât și prin rezultatele acestei cercetări. Bineînțeles, studenții beneficiază de acces la resurse specializate, deși acestea sunt deseori insuficiente pentru cercetarea lor. Trebuie menționat faptul că în procesul de cercetare academică nu există doar două variante: resursele oferite de către universități și site-urile de piraterie, însă studenții au nevoie de cursuri specializate pentru dobândirea competențelor necesare realizării unei cercetări academice în mediul online. Am remarcat acest lucru în urma analizării răspunsurilor la chestionar, realizând că majoritatea respondenților nu cunosc resurse utile și legale, nu

21. *Datasets*, accesat în 28 iulie 2024, [Anna's Archive, https://annas-archive.org/datasets](https://annas-archive.org/datasets).

22. *FAQ*, accesat în 28 iulie 2024, [Anna's Archive, https://annas-archive.org/faq](https://annas-archive.org/faq).

au menționat existența bazelor de date *open access* și nu sunt conștienți de statutul legal al resurselor de piraterie. Din păcate, numărul studenților care au participat la această cercetare este redus, deci datele statistice nu sunt complet reprezentative pentru situația actuală din mediul academic românesc. Deși nu sunt complet reprezentative, rezultatele acestei cercetări implică necesitatea unei abordări moderne pentru satisfacerea nevoilor informaționale ale studenților. Mai mult decât atât, această cercetarea este relevantă pentru analiza schimbărilor viitoare din mediul academic românesc, oferind cercetătorilor interesați un punct de referință pentru potențialele cercetări din acest domeniu.

Anexe:

Chestionarul propus:

Care este genul dumneavoastră?

Masculin

Feminin

Altul

Prefer să nu răspund

În ce categorie de vârstă vă încadrați?

18-24

25-29

30-39

40-49

50-59

60+

Care este ultimul nivel de studii absolvit?

Studii liceale

Licență

Master

Care este nivelul studiilor pe care le urmați actualmente?

Licență

Master

Doctorat

În ce domeniu studiați?

(Întrebare cu răspuns liber)

În căutarea informațiilor necesare cercetării dumneavoastră, folosiți într-o mai mare măsură resursele:

Tipărite

Electronice

Folosiți motoare de căutare specializate (ex: Google Academic) în vederea identificării documentelor dorite?

Da

Nu

Nu știu/nu răspund

Pentru obținerea documentelor necesare, utilizați bazele de date academice la care accesul se realizează prin utilizarea contului instituțional (ex: ProQuest, ScienceDirect, Emerald Insight etc)?

Da

Nu

Uneori

Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 = foarte ușor și 10 = foarte dificil, cât de ușor de accesat sunt bazele de date respective pentru dumneavoastră?

[1 2 3 4 5 6 7 8 9 10]

Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 = foarte ușor și 10 = foarte dificil, cât de ușor de folosit sunt bazele de date respective pentru dumneavoastră?

[1 2 3 4 5 6 7 8 9 10]

Sunt documentele obținute prin intermediul bazelor de date academice suficiente pentru cercetarea dumneavoastră?

Da

Nu

Uneori

Utilizați alte resurse pentru obținerea documentelor necesare căutării dumneavoastră în afara bazelor de date academice accesate prin intermediul contului instituțional?

Da

Nu

Prefer să nu răspund

Cunoașteți platformele Sci-Hub, Libgen (Library Genesis) și Anna's Archive?

Da

Nu

Prefer să nu răspund

Câte din platformele menționate anterior vă erau cunoscute?

3

2

1

0

Utilizați alte platforme similare? Dacă da, care?

(Întrebare cu răspuns liber)

Ați încercat să obțineți legal documentele dorite înainte să accesați resursele enumerate anterior (Sci-Hub, Anna's Archive și Library Genesis)?

Da

Nu

Nu accesez resursele enumerate

Cunoașteți statutul legal al acestor platforme?

Da

Nu

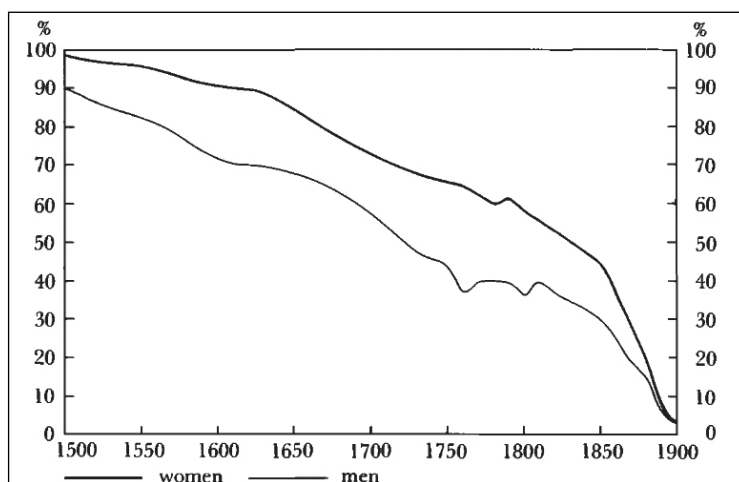

Figura 1: rata analfabetismului în Anglia (1500-1900).

Sursa: [Literacy and the Social Order: Reading and Writing in Tudor and Stuart England](#), p. 177

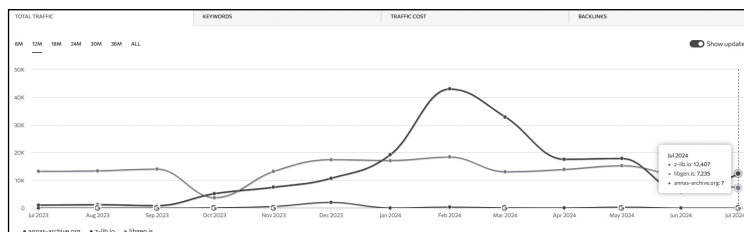

Figura 2: Compararea traficului românesc al site-ului Anna's Archive cu cel al site-urilor Library Genesis și Z Library
Sursă: SE Ranking

Traffic distribution by country ⁱ

ORGANIC PAID SHOW CONTINENTS ⁱ

COUNTRY	TRAFFIC SHARE	TRAFFIC	KEYWORDS TOTAL
Spain	16.52%	13.7K ▲ 2.9K	1.5K ▲ 93
USA	14.77%	12.3K ▼ 83.5K	5.1K ▲ 1.4K
India	13.35%	11.1K ▼ 13.7K	514 ▼ 34
Philippines	12.46%	10.3K ▲ 7.9K	514 ▼ 1
Italy	9.89%	8.2K ▼ 7.8K	1.7K ▲ 211
Other	33%	27.4K ▼ 66K	13.5K ▲ 1.4K

Figura 3: Traficul organic al site-ului Anna's Archive (28 iulie 2024)
Sursă: SE Ranking

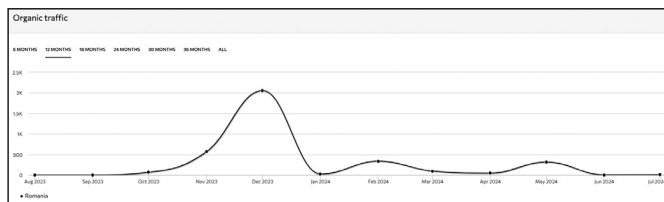

Figura 4: Traficul organic din România al site-ului Anna's Archive (28 iulie 2024)
Sursa: SE Ranking

ORGANIC PAID SHOW CONTINENTS ⁱ

COUNTRY	TRAFFIC SHARE	TRAFFIC	KEYWORDS TOTAL
India	27.42%	1.5M ▲ 176.2K	11.3K ▲ 1.5K
Indonesia	9.63%	530.6K ▲ 425.9K	1.4K ▲ 2
Brazil	5.37%	296K ▲ 16.2K	3.6K ▲ 210
Turkey	4.08%	224.9K ▲ 219.8K	2.9K ▲ 27
Spain	4.05%	223K ▲ 128.4K	12.6K ▲ 566
Other	49.44%	2.7M ▲ 1.2M	190.3K ▲ 5.3K

Figura 5: Traficul organic al site-ului Sci-Hub (28 iulie)
Sursa: SE Ranking

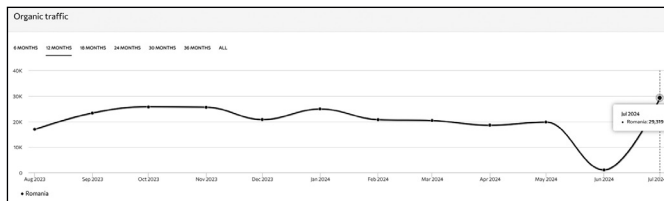

Figura 6: Traficul organic românesc al site-ului Sci-Hub (28 iulie)

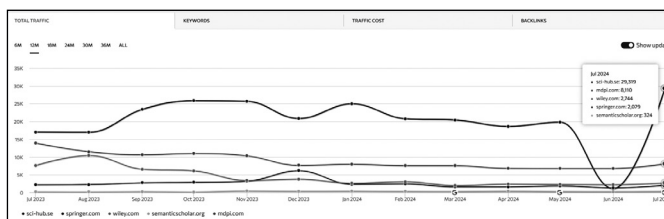
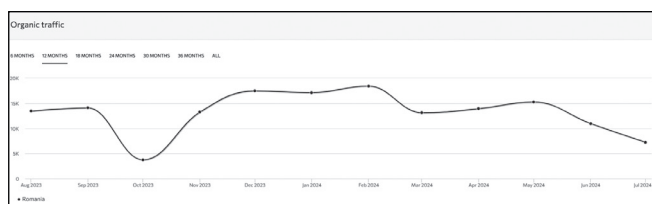

Figura 7: Comparația traficului organic al site-ului Sci-Hub cu site-uri considerate similare (28 iulie)
Sursă: SE Ranking

Traffic distribution by country ⁱ			
ORGANIC PAID		SHOW CONTINENTS ☐ ⁱ	
COUNTRY	TRAFFIC SHARE	TRAFFIC	KEYWORDS TOTAL
USA	20.6%	183.3K ▼ 34.7K	1K ▼ 4
India	20.27%	180.4K ▲ 50.4K	260 ▲ 23
Canada	8.37%	74.5K ▲ 3.8K	441 ▲ 59
Brazil	4.16%	37K ▲ 1K	183 ▲ 1
Indonesia	4.01%	35.7K ▲ 10K	190 ▲ 6
Other	42.58%	378.9K ▲ 64.1K	9K ▲ 520

Figura 8: traficul organic al site-ului Library Genesis (28 iulie)

Sursa: SE Ranking

Figura 9: traficul organic românesc al site-ului Library Genesis (28 iulie)

Sursa: SE Ranking

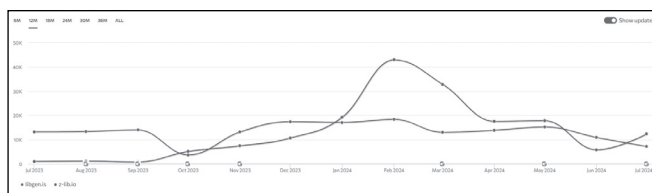

Figura 10: Comparație trafic organic Libgen și Z-Library în România (28 iulie)

Sursa: SE Ranking

Notă: Prezentul studiu este parte din cercetarea doctorală în curs întreprinsă de autor, având ca temă „Comportamente de informare și documentare ale studenților români”.

Bibliography

- Amodu, Lanre, Chiamaka Isiguzoro, Oladokun Omojola, and Babatunde K. Adeyeye. "Assessing Audience's Willingness to Curb Digital Piracy: A Gender Perspective." *Cogent Social Sciences* 6, no. 1 (2020): 1-14. <https://doi.org/10.1080/23311886.2020.1823602>.
- Bainbridge, David. *Intellectual Property*. Essex: Pitman Publishing, 1992.
- Begum, Iblina, and Sharma Hemanta. "Piracy: A Threat to Academicians and Publishers." *Journal of Intellectual Property Rights*, 23 (2018): 261–269.
- Bennett, Missy. "Understanding the Students We Teach: Poverty in the Classroom." *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas* 81, no. 6 (2008): 251–256. <https://doi.org/10.3200/TCHS.81.6.251-256>.
- Bishop, Jack. "Who Are the Pirates? The Politics of Piracy, Poverty, and Greed in a Globalized Music Market." *Popular Music and Society* 27, no. 1 (2004): 101–106. <https://doi.org/10.1080/0300776042000166639>.
- Bodó, B., Antal, D., and Puha, Z. "Can Scholarly Pirate Libraries Bridge the Knowledge Access Gap? An Empirical Study on the Structural Conditions of Book Piracy in Global and European Academia." *PLoS ONE* 15, no. 12 (2020): 1–25. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242509>.
- Bowen, Neil, and Nanni Alexander. "Piracy, Playing the System, or Poor Policies? Perspectives on Plagiarism in Thailand." *Journal of English for Academic Purposes* 51 (2021): 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2021.100992>.

- Bruce, Miranda, Lusthaus, Jonathan, et al. "Mapping the Global Geography of Cybercrime with the World Cybercrime Index." *PLoS ONE* 19, no. 4 (2024). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0297312>.
- Choi, David, and Arturo Garcia-Perez. "Online Piracy, Innovation, and Legitimate Business Models." *Technovation* 27, no. 4 (2007): 168. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2006.09.004>.
- Dionísio, Pedro, Carmo Leal, Hélia Pereira, and Maria Fátima Salgueiro. "Piracy Among Undergraduate and Graduate Students." *Journal of Marketing Education* 35, no. 2 (2013): 5. <https://doi.org/10.1177/0273475313491578>.
- Danaher, Brett, Michael D. Smith, and Rahul Telang. "Piracy and Copyright Enforcement Mechanisms." *Innovation Policy and the Economy* 14, no. 1 (2014): 25-61. <https://doi.org/10.1086/674020>
- Dittmar, Jeremiah. "Information Technology and Economic Change: The Impact of the Printing Press." *The Quarterly Journal of Economics* 126, no. 3 (2011): 1133–1172. <https://doi.org/10.1093/qje/qjr035>.
- Eisenstein, Elizabeth. "In the Wake of the Printing Press." *The Quarterly Journal of the Library of Congress* 35, no. 3 (1978): 183–197. <https://www.jstor.org/stable/29781778>.
- Epinion. *Studeresendes anskaffelse af studieboeger* [Student Acquisition of Textbooks] (2023). https://rettighedsalliancen.dk/wp-content/uploads/2023/05/Epinion_Studerendes-anskaffelse-af-digitale-studieboeger-2023_offentlig-rapport.pdf.
- European Union Intellectual Property Office. "European Citizens and Intellectual Property: Perception, Awareness, and Behaviour" (2023). <https://www.euipo.europa.eu/en/publications/ip-perception-study-2023>.
- Febvre, Lucian, and Henri-Jean Martin. *The Coming of the Book: The Impact of Printing 1450-1800*. London: Verso, 1976.
- Fitriasih, Rahma, Hati Sri Rahayu Hijrah, and Achyar Adrian. "Book Piracy Behavior Among College Students in Indonesia." *Journal of E-Learning and Higher Education* (2019): 1-11. <https://doi.org/10.5171/2019.253359>
- Fiscutean, Andrada. "Hacking the Iron Curtain: From Smuggling Computer Parts to Owning" [Video]. Keynote presentation, PyData Conference, Berlin, August 1, 2018. https://www.youtube.com/watch?v=5bJHUVQ_xGM.
- Gan, Lydia, and Koh Hian. "An Empirical Study of Software Piracy Among Tertiary Institutions in Singapore." *Information & Management* 43, no. 5 (2006): 640–649. <http://dx.doi.org/10.1016/j.im.2006.03.005>.
- Hall, Max. *Made in New York: Case Studies in Metropolitan Manufacturing*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014.
- Hellinga, Lotte. "The Gutenberg Revolutions." In *A Companion to the History of the Book*, edited by Simon Elliot and Jonathan Rose, 377–392. Oxford: Wiley-Blackwell, 2019.
- Hohn, Dave, Lisa Muftic, and Wolf Kelly. "Swashbuckling Students: An Exploratory Study of Internet Piracy." *Security Journal* 19, no. 2 (2006): 110–127. <http://dx.doi.org/10.1057/palgrave.sj.8350005>.
- Husted, Bryan W. "A Contingency Theory of Corporate Social Performance." *Journal of Business Ethics* 26, no. 3 (2000): 11. <https://doi.org/10.1023/A:1006250203828>.
- Khong, Dennis. "The Historical Law and Economics of the First Copyright Act." *Erasmus Law and Economics Review* 2, no. 1 (2006): 35–69. <http://ssrn.com/abstract=986202>.
- Lucasz Tomczyk. "Evaluation of Digital Piracy by Youths." *Future Internet* 13, no. 1 (2021): 11. <https://doi.org/10.3390/fi13010011>.
- Maclean, Ian. *Learning and the Marketplace*. Boston: Brill, 2009.
- Marcel-Pop, Ciprian, Andreea-Ioana Romon, i-Maniu, and Monica-Maria Zaharie. "Opportunistic Consumer Behaviour in the Context of Digital Piracy." Paper presented at the Management International Conference, Venice, Italy, May 24–27, 2017.
- McElroy, Erin Mariel Brownstein. "Corruption, Șmecherie, and Siliconization: Retrospective and Speculative Technoculture in Postsocialist Romania." *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience* 6, no. 2 (2020): 11. <https://doi.org/10.28968/cftt.v6i2.32905>.
- Nkiko, Christopher. "Book Piracy in Nigeria: Issues and Strategies." *The Journal of Academic Librarianship* 40, no. 3-4 (2014): 394–398. <http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2013.09.005>.
- Parlamentul României. Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe [Law No. 8/1996 on Copyright and Related Rights]. Monitorul Oficial, Partea I nr. 489 din 14 iunie 2018.

Fragile Reference, Faked Authority, and the Advance of Counterknowledge

Robert CORAVU

University of Bucharest

Corresponding author emails: robert.coravu@litere.unibuc.ro

Fragile Reference, Faked Authority, and the Advance of Counterknowledge

Abstract: The digital landscape has disrupted the stability of connection to past knowledge built around the bibliographic reference system, introducing phenomena like reference rot and the disappearance or manipulation of online sources. The paper explores the challenges posed by the digital age to the verifiability and fixity of texts, highlighting the volatility of digital information and the risks associated with unverifiable and fluid online content. It discusses the impact of these challenges on scholarly communication, the dissemination of poor-quality science through predatory and problematic journals, and the proliferation of misinformation. Possible solutions to address these issues are presented, emphasizing that media and information education are crucial in equipping individuals with the skills to evaluate and trust sources effectively. Ultimately, the paper argues for a concerted effort to adapt traditional principles of reference and verification to the digital environment, ensuring that the knowledge we rely on remains durable, reliable, and accessible for future generations.

Keywords: bibliographic references, online information sources, digital preservation, information evaluation, epistemic trust, cognitive authority, misinformation

Citation suggestion: Coravu, Robert. "Fragile Reference, Faked Authority, and the Advance of Counterknowledge." *Transilvania*, no. 10 (2024): 35-39.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.04>.

Motto:

Pe ce te bazezi? / What are you relying on? (Marin Preda, Moromeșii)

Believing other people in order to acquire information is one of the most common epistemic practices in our cognitive lives (Gloria Origgi, Epistemic trust)

Introduction

A reference, in a general cultural sense, is a relationship that someone establishes with what others have spoken, written, or created. This relationship, whether it is one of appropriation or distancing, contextualises, connects with precedents, and aims to objectify and validate one's approach. A reference is a link with the past. In written culture, a bibliographic reference identifies as precisely as possible a specific document or part of a document that has been used as *source* by the author(s) of a work. The mere presence of bibliographic references in a work makes it more *trustworthy* by default. This trustworthiness stems from recognizing that knowledge acquisition cannot be confined to one's own experiences. Progress is based on previous accumulations, on current knowledge used as a source of documentation, as a landmark for new approaches built in relation to it through assimilation and differentiation, through acceptance and contestation, through (re)interpretation. Acquiring information not through direct experience but through "second-hand knowledge"¹ is an extremely

1. As Patrick Wilson named it—see Patrick Wilson, *Second-Hand Knowledge: An Inquiry into Cognitive Authority* (Westport, CT: Greenwood Press, 1983).

common epistemic practice. As Origgi states, “trusting others is a primary source of knowledge acquisition”; the more so trust is “a fundamental ingredient in knowledge” in our society where the amount of information is overwhelming for an individual’s processing capability.²

This *epistemic trust*—the confidence we place in someone else as a knowledge source and, therefore, in the information he or she provides—is not unconditional: it derives from the possibility that references give us to read critically, to check the cited sources and the claims based on them. In his history of the footnote³, Anthony Grafton underlines the role of bibliographic references in identifying sources from which the statements about the past are derived, offering a unique ground to trust these statements. Therefore, *verifiability* is a primary condition of trust in the information provided by a source. Equally important is the textual stability or *fixity*, in Elizabeth L. Eisenstein’s terms, considered a primary advantage of printing press over scribes⁴. Compared to the manuscript age, when the texts could have been modified / corrupted by each scribe, the printing press has generated a fixed text whose copies are identical and unexposed to unwanted interventions during the multiplication process. Text fixity enhances the written sources’ verifiability by allowing the reference not only to a work but to a specific part (chapter) or place (page, paragraph or line) in that work.

These characteristics have particular importance for the scholarly communication, as scientists are “perforce and explicitly *homo citans et citatus*”.⁵ In science, verifiability is essential to “substantiate arguments, give authors credit and enable readers to reproduce conclusions”.⁶ References and the connections between them form a map of the author’s approach, the composition and scope of which can be assessed against the corpus of sources relevant to the subject; in the meantime, they propose a knowledge path that can be followed and extended by those interested in the subject.⁷

Not only the citation but also the quality of the cited sources contributes to build trust. One of the criteria for evaluating sources is their *authority*, whose epistemic component is central for its acceptance. In 1983, in his book *Second-Hand Knowledge: An Inquiry into Cognitive Authority*, Patrick Wilson defined *cognitive authority* as the “influence on one’s thoughts that one would consciously recognize as proper”⁸ due to the perceived trustworthiness and credibility of the source. This source can be a person, but also an institution (e.g., a university library), a publication (e.g., a scientific journal) or a reference work (e.g., an encyclopaedia).

If verifiability and fixity are hallmarks of print culture, in the digital age these pillars of trust are shaken. Ever since the advent of the Internet, researchers have drawn attention to a number of phenomena affecting the availability of online content, such as (Uniform Resource Locator) migrations/changes or even its disappearance without a trace. Another aspect is the ease with which content can be modified or replaced without tracing the changes. Similarly, it is very easy to circulate such content or a part of it in a different context than the original one, without specifying its source or with incorrect attribution. I will further discuss how these features of online content impact the acquisition of information and knowledge.

Missing Sources

It is common knowledge that digital information is highly volatile. Its ephemeral nature is reflected, inter alia, by the instability of citations and loss of referential information. Over time, hyperlinks tend to cease to point to their original target resources because these have been relocated to new addresses or become permanently unavailable. This phenomenon is known as *reference/link rot*, *link death*, or *link breaking*. As a result of the growing number of scientific resources available online (mainly due to the open science movement), online sources and references have become increasingly common in scholarly communication. Here, Web documents have been compared to the “print fugitive materials

2. Origgi, “Epistemic Trust.” In *Information Evaluation*, edited by Philippe Capet and Thomas Delavallade (Hoboken: Wiley-ISTE, 2014), 44.

3. Anthony Grafton, *The Footnote: A Curious History* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997), 233.

4. See Elizabeth L. Eisenstein, *The printing press as an agent of change* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991).

5. Roald Hoffmann, Artyom A. Kabanov, Andrey A. Golov, and Davide M. Proserpio, “Homo Citans and Carbon Allotropes: For an Ethics of Citation,” *Angewandte Chemie International Edition* 55, no. 37 (September 5, 2016): 10962.

6. Elias Rohrer, Steffen Heidel, and Florian Tschorsch, “Enabling Reference Verifiability for the World Wide Web with Webchain,” *ACM Trans. Internet Technol.* 20, no. 4 (October 2020): 1.

7. Robert Coravu, “Eroare 404,” *Anthropos. Revista de filosofie, arte și umanioare* 1, no. 11 (2023).

8. Wilson, *Second-Hand Knowledge*, 15.

and grey literature” and situated “somewhere between ephemera and permanent” sources.⁹ During the Internet’s first two decades of existence, several studies have documented the instability of citations of online resources and the decreasing availability of cited content over time.¹⁰ Further research has not shown a positive evolution.

The availability of online sources is depending on the existence of digital preservation policies and solutions. And while predatory journals and publishers are known for their lack of concern for digital preservation, as their main interest is to make a quick profit rather than the sustainability of scholarly communication, many legitimate scientific publishers also appear less committed to the long-term preservation of their digital content. Martin Paul Eve published recently the worrisome conclusions of his analysis of over 7 million scientific articles with assigned DOI persistent identifiers: apparently, 32.9% of Crossref members do not use any adequate solution for digital preservation, only 0.96% of them digitally preserve over 75% of their content in three or more archives, and 8.5% preserve over half of their content in two or more archives.¹¹ Thus, in the absence of adequate digital preservation practices, the availability of online scientific publications is not guaranteed, even for those with assigned persistent identifiers, exposing them to the phenomenon of reference rot.

When the availability of an online referenced source is affected, its verifiability becomes difficult (if the source changed its address) or impossible (when the source had disappeared). This is of particular importance in science because it threatens its reliability. The vanishing of large amounts of online sources used in scholarly communication damages the credibility of the scientific method because the replicability and reproducibility of research become untestable.¹²

Preserving journalism in the digital age is another complex task. We know from experience that the archives of many Romanian newspapers either born digital or that were published exclusively online at one point became inaccessible after they ceased to appear. This is a widespread phenomenon, with dramatic consequences. As Zarndt et al. note, without collecting and preserving systematically the increasing amount of born-digital news published on the Internet the link with the past is weakened: in absence of this “first rough draft of history”, it is much harder to understand how the past shapes the present.¹³ We must add that this is not only about understanding the past but also about establishing facts. Access to central and local news archives allows to verify current claims about past events against the reporting from that period, thereby exposing possible disinformation.

Missing Citations and Faked Authority

In the online environment, content is often disseminated without citing its source, which means that its origin is unknown when it is accessed, or its source is partially identified (e.g., the author is specified but not the work from which the ideas or words attributed to him/her have been taken). Thus, it is difficult or often impossible to verify the source, hence the authenticity or the accuracy of the attribution. This facilitates the manipulation of the relationship between cognitive authority and trust in order to confer credibility to and validate fakes. For example, quotes falsely or mistakenly attributed to sources with cognitive authority (renowned people in various fields, usually) and often disseminated as memes are not only very popular as digital folklore but sometimes permeate academia. This kind of fake persists on the Internet despite any attempts to debunk it and forms a massive and long-term available corpus of misinformation. The rise of *faked authority* is a significant issue especially in science. Under the umbrella of their pretended scholarly status, the ever-increasing number of predatory and questionable journals not only disseminate poor science but also ideas

9. Mary F. Casselry and James E. Bird, “Web Citation Availability: Analysis and Implications for Scholarship,” *College & Research Libraries* 64, no. 4 (July 2003): 300-301.

10. See, for example, Lawrence et al., “Persistence of Web References in Scientific Research.” *Computer*, 34, no. 2 (February 2001): 26-31; Diomidis Spinellis, “The Decay and Failures of Web References,” *Communications of the ACM* 46, no. 1 (2003): 71-77; Casselry and Bird, “Web Citation Availability”; Casselry and Bird, “Web Citation Availability: A Follow-up Study,” *Library Resources & Technical Services* 52, no. 1 (January 2008): 42-53; M. K. Saberi and H. Abedi, “Accessibility and Decay of Web Citations in Five Open Access ISI Journals,” *Internet Research* 22, no. 2 (January 1, 2012): 234-247.

11. Martin Paul Eve, “Digital Scholarly Journals Are Poorly Preserved: A Study of 7 Million Articles,” *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* 12, no. 1 (2024): 9.

12. Rohrer, Heidel, and Tschorsch, “Enabling Reference Verifiability,” 3.

13. Frederick Zarndt, Dorothy Carner, and Edward McCain, “An International Survey of Born Digital Legal Deposit Policies and Practices” (2015): 2. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/clm/publications/13_-_2015_an_international_survey_of_born_digital_legal_deposit_policies_and_practices.pdf.

that fuel denialism and conspiracy theories, which are then promoted and cited by their proponents. In this manner, counterknowledge — “misinformation packaged to look like fact”¹⁴ — comes to shape public opinion, with consequences like those we saw during the COVID-19 pandemic, among others.

Altered Sources

We know that the content of a print publication remains the same yesterday, today, tomorrow, and throughout its entire lifetime. We know that a quoted text will be found on the same page of a given print edition of a work, as long as there exists at least one copy of it. An online document, however, can undergo successive and substantial — sometimes even fraudulent — changes over time without this being flagged or marked in any way. Thus, it can have several successive versions not announced as such, and its shape or structure can change too.

The possibility to modify and overwrite online content is incompatible with fixity and has a negative impact on the effectiveness and credibility of the bibliographic reference system. Let's consider the case of Wikipedia. This online encyclopaedia takes advantage of the opportunity to exploit collective wisdom, which, as Pierre Levy defined it¹⁵, allows collective problem-solving. Peer production, the large-scale technology-mediated collaboration model adopted by Wikipedia, supports anyone who wants to contribute to its content. On the other hand, despite the control mechanisms in place, since anyone can modify an entry in this encyclopaedia, the possibility of inappropriate interventions that could lead to misinformation is high. Can one cite and therefore use as reference in a research paper such fluid content? The response from academia is negative.

Fabricated and Dissolved Sources (or the Delights of Generative AI Models)

The so-called artificial intelligence hallucinations manifest themselves, among others, by making up bibliographic references to support the generated answer — e.g., fabricated journal titles that are very close to real ones, fabricated article titles that cannot be found in the journal cited as source, or real authors credited for fabricated works.¹⁶ At the other end is the AI output generated without bibliographic references. This kind of output, whose quality and validity cannot be verified against its sources because these have been dissolved and mixed like in an alchemist's furnace, requires the reader's blind trust. Over time, this synthetic content may in turn become the prevailing source for training other AI models, in a relentless process of dilution that would eventually erase any trace of the cultural origins of AI-generated content.

Conclusions

Some have compared the Internet with a huge library. If we accept this parallel, we must wonder how the knowledge we have access to today would look like if it were based on library collections built without selection criteria, from which many of the publications vanished for good after a while, or were no longer found in their usual place on the shelves, or their content changed over time. Most likely, nothing durable and reliable could have been built on such quicksand.

Digital cultural memory is fragile. Due to the increasing volume of knowledge available on the Internet and the changing information behaviours, we have migrated from a written culture characterised by the fixity of text and relying on the stability of bibliographic references to one in which we face the volatility and mutability of online documents. We are forced to deal with an environment that is unstable and prone to amnesia. Is it realistic to try to control this environment, or do we have to resign ourselves and accept it as such? There are several possible solutions to restore the status of the reference and (re)build trust in the digital environment. In scholarly communication, as Eve states, “scholarly objects must be identified by a stable reference system if readers are to be able to find and check subsequent assertions based on them”.¹⁷ For this, as we have shown above, we must ensure that technical solutions like persistent identifier systems are effective by correlating them with adequate digital preservation measures. Eve proposes a range of actions and activities that persistent identifier providers, libraries and other organizations could undertake to promote better preservation practices and help safeguard the digital scholarly record.

14. Damien Thompson, *Counterknowledge: How We Surrendered to Conspiracy Theories, Quack Medicine, Bogus Science and Fake History* (London: Atlantic Books, 2008), 1.

15. See Pierre Levy, *L'intelligence collective. Pour une anthropologie du cyberspace* (Paris: La Découverte, 1994).

16. Willa Roberta Powell and Marydee Ojala, “Slippery Slopes of Citation Searching.” *Computers in Libraries* 43, no. 4 (2023): 39.

17. Eve, “Digital Scholarly Journals,” 3.

Libraries have a specific preservation solution, the electronic legal deposit, which unfortunately remains merely an aspiration in many countries for now.¹⁸ The progress of legislation in this area is slow, and the complexity of the task often surpasses the libraries' good intentions and resources. Nevertheless, by virtue of their status and specific functions, libraries — especially national and academic libraries — are among the most qualified institutions to implement effective measures for preserving digital resources and ensuring their long-term availability.

Another solution proposed in recent years is the use of blockchain technology to record the history of online sources creation and ownership and thus secure their referential integrity.¹⁹ As for generative AI, its power can be exploited beneficially by controlling the input, i.e., by training the large language models on transparent trustworthy sources in order to obtain trustworthy, verifiable output.

Beside this, we cannot ignore that, if information literate people are more likely to know how to evaluate sources and where to find reliable information not only online but also in print, more and more poorly-educated and/or information illiterate people consider and use the Internet as the one and only way to acquire information. For this, media and information education seem to be the best tool we have at the moment to protect citizens from the advance of counterknowledge.

Bibliography

- Casserly, Mary F., and James E. Bird. "Web Citation Availability: Analysis and Implications for Scholarship." *College & Research Libraries* 64, no. 4 (July 2003): 300-317. <https://doi.org/10.5860/crl.64.4.300>.
- Casserly, Mary F., and James E. Bird. "Web Citation Availability: A Follow-up Study." *Library Resources & Technical Services* 52, no. 1 (January 2008): 42-53. <http://10.0.22.228/lrts.52n1.42>.
- Coravu, Robert. "Eroare 404" ["Error 404"]. *Anthropos. Revista de filosofie, arte și umanioare* 1, no. 11 (2023). <https://anthropos.ro/robert-coravu-eroare-404>.
- Eisenstein, Elizabeth L. *The printing press as an agent of change*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- Eve, Martin Paul. "Digital Scholarly Journals Are Poorly Preserved: A Study of 7 Million Articles." *Journal of Librarianship and Scholarly Communication* 12, no. 1 (2024): 1-23. <https://doi.org/10.31274/jlsc.16288>.
- Grafton, Anthony. *The Footnote: A Curious History*. Cambridge MA: Harvard University Press, 1997.
- Hoffmann, Roald, Artyom A. Kabanov, Andrey A. Golov, and Davide M. Proserpio. "Homo Citans and Carbon Allotropes: For an Ethics of Citation." *Angewandte Chemie International Edition* 55, no. 37 (September 5, 2016): 10962-10976. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/anie.201600655>.
- Lawrence, Steve, David M. Pennock, Gary William Flake, Robert Krovetz, Frans M. Coetzee, Eric Glover, Finn Årup Nielsen, Andries Kruger, and C. Lee Gilles. "Persistence of Web References in Scientific Research." *Computer* 34, no. 2 (February 2001): 26-31. <http://10.0.4.85/2.901164>.
- Lévy, Pierre. *L'intelligence collective. Pour une anthropologie du cyberspace [Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace]*. Paris: La Découverte, 1994.
- Origgi, Gloria. "Epistemic Trust." In *Information Evaluation*, edited by Philippe Capet and Thomas Delavallade, 35-54. Hoboken: Wiley-ISTE, 2014.
- Powell, Willa Roberta, and Marydee Ojala. "Slippery Slopes of Citation Searching." *Computers in Libraries* 43, no. 4 (2023): 36-39.
- Rohrer, Elias, Steffen Heide, and Florian Tschorsch. "Enabling Reference Verifiability for the World Wide Web with Webchain." *ACM Trans. Internet Technol.* 20, no. 4 (October 2020). <https://doi.org/10.1145/3392097>.
- Saberi, M. K., and H. Abedi. "Accessibility and Decay of Web Citations in Five Open Access ISI Journals." *Internet Research* 22, no. 2 (January 1, 2012): 234-247. <https://doi.org/10.1108/10662241211214584>.
- Spinellis, Diomidis. "The Decay and Failures of Web References." *Communications of the ACM* 46, no. 1 (2003): 71-77. <https://doi.org/10.1145/602421.602422>.
- Thompson, Damien. *Counterknowledge: How We Surrendered to Conspiracy Theories, Quack Medicine, Bogus Science and Fake History*. London: Atlantic Books, 2008.
- Wilson, Patrick. *Second-Hand Knowledge: An Inquiry into Cognitive Authority*. Westport, CT: Greenwood Press, 1983.
- Zarndt, Frederick, Dorothy Carner, and Edward McCain. "An International Survey of Born Digital Legal Deposit Policies and Practices," 2015. <https://bit.ly/3W6qqST>.
- Zarndt, Frederick, Dorothy Carner, Edward McCain, Tanja Clausen, and Stephe Wyber. "Results of the 2017 Survey of Electronic Legal Deposit Policies and Practices at National Libraries," 2018. <https://www.ifla.org/node/61887>.

18. For more on this topic see Zarndt, Carner and McCain, "An International Survey" and Frederick Zarndt et al., "Results of the 2017 Survey of Electronic Legal Deposit Policies and Practices at National Libraries" (2018).

19. See Rohrer, Heide, and Tschorsch, "Enabling Reference Verifiability".

Reflectarea incertitudinii științifice în mass-media: concepte și abordări

Andrada FISCUTEAN

University of Bucharest, The Faculty of Journalism and Communication Studies
Corresponding author emails: andrada.fiscutean@fjsc.ro

Media Coverage of Scientific Uncertainty: Concepts and Approaches

Abstract: Journalists who cover science must decide whether and how to include the limitations of studies and the inherent uncertainties of the scientific process in their articles. Scientific uncertainty is a fundamental issue in science journalism. How it is presented can influence public understanding of science and directly affect citizens' decisions on public health issues, environmental concerns, and more. This paper aims to review the literature in the field and (1) explore the characteristics of scientific uncertainty and existing types of classifications; (2) present the current state of research in the field; and (3) identify themes and subjects that are not sufficiently studied. The paper was based on scientific articles extracted using Google Scholar. The study shows that research on scientific uncertainty began to gain momentum around 2005, with the number of articles in the field increasing even more after 2012 when the topic also began to be discussed in the context of misinformation. Understanding how journalists relay scientific uncertainty can help fight false ideas that appear in the public space.

Keywords: scientific uncertainty, science journalism, public understanding of science, science communication, journalism

Citation suggestion: Fiscutean, Andrada. "Reflectarea incertitudinii științifice în mass-media: concepte și abordări." *Transilvania*, no. 10 (2024): 40-50.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.05>.

Introducere

În societatea contemporană, știința evoluează cu viteze fără precedent și influențează fiecare activitate umană, fiind una dintre principalele forme ale cunoașterii. Domeniul este studiat de istorici, filosofi, sociologi, economiști și experți interdisciplinari, care încearcă să înțeleagă și să explice, fiecare cu uneltele sale, care este natura științei, care sunt limitările sale, care este contextul în care se produce, cum interacționează cu ariile de studiu conexe și cum diferă ea de pseudoștiință. Aceste cercetări se intersectează și cu domeniul comunicării--numeroase studii au fost publicate, în ultimele decenii, pe tema felului în care este diseminată informația științifică. O parte dintre acesta se încadrează în sfera jurnalismului de știință, considerat unul dintre vectorii principali prin care informația științifică ajunge la public¹. Jurnalismul de știință este o nișă relativ nouă, care a început să câștige teren abia din secolul XIX, urmând să se solidifice în secolul XX². Domeniul s-a conturat mai clar în jurul anului 1920, când Edwin W. Scripps a lansat agenția de presă Science Service, un proiect care și-a autoproclamat rolul de a scoate la lumină „drama care apare în fiecare eprubetă”. Ulterior, în cadrul celui de-al doilea Război Mondial, jurnalismul de știință a evoluat și mai mult, pentru că știința și tehnologia erau considerate elemente centrale ale victoriei³.

De-a lungul timpului, jurnalismul de știință a primit mai multe definiții. În literatura de specialitate

1. Dunwoody, „Science journalism: Prospects in the digital age”, 14–32.

2. Ibid.

3. Weigold, „Communicating science: A review of the literature”, 164–193.

recentă, există două direcții distincte. Unii autori, ca de exemplu Bucchi și Mazzolini⁴ îi conferă un cadru mai restrâns, considerând jurnalismul de știință drept prezentarea descoperirilor și instituțiilor sau oamenilor implicați în procesul științific. Alți cercetători utilizează un sens mai larg al definiției, sens care permite includerea studiilor științifice în proporții variabile în articole jurnalistice, articole care pot atinge domenii diverse, de la politic, la social sau la sport, în ideea în care orice articol poate deveni un articol de jurnalism de știință dacă citează studii și experți⁵. Indiferent, însă, de definiția utilizată, există un element implicit: rolul jurnalistului de știință este acela de a crea legături între știință și societate, un rol deloc simplu, deoarece știința trebuie tradusă în limbaj accesibil, deși ea poate fi alambicată și plină de incertitudini. De altfel, incertitudinea este o temă importantă a studiului științei și o componentă de bază a procesului științific⁶. Ea poate proveni din multiple surse, printre care limitele cunoașterii noastre de la momentul actual, variațiile existente în rezultate ori felul în care sunt interpretate datele. Alte surse de incertitudine apar din faptul că unele rezultate științifice nu sunt validate, nu sunt reproductibile sau sunt contradictorii⁷.

Și incertitudinea științifică a primit mai multe definiții, în perioada recentă. Steel⁸ spune că ea se referă la „lipsa cunoașterii care ar permite ca rezultatele unei acțiuni să fie prezise”. Pentru Walker et al.⁹, ea reprezintă „orice deviație de la idealul de neatins de a avea o cunoaștere complet deterministă” a unui sistem studiat. În schimb, pentru Brashers¹⁰ ea este orice percepție, sentiment sau credință apărută în momentele în care: „detaliile unei situații sunt ambigue, complexe, impredictibile sau probabilistice; când informația nu este disponibilă sau este discordantă; și când oamenii se simt nesiguri de cunoștințele pe care le au sau de cunoștințele care există în general” (p. 478). Această analiză a literaturii de specialitate discută pe larg rolul jurnalistului în comunicarea rezultatelor științei, tipurile de incertitudine și modurile în care sunt reprezentate acestea în articolele de presă și practicile jurnalistice și provocările întâmpinate de media în comunicarea incertitudinii științifice. Review-ul include cercetări care iau în calcul limbajul și valorile profesionale ale jurnaliștilor care scriu despre știință.

Metode

Review-ului de literatură include o analiză a primelor 200 de articole științifice apărute pe *Google Scholar*, care corespund primelor zece pagini de rezultate afișate de motorul de căutare academic. Articolele au fost extrase folosind cuvintele cheie: *scientific uncertainty journalism*, fără a selecta limitări de timp. În analiză au fost cuprinse în marea majoritate articole academice, dar există și cărți, recenzii de cărți, abstracte de conferință, preprinturi și note editoriale care au fost păstrate în setul de date. În datele analizate nu au fost descoperite articole care să nu fie pe tema jurnalismului de știință și care să fie excluse din studiu. A fost, însă, eliminat un articol a cărui dată de publicare nu a putut fi stabilită. Aproape toate articolele extrase corespund intervalului 1990-2023, unul singur, publicat în 1979, făcând excepție. *Figura 1* arată distribuția acestora în timp. Se poate observa că în perioada 1990-1999 au apărut numai 8 dintre articolele incluse în studiu. În decada următoare, 2000-2009 au fost publicate 30 de articole, apoi, în perioada 2010-2019 se atinge un vârf al studierii incertitudinii, cu 120 de articole științifice publicate în jurnalele academice. În fine, între 2020 și finalul anului 2023 au apărut 40 de articole științifice pe subiectul studiat.

4. Mazzolini Bucchi, „Big science, little news: Science coverage in the Italian daily press, 1946–1997”, 65–82.

5. Guenther, Bischoff, Löwe, Marzinkowski et al., „Scientific evidence and science journalism: Analysing the representation of (un) certainty in German print and online media”, 40–59.

6. Bongelli, Riccioni, Burro, Zuczkowski, „Writers’ uncertainty in scientific and popular biomedical articles. A comparative analysis of the British Medical Journal and Discover Magazine”, e0221933.

7. Guenther, Ruhrmann, „Scientific evidence and mass media: Investigating the journalistic intention to represent scientific uncertainty”, 927–943.

8. Steel, *Philosophy and the precautionary principle*, 101.

9. Walker, Harremoës, Rotmans, van der Sluijs et al., „Defining uncertainty: a conceptual basis for uncertainty management in model-based decision support”, 5–17.

10. Brashers, „Communication and uncertainty management”, 477–497.

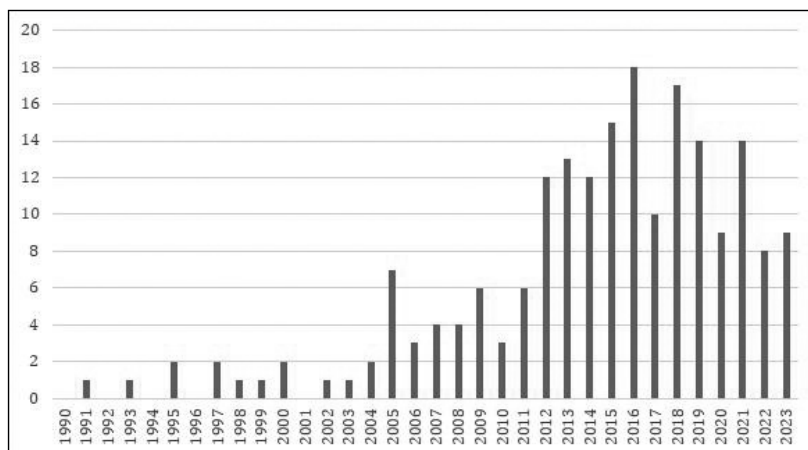

Figura 1. Numărul articolelor publicate pe tema felului în care e redată incertitudinea științifică în jurnalism.

Rezultate generale

Pot fi observate trei etape defalcate după volumul articolelor publicate pe tema incertitudinii științifice: (1) pre-2005, în care subiectul era tratat rar de cercetătorii din domeniul științei comunicării; (2) 2005-2011, în care tema a început să prindă contur; și (3) perioada post 2011, în care incertitudinea științifică ajunge să fie un subiect studiat tot mai des în domeniul științei comunicării. Dintre articolele analizate, cele mai multe se focusează pe două nișe ale jurnalismului de știință: mediu și schimbări climatice (38) sau pe sănătate, pandemie și alte arii ale jurnalismului medical (19). Analiza mai arată că 14 dintre articole sunt pe tema dezinformare - dubiu - construire de ignoranță, iar patru dintre ele discută rolul jurnalistului sau al presei. Analiza abstractelor arată că dovezile științifice sunt rareori menționate în articolele de jurnalism de știință, și că descoperirile științifice sunt prezentate de obicei ca fiind certe. De asemenea, informațiile despre incertitudine se găsesc mai des în secțiunile de știință ale publicațiilor. Iar articolele pe teme precum medicină și științe naturale conțin mai des informații despre incertitudine decât celelalte articole de jurnalism de știință¹¹. De multe ori, jurnaliștii care evită să discute despre incertitudinea științifică în articolele lor fac asta întrucât nu îi cunosc importanța¹². Comunicarea incertitudinii științifice nu este însă doar o problemă legată de modul în care jurnaliștii percep știința și o comunică, ci și o problemă legată de modul în care știința comunică, întrucât limitările incluse în lucrările științifice sunt în mare parte omise din comunicatele de presă, iar jurnaliștii au reflectat, în principiu, conținutul comunicatelor¹³.

În contextul recent al pandemiei de COVID-19, s-a remarcat incertitudinea epistemică, cauzată de lipsa de informații privind transmiterea virusului și boala¹⁴. De asemenea, în contextul apariției unui număr mare de studii preprint, multor redacții le-au lipsit rutinele profesionale pentru analizarea rezultatelor preliminare ale cercetării și pentru evaluarea reputației experților¹⁵. Una dintre provocările semnalate este că, în lipsa procesului de peer review, jurnaliștii de știință trebuie să creeze noi criterii pentru a evalua calitatea și relevanța unei publicații și trebuie să fie mai bine pregătiți să distingă contribuțiile științifice valoroase de simplul „hype”. În acest context, rolul jurnaliștilor care acoperă subiectele de știință este unul care nu poate fi trecut cu vederea.

Rolul jurnalistului în formarea înțelegerii publice a științei

Jurnaliștii au un rol esențial în informarea publicului¹⁶, iar comunicarea științei este una dintre componentele esențiale ale acestui rol. Din această postură, jurnaliștii de știință sunt o interfață între

11. Guenther, Bischoff, Löwe, Marzinkowski et al., „Scientific evidence and science journalism: Analysing the representation of (un) certainty in German print and online media”, 40–59.

12. Lehmkuhl, Peters, „Constructing (un-) certainty: An exploration of journalistic decision-making in the reporting of neuroscience”, 909–926.

13. Ratcliff, „Communicating scientific uncertainty across the dissemination trajectory: A precision medicine case study”, 597–623.

14. Stollorz, „Challenges for science journalism in the Corona pandemic—some observations about a mediated world event”, 70–76.

15. Ibid.

16. Hanitzsch, „Professional identity and roles of journalists”.

cercetători și public; ei explică felul în care evoluează știința, oferind context studiilor științifice și, la modul ideal, prezentând cercetătorii și cercetarea cu un ochi critic, îndepărtându-se de modelul de „aplaudare” a fiecărei descoperiri, publicând declarații și informații fără ca acesta să fie trecute prin filtrul gândirii¹⁷. De asemenea, jurnaliștii pot încuraja dezbaterile care au loc în societate pe teme tangente științei, pentru că oamenii iau adesea decizii și pe baza informațiilor aflate din presă¹⁸. În redacțiile mari, care au un acces la resurse financiare solide, există jurnaliști specializați pe știință și tehnologie sau chiar pe nișe ale acestora: medicină, spațiu sau mediu. În schimb, în redacțiile mici, sarcina de a acoperi domeniul le revine reporterilor generalişti, care de multe ori nu au pregătire specifică în știință. Indiferent de situația în care se află, însă, jurnaliștii care acoperă știința au o misiune complexă. Ei trebuie să caute subiecte, să găsească surse relevante pe care să le intervieveze și să navigheze situații aflate la limita științei cu pseudoștiința¹⁹. Din această postură, ei sunt văzuți și drept *gatekeeperi* ai informației, pentru că decid ce materiale vor scrie și cum. Prin urmare, jurnaliștii de știință nu sunt simpli traducători ai informației științifice—ei fac mai mult decât să o simplifice pe aceasta pe înțelesul publicului, contribuind în mod activ la propagarea ei în societate²⁰. De multe ori, articolele de jurnalism de știință pornesc de la comunicate de presă trimise de universități sau de institute de cercetare, ori de la lucrări științifice pe care jurnalistul le întâlnește în procesul său de documentare. Totuși, articolele de presă care au astfel de puncte de plecare nu se rezumă adesea la un singur interviu sau un singur studiu citat. Ele pot include studii suplimentare sau interviuri suplimentare, creând spațiu și vocilor altor cercetători, care nu au semnat lucrarea științifică respectivă. De altfel, marile publicații solicită în mod expres surse suplimentare în articolele care pornesc de la un studiu. În felul acesta se obține imagine mai nuanțată a lucrării publicate și a limitărilor cercetării comparativ cu comunicatele de presă²¹.

În presa care publică în alte limbi decât engleza, articole de jurnalism de știință sunt uneori preluări sau chiar traduceri de texte apărute în publicațiile mari de limbă engleză, printre care *The Guardian*, *New York Times* sau *Washington Post*. Unii cercetători din științele comunicării au observat că aceste preluări pot fi semnificativ diferite de original, deoarece ele pot fi influențate de factori multipli, printre care cei politici și cei culturali. Diferențele pot fi puternice inclusiv în titluri și în prezentarea ideilor-cheie²². Indiferent de situație însă, jurnaliștii trebuie să urmeze consensul științific și să traseze linii clare între știință și pseudoștiință²³. Acest lucru presupune luarea unor decizii editoriale în situații de deficit informațional, în care înțelegerea mecanismelor de autocorectare ale științei și a incertitudinii științifice joacă roluri esențiale.

Tipuri de incertitudine științifică: clasificări

Atunci când scriu un articol care prezintă descoperiri științifice, jurnaliștii nu pot include toată informația care apare în lucrarea științifică, din cauza constrângerilor de spațiu și de atenție a publicului. Așadar, ei selectează idei pe care să le considere relevante tipului de material și profilului audienței lor²⁴. De asemenea, jurnaliștii utilizează un limbaj specific, care îl simplifică și adaptează pe cel științific²⁵. Literatura de specialitate include mai multe clasificări ale incertitudinii științifice. Kahneman și Tversky²⁶ spuneau că incertitudinea științifică poate fi internă sau externă. Pentru cei doi autori, cea externă avea legătură cu lumea înconjurătoare și cu felul în care oamenii se raportează la procese asupra cărora nu

17. Murcott, Williams, „The challenges for science journalism in the UK”, 152–160.

18. Robinson, „Theorizing the influence of media on world politics: models of media influence on foreign policy”, 523–544.

19. Murcott, Williams, „The challenges for science journalism in the UK”, 152–160.

20. Bauer, Allum, Miller, „What can we learn from 25 years of PUS survey research? Liberating and expanding the agenda”, 79–95.

21. Maat, de Jong, „How newspaper journalists reframe product press release information”, 348–371.

22. Li, *Translating news on cross-strait relations: a case study of journalistic translation based on selected news from the New York Times*.

23. Brüggemann, Engesser, „Between consensus and denial: Climate journalists as interpretive community”, 399–427.

24. Rosen, Guenther, Froehlich, „The question of newsworthiness: A cross-comparison among science journalists' selection criteria in Argentina, France, and Germany”, 328–355.

25. Guenther, Bischoff, Löwe, Marzinkowski et al., „Scientific evidence and science journalism: Analysing the representation of (un) certainty in German print and online media”, 40–59.

26. Tversky, Kahneman, „Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases: Biases in judgments reveal some heuristics of thinking under uncertainty”, 1124–1131.

au control. Celălalt tip de incertitudine, cea internă, se referă la acțiuni și decizii care pot fi luate în legătură cu lucruri sau fenomene aflate în controlul nostru. Peters și Dunwoody²⁷ aleg tot o împărțire tot în două categorii, și vorbesc despre incertitudine probabilistică (evenimente specifice, a căror distribuție statistică se cunoaște) și epistemică (are legătură cu validitatea unor afirmații).

Herbert²⁸ propune tot două categorii atunci când se referă la comunicarea rezultatelor cercetării în contextul unor probleme de actualitate: prezentarea incertitudinii ca fiind izvorâte din dovezi limitate și prezentarea incertitudinii ca efect al unui conflict. Cele două categorii, spune cercetătoarea, pot crea „efecte diferite asupra audiențelor”. Prima dintre categorii se referă la existența unor limitări privind calitatea și cantitatea dovezilor. În acest caz, oamenii de știință formulează concluzii similare, cu toate că datele nu sunt perfecte. Spre contrast, prezentarea incertitudinii ca fiind efect al unui conflict are la bază faptul că datele sunt ambigue, iar în comunitatea științifică există dezbateri și tensiune pe tema lor. Simplificând, Herbert vorbește de două tipuri de incertitudine: reală și fabricată. Această a doua categorie folosește știința ca punct de plecare pentru dezinformare și manipulare²⁹, o tehnică utilizată de industria tutunului și ulterior de industria petrolieră, care au încercat să nege faptul că tutunul poate favoriza apariția cancerului și că încălzirea globală este accelerată de activitatea umană. Strategia folosită în campaniile de comunicare, „Doubt is our product”³⁰ („Neîncrederea este produsul nostru”), fabrica incertitudine spunând că o așa-zisă absență a unui consens în comunitatea științifică permite publicului să ia decizia pe care o dorește, sau chiar încurajează publicul să acționeze contrar cu consensul științific dintr-un anumit domeniu³¹.

Pentru Guenther și Weber³², există trei categorii: incertitudine minimalizată, prezentată în mod corect și maximizată. Cu alte cuvinte, jurnalistul prezintă știința ca pe un proces de producere a certitudinii (situație în care jurnaliștii ignoră incertitudinea științei și prezintă descoperirile ca fiind 100% sigure), jurnalistul alege să reprezinte corect incertitudinea din știință discutând despre lucruri precum limitările studiilor, și jurnalistul ia decizia de a exagera incertitudinile din știință, de obicei cu scopul de a senzationaliza subiectul și a atrage audiență. Minimalizarea incertitudinii este explicată folosind ideea potrivit căreia practicile și normele jurnalistice sunt în contrapozitie cu știința, pentru că presupun brevități și simplificări, însă un alt motiv poate fi faptul că jurnaliștii cred că audiența lor nu va înțelege faptul că știința nu este niciodată sigură³³. De asemenea, jurnaliștii ar putea vorbi pe larg despre incertitudine dacă ar crede că audiențele lor înțeleg limbajul științific³⁴. Incertitudinea apare însă redată mai aproape de proporțiile recomandate de ghidurile profesiei în domenii precum științele naturale și medicina, fapt care îi face pe unii cercetători să afirme că incertitudinea apare mai des atunci când situația prezentată are atașat un oarecare grad de risc³⁵. Pe lângă acestea, există și situații de exagerare a incertitudinii și a controverselor din știință, care pot apărea cu scopul de a îndrepta atenția publicului spre un anumit subiect și a profita de pe urma acestui fapt generând trafic³⁶. În fine, o a patra clasificare realizată recent de cercetătorii Gustafson și Rice³⁷ ia în calcul patru categorii: de deficit, tehnică, de consens și științifică propriu-zisă. Această clasificare permite o analiză mai nuanțată a felului în care incertitudinea științifică este redată în articolele de presă.

27. Peters, Dunwoody, „Scientific uncertainty in media content: Introduction to this special issue”, 893–908.

28. Herbert, *Covering scientific uncertainty in ongoing research*, 6–9.

29. Oreskes, Conway, *Merchants of doubt: How a handful of scientists obscured the truth on issues from tobacco smoke to global warming*, 216–217.

30. Ibid., 10.

31. Ibid., 18–19.

32. Guenther, Weber, „Science, journalism, and the language of (un) certainty: A review of science journalists’ use of language in reports on science”, 47–59.

33. Guenther, Ruhrmann, „Science journalists’ selection criteria and depiction of nanotechnology in German media”, A01.

34. Ibid.

35. Lehmkuhl, Peters, „Constructing (un-) certainty: An exploration of journalistic decision-making in the reporting of neuroscience”, 909–926.

36. Guenther, Ruhrmann, „Scientific evidence and mass media: Investigating the journalistic intention to represent scientific uncertainty”, 927–943.

37. Gustafson, Rice, „The effects of uncertainty frames in three science communication topics”, 679–706.

1. Incertitudinea de deficit

Prima categorie a modelului propus de Gustafson și Rice³⁸, incertitudinea de deficit, se referă la așa-numitele „known unknowns”, adică lucrurile pe care știm că nu le cunoaștem. Adesea, studiile științifice includ întrebări al căror răspuns nu este cunoscut și generează noi întrebări, apărute pe baza progresului științei. Aici se încadrează limitările pe care le au studiile sau experimentele, limitări care apar spre finalul articolelor științifice publicate în jurnalele academice. Incluziunea acestora în articolele științifice este obligatorie, ele contribuind în mod esențial la caracterul prezumat onest, integru și transparent al științei, pentru că nicio cercetare nu este nici completă, nici exhaustivă³⁹. Incluziunea limitărilor permite comunității științifice și jurnaliștilor să aibă context și să evalueze cu un ochi critic studiul. De asemenea, tot limitările indică potențiale erori, date imprecise sau diverse tipuri de factori care pot influența interpretarea rezultatelor⁴⁰. Cercetătorii au obligația de a trata cu rigurozitate secțiunea privind limitările din articolele lor, evitând descrierile genetice, pentru a spori înțelegerea cititorilor și a ajuta investigațiile viitoare⁴¹. Așa cum descriu Gustafson și Rice⁴², articolele jurnalistice care nu prezintă studiile ca fiind exhaustive includ formulări de tipul „mai trebuie realizate studii suplimentare pentru a afla...” sau „oamenii de știință mai au nevoie să cerceteze...” pentru a marca incertitudinea de deficit.

2. Incertitudinea tehnică

Metoda științifică, folosită încă din secolul XVII, presupune observarea unor fenomene din natură și formularea unor ipoteze care sunt apoi testate. La baza metodei, stau măsurătorile, care sunt în strânsă legătură cu incertitudinea⁴³. De multe ori, incertitudinea poate fi estimată făcând măsurători repetate și alegând, eventual, o medie sau mediană. Alteori există modele mai complexe prin care diferite cantități pot fi estimate⁴⁴. Atunci când măsurăm, de exemplu, populații, la un recensământ, incertitudinea poate să apară și din cauza felului în care s-au colectat datele. De asemenea, în studiile care conțin eșantioane, estimările vin și ca urmare a metodei statistice folosite. Estimările, intervalele, marjele de eroare și procentele sunt, așadar, esențiale cercetării, pentru că le permit oamenilor de știință să cuantifice datele și să tragă concluzii pe baza lor. Deși nu sunt punctuale sau perfecte, acestea pot releva tendințe, relații și modele, și le permit cercetătorilor atât să testeze ipoteze, cât și să facă previziuni. A avea unele date este mai bine decât a nu avea date deloc, iar în lipsa acestor estimări, cercetările ar putea fi plasate doar în zona subiectivă.

Totuși, estimările trebuie prezentate cu responsabilitate de jurnaliștii și comunicatorii de știință, iar greșelile pot duce la concluzii înșelătoare, chiar false. Un exemplu simplu este anticiparea traiectoriei unei tornade, care are la bază probabilități. Uneori, oamenii de știință se folosesc de așa-numitul nivel de siguranță, măsurat în sigma, pentru a spune cât de precise sunt datele lor. De exemplu, în cazul descoperirii bosonului Higgs, cercetătorii de la CERN au așteptat să atingă standardul 5-sigma înainte de a face anunțul, pentru a fi siguri că rezultatul lor este real și nu doar un artefact statistic⁴⁵. Atunci când includ incertitudinea tehnică în articolele lor, potrivit clasificării formulate de Gustafson și Rice⁴⁶, jurnaliștii pot prezenta datele sub formă de probabilitate („o șansă din 10 să...” sau „20% șanse să...”) sau interval („Populația de urși din pădurile României ar putea scădea cu 500 până la 750 de exemplare în următorul deceniu”).

3. Incertitudinea de consens

Consensul științific, acel proces prin care comunitatea științifică ajunge la un acord general privind interpretarea unui set de dovezi sau de date, este o temă fundamentală de studiu în sociologia științei. Mai mulți cercetători⁴⁷ au studiat felul în care oamenii de știință ajung la consens, proces care presupune

38. Ibid.

39. Price, Murnan, „Research limitations and the necessity of reporting them”, 66.

40. Ibid.

41. Ross, Bibler Zaidi, „Limited by our limitations”, 261–264.

42. Gustafson, Rice, „The effects of uncertainty frames in three science communication topics”, 679–706.

43. MacKay, Donald MacCrimmon. Information, mechanism and meaning, vol. 134, 151–153.

44. Ibid., 147.

45. Lyons, „Discovering the Significance of 5 sigma”, 1310.1284.

46. Gustafson, Rice, „The effects of uncertainty frames in three science communication topics”, 679–706.

47. Pinch, Bijker, „The social construction of facts and artefacts: Or how the sociology of science and the sociology of technology might benefit each other”, 399–441. Shwed, Bearman, „The temporal structure of scientific consensus formation”, 817–840.

mai mult decât o convergență a opiniilor și care implică și o evaluare complexă a dovezilor, modelelor și teoriilor existente într-un anumit domeniu, la un anumit moment. Incertitudinea de consens propusă de Gustafson și Rice⁴⁸ se referă la absența consensului științific într-o anumită problemă. Ea poate fi onestă (atunci când consensul științific chiar lipsește) sau construită artificial (atunci când consensul științific există, însă rezultatele cercetării continuă să fie privite cu scepticism la nivel de societate, pentru că interesele comerciale sau politice pot influența felul în care informațiile științifice sunt prezentate de jurnaliști). Câteva teme în care există consens științific, deși ele continuă să fie dezbătute de societate sunt vaccinurile, evoluția și natura schimbărilor climatice⁴⁹. Atunci când diverse grupuri de interese enunță în mod fals lipsa unui consens științific și răspândesc astfel de idei în societate spunând că știința nu are un răspuns clar, ele fabrică incertitudine. Îndoiala „este cea mai bună metodă de a concura cu dovezile factuale existente în mintea publicului general”, spunea un memo care a circulat în industria tutunului în 1969⁵⁰. Cei doi autori arată cum industria tutunului și cea a combustibililor fosili au semănat îndoială cu scopul de dezinforma, sugerând în mod fals că nu este clar dacă tutunul crește riscul de cancer de plămâni, și nici dacă încălzirea globală este provocată de om.

În acest context, la începutul anilor 1990, a apărut o nouă ramură a sociologiei cunoașterii: agnotologia⁵¹. În contrast cu epistemologia, care studiază cunoașterea, agnotologia studiază introducerea în mod deliberat a ignoranței, a neîncrederii și a incertitudinii, adesea cu scopul de a influența opiniile sau chiar de a vinde un produs, manipulând publicul folosind date științifice inexacte sau chiar înșelătoare. În era internetului, propagarea ignoranței se face chiar mai ușor, deoarece oricine își poate asuma rolul de expert, făcând astfel ca informațiile înșelătoare și inexacte să ajungă la un număr mare de persoane⁵².

4. Incertitudinea științifică propriu-zisă

Știința evoluează în ritm accelerat și de multe ori cunoașterea devine învechită sau depășită, de aceea afirmațiile pe care le facem astăzi ar putea să fie invalidate în viitor. Incertitudinea științifică propriu-zisă, apărută ca efect al evoluției științei și al mecanismelor de corectare a acesteia apare marcată în articolele de presă prin afirmații precum: „Potrivit informațiilor/studiilor disponibile în acest moment...” sau „Felul în care înțelegem COVID-19 s-ar putea schimba în viitor, însă momentan oamenii de știință cred că...”. Pe perioada crizei sanitare de COVID-19, datorită volumului mare de lucrări peer reviewed și preprint publicate zilnic, informațiile științifice erau actualizate constant, unele studii contrazicându-le pe cele publicate în presă în zilele anterioare.

Provocări în comunicarea incertitudinii științifice

Din postura lor, în care creează o legătură între lumea cercetării și societate, jurnaliștii care acoperă știința caută să găsească un echilibru fin, creând produse care să crească gradul de înțelegere publică a științei și să genereze discuții în societate pe teme legate de știință, fără însă a suprasimplifica știința⁵³. Ei sunt, cu alte cuvinte, la mijlocul a două culturi: una a rigurozității științifice și o alta a simplificării informației, pentru ca aceasta să fie înțeleasă rapid. Bucchi⁵⁴ spune că produsele jurnalistice care ating subiecte din sfera științei sunt comparate cu lucrările de cercetare, fapt care îi face pe oamenii de știință să concluzioneze că știința ar fi reprezentată în mod greșit în presă. Pe de o parte, cercetătorii percep unele diferențe între comunicarea în interiorul profesiei lor și comunicarea cu publicul general, eventual prin intermediul jurnaliștilor. Una dintre diferențe este legată de conținutul comunicării, întrucât există concepția potrivit căreia comunicarea științifică ar fi specializată și deci ar fi peste nivelul de cunoștințe al publicului general. O altă problemă ține de faptul că cunoașterea științifică este validată în cercul închis al cercetătorilor, fără vreo implicare directă a publicului în acest proces⁵⁵. De partea cealaltă,

48. Gustafson, Rice, „The effects of uncertainty frames in three science communication topics”, 679–706.

49. Carter, Wiles, „Scientific consensus and social controversy: exploring relationships between students' conceptions of the nature of science, biological evolution, and global climate change”, 1–11.

50. Oreskes, Conway, *Merchants of doubt: How a handful of scientists obscured the truth on issues from tobacco smoke to global warming*, 34.

51. Proctor, Schiebinger, „Agnotology: The making and unmaking of ignorance”, 1.

52. Froehlich „The role of pseudo-cognitive authorities and self-deception in the dissemination of fake news”, 115–136.

53. Bucchi, *Science and the media: Alternative routes to scientific communications*, 4.

54. Ibid.

55. Peters, „Gap between science and media revisited: Scientists as public communicators”, 14102–14109.

jurnaliștii care acoperă știința aderă la aceleași reguli care guvernează profesia lor în ansamblu, printre care obiectivitatea, corectitudinea, echilibrul și acuratețea informației prezentate⁵⁶. Totuși, jurnalismul de știință vine cu provocări suplimentate, pentru că una dintre datoriile jurnaliștilor este să cunoască consensul științific și să-l urmeze, evitând astfel răspândirea unor informații invalidate de știință. În cazul relatărilor pe teme precum schimbările climatice și așa-zisa legătură dintre vaccinuri și autism, există un consens științific clar, astfel că ideea de a cita toate părțile, inclusiv pe cele care neagă consensul, creează incertitudine și contribuie la prelungirea unor false dezbateri în societate care pot avea consecințe grave⁵⁷, așa cum s-a întâmplat și în cazul pandemiei de COVID-19.

Modul în care jurnaliștii iau decizii privind subiectele acoperite și unghiul de abordare poate fi influențat de pregătirea lor profesională în domeniul științelor și de experiența pe care o deprind aceștia acoperind domeniul o perioadă mai lungă de timp⁵⁸. Studiile arată că există situații în care jurnaliștii cu mai puțină experiență sau fără studii în domeniul științei prezintă informații preliminare sau complexe ca fiind mai sigure decât sunt ele în realitate⁵⁹, uneori din dorința de a face subiectul mai ușor de înțeles pentru public (motiv pentru care renunță la nuanțe și la ambiguități), alteori din simpla încercare de a respecta deadline-urile strânse.

Efectele incertitudinii științifice asupra publicului

Există încă multe semne de întrebare în privința felului în care publicul răspunde la incertitudinea științifică. Studiile din domeniul științelor comunicării realizate pe acest subiect au oferit rezultate diferite. Majoritatea cercetărilor efectuate în 1980 și la început anilor 1990 susțin că prezentarea incertitudinii științifice în articolele jurnalistice prin includerea, de pildă, a limitărilor unor studii, ar putea genera atitudini negative în rândul publicului față de cercetători. Potrivit lui Shanteau⁶⁰, audiențele își doreau ca experții să vină cu lucruri exacte și certe și să fie siguri pe ei atunci când comunică rezultatele cercetărilor. Tot în acea perioadă circula ideea potrivit căreia discutarea incertitudinii are potențialul de a reduce încrederea oamenilor în știință, deoarece aceștia ar fugi de ambiguitate⁶¹. De asemenea, părerea împărtășită de mai mulți cercetători⁶² era că prezența incertitudinii științifice în articolele de presă ar face oamenii să rămână cu ideile pe care le au sau care le convin mai mult, în loc să-și schimbe comportamentul, câtă vreme ar exista percepția că oamenii de știință nu sunt siguri pe studii. Cercetările publicate mai recent, în special după anul 2000, par să susțină în special ideea potrivit căreia prezentarea incertitudinii rezultatelor științifice are potențialul de a spori încrederea audienței în știință și în jurnalism⁶³. Cercetătorii din științele comunicării au evidențiat faptul că este important nu doar dacă este comunicată incertitudinea, ci și cum și în ce context⁶⁴. În prezent, se vorbește tot mai mult de prezentarea clară a incertitudinii științifice în materialele de presă și în campaniile de informare, pentru ca publicul să poată lua decizii mai bune, acordând atenție nuanțelor⁶⁵.

În cazul clasificării incertitudinii științifice pe modelul propus de Gustafson și Rise⁶⁶, se observă

56. Clarke, „A question of balance: The autism-vaccine controversy in the British and American elite press”, 77–107.

57. Ibid.

58. Viswanath, Blake, Meissner, Saiontz et al., „Occupational practices and the making of health news: A national survey of US health and medical science journalists”, 759–777.

59. Brechman, Lee, Cappella, „Lost in translation? A comparison of cancer-genetics reporting in the press release and its subsequent coverage in the press”, 453–474. Lai, Lane, „Characteristics of medical research news reported on front pages of newspapers”, e6103. Retzbach, Maier, „Communicating scientific uncertainty: Media effects on public engagement with science”, 429–456.

60. Shanteau, „Psychological characteristics and strategies of expert decision makers”, 203–215.

61. Camerer, Weber, „Recent developments in modeling preferences: Uncertainty and ambiguity”, 325–370.

62. Budescu, Rapoport, Suleiman, „Resource dilemmas with environmental uncertainty and asymmetric players”, 475–487. Tversky, Shafir, „The disjunction effect in choice under uncertainty”, 305–310.

63. Frewer, Miles, Brennan, Kuznesof et al., „Public preferences for informed choice under conditions of risk uncertainty”, 363. Hendriks, Jucks, „Does scientific uncertainty in news articles affect readers' trust and decision-making?”, 401–412.

64. Binder, Hillback, Brossard, „Conflict or caveats? Effects of media portrayals of scientific uncertainty on audience perceptions of new technologies”, 831–846. Jensen, Pokharel, Scherr, King et al., „Communicating uncertain science to the public: How amount and source of uncertainty impact fatalism, backlash, and overload”, 40–51.

65. Campbell, „Understanding the receivers and the reception of science's uncertain messages”, 4891–4912.

66. Gustafson, Rice, „The effects of uncertainty frames in three science communication topics”, 679–706.

efecte diferite asupra publicului în funcție de tipul de informație prezentată. Incertitudinea de consens ar produce frecvent rezultate negative în privința încrederii publicului în știință și în comunicarea ei, în timp ce incertitudinea tehnică ar oferi cu precădere rezultate fie pozitive, fie nule. Situația rămâne însă neclară în cazul incertitudinii de deficit, pentru care studiile care testau încrederea publicului în știință au oferit rezultate mixte. La fel se întâmplă și cu incertitudinea științifică propriu-zisă, care de asemenea pare să producă efecte incerte la nivel social. În ultimii ani, analizele de conținut realizate pe articole jurnalistice⁶⁷ arată că jurnaliștii ar tinde în număr tot mai mare să includă informații privind incertitudinea științifică în articolele lor, în special în textele ample și atunci când apare în calcul riscul. În situațiile în care prezintă incertitudinea, profesioniștii media tind să menționeze în special nevoia de cercetări suplimentare, limitările lucrărilor prezentate, controversa în rândul oamenilor de știință, dar și șansele ca anumite lucruri sau situații să se întâmple⁶⁸.

Concluzii și direcții viitoare de studiu

Studierea modurilor în care jurnaliștii comunică incertitudinea științifică este de actualitate atât în aria jurnalismului medical, cât și în alte nișe ale jurnalismului de știință, inclusiv cel de mediu. Astfel de studii pot îmbogăți perspectiva asupra felului în care media transmite informația științifică în contextul în care publicul este tot mai des victimă a dezinformării și a interpretărilor eronate. Așadar, înțelegerea tehnicilor și strategiilor de comunicare a incertitudinii poate ajuta la combaterea ideilor false privind subiectele științifice, inclusiv în situații speciale, cum este o criză sanitară globală. Literatura de specialitate în domeniul transmiterii incertitudinii științifice în jurnalism nu e clară în privința efectelor pe care le au unele tipuri de incertitudine asupra publicului, zonă care ar putea fi aprofundată prin cercetări viitoare. Acestea pot sonda, de pildă, dacă pregătirea publicului în domeniul științelor afectează sau nu felul în care acesta receptează incertitudinea. De asemenea, în contextul fierbinte al dezinformării, se poate urmări în ce măsură publicul este vulnerabil la incertitudinea fabricată. Studii viitoare ar putea observa și modul în care jurnaliștii iau decizii privind includerea sau excluderea incertitudinii științifice în articolele lor, prin interviuri semi-structurate. Ar mai fi utilă și analiza unei posibile legături între pregătirea și experiența jurnaliștilor care acoperă știința și felul în care aceștia aleg să trateze incertitudinea științifică în materialele lor. Analiza literaturii de specialitate a mai arătat că există puține studii care să urmărească dinamica temporală a redării incertitudinii în articolele de presă în diferite nișe ale jurnalismului de știință. În plus, noile tehnologii de tipul NLP/AI pot fi utilizate pentru analize de sentiment și de emoție, oferind cercetătorilor instrumente avansate pentru a înțelege mai bine potențialele reacții și percepții ale publicului. Aceste tehnologii permit analiza rapidă și eficientă a unor volume mari de date textuale.

Bibliography

- Bailey, Adriana, Lorine Giangola, and Maxwell T. Boykoff. "How grammatical choice shapes media representations of climate (un) certainty." *Environmental Communication* 8, no. 2 (2014): 197–215.
- Bauer, Martin W., Nick Allum, and Steve Miller. "What can we learn from 25 years of PUS survey research? Liberating and expanding the agenda." *Public Understanding of Science* 16, no. 1 (2007): 79–95.
- Binder, Andrew R., Elliott D. Hillback, and Dominique Brossard. "Conflict or caveats? Effects of media portrayals of scientific uncertainty on audience perceptions of new technologies." *Risk analysis* 36, no. 4 (2016): 831–846.
- Bongelli, Ramona, Ilaria Riccioni, Roberto Burro, and Andrzej Zuczkowski. "Writers' uncertainty in scientific and popular biomedical articles. A comparative analysis of the British Medical Journal and Discover Magazine." *PloS one* 14, no. 9 (2019): e0221933.
- Brashers, Dale E. "Communication and uncertainty management." *Journal of communication* 51, no. 3 (2001): 477–497.

67. 73. Chetty, Devadas, Fleming, „The framing of climate change in New Zealand newspapers from June 2009 to June 2010”, 1–20. Ruhrmann, Guenther, Heike Kessler, Milde, „Frames of scientific evidence: How journalists represent the (un) certainty of molecular medicine in science television programs”, 681–696.

75. Guenther, Ruhrmann, „Scientific evidence and mass media: Investigating the journalistic intention to represent scientific uncertainty”, 927–943.

68. Painter, Ashe, „Cross-national comparison of the presence of climate scepticism in the print media in six countries, 2007–10”, 044005. Bailey, Giangola, Boykoff, „How Grammatical Choice Shapes Media Representations of Climate (Un)Certainty”, 197–215.

- Brechman, Jean, Chul-joo Lee, and Joseph N. Cappella. "Lost in translation? A comparison of cancer-genetics reporting in the press release and its subsequent coverage in the press." *Science Communication* 30, no. 4 (2009): 453–474.
- Brüggemann, Michael, and Sven Engesser. "Between consensus and denial: Climate journalists as interpretive community." *Science Communication* 36, no. 4 (2014): 399–427.
- Bucchi, Massimiano. *Science and the media: Alternative routes to scientific communications*. London: Routledge, 2012.
- Bucchi, Massimiano, and Renato G. Mazzolini. "Big science, little news: Science coverage in the Italian daily press, 1946–1997." In *Journalism, Science and Society*, 65–82. London: Routledge, 2008.
- Budescu, David V., Amnon Rapoport, and Ramzi Suleiman. "Resource dilemmas with environmental uncertainty and asymmetric players." *European Journal of Social Psychology* 20.6 (1990): 475–487.
- Camerer, Colin, and Martin Weber. "Recent developments in modeling preferences: Uncertainty and ambiguity." *Journal of risk and uncertainty* 5 (1992): 325–370.
- Campbell, Philip. "Understanding the receivers and the reception of science's uncertain messages." *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 369, no. 1956 (2011): 4891–4912.
- Carter, B. Elijah, and Jason R. Wiles. "Scientific consensus and social controversy: exploring relationships between students' conceptions of the nature of science, biological evolution, and global climate change." *Evolution: education and outreach* 7 (2014): 1–11.
- Chetty, Kavi, Vijay Devadas, and J. S. Fleming. "The framing of climate change in New Zealand newspapers from June 2009 to June 2010." *Journal of the Royal Society of New Zealand* 45, no. 1 (2015): 1–20.
- Clarke, Christopher E. "A question of balance: The autism-vaccine controversy in the British and American elite press." *Science communication* 30, no. 1 (2008): 77–107.
- Dunwoody, Sharon. "Science journalism: Prospects in the digital age." In *Routledge handbook of public communication of science and technology*, 14–32. London: Routledge, 2008.
- Frewer, Lynn J., Susan Miles, Mary Brennan, Sharon Kuznesof, Mitchell Ness, and Christopher Ritson. "Public preferences for informed choice under conditions of risk uncertainty." *Public Understanding of Science* 11, no. 4 (2002).
- Froehlich, Thomas J. "The role of pseudo-cognitive authorities and self-deception in the dissemination of fake news." *Open Information Science* 3, no. 1 (2019): 115–136.
- Guenther, Lars, and Georg Ruhrmann. "Science journalists' selection criteria and depiction of nanotechnology in German media." *Journal of Science Communication* 12, no. 3 (2013): A01.
- Guenther, Lars, and Georg Ruhrmann. "Scientific evidence and mass media: Investigating the journalistic intention to represent scientific uncertainty." *Public Understanding of Science* 25, no. 8 (2016): 927–943.
- Guenther, Lars, Jenny Bischoff, Anna Löwe, Hanna Marzinkowski, and Marcus Voigt. "Scientific evidence and science journalism: Analysing the representation of (un) certainty in German print and online media." *Journalism studies* 20, no. 1 (2019): 40–59.
- Guenther, Lars, and Antonia Weber. "Science, journalism, and the language of (un) certainty: A review of science journalists' use of language in reports on science." In *The Routledge Handbook of Language and Science*, 47–59. London: Routledge, 2019.
- Gustafson, Abel, and Ronald E. Rice. "The effects of uncertainty frames in three science communication topics." *Science Communication* 41, no. 6 (2019): 679–706.
- Gustafson, Abel, and Ronald E. Rice. "A review of the effects of uncertainty in public science communication." *Public Understanding of Science* 29, no. 6 (2020): 614–633.
- Hanitzsch, Thomas. "Professional Identity and Roles of Journalists." *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 26 Oct. 2017. <https://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-95>.
- Hendriks, Friederike, and Regina Jucks. "Does scientific uncertainty in news articles affect readers' trust and decision-making?." *Media and Communication* 8, no. 2 (2020): 401–412.
- Herbert, Natalie. *Covering scientific uncertainty in ongoing research*. Diss. University of Pennsylvania, 2020.
- Jensen, Jakob D., Manusheela Pokharel, Courtney L. Scherr, Andy J. King, Natasha Brown, and Christina Jones. "Communicating uncertain science to the public: How amount and source of uncertainty impact fatalism, backlash, and overload." *Risk Analysis* 37, no. 1 (2017): 40–51.
- Lai, William Yuk Yeu, and Trevor Lane. "Characteristics of medical research news reported on front pages of newspapers." *Plos one* 4, no. 7 (2009): e6103.
- Lehmkuhl, Markus, and Hans Peter Peters. "Constructing (un-) certainty: An exploration of journalistic decision-making in the reporting of neuroscience." *Public Understanding of Science* 25.8 (2016): 909–926.

- Li, Jiayi. *Translating news on cross-strait relations: a case study of journalistic translation based on selected news from the New York Times*. Diss. 2019.
- Lyons, Louis. "Discovering the Significance of 5 sigma." *arXiv preprint arXiv:1310.1284* (2013).
- Maat, Henk Pander, and Caro de Jong. "How newspaper journalists reframe product press release information." *Journalism* 14, no. 3 (2013): 348–371.
- MacKay, Donald MacCrimmon. *Information, mechanism and meaning*, vol. 134. Cambridge, MA: MIT Press, 1969.
- Murcott, Toby HL, and Andy Williams. "The challenges for science journalism in the UK." *Progress in Physical Geography* 37, no. 2 (2013): 152–160.
- Oreskes, Naomi, and Erik M. Conway. *Merchants of doubt: How a handful of scientists obscured the truth on issues from tobacco smoke to global warming*. New York: Bloomsbury Publishing USA, 2011.
- Painter, James, and Teresa Ashe. "Cross-national comparison of the presence of climate scepticism in the print media in six countries, 2007–10." *Environmental research letters* 7, no. 4 (2012): 044005.
- Peters, Hans Peter. "Gap between science and media revisited: Scientists as public communicators." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 110, supplement 3 (2013): 14102–14109.
- Peters, Hans Peter, and Sharon Dunwoody. "Scientific uncertainty in media content: Introduction to this special issue." *Public Understanding of Science* 25, no. 8 (2016): 893–908.
- Pinch, Trevor J., and Wiebe E. Bijker. "The social construction of facts and artefacts: Or how the sociology of science and the sociology of technology might benefit each other." *Social studies of science* 14, no. 3 (1984): 399–441.
- Price, James H., and Judy Murnan. "Research limitations and the necessity of reporting them." *American journal of health education* 35, no. 2 (2004).
- Proctor, Robert N., and Londa Schiebinger. *Agnology: The making and unmaking of ignorance*. Redwood City, California: Stanford University Press, 2008.
- Ratcliff, Chelsea L. "Communicating scientific uncertainty across the dissemination trajectory: A precision medicine case study." *Science Communication* 43, no. 5 (2021): 597–623.
- Retzbach, Andrea, and Michaela Maier. "Communicating scientific uncertainty: Media effects on public engagement with science." *Communication Research* 42, no. 3 (2015): 429–456.
- Robinson, Piers. "Theorizing the influence of media on world politics: Models of media influence on foreign policy." *European Journal of Communication* 16.4 (2001): 523–544.
- Rosen, Cecilia, Lars Guenther, and Klara Froehlich. "The question of newsworthiness: A cross-comparison among science journalists' selection criteria in Argentina, France, and Germany." *Science Communication* 38, no. 3 (2016): 328–355.
- Ross, Paula T., and Nikki L. Bibler Zaidi. "Limited by our limitations." *Perspectives on medical education* 8 (2019): 261–264.
- Ruhrmann, Georg, Lars Guenther, Sabrina Heike Kessler, and Jutta Milde. "Frames of scientific evidence: How journalists represent the (un) certainty of molecular medicine in science television programs." *Public Understanding of Science* 24, no. 6 (2015): 681–696.
- Shanteau, James. "Psychological characteristics and strategies of expert decision makers." *Acta psychologica* 68, no. 1-3 (1988): 203–215.
- Shwed, Uri, and Peter S. Bearman. "The temporal structure of scientific consensus formation." *American sociological review* 75, no. 6 (2010): 817–840.
- Steel, Daniel. *Philosophy and the precautionary principle*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Stollorz, Volker. "Challenges for science journalism in the Corona pandemic—some observations about a mediated world event." *Bundesgesundheitsblatt-Gesundheitsforschung-Gesundheitsschutz* 64 (2021): 70–76.
- Tversky, Amos, and Daniel Kahneman. "Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases: Biases in judgments reveal some heuristics of thinking under uncertainty." *Science* 185.4157 (1974): 1124–1131.
- Tversky, Amos, and Eldar Shafir. "The disjunction effect in choice under uncertainty." *Psychological science* 3, no. 5 (1992): 305–310.
- Viswanath, Kasisomayajula, Kelly D. Blake, Helen I. Meissner, Nicole Gottlieb Saiontz, Corey Mull, Carol S. Freeman, Bradford Hesse, and Robert T. Croyle. "Occupational practices and the making of health news: A national survey of US health and medical science journalists." *Journal of health communication* 13, no. 8 (2008): 759–777.
- Walker, Warren E., Peter Harremoës, Jan Rotmans, Jeroen P. van der Sluijs, Marjolein B.A. van Asselt, Peter Janssen, and Martin P. Krayen von Krauss. "Defining uncertainty: a conceptual basis for uncertainty management in model-based decision support." *Integrated assessment* 4, no. 1 (2003): 5–17.
- Weigold, Michael F. "Communicating science: A review of the literature." *Science communication* 23, no. 2 (2001): 164–193.

Cultural Diplomacy Within the Library: The South Korean Model

Marian SUCIU & Octavia HULPOI

"Octavian Goga" County Library, Cluj-Napoca

Corresponding author emails: marian.suciu@bjc.ro, octavia.hulpoi@bjc.ro

Cultural Diplomacy Within the Library: The South Korean Model

Abstract: This paper presents the importance of Korean cultural diplomacy, as an important soft power tool through which the Asian state consolidates the positive image of the Korean peninsula in the world. Similar to the soft power of the United States of America and Japan, the Republic of Korea also has an indirect and private cultural diplomacy enforced by K-Pop singers and Korean movie stars, and a direct cultural diplomacy financed by various agencies of the Korean government or even Korean universities. The "Korean Wave" phenomenon will be briefly introduced in the first part of the article. It appeared in East Asia in the 1990s and afterwards spread to the Middle East, North America and Europe. The influence of this private cultural diplomacy in Romania is discussed, as well as how Korean culture became more widespread with the help of three important Romanian universities. In the last part of the paper, we will concentrate on the way in which Korean cultural diplomacy influences Romanian public libraries. In order to better illustrate the spread of Korean culture in libraries we used the example provided by the "Petre Dulfu" County Library and "Octavian Goga" Cluj County Library. Although the Korean influence is only at the beginning in Romania, we see that the funding offered by Korean entities improve the Korean book resources in libraries, which assists the dedicated librarians in preparing better programs to promote Korea.

Keywords: Cultural Diplomacy, Korean Wave, Korean Corner, Korean Shelf, Public Libraries.

Citation suggestion: Suciu, Marian and Octavia Hulpoi. "Cultural Diplomacy Within the Library: The South Korean Model." *Transilvania*, no. 10 (2024): 51-57.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.06>.

As public libraries "struggle to justify their existence in a world of 24/7 access increasingly evaluated by profit-based, commercial metrics"¹, it is of no surprise that the institutions and their librarians have to be in a continuous state of transformation so that they can remain relevant for the community in the new times, where access to information is usually a click away. Firstly, library buildings must be changed in order to accommodate readers in a "third space", a place in which the patrons can visit eagerly after work or school, but before going home, to relax, read, or develop. Secondly, the librarian needs to go beyond their traditional role of custodian of knowledge that stores and preserves physical and digital items and become either a cultural mediator or a life-long learning educator.

In this context of transformation, the patrons encounter specially arranged spaces within the libraries that introduce a foreign culture or the culture of a national minority. These spaces are called cultural corners or cultural windows. These cultural spaces were made possible through the funding of various agencies from the country of origin of the respective cultures or through the donation of patrons. For example, at the "Octavian Goga" Cluj County Library, there are: the American Corner; the Multicultural Hall with the Francophone Corner, the Hungarian Corner, the Polish Corner, the Ukrainian Corner

1. James K. Elmborg, "Libraries as the Spaces Between Us: Recognizing and Valuing the Third Space," *Reference & User Services Quarterly*, no. 4 (2011): 338.

and the Indian Corner; as well as the Korean and Japanese Shelf at the "Traian Brad" Branch. In these spaces, the patrons can find resources regarding a culture and enjoy nonformal educational activities. Therefore, through these spaces the patrons benefit from cultural diplomacy, which is developed by the foreign countries indirectly.

1. Cultural Diplomacy

In our opinion, the title of ambassador Cynthia P. Schneider's article, "Cultural Diplomacy: Hard to Define, But You'd Know It If You Saw It"², is the best way to define this concept because "[c]urrently, there is no academic consensus on its definition"³. A simple definition is offered by Milton C. Cummings, who explains that cultural diplomacy "refers to the exchange of ideas, information, art, and other aspects of culture among nations and their peoples in order to foster mutual understanding"⁴. Another definition is offered by Arndt Richard, who affirms that cultural diplomacy "only exists when the governments pay attention to this complex field, try to make sense of the chaos, attempt to configure the chaos, and afterwards put it at the service of the 'national interest'"⁵. Therefore, we can say that cultural diplomacy is more a one-way street, which is used by the nations as a tool of soft power, i.e. "the ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments. [As] [i]t arises from the attractiveness of a country's culture, political ideals, and policies"⁶.

Among the countries that managed to use, more or less effectively, cultural diplomacy as a tool of soft power, we can mention the United States of America, the People's Republic of China and Japan. The United States of America succeeded to "communicate the intangibles that make America great: individual freedom; justice and opportunity for all; diversity and tolerance"⁷ mainly through the private sector, especially Hollywood movies and television series. Another component of the United States of America's cultural diplomacy is the programs developed through the American Centers and American Corners, which are important "places to learn about US culture and the values of American society"⁸. Another important state that developed strong cultural diplomacy is the People's Republic of China, through the Confucius Classrooms and Confucius Institute, which "is a non-profit public organization affiliated with China's Ministry of Education"⁹. Through this institute and the international channel CGTN, the Chinese state reinforced the multimillennial Chinese culture, but also their new humanitarian values. Last but not least important, Japan, through various institutions, promoted the traditional Japanese values and culture, but did not put an emphasis on the ultramodern side, such as Japanese Pop Music, "Haruki Murakami's literature, anime and otaku culture"¹⁰, as these are not considered authentic Japanese culture. Although their modern culture is not promoted by the Japanese state, through the translation of manga (Japanese comic books) by various publishing houses around the world and the distribution of Japanese Pop Music by international musical channels and companies, private entities have contributed to Japanese cultural diplomacy.

2. The Korean Wave

The Korean Wave, also known as "Hallyu" in Korean, is the process through which Korean culture has spread "beginning in East Asia in 1990s and continuing more recently in the United States, Latin

2. Cynthia P. Schneider, "Cultural Diplomacy: Hard to Define, But You'd Know It If You Saw It," *The Brown Journal of World Affairs*, no.1 (2006): 191.

3. Mariano Martin Zamorano, "Reframing Cultural Diplomacy: The Instrumentalization of Culture under the Soft Power Theory," *Cultural Unbound. Journal of Current Cultural Research*, no. 8 (2016): 180.

4. Milton C. Cummings, "Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey." *American for the Arts*, published on June 26, 2009. <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>.

5. Richard Arndt, "¿Cultura o propaganda? Reflexiones sobre medio siglo de diplomacia cultural en Estados Unidos," *Revista Mexicana de Política Exterior* 85 (2009): 31.

6. Joseph S. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004), x.

7. Cynthia P. Schneider, "Diplomacy that Works: 'Best Practices' in Cultural Diplomacy," *Interarts*, accessed on April 21, 2024, 2. <https://interarts.net/descargas/interarts667.pdf>.

8. Natália Goda and Michaela Čiefovaá, "Cultural Diplomacy of Selected Countries in a Comparative Perspective," *Folia Geographica*, no. 2 (2019): 178.

9. *Ibid.*, 181.

10. Kazuo Ogoura, "Japan's Cultural Diplomacy, Past and Present," *Peace and Culture*, no.1 (2009): 52.

America, the Middle East, and parts of Europe¹¹. The term of Korean Wave “was coined by the Chinese mass media in 2001 responding to a rise in popularity of South Korean pop culture products and stars¹². Hallyu does not include only Korean pop music, although the “Korean wave music has become wildly popular [and] [t]he K-pop fandom is passionate to the point of obsessive¹³. In truth, this wave encompasses movies and television series, manhwa (Korean comic books), literature, and so on. The Korean wave has spread all over the world, as information and entertainment are available at the click of a mouse or by the simple touch of a smartphone screen. Therefore, it is of no surprise that the Hallyu also influences Romanians, in general, and the Romanian younger generation, especially. According to Valentina Marinescu and Ecaterina Balica, in Romania, the Korean culture has entered through the distribution of Korean television series and Korean pop music by various television channels (TVR 1, TVR 2, National TV, N24 Plus, Euforia TV), the movies shown at the Transylvania International Film Festival, the cultural and language courses offered by universities and non-profit organizations, the events organized by the Embassy of South Korea and the shows presented by Korean theater groups at various events¹⁴. Because Korean productions are not widely distributed on television channels with a larger audience, such as PRO TV or Antena 1, and the Romanian public is not accustomed with reading manhwa in physical form, it can be argued that the Korean Wave is not a wave, “just a Korean breeze¹⁵, as is the case of Poland.

As teenagers listen to Korean music, they become fascinated by the way in which Korean musical bands, such as BTS (Bangtan Sonyeondan) or BigBang, promote their culture through music, and want to better understand them. Therefore, many of the teenage fans around the world “started to learn Korean as an impact of watching BTS music videos that they wanted to understand better¹⁶.

3. Korean Cultural Diplomacy

After the difficult periods of the Japanese colonization of the Korean Peninsula (1910-1945) and the Korean War (1950-1953), the Republic of Korea, under President Park Chung-hee (1961-1979), focused more on the economic development and industrialization of the country. At the same time, the government made some attempts to promote the national culture through international artistic events, such as the world-wide performances of traditional art forms put on by the Korea Gugak Center from 1964 to 1979. Moreover, the quality of the movie industry had improved, being less harshly censored by the government than the television channels, which had “drawn favorable attention abroad¹⁷. By 1993, South Korea had its first civilian president, Kim Young-sam, and the country changed its development policy by adopting the globalization trend (seggyehwa). Therefore, in 1997, the Ministry of Culture and Sports implemented the promotion of the *Top Ten Symbols of Korean Culture*: the hanbok (Korean traditional clothing), Hangeul (the Korean Alphabet), Kimchi and Bulgogi (traditional foods), Bulguksa and Sukgulam (Buddhist temples), Taekwondo (a Korean traditional martial art), Koryeo Insam (Ginseng), the traditional mask dance, Jongmyo (the Royal Ancestral Shrine), Seollak Mountain and Korean artists of international caliber¹⁸. Under President Roh Moo-hyun (2003-2008), it was decided to broaden the national cultural symbols to the “100 national (minjok) cultural symbols encompassing both

11. Sue Jin Lee, “The Korean Wave: The Seoul of Asia,” *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications* 2 (2011): 85.

12. Keehyeung Lee, “Mapping Out the Cultural Politics of the Korean Wave in Contemporary South Korea,” in *East Asian Pop Culture: Analysing the Korean Wave*, ed. Beng Huat Chua and Koichi Iwabuichi (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2008), 176.

13. Brendan Canavan, *Contemporary Consumption, Consumers and Marketing: Cases from Generation Y and Z*, (New York: Routledge, 2020), 17.

14. Valentina Marinescu and Ecaterina Balica. “Audience Perceptions and Representations of Korea: The Romanian Experience,” in *The Global Impact of South Korean Popular Culture. Hallyu Unbound*, ed. Valentina Marinescu (Lanham: Lexington Books, 2014), 90–92.

15. Emilia Szalkowska, “No Wave, just a Korean breeze in Poland,” in *Korean Wave*, ed. The Korean Herald (Seoul: Jimoondang, 2008), 194.

16. Rozália Klára Bakó, “Global Stars on Local Screens: BTS and Its ‘Army,’” *Acta Universitatis Sapientiae, Communication*, no. 7 (2020): 159.

17. James Wade, “Korea’s Film World: History and Trends,” in *Korean Dance, Theater and Cinema*, ed. Korean National Commission for UNESCO (Seoul: Si-sa-yong-o-sa Publishers, 1983), 199.

18. Hyungseok Kang, “Contemporary Cultural Diplomacy in South Korea: Explicit and Implicit Approaches,” *International Journal of Cultural Policy*, no. 4 (2015): 435–437.

traditional and modern culture"¹⁹. Furthermore, during the same presidential mandate, a new cultural policy framework, *Creative Korea*, was devised which meant that the Korean economy would orient itself more towards the content industry and less on the production industries. This new policy led to the creation of non-governmental cultural organizations such as the Korea Creative Content Agency (KOCCA), Korea Foundation for Cultural Industries Exchange (KOFICE), and the program expansion of the Korea Foundation, which is funded by the Ministry of Foreign Affairs. All these non-governmental organizations have as a main goal the expansion of the Korean Wave throughout the world²⁰. Among these agencies, the Korea Foundation is the most known, as it has a dedicated program towards the development of the Korean language courses in universities, improving the Korean book funds in libraries, expanding the Korean exhibitions in various museums, and helping movies and performative arts be exposed to the rest world.

3.1. Korean Cultural Diplomacy and Romanian Universities

As the "Korean Breeze" has prompted more and more Romanians to be interested not only in K-Pop music and Korean movies, but also Korean culture and literature, new Korean spaces were opened in Romanian universities to sustain the development of the Korean culture. The Korean program at Babeş-Bolyai University began in 1997, when, with the help of KOICA and Korean volunteer instructors, language courses were offered at the Faculty of Letters. Starting with 2005, with the funding of the Korea Foundation, Park Youngsuk arrived at the Cluj-Napoca university and breathed new life into the program. As the Korean language courses attracted more and more people, the Korean Cultural Center was opened in 2007 in the Faculty of Economics and Business Administration of the Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca. The Center was meant to sustain the new Korean language and literature program and promote Korean culture more effectively in the Romanian community, as the space previously occupied in the Faculty of Letters was limited²¹. The Korean Cultural Center managed to attract more young adults and teenagers with their current collection of 2,000 books, which led to the creation of a Korean Corner in the Library of the Faculty of Letters in November 2023, through a collaborative effort involving the "Lucian Blaga" Central University Library of Cluj-Napoca, "the Embassy of South Korea, Babeş-Bolyai University, [the] Korea Foundation, but also being sponsored by the local Asian food store, Taste of Asia"²². This is the third Korean Corner opened in a Romanian University.

The Romanian-Korean Studies Center "was established in December 2011 at the Romanian-American University (RAU), being part of [the] Department of Asian Studies"²³ and rapidly became an important cultural center, where students could learn about the Korean language and culture "both onsite and [in an] online format"²⁴. Moreover, since 2016, the Romanian-Korean Studies Center is a site for the Testing of Proficiency in Korean (TOPIK). As the center offers more and more courses, it is of no surprise that the first Korean Corner in Romania was opened at this location in May 2021. During the opening of the Korean Corner, the participants were witness to "eye-catching performances and events – from Samulnori, a traditional musical performance, to modern-day K-Pop dances, as well as a special exhibition"²⁵. Another important Korean Corner was opened in November 2022 at the Faculty of Foreign Languages and Literatures of Bucharest University. The Korean Section was established at Bucharest University in 2005 and offers both an undergraduate BA program and graduate studies

19. Ibid., 437.

20. Ibid., 440–442.

21. Youngsuk Park, "Korean Studies at Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca, Romania," *Journal of Korean Studies*, vol. 10 (2009): 96-102.

22. Ramona Ştefania Tulug, "Inauguration of Korean Corner at Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca, Romania," *Honorary Reporters*, last modified November 22, 2023. https://honoraryreporters.korea.net/board/detail.do?articlecate=1&board_no=16189&tpln=1.

23. Oana Vasiliu, "Diana Peca, the Romanian-Korean Studies Center: I think that any close encounter with another culture is opening new doors and perspectives," *Business Review*, last modified June 12, 2023, <https://business-review.eu/profiles1/interviews-interviews/diana-peca-the-romanian-korean-studies-center-247166>.

24. Ibid.

25. "Korean Corner – Grand Opening," *Romanian Journal*, last modified May 20, 2021. <https://www.romaniajournal.ro/spare-time/korea-corner-grand-opening>.

through the Masters of East Asian Studies²⁶. Furthermore, the King Sejong Institute, a Korean teaching institute funded by the government of the Republic of Korea, was opened in 2020 at Dimitrie Cantemir Christian University²⁷. Since its inauguration, the King Sejong Institute has regularly organized Korean language and culture classes, while also focusing on traditional Korean music and teaching Korean musical instruments.

3.2. Korean Cultural Diplomacy in Romanian Public Libraries

When talking of Korean cultural diplomacy in Romanian public libraries, we can discover two major ways in which the Korean influence has entered these spaces. On one hand, we have the case of the “Petre Dulfu” County Library, which managed to ensure a donation of documents from Kangnam University. On the other hand, we have the Korean Shelf at the “Octavian Goga” Cluj County Library, created from books initially donated by the Korea Foundation and expanded through the continuous winning of new grants of books from the same organization. The first contact of the “Petre Dulfu” County Library with the Korean culture was between 2 and 28 November 2007 when, through the mediation of professor Youngsuk Park from the Korean Cultural Center of Babeş-Bolyai University and with the help of the South Korean Embassy, the Jiwon Park Yangjun Calligraphy Exhibition was organized at the library in Baia Mare²⁸. After only 4 years, on 29 June 2011, the Korean Corner of the “Petre Dulfu” County Library was inaugurated in the presence of the president of Kangnam University, Ph.D. Shinil Yoon, and the general director of the library, Ph.D. Teodor Ardelean. The Korean Corner in Baia Mare has 833 documents, the majority of which are books for learning Korean, but there are also books on Korean culture and history, Korean literature and even some Korean movies and television series. Furthermore, the charm of this Korean Corner is given by “the traditional South Korean costume, hanbok, a number of ritual drums, some Korean masks and a traditional painting scroll”²⁹. Unfortunately, there were no recent workshops or events related to Korean culture organized at the library, despite the fact that such programs could shine a brighter spotlight on the collection and increase the interest of children and teenagers in this small, but diverse collection.

In July 2019, long before the development of the Korean Shelf, a librarian specialized in Asian languages initiated a summer workshop, “Asian Wisdom”, at the “Traian Brad” Branch of the “Octavian Goga” Cluj County Library. During the period of this activity, children and teenagers learned about Asian cultures and were taught the Korean alphabet. In September 2019, the same librarian organized the “Club of Asian Strategy Games”³⁰, which took place both at the “Traian Brad” Branch and the Multicultural Room within the headquarters of the “Octavian Goga” Cluj County Library. Moreover, starting with the summer of 2020, the librarian specialized in Asian languages initiated the summer-vacation workshop on the Korean language, named “Discover Korea!”, wherein approximately 12 children managed to learn the Korean alphabet and some introductory notions. During the following summer, the workshop was repeated, and this time 20 children were eager to learn the Korean language and the Asian games presented.

At the end of November 2021, the librarians at the “Traian Brad” Branch managed to organize a Korean Shelf with a fund of approximately 90 documents on the premises, the majority of the books bearing the stamp of the Korea Foundation coming from the Reading Room collection of the headquarters. This fund is composed of volumes of Korean literature (in English and Romanian), books on Korean history and society, autobiographies of fugitives from North Korea and the works of Kim Il-sung, the first North Korean leader. This collection is meant to further the development of the teenagers who

26. “The Opening of Korea Corner at University of Bucharest and Award for Contribution to Hangeul (Korean Language) Development,” *Nine O’Clock*, last modified November 25, 2022, <https://nineoclock.ro/2022/11/25/the-opening-of-korea-corner-at-university-of-bucharest-and-award-for-contribution-to-hangeul-korean-language-development/>.

27. “Inaugurarea Institutului King Sejong din București, care va funcționa sub tutela Universității Creștine Dimitrie Cantemir”, *Economistul*, last modified September 9, 2020, <https://www.economistul.ro/stiri-si-analize-business/inaugurarea-institutului-king-sejong-din-bucuresti-care-va-functiona-sub-tutela-universitatii-crestine-dimitrie-cantemir-19159/>.

28. Park, “Korean Studies at Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca, Romania,” 103.

29. Vlăduț Burde, “Oaza de înțelepciune coreeană din Baia Mare,” *Bibliotheca Septentrionalis. Revista Bibliotecii Județene “Petre Dulfu” Baia Mare*, no. 2 (2014): 10.

30. Among the Asian strategy games that the teenagers learned, I would mention Hasami shōgi, a variant of Shōgi (Japanese Chess), Hanafuda (Flower Cards), Xiàngqí (Chinese Chess) and Janggi (Korean Chess).

participate in the activities on the Korean culture and language and want to further their study about the Korean society. Therefore, after the Korean Shelf was inaugurated, the “Discover Korea!” program was transformed from a summer program into a year-round activity.

During 2022 and 2023, “Discover Korea!” attracted over 200 participants to its more than 70 activities. Additionally, at the end of 2021 and beginning of 2022, we applied for 2 grants through the “Distribution of Korean Studies Resources” program offered by the Korea Foundation, through which we received 171 documents at the end of 2022. Furthermore, we submitted a new application within the same program in 2023 and we received 26 documents. These new stocks of documents refreshed the Korean shelf and helped the librarian with the development of new activities during the “Discover Korea!” workshops.

The “Discover Korea!” programs in 2023 and 2024 included not only learning the Korean alphabet, but also learning the grammar of the language and some hanja (the Chinese characters used in Korea). Furthermore, the cultural activities of this program are not just listening about Korean history and culture, but also painting traditional lamps, Korean masks (hahoetal) and drums; creating a traditional turtle ship, the traditional Korean hat (gat); painting and recreating the Korean peninsula puzzle map; playing traditional Korean³¹ and Asian games³², and Asian-themed board games³³; reading manhwa; watching short history videos; using apps such as Iwitness when learning about the crimes committed by the Japanese during the occupation, and comparing them with the Holocaust, and so on.

Another innovative teaching approach that needs to be taken into account is the use of the 3D printer during the “Discover Korea!” workshops. This enabled the children to learn how to design a keychain with their name written in Hangeul, transform an image of the Korean map into a 3D model with the design program Tinkercad, or design their own Janggu drum, which could be personalized with a 3D pen after printing.

The “Traian Brad” Branch held special events, such as “With or without a mask” during the “Night of the Libraries” on 29th September 2023, when 10 children and teenagers painted a traditional Korean mask, the celebration of the “International Day of Theater” in March 2024, when 25 children from a neighboring school learned about traditional Asian masks and painted a Korean fan and mask. Furthermore, during the “Korean Culture Week” (4-9 December 2023), the Korean Department of Babeş-Bolyai University organized two workshops at the “Octavian Goga” Cluj County Library. The first workshop was organized at the “Traian Brad” Branch, and the children had the opportunity to create a traditional Korean painting. The second one was organized at the Multicultural Hall in the central building of the Cluj County Library and the professors offered a calligraphy workshop for children to write in Hangeul.

Although the initiative to promote the Korean language and culture at the “Traian Brad” Branch of the “Octavian Goga” Cluj County Library is rather new, through the development of the Korean Shelf and innovative Korean language and culture workshops, we try to attract more children and teenagers to embrace the diversity of this globalized world by learning a unique foreign language and reading from the small, but varied collection of Korean books, and therefore, deepening their knowledge of the Korean peninsula.

In conclusion, we can affirm that, although the spread of interest in the Korean culture and society is just beginning in Romania, the creation of Korean Corners within the universities that develop Korean studies programs, with the direct involvement of the Korean Embassy in Romania, and the development of Korean collections and Korean workshops at public libraries, such as the “Petre Dulfu” County Library and “Octavian Goga” Cluj County Library, helps the spread of Korean language and culture. Furthermore, through various programs, the Korean agencies, universities and government develop a Korean Cultural Diplomacy that sustains the efforts of universities and libraries to reach people interested in finding out more about Korea.

31. Among the Korean games used during the workshop I would mention Tuho (a Korean Pitch-Pot Game), Janggi (Korean Chess), Yutnori (Traditional Korean Boardgame), Jul-gonu (Strategic Korean Boardgame) and Hwatu (Korean Flower Card Game).

32. Among the Asian games used during the workshop I would mention Hasami shōgi, a variant of Shōgi (Japanese Chess), Xiàngqí (Chinese Chess), and Go.

33. Among the Asian theme boardgames used during the workshop I would mention Hanamikoji, Okiya, Takenoko, Samurai Sword, Lanterns, Hanabi and Niwa.

Bibliography

- Arndt, Richard. "¿Cultura o propaganda? Reflexiones sobre medio siglo de diplomacia cultural en Estados Unidos." *Revista Mexicana de Política Exterior* 85 (2009): 29–54.
- Bakó, Rozália Klára. "Global Stars on Local Screens: BTS and Its 'Army'." In *Acta Universitatis Sapientiae, Communication*, no. 7 (2020): 151–165.
- Burde, Vlăduț. "Oaza de înțelepciune coreeană din Baia Mare" [Oasis of Korean Wisdom at Baia Mare]. *Bibliotheca Septentrionalis. Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare*, no. 2 (2014): 10.
- Canavan, Brendan. *Contemporary Consumption, Consumers and Marketing: Cases from Generation Y and Z*. New York: Routledge, 2020.
- Cummings, C. Milton. "Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey." *American for the Arts*. Published on June 26, 2009. <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>.
- Elmborg, K. James. "Libraries as the Spaces Between Us: Recognizing and Valuing the Third Space." *Reference & User Services Quarterly*, no. 4 (2011): 338–350.
- Goda, Natália, and Michaela Čiefovaá. "Cultural Diplomacy of Selected Countries in a Comparative Perspective." *Folia Geographica*, no. 2 (2019): 172–189.
- "Inaugurarea Institutului King Sejong din București, care va funcționa sub tutela Universității Creștine Dimitrie Cantemir" [The inauguration of the King Sejong Institute in Bucharest, which will operate under the auspices of the Dimitrie Cantemir Christian University]. *Economistul*. Last modified September 9, 2020. <https://www.economistul.ro/stiri-si-analize-business/inaugurarea-institutului-king-sejong-din-bucuresti-care-va-functiona-sub-tutela-universitatii-crestine-dimitrie-cantemir-19159/>.
- Kang, Hyungseok. "Contemporary Cultural Diplomacy in South Korea: Explicit and Implicit Approaches." *International Journal of Cultural Policy*, no. 4 (2015): 433–447.
- "Korean Corner – Grand Opening." *Romanian Journal*. Last modified May 20, 2021. <https://www.romaniajournal.ro/spare-time/korea-corner-grand-opening>.
- Lee, Keehyeung. "Mapping Out the Cultural Politics of the Korean Wave in Contemporary South Korea." In *East Asian Pop Culture: Analysing the Korean Wave*, ed. Beng Huat Chua and Koichi Iwabuchi, 175–190. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2008.
- Lee, Sue Jin. "The Korean Wave: The Seoul of Asia." *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, vol. 2 (2011): 85–93.
- Marinescu, Valentina and Ecaterina Balica. "Audience Perceptions and Representations of Korea: The Romanian Experience." In *The Global Impact of South Korean Popular Culture. Hallyu Unbound*, ed. Valentina Marinescu, 89–104. Lanham: Lexington Books, 2014.
- Nye, S. Joseph. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.
- Ogoura, Kazuo. "Japan's Cultural Diplomacy, Past and Present." *Peace and Culture*, no.1 (2009): 44–54.
- Park, Youngsuk. "Korean Studies at Babeș-Bolyai University in Cluj-Napoca, Romania." *Journal of Korean Studies*, vol. 10 (2009): 96–108.
- Schneider, P. Cynthia. "Cultural Diplomacy: Hard to Define, But You'd Know It If You Saw It." *The Brown Journal of World Affairs*, no.1 (2006): 191–203.
- Schneider, P. Cynthia. "Diplomacy that Works: 'Best Practices' in Cultural Diplomacy." *Interarts*. Accessed on April 21, 2024. <https://interarts.net/descargas/interarts667.pdf>.
- Szalkowska, Emilia. "No Wave, just a Korean breeze in Poland." In *Korean Wave*, ed. The Korean Herald, 194–201. Seoul: Jimoondang, 2008.
- "The Opening of Korea Corner at University of Bucharest and Award for Contribution To Hangeul (Korean Language) Development." *Nine O'Clock*. Last modified November 25, 2022. <https://nineoclock.ro/2022/11/25/the-opening-of-korea-corner-at-university-of-bucharest-and-award-for-contribution-to-hangeul-korean-language-development/>.
- Tulug, Ramona Ștefania. "Inauguration of Korean Corner at Babeș-Bolyai University in Cluj-Napoca, Romania." *Honorary Reporters*. Last modified November 22, 2023. https://honoraryreporters.korea.net/board/detail.do?articlecate=1&board_no=16189&tpln=1.
- Vasilii, Oana. "Diana Peca, the Romanian-Korean Studies Center: I think that any close encounter with another culture is opening new doors and perspectives." *Business Review*. Last modified June 12, 2023. <https://business-review.eu/profiles1/interviews-interviews/diana-peca-the-romanian-korean-studies-center-247166>.
- Wade, James. "Korea's Film World: History and Trends." In *Korean Dance, Theater and Cinema*, ed. Korean National Commission for UNESCO, 195–205. Seoul: Si-sa-yong-o-sa Publishers, 1983.
- Zamorano, Mariano Martin. "Reframing Cultural Diplomacy: The Instrumentalization of Culture under the Soft Power Theory." *Cultural Unbound. Journal of Current Cultural Research*, no. 8 (2016): 165–186.

Exploring Neutrality in Romanian Public Libraries

Claudia ȘERBĂNUȚĂ

Făgăraș Research Institute, Communities of the Future

Corresponding author emails: claudia.serbanuta@gmail.com

Exploring Neutrality in Romanian Public Libraries

Abstract: This exploratory study investigates the experiences of Romanian public librarians in maintaining neutrality both in their traditional library roles and as contributors to Wikipedia. Romanian librarians, shaped by a legacy of censorship and information control, are now practicing in a rapidly evolving digital landscape that challenges their commitment to neutrality. This study combines semi-structured interviews with 10 editors of Romanian language Wikipedia, including five public librarians, to explore how they interpret and apply the principle of neutrality in both physical and digital environments. Key findings reveal a persistent tension between the ideal of neutrality and the realities of personal bias, external pressures, and the lack of continual formal training. Librarians expressed frustration with balancing personal beliefs and professional responsibilities, particularly in areas like collection development and public service. Additionally, their roles as Wikipedia editors highlight the difficulty of maintaining the Neutral Point of View (NPOV) in collaborative, digital spaces. The study recommends targeted professional development programs to support librarians in navigating neutrality, verifiability, and intellectual freedom in both traditional and digital contexts. Future research should expand to include a larger sample of librarians and explore the intersection of professional librarianship and digital platforms across various national settings.

Keywords: Librarian neutrality, Wikipedia editing, Digital information ethics, Romanian librarianship, Professional development, Public libraries

Citation suggestion: Șerbănuță, Claudia. "Exploring Neutrality in Romanian Public Libraries." *Transilvania*, no. 10 (2024): 58-65.

<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.07>

Introduction

Public libraries are institutions that play a critical role in fostering democratic practices through equitable access to information. As spaces for knowledge and learning, libraries strive to ensure that diverse viewpoints are represented, providing individuals access to materials and services without bias or restriction. According to the IFLA Guidelines for Public Libraries, "the public library should strive to be inclusive and representative of all groups and perspectives," underscoring the library's duty to reflect the diversity of the communities they serve. In line with this, the IFLA Public Library Manifesto states that "The public library shall, in accordance with its mission, acquire, preserve, and make available the widest variety of materials, reflecting the plurality and diversity of society."¹ This commitment to inclusivity and diversity reinforces the idea that libraries must offer a broad range of perspectives, ensuring that all community members can find relevant resources.

This effort toward neutrality extends to decisions on collection development, programming, and service offerings, all of which must cater to the entire community without prioritizing any particular viewpoint. However, the principle of neutrality has been increasingly challenged in recent years, as societal divisions and exclusionary ideologies have gained prominence. Libraries now face mounting

1. "The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022," *IFLA*, Accessed October 28, 2024. <https://www.ifla.org/public-library-manifesto/>.

pressure to either censor or promote certain cultural products, creating conflicts over what should be included in public collections. Despite these challenges, maintaining neutrality remains essential to preserving the library's role as a democratic, inclusive space where intellectual freedom thrives. In Romania, where neutrality has been a relatively understudied concept in public libraries, this role is complicated by the country's historical context. Having emerged from an authoritarian regime in the late 20th century, Romania's democratic transition continues to shape the values and practices of its institutions. The principle of neutrality in public libraries, while central to their mission worldwide, is often difficult to uphold due to external pressures and subjective interpretations of what neutrality means in practice. Public librarians, who are often at the frontline of these challenges, face the complex task of balancing their professional duties with their own beliefs and the needs of a diverse public.²

To better understand these complexities, this study seeks to answer the following question: How do Romanian public librarians interpret and apply the principle of neutrality in both traditional library settings and digital environments like Wikipedia? This inquiry explores how librarians navigate neutrality in their daily work, considering both the challenges posed by personal biases and external pressures, and the professional standards they must adhere to, particularly in the digital context of Wikipedia.

One of the growing areas where neutrality is particularly significant is in the digital context, with platforms like Wikipedia relying on the Neutral Point of View (NPOV) principle. Wikipedia, as one of the most visited websites globally, has transformed how information is accessed and shared.³ Its NPOV principle aims to ensure that articles remain unbiased, representing all significant viewpoints.^{4,5} However, the interpretation and implementation of NPOV varies, particularly in smaller Wikipedia projects such as the Romanian Wikipedia, where societal factors can influence how neutrality is applied. Established in 2003, Romanian-language Wikipedia has grown to include over 500,000 articles and a relatively small community of contributors committed to expanding knowledge in the Romanian language. Public librarians who also serve as Wikipedia editors are uniquely positioned to navigate these challenges, as their professional responsibilities in providing unbiased access to information intersect with their roles in upholding Wikipedia's neutrality standards.

In Romania, the initiative promoted by Wikimedians of Romania and Moldova User Group, which trains public librarians to contribute to Wikipedia, has brought these issues to the forefront.⁶ Librarians, who are accustomed to making subjective decisions in their day-to-day work, find it particularly challenging to maintain neutrality when editing Wikipedia articles. This study explores how Romanian public librarians navigate the principle of neutrality both within their libraries and as contributors to Wikipedia, examining how they reconcile these roles in the context of Romania's evolving democratic landscape.

Methodology

This study employs a qualitative approach to explore how Romanian public librarians interpret and apply the principle of neutrality, both in their professional roles and as Wikipedia editors. The research involves two primary components: semi-structured interviews and literature review. The study is based on semi-structured interviews with 10 Romanian language Wikipedia editors, five of whom are public librarians. The interviews focus on how these editors navigate Wikipedia's NPOV policy and how they reconcile their ethical obligation to maintain neutrality in both Wikipedia and their library work. Conducted between late 2022 and early 2023, these interviews were analyzed using HyperResearch software, allowing for a detailed exploration of how librarians face neutrality challenges in different contexts. The interviews explored the interviewees' experiences with neutrality in both Wikipedia

2. Nancy Kranich, ed., *Libraries & Democracy: The Cornerstones of Liberty* (Chicago: American Library Association, 2001).

3. Domantas, G. "Most Visited Websites Globally – Mapping the Digital Giants [2024 Update]." *Hostinger Tutorials* (blog), September 13, 2022. <https://www.hostinger.com/tutorials/most-visited-websites-in-the-world>.

4. Wikimedia Foundation. "Neutral point of view – Meta." Last modified September 28, 2023, at 12:28 CET. https://meta.wikimedia.org/wiki/Neutral_point_of_view.

5. Wikimedia Foundation. "Wikipedia: Punct de vedere neutru." Last modified June 10, 2023, at 12:40 EET. https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Punct_de_vedere_neutru.

6. Ben Vershbow, "#1Lib1Ref Journal: Healing 'Professional Trauma' in Postcommunist Romanian Libraries," *Diff* (blog), January 26, 2022, <https://diff.wikimedia.org/2022/01/26/1lib1ref-journal-healing-professional-trauma-in-postcommunist-romanian-libraries/>.

and their professional roles as librarians, focusing on how they navigate the challenges of neutrality in their day-to-day work. The respondents were asked how neutrality influenced their professional decisions and their approach to engaging with users. As one respondent pointed out, providing neutral information in libraries is about offering a range of verified sources and allowing users to draw their own conclusions: “We need to provide as many sources of documentation as possible so each can capitalize on them.” (Interview 7). The second component of this methodology involves a literature review on the principle of neutrality in public libraries and Wikipedia. This review provides a framework for the practical issues explored in the interviews, with a focus on Romanian libraries and the NPOV principle in Wikipedia. This combined methodology offers a dual perspective—examining both the challenges posed by neutrality and the real-world experiences of Romanian librarians who must adhere to this principle in their daily work.

Neutrality in Public Libraries

In the context of public libraries, neutrality refers to the institution’s responsibility to provide unbiased access to a wide variety of information and perspectives without promoting or endorsing specific ideologies, political views, or religious beliefs. This neutrality is important in upholding intellectual freedom and ensuring that the library serves all members of the community equally. Neutrality has long been a cornerstone of public librarianship, with libraries striving to provide unbiased access to information for all users. This commitment is emphasized in the ALA’s Intellectual Freedom Manual, which outlines how neutrality is essential in preventing censorship and supporting a wide range of viewpoints in library collections and services.⁷ By adhering to these principles, libraries ensure that they remain democratic spaces where intellectual freedom can thrive. However, this ideal is not without its challenges, especially in politically charged environments.

However, modern libraries are also service-oriented institutions with a mission to improve society through knowledge creation and community support.⁸ This mission often involves providing resources and programs that may challenge strict neutrality by prioritizing social inclusion, intellectual freedom, and the empowerment of marginalized voices. From a professional perspective, 21st century public libraries strive to balance neutrality with a commitment to equitable access and addressing community needs—an approach that reflects not only unbiased access but active engagement in democratic and civic processes.⁹

In the last half century, particularly in North America, public libraries have emphasized intellectual honesty over complete impartiality, ensuring that diverse perspectives are accessible while advocating for values that support social good.¹⁰ Literature on librarianship in democratic societies has contributed to this nuanced approach, allowing libraries to maintain their role as inclusive, community-centered institutions while navigating the complex challenges of politically charged environments.

When libraries face ethical and political pressures—as is the case in many countries, including Romania—a commitment to neutral evaluation across various aspects of their work provides librarians with a principled approach to these challenges. This helps ensure that decisions regarding collection development, policies, and programs align with the library’s mission of equitable access and intellectual freedom, rather than external influences. Neutrality, while central, is just one of the core principles of modern librarianship. Understanding and applying this principle requires intention and responsibility, ensuring it complements other foundational values in a balanced approach.¹¹

In the Romanian context, where libraries have historically been influenced by political regimes, the role of neutrality has become even more complex. A search of Romanian library journals such as *Biblioteca* and the *Romanian Journal of Library and Information Science* yielded no articles directly addressing the topic of neutrality in Romanian libraries. This lack

7. ALA Office for Intellectual Freedom, *Intellectual Freedom Manual*, 9th ed. (Chicago: American Library Association, 2017).

8. R. David Lankes, *The Atlas of New Librarianship* (Cambridge, MA: MIT Press, 2011), 117, <https://doi.org/10.7551/mitpress/8755.001.0001>.

9. Lankes, *Atlas of New Librarianship*, 121. Amy Carlton, “Are Libraries Neutral?,” *American Libraries Magazine*, June 1, 2018. <https://americanlibrariesmagazine.org/2018/06/01/are-libraries-neutral/>.

10. Carlton, “Are Libraries Neutral.” Emily J. M. Knox, “Supporting Intellectual Freedom: Symbolic Capital and Practical Philosophy in Librarianship,” *Library Quarterly* 84, no. 1 (2014): 8–21, 18. Marshall Breeding, “Libraries Are Not Neutral—Neither Is Technology: Computers in Libraries,” *Computers in Libraries* 43, no. 2 (March 2023): 16–18.

11. American Library Association (ALA), “Guiding Principles for All Types of Libraries,” accessed October 28, 2024. <https://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/principles>.

of discourse indicates that, while neutrality is formally recognized in Romanian library ethics codes, it has not been the subject of significant professional discussion or analysis. Romanian libraries' Ethical Code for Library Employees explicitly includes the principle of neutrality, stating: "Impartiality and independence—a principle whereby employees are obligated to maintain an objective, neutral attitude toward any political, economic, religious, or other interests in carrying out their duties."¹² Despite this ethical foundation, the absence of research suggests that the practical application of neutrality in Romanian libraries remains under-explored. This study seeks to fill that gap by examining how librarians navigate this principle in both library settings and their contributions to Wikipedia.

Neutrality in Wikipedia

The NPOV policy has been a subject of scholarly interest, particularly regarding its role in maintaining neutrality across various language communities. Larger Wikipedia projects, such as the English Wikipedia, benefit from a broad base of contributors, which enhances the diversity of perspectives and helps mitigate bias.¹³ However, smaller Wikipedia projects, such as the Romanian Wikipedia, face more significant challenges. The Romanian Wikipedia, with over 500,000 articles, has a relatively small community of editors. This close-knit group often faces difficulties maintaining neutrality, especially on contentious topics such as politics and history. The limited number of contributors means that debates can become heated, and the same editors may revisit biased articles without achieving consensus.¹⁴ This has led to editor burnout and disengagement, as well as an ongoing struggle to adhere to Wikipedia's NPOV policy. Public librarians, trained through initiatives like Learning Circles and Courses provided by Wikimedians of Romania and Moldova User Group, are increasingly becoming contributors to Romanian Wikipedia.¹⁵ However, these librarians report difficulty in applying neutrality, given that their day-to-day work often involves subjective decision-making in collection development and user services.¹⁶ Their experiences highlight the tension between professional neutrality in libraries and the practical challenges of adhering to NPOV on a collaborative online platform like Wikipedia.

Results

The interviews revealed a range of attitudes toward neutrality among Romanian librarians that illustrate that this is a valuable approach in looking at the library services and training. Several key themes emerged, such as the importance of verifiability, the challenges of maintaining neutrality in collection development, and the balancing act between personal biases and professional responsibilities.

Neutrality and Verifiability

Verifiability is a core content policy in Wikipedia that requires information to be sourced from reliable, published sources, ensuring that articles can be fact-checked and that content is grounded in credible evidence. According to Wikipedia, "Verifiability means that other people using the encyclopedia can check that the information comes from a reliable source. Even if you're sure something is true, it must be verifiable before you can add it."¹⁷ This policy emphasizes the importance of using published, authoritative sources to support the integrity of information and to ensure that Wikipedia articles remain neutral. While neutrality in libraries encompasses a broader mandate, including not favoring any ideological, political, or religious stance, for Wikipedia editors the principle of verifiability is a more practical framework to guide their writing towards neutrality. As such, we use verifiability here as a support for neutrality.¹⁸

12. Biblioteca Orășenească Mircea Radina, "Codul Etic - Biblioteca Mircea Radina Segarcea Dolj," January 29, 2014. <https://biblioteca-segarcea.oltsoft.ro/despre-noi/codul-etic/>.

13. Shane Greenstein and Feng Zhu, "Open Content, Linus' Law, and Neutral Point of View," *Information Systems Research* 27, no. 3 (2016): 618–35, <https://doi.org/10.1287/isre.2016.0643>.

14. Sorin A. Matei and Cristian Dobrescu, "Wikipedia's 'Neutral Point of View': Settling Conflict through Ambiguity," *The Information Society*, vol. 27, no. 1 (2011): 40–51.

15. Claudia Serbanuta and Mihai Constantinescu, "Learning by Wikipedia's NPOV Principle: An Online Dynamic Experience," *International Conference on Virtual Learning*, vol. 17 (2022): 205–216, <https://doi.org/10.58503/icvl-17y202217>.

16. Vershbow, "#1Lib1Ref Journal."

17. Wikipedia Foundation, "Wikipedia: Verifiability," last modified October 24, 2024, at 17:23 (UTC), <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Verifiability>.

18. Wikipedia Foundation, "Wikipedia: Verificabilitate," last modified February 23, 2021. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Verificabilitate>.

Historically, the principle of verifiability has been part of the mission of public libraries, particularly in their role as gatekeepers of information. Librarians have long been tasked with curating collections that provide accurate, credible, and diverse viewpoints. This practice aligns with the profession's broader commitment to intellectual freedom and neutrality, ensuring that library users have access to trustworthy resources.^{19 20} As information professionals, librarians have traditionally relied on peer-reviewed publications, official documents, and other authoritative sources to build and maintain their collections.

In Romanian public libraries, the ethics code reinforces this commitment, requiring that librarians maintain impartiality and objectivity in their work. This ethical framework mirrors Wikipedia's emphasis on verifiability, as both institutions prioritize the dissemination of reliable information to the public. Librarians frequently emphasized the importance of verifiability as central to maintaining neutrality in both Wikipedia and library work. Providing access to reliable, verified sources was seen as a core part of the librarian's role. As one respondent explained: "You must provide reliable sources that can be made available to the user." (Interview 5). This focus on verified information aligns with the professional commitment to neutrality, ensuring that users receive accurate and unbiased information. However, maintaining this standard is not without its challenges. Some librarians admitted that their personal preferences occasionally influenced their professional recommendations. One participant confessed: "Many times, when someone asks me for a recommendation, I tend to suggest what I personally like." (Interview 7). This illustrates the difficulty of separating personal tastes from professional duties, even for those committed to neutrality.

This ongoing struggle highlights the challenge of balancing verifiability with neutrality, as librarians become aware of and carefully navigate their own biases while ensuring access to reliable information. In both their library roles and their contributions to Wikipedia, librarians face the complex task of maintaining these principles in the face of external pressures and internal preferences. This struggle is also evident in the area of collection development, where the responsibility of selecting materials that reflect a wide range of perspectives forces librarians to confront their biases while ensuring that collections remain diverse and neutral.

Neutrality in Collection Development

One of the core responsibilities of librarians is collection development, a process that has historically been fraught with challenges regarding neutrality. Public libraries have long been tasked with curating collections that reflect a wide range of perspectives while avoiding censorship or bias. This principle is deeply embedded in the ALA Library Bill of Rights, which underscores the importance of providing access to all viewpoints, even those that may be unpopular or controversial.²¹ Similarly, the ALA Intellectual Freedom Manual highlights how neutrality helps librarians navigate complex collection development decisions, ensuring that materials are selected based on intellectual merit rather than external pressures.²²

However, this ideal has often clashed with political, religious, and social pressures, particularly in times of societal struggles. For instance, during the Cold War, many libraries in both the Eastern and Western blocs faced pressure to promote ideologically aligned materials while excluding those deemed subversive or contrary to state interests.²³ Similarly, in more recent times, debates about what constitutes "acceptable" literature have forced librarians to navigate complex and sensitive decisions regarding representation, diversity, and neutrality in collection building.²⁴

In Romanian libraries, these challenges are exacerbated by limited resources and a lack of formal training in balancing personal biases with professional responsibilities. Several respondents expressed frustration with the inadequacies of the bibliographic systems they use and the difficulty of maintaining a truly neutral collection. As one librarian observed: "You cannot create accurate bibliographies. The

19. [Lankes, *Atlas of New Librarianship*, 92.](#)

20. [Amy Garmer, *Rising to the Challenge: Re-Envisioning Public Libraries*, The Aspen Institute, October 14, 2014, 36. <https://www.aspeninstitute.org/publications/rising-challenge-re-envisioning-public-libraries/>.](#)

21. [ALA, "Library Bill of Rights," accessed October 28, 2024, <https://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill>.](#)

22. [ALA Office for Intellectual Freedom, *Intellectual Freedom Manual*, 9th ed.](#)

23. [W. C. Koehler, *Ethics and Values in Librarianship: A History* \(Lanham: Rowman & Littlefield, 2015\).](#)

24. [John Buschman, *Dismantling the Public Sphere: Situating and Sustaining Librarianship in the Age of the New Public Philosophy* \(Westport, CT: Libraries Unlimited, 2006\).](#)

content is very limited" (Interview 7). This illustrates the tension between the ideal of neutrality and the reality of working with incomplete or biased bibliographies, particularly when proper training and resources are not available.

The challenge of maintaining neutrality in collection development is closely tied to the struggles librarians face in navigating Wikipedia's NPOV policy. Just as librarians must strive to offer balanced collections in their libraries, they also grapple with maintaining neutrality when contributing to Wikipedia. The decentralized and collaborative nature of Wikipedia makes this task even more complex, as editors must engage with a wide range of perspectives and often conflicting viewpoints to ensure articles remain neutral.

Engagement with Wikipedia's NPOV principle was a transformative experience for many of the participants. Initially skeptical of Wikipedia's reliability, these librarians eventually came to appreciate its focus on neutrality and verifiability. One respondent described their learning journey: "When I edit Wikipedia, it simply comes to me... I can find the correct phrasing" (Interview 5). Even more: so "Sometimes, it's hard not to let your personal opinion intervene, especially when the subject is sensitive or controversial. I try to stick to the NPOV, but it's not always easy" (Interview 7). For these librarians, contributing to Wikipedia enhanced their understanding of neutrality, influencing how they approached neutrality in their libraries as well. Their reflection during interviews shed light on their professional practices but also personal options when they were faced with taking a more neutral position.

Discussion

Neutrality is a recognized value in public librarianship. While its practical application varies globally, as it intersects with socio-political realities such as censorship, systemic discrimination, and injustice, the principle of providing unbiased services and access to information for everyone remains fundamental. In the Romanian context, following decades of censorship and information control, the findings suggest that Romanian librarians are committed to upholding neutrality but face several obstacles. The interviews revealed a recurring tension between the ideal of neutrality and the personal biases that influence interactions with users and collection decisions.

Challenges to Maintaining Neutrality

Several interviewees acknowledged that maintaining neutrality in their professional roles was particularly challenging in sensitive areas such as religion, vaccination, and gender inclusivity. Personal beliefs and biases sometimes influenced their professional interactions, making it harder to adhere to the principle of neutrality. As one respondent noted: "I am subjective when it comes to vaccination... I try to provide information that is objective and easily verifiable, but it's difficult" (Interview 5). This reflects the ongoing struggle to balance personal convictions with the professional requirement to remain neutral. In addition to these challenges in providing services, librarians also face difficulties in maintaining neutrality when contributing to platforms like Wikipedia. One librarian shared the complexities of applying the NPOV policy: "Some editors simply don't understand the concept of neutrality. They believe that adding information from a personal or nationalistic perspective makes the content more valuable. This creates conflicts and endless discussions, which makes the editing process frustrating." (Interview 4). This highlights the tensions between local, national perspectives and the global standards of neutrality required by Wikipedia, which often lead to conflicts among editors.

Training and Professional Development

One of the key barriers to upholding neutrality is the lack of formal training, which was a source of frustration for many participants. Several librarians expressed the need for more targeted training programs focused on neutrality, critical thinking and verifiability in both library work and Wikipedia editing. Critical thinking, in particular, is a skill often associated with Wikipedia editing and is essential for navigating complex editorial decisions while maintaining neutrality. As one librarian noted: "When I started editing Wikipedia, I realized how much effort it takes to maintain neutrality, especially when you're passionate about a topic. It was a challenge to detach from personal beliefs and focus only on verifiable information" (Interview 8). This underscores the challenge librarians face in navigating Wikipedia's NPOV policy, especially when they are not equipped with adequate training to manage personal biases while ensuring the neutrality and verifiability of the information they provide. Another participant highlighted the lack of structured professional development opportunities that could support librarians in upholding neutrality: "I did not

receive adequate training on how to maintain neutrality in our recommendations” (Interview 7).

The respondents identified a gap in their professional development that leaves many librarians underprepared to address issues of neutrality, potentially hindering a professional approach to this principle. Moreover, without an open, inclusive discussion on the value of neutrality and the role of Romanian public librarians in upholding it, this gap is not merely an isolated issue. Instead, it reflects a systemic challenge in a profession that often advances through individual or small group efforts rather than a unified, collective development process.

Limitations and Future Work

This study’s findings are limited by its small sample size, which may not fully represent the broader librarian community in Romania. However, engaging in in-depth conversations with professionals who actively practice neutrality on Wikipedia provides valuable insights into how this principle is applied in real-world contexts. These discussions offer a useful starting point for further exploration of the topic and highlight the need for more comprehensive research. Future research should broaden the scope to include a more diverse group of librarians from various regions and types of libraries. Expanding the number of participants and utilizing a combination of qualitative and quantitative methods will provide more generalizable insights. Additionally, future studies could examine the intersection of professional librarianship and digital environments like Wikipedia more deeply, focusing on how neutrality is navigated across both settings. Developing and implementing professional training programs that emphasize neutrality, particularly in digital contexts, would be beneficial in supporting librarians as they navigate the complexities of their roles. These programs could focus on how to apply neutrality in collection development, user interactions, and online contributions, ensuring that librarians are better equipped to maintain impartiality and verifiability in their work.

Conclusion

Neutrality remains a foundational principle in both public librarianship and Wikipedia editing. Romanian librarians, shaped by a history of censorship and state control, face significant challenges in maintaining this principle, particularly when personal biases and external pressures come into play. This study highlights the ongoing struggles librarians face in adhering to neutrality, not only in their day-to-day library roles but also in their contributions to Wikipedia, where the NPOV policy adds another layer of complexity. The findings underscore the need for more structured support in the form of professional development and training, which could help librarians better manage the tension between neutrality, personal beliefs, and verifiability. Moreover, training in critical thinking, an essential skill for both librarians and Wikipedia editors, would enhance their ability to make balanced, well-supported decisions in both physical and digital environments. As Romanian librarians continue to navigate these challenges, their role in fostering unbiased access to information remains critical. Expanding research on this topic and developing resources to support librarians in upholding these principles will be essential for the future of the profession.

Acknowledgement: This research was made possible by the Wikimedia Foundation research grant, Grounding the NPOV Pillar in a Post-Censored Information Ecology, with invaluable support from Mihai Constantinescu, who served as a research assistant. ChatGPT was utilized to translate quotes, enhance readability, and ensure grammatical accuracy throughout the paper.

Bibliography

- ALA Office for Intellectual Freedom. *Intellectual Freedom Manual*. 9th ed. Chicago: American Library Association, 2017.
- ALA. “Library Bill of Rights.” Accessed October 28, 2024. <https://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill>.
- ALA. “Guiding Principles for All Types of Libraries.” Accessed October 28, 2024. <https://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/principles>.
- Biblioteca Orășenească Mircea Radina. “Codul Etic - Biblioteca Mircea Radina Segarcea Dolj,” January 29, 2014. <https://biblioteca-segarcea.oltsoft.ro/despre-noi/codul-etic/>.
- Breeding, Marshall. “Libraries Are Not Neutral—Neither Is Technology: Computers in Libraries.” *Computers in Libraries*, vol. 43, no. 2 (March 2023): 16–18.
- Buschman, John. *Dismantling the Public Sphere: Situating and Sustaining Librarianship in the Age of*

- the New Public Philosophy*. Westport, CT: Libraries Unlimited, 2006.
- Carlton, Amy. "Are Libraries Neutral?" *American Libraries Magazine* (June 1, 2018). <https://americanlibrariesmagazine.org/2018/06/01/are-libraries-neutral/>.
- G, Domantas. "Most Visited Websites Globally – Mapping the Digital Giants [2024 Update]." *Hostinger Tutorials* (blog), September 13, 2022. <https://www.hostinger.com/tutorials/most-visited-websites-in-the-world>.
- Garmer, Amy. *Rising to the Challenge: Re-Envisioning Public Libraries*. The Aspen Institute, October 14, 2014. <https://www.aspeninstitute.org/publications/rising-challenge-re-envisioning-public-libraries/>.
- Greenstein, Shane, and Feng Zhu. "Open Content, Linus' Law, and Neutral Point of View." *Information Systems Research*, vol. 27, no. 3 (2016): 618–35. <https://doi.org/10.1287/isre.2016.0643>.
<https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Verificabilitate>
- IFLA. "The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022." Accessed October 28, 2024. <https://www.ifla.org/public-library-manifesto/>.
- Knox, Emily J. M. "Supporting Intellectual Freedom: Symbolic Capital and Practical Philosophy in Librarianship." *Library Quarterly*, vol. 84, no. 1 (2014): 8–21.
- Koehler, W. C. *Ethics and Values in Librarianship: A History*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015.
- Kranich, Nancy, ed. *Libraries & Democracy: The Cornerstones of Liberty*. Chicago: American Library Association, 2001.
- Lankes, R. David. *The Atlas of New Librarianship*. Cambridge, MA: The MIT Press, 2011. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8755.001.0001>.
- Leete, J. H.. *The Function of the Public Library in a Democracy*. Pittsburgh: Carnegie Library of Pittsburgh, 1920.
- Matei, Sorin A., and Cristian Dobrescu. "Wikipedia's 'Neutral Point of View': Settling Conflict through Ambiguity." *The Information Society* 27, no. 1 (2011): 40–51.
- Serbanuta, Claudia, and Mihai Constantinescu. "Learning by Wikipedia's NPOV Principle: An Online Dynamic Experience." *International Conference on Virtual Learning* 17 (2022): 205–216. <https://doi.org/10.58503/icvl-v17y202217>.
- Vershbow, Ben. "#1Lib1Ref Journal: Healing 'Professional Trauma' in Postcommunist Romanian Libraries." *Diff* (blog), January 26, 2022. <https://diff.wikimedia.org/2022/01/26/1lib1ref-journal-healing-professional-trauma-in-postcommunist-romanian-libraries/>.
- Wikimedia Foundation. "Neutral point of view - Meta." Last modified September 28, 2023 at 12:28 (CET). https://meta.wikimedia.org/wiki/Neutral_point_of_view.
- Wikimedia Foundation. "Wikipedia:Punct de vedere neutru." Last modified June 10, 2023 at 12:40 (EET). https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Punct_de_vedere_neutru
- Wikimedia Foundation. "Wikipedia: Verifiability." Last modified October 24, 2024 at 17:23 (UTC). <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Verifiability>
- Wikimedia Foundation. "Wikipedia:Verificabilitate." Last modified February 23, 2021.

Enhancing Usability of Digital Collections: Accuracy Assessment and OCR Post-Correction of the Digital Museum of the Romanian Novel

Bogdan VĂTAVU & David MORARIU

Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Corresponding author emails: bogdan.vatavu@ulbsibiu.ro, david.morariu@ulbsibiu.ro

Enhancing Usability of Digital Collections: Accuracy Assessment and OCR Post-Correction of the Digital Museum of the Romanian Novel

Abstract: This paper presents a methodology for assessing the accuracy of large collections of digital documents resulting from Optical Character Recognition (OCR) applied to their original print editions during scanning. We applied this methodology to the Digital Museum of the Romanian Novel, a digital collection of Romanian literary texts from the 19th and 20th centuries. With minimal text interventions, we compared each word token in our collection against custom-made lexicons to establish an OCR accuracy rate for each document. Additionally, this methodology provides hints regarding the common OCR mistakes in the collection that can be safely corrected, but also identifies potential improvements for the custom lexicons by listing and storing the possible additions. We believe that, with access to appropriate lexicons, this method can be applied to any language when working with large corpora of OCRed texts.

Keywords: OCR accuracy, post-OCR correction, OCR evaluation, digital libraries, digital archives

Citation suggestions: Vătavu, Bogdan and David Morariu. "Enhancing Usability of Digital Collections: Accuracy Assessment and OCR Post-Correction of the Digital Museum of the Romanian Novel." *Transilvania*, no. 10(2024): 66-75.

<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.08>

Introduction

Digital collections have been the staple of universities and university libraries everywhere for the past two decades. It seems that there are not many such institutions today that do not pride themselves with the amounts of digital versions of their items that they provide access to. At least in its first stages, digitization seems to have been mainly aimed at making large quantities of documents accessible to greater numbers of patrons. More recently, as these digital collections grew larger and larger, the possibility (or the thought of) using these data for *natural language processing* (NLP) and *text and data mining* (TDM) was also envisaged. However, this task proved to be particularly challenging, as the technologies and techniques employed in the digitization process, the file formats, or the metadata associated with these proved to be less adapted or useful to the kind of computational analysis desired by researchers. They soon found out that, although large enough for their purposes, digital collections also harbor large amounts of noise, which tend to render the documents in them as less useful than previously thought¹. To eventually make use of the vast quantities of data at their fingertips, some of them have come up with methods of evaluating the quality of the available digital materials, in order to

1. Myriam C. Traub, Jacco van Ossenbruggen, and Lynda Hardman, "Impact Analysis of OCR Quality on Research Tasks in Digital Archives", in *Research and Advanced Technology for Digital Libraries*, ed. Sarantos Kapidakis, Cezary Mazurek, and Marcin Werla (Cham: Springer International Publishing, 2015), 252–63. https://doi.org/10.1007/978-3-319-24592-8_19.

establish which of them are ready for analysis, and which necessitate corrections and revisions².

In this article we advance such a methodology, which can be employed both to assess the accuracy of large quantities of text in digital format, but also to identify recurrent OCR errors that can be easily remediated afterwards. More specifically, we concentrate on PDF files, a very popular file format for digital archives, that usually (and preferably) contain a text layer resulting from the process of Optical Character Recognition (OCR). Evaluating the accuracy of the OCR is nonetheless a fairly difficult task, especially in the absence of ground truth data (as is the case with our corpus). As numerous studies have already demonstrated, developing reliable measuring techniques for the precision of digital texts is still highly debated, with no consensus to this day regarding the most appropriate methods³.

Since the focus of our research is a corpus of Romanian literary texts, on which we intend to apply *distant reading*⁴ techniques, we are less interested in such issues as page layout, or the rendition of the elements of paratext (header and footer information, page decorations, page numbers, etc.). What concerns us are the actual literary texts contained in the digital text files themselves, and the possibility of applying NLP and TDM, in order to derive new meanings and interpretations, that are unachievable through traditional literary analysis. The fact that our corpus does not pose problems such as those identified by Neudecker et alii.⁵, namely determining the layout and reading order of our texts (with the exception of a few two-column texts), gives us enough of an excuse to safely ignore such issues.

Therefore, what interests us is how close is the text outputted by the OCR engine utilized in digitizing the novels in our corpus to their printed version. To this end, we developed an automated method that first cleans the digital text files of such elements like page breaks, headers, page numbers, page decorations, etc., and then optimizes the texts for computational analysis – for instance, removing hyphenation and line endings –, in order to obtain an unsegmented flow of text. Second, by employing NLP, we segmented all of our texts into tokens and performed a search for each of the resulting tokens in a set of custom-made lexicons, with the purpose of validating them as existing dictionary words. Therefore, we measure accuracy at the word level rather than the character level, which is the focus of some evaluation methods. This, we imply, gives us a decent enough estimation of the accuracy of the literary texts contained in our corpus. This leads us to the third objective of our paper: to assess how ready our corpus of digitally pre-processed files is for more complex TDM and NLP analyses. Of course, there are limits to the methodology adopted here, which we are careful to point out in a separate section.

Building the Corpus

The corpus of literary texts that we employed for our study is called *The Digital Museum of the Romanian Novel* (DMRN). This archive, comprising over 1.200 Romanian novels published between 1845 and 1947, is the result of three research projects focused on digitizing works of fiction in order to provide further insight through quantitative and computational analysis of texts written in Romanian.⁶ Building on the research opportunities, one of the main objectives of these research projects was the

2. A. Kim et al., "Cleaning Dirty Books: Post-OCR Processing for Previously Scanned Texts", in *Findings of the Association for Computational Linguistics, Findings of ACL: EMNLP 2021* (Findings of the Association for Computational Linguistics, Findings of ACL: EMNLP 2021, Punta Cana, Dominican Republic: Association for Computational Linguistics, 2021), 4217–26; Margot Mieskes and Stefan Schmunk, "OCR Quality and NLP Preprocessing", 2019, 102–5, <https://aclanthology.org/W19-3633>; Beatrice Alex and John Burns, "Estimating and Rating the Quality of Optically Character Recognised Text", in *Proceedings of the First International Conference on Digital Access to Textual Cultural Heritage, DATeCH '14* (New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2014), 97–102, <https://doi.org/10.1145/2595188.2595214>.

3. For a fairly recent overview of the existing methods of OCR evaluation and a comparative test of these methods, see Clemens Neudecker et al., "A Survey of OCR Evaluation Tools and Metrics", in *Proceedings of the 6th International Workshop on Historical Document Imaging and Processing, HIP 21* (New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2021), 13–18, <https://doi.org/10.1145/3476887.3476888>.

4. Franco Moretti, "Conjectures on World Literature", *New Left Review*, no. 1 (1 February 2000): 54–68.

5. Neudecker et al., "A Survey of OCR Evaluation Tools and Metrics".

6. Ștefan Baghiu et al., "Muzeul Digital al Romanului Românesc: Secolul al XIX-lea" (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019), <https://revistatransilvania.ro/mdrr>; Ștefan Baghiu et al., "Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932" (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020), <https://revistatransilvania.ro/mdrr>; Ștefan Baghiu et al., "Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933-1947" (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021), <https://revistatransilvania.ro/mdrr>.

digitization of the original print editions of the novels. However, in certain cases, the research team had to scan later editions, which we labeled consistently in our analysis using a unified naming scheme for all the files.

The original format of the files in the digital archive was PDF, with a text layer provided by the Abbyy OCR engine. To extract the text in plain-text format, we employed *pdftotext*, a command-line tool, part of the *poppler-utils* package in Fedora Linux⁷. All resulting text files were then renamed according to a custom metadata scheme. We, therefore, considered metadata such as the year of publication (“[y]”), author (“[a]”), title (“[t]”), and, where applicable, subtitle (“[st]”), volume number (“[v]”), and the year of any later digitized edition (“[e]”). Once we established this naming scheme, we manually checked the names of the files for all the novels in our corpus.

One important mention we have to make is that we completely lack ground truth data for our OCRred corpus⁸. This is due mainly to the fact that we lack the capacity to create such data, a task that exceeds the possibilities of our research team (which is reduced to the signatories of this paper). Given this limitation, we had to be creative and devise a methodology that would give us a decent enough estimation of the accuracy of the texts in our corpus.

Methodology

Our methodology is similar to that employed by Alex and Burns⁹, and it involves passing all the files in our corpus through a processing pipeline, as described in Fig. 1. Two main stages form the backbone of the entire process. In the first one, the text files in our corpus underwent manual and automated cleaning. And in the second, the output obtained from the first phase was processed automatically with the help of a Python script that tokenizes and validates the resulting tokens against a set of lexicons. The two distinct steps of our pipeline are detailed below.

Cleaning

Since we plan to conduct distant reading and text mining on our corpus, we first aimed to eliminate elements that are irrelevant to the computational analyses we envision for our future research. The corpus therefore went through what NLP practitioners call *text sectioning*¹⁰. This was a mainly automated process, but it did include some manual work as well, namely removing title pages, tables of content, authors’ dedications, prefaces and other editorial elements in the very first and last pages of each document.

After the manual cleaning, all the files were further processed via a custom Python script. The script mainly uses *Regular Expressions* (RegEx) and *difflib*, a standard Python library, and performs the tasks detailed in Fig. 1. It was fairly successful at removing the unwanted elements in our corpus, although in some cases, where the OCR produced large amounts of noise, the results were not as satisfying. In one specific area, namely removing header elements (titles, subtitles, author names) with the help of the *difflib* library, the script performed surprisingly well, despite the very frequent OCR transcription errors that occur in this department. This library contains a function called *get_close_matches* which, as the name implies, matches strings of text that are identical or similar to the one provided to it. With a threshold that we set at 70% similarity for titles and subtitles, and at 60% for author names, the script managed to match even severely distorted headers that were transcribed by the OCR engine during scanning.

Anyway, as one can see from the aforementioned diagram, the script only exceptionally intervenes

7. <https://poppler.freedesktop.org/>.

8. For more details concerning the creation and usefulness of ground truth data, see Martin Reynaert, “On OCR Ground Truths and OCR Post-Correction Gold Standards, Tools and Formats”, in *Proceedings of the First International Conference on Digital Access to Textual Cultural Heritage*, DATECH 14 (New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2014), 159–66, <https://doi.org/10.1145/2595188.2595216>; Kimmo Kettunen, Jukka Kervinen, and Mika Koistinen, “Creating and Using Ground Truth OCR Sample Data for Finnish Historical Newspapers and Journals”, in *Proceedings of the Digital Humanities in the Nordic Countries 3rd Conference*, ed. Eetu Mäkelä, Mikko Tolonen, and Jouni Tuominen, vol. 2084, CEUR Workshop Proceedings (Digital Humanities in the Nordic Countries 3rd Conference, Helsinki, Finland: CEUR, 2018), 162–69, <https://ceur-ws.org/Vol-2084/#shortplus1>.

9. Alex and Burns, “Estimating and Rating the Quality of Optically Character Recognised Text”.

10. David D. Palmer, “Text Preprocessing”, in *Handbook of Natural Language Processing*, by Nitin Indurkha and Fred J. Damerau, 2nd ed. (Chapman and Hall/CRC, 2010), 10.

on the texts in our corpus. Nevertheless, these exceptions need to be explained. One necessary intervention was the replacement of apostrophes (') in Romanian compound words with the currently agreed spelling mark, the hyphen (-). Since all of the novels in our corpus were published before the adoption of uniform spelling rules at the national level, the spelling in these texts rather adheres to editorial conventions and can be slightly different from one novel to another¹¹. In any case, we consider that this intervention is minimal and harmless, as it does not alter the meaning of our texts. Furthermore, as we will explain in the next section, the lexicons and the NLP library we use are better adapted to this orthography, the intervention therefore providing more precise results.

Another necessary intervention concerns orthography again. Our script automatically replaces cedilla variants of the very frequent diacritics of the letters "S" and "T" with the ones agreed by the Romanian Academy, namely those with commas. More precisely, the characters "Ș" (U+015E), "ș" (U+015F), "Ț" (U+0162) and "ț" (U+0163) were substituted in all of our text files with "S" (U+0218), "s" (U+0219), "T" (U+021A) and "t" (U+021B), respectively¹². This is necessary in order to achieve uniformity in spelling throughout the entire corpus, as the fonts used in the original print editions of the novels contained one or the other variant of the said diacritics. The OCR engine appears to have captured these elements in several cases, which artificially inflated the error rate in the subsequent stages of our research (i.e. in matching the words in our lexicons)¹³.

The last intervention in the texts in our corpus is actually a correction of an OCR error. We decided to replace all instances of the sequence "-l" (only if it is preceded by other alphabetic characters, i.e. in elisions), with the sequence "-l̄". It is the only error that we dared to redress, simply because of the consistency with which it showed up in our collection of texts, and because the correction did not, to our knowledge, alter the meaning of the texts in any way¹⁴. We do have to admit that we agreed to this because we observed that it improves the success rate of such downstream tasks as tokenization and word validation, but we also agreed that the results cannot be considered to be artificial or forced.

Besides these, there are other minor, but important, operations that the script is performing, such as removing page breaks, page numbers and page decorations, soft and hard hyphens, but also endline characters. The end result of the cleaning script is an equal number of files to those inputted, each one of them containing a continuous flow of text in a single line. We consider that this format is more suitable for the downstream tasks that we are about to detail below, than the original output of the OCR engine (generally one graphical row per line, in the text layer of the PDF file)¹⁵.

Token Validation

The second stage of our methodology mainly involves matching each word (or rather tokens) in each of the texts in our corpus against a set of custom-made lexicons, in order to mark them as either true or false dictionary words. But before detailing the processing of the text files in our digital archive, we need to describe how we built the lexicons that we employed for word validation.

11. Despite the *Romanian Academy's* efforts at uniformisation, which became increasingly visible in the late 19th century, divergences due to the coexistence of "phonetic" and "etymological" principles have continued to impact the evolution of the Romanian language. For further discussion, see G. Ivănescu, *Istoria limbii române* (Iași: Editura Junimea, 1980), 709–26; Flora Șuteu, "Introducere în studiul ortografiei românești", in *Sinteze de limba română*, ed. Theodor Hristea, 3rd ed. (București: Albatros, 1984), 174–86.

12. The codes in parentheses are the standard Unicode notation for the mentioned characters.

13. The matter of Romanian diacritics is interestingly enough marked by controversy, especially with the advent of word processors and digital documents. The whole story is documented in Lavinia Gliga, "Why We Need Diacritical Marks", *DoR*, 8 March 2011, <https://www.dor.ro/diacritical-marks/>.

14. We decided to implement this correction after manually reviewing some of the cases where the error appeared. In all the cases that we reviewed the correction was warranted.

15. A more suitable format would have been that of text files with paragraphs on a single line of text. But since paragraph detection and its transposition in plain text is very difficult, we opted for the solution adopted here. For the difficulties regarding text extraction from PDF files, including paragraphs, see Hannah Bast and Claudius Korzen, "A Benchmark and Evaluation for Text Extraction from PDF", in *2017 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL)* (2017 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL), Toronto, ON, Canada: IEEE, 2017), 1–10, <https://doi.org/10.1109/JCDL.2017.7991564>. We also tested the tool developed and provided by the researchers of this study, *PdfAct* (available at: <https://github.com/ad-freiburg/pdfact/>), on some of the files in our corpus, and noticed that upon extraction some chunks of text were missing in the output. We suspect that these were interpreted by the software as having other semantic roles than that of *body text* and were consequently left out. For this reason, we ultimately avoided using this tool.

In order to cover the range of possible words that appear in the novels under consideration here, we established that the lexicons we were to utilize needed to cover: all (or most) parts of speech in the Romanian language, that circulated up until the mid-20th century (the upper time limit of our corpus); all (or most) proper nouns that might occur in the text, such as person and place names.

Compiling the Lexicons

With these requirements in mind, we proceeded to build our word lists. The main lexicon was compiled from the collected entries from two dictionaries from dexonline.ro, which are provided by the said platform in StarDict format, under the GNU General Public Licence¹⁶. These were Lazăr Şăineanu's 6th edition of the *Universal Dictionary of the Romanian Language*¹⁷, from 1929, and *The Dictionary of Contemporary Romanian Literary Language*¹⁸, published in four volumes, between 1955-1957. The two dictionaries proved to be the optimal instruments for the tasks we had in mind, because not only are they almost entirely transposed in digital form ([dexonline](https://dexonline.ro) claims they are >95% complete), but the spelling of their entries are also closer to the written Romanian language of the first half of the 20th century (when most of the novels in our corpus were published). Furthermore, they include the entire paradigm of the flexible parts of speech, which makes them suitable for the 'brute force' type of approach we attempted here. These two dictionaries were then merged into a single file, with all the duplicates removed¹⁹.

Alongside this file, which should account for most of the words in the novels of our corpus, we also employed two more lexicons that were intended for validating person names and toponyms. For the former task we collected the data amassed by the behindthename.com website, which offers access to its database of surnames, given names and name synonyms²⁰. All these were compiled into a single file. As for the place names, we employed the data available in the [GeoNames](https://www.geonames.org/) database²¹, which, as behindthename.com, also covers the entire world and contains multiple variants of place names, which are especially important in multi-lingual and ethnically diverse contexts, such as Romania. However, due to the very large amounts of the available data, and in order to decrease the runtime of our script to a reasonable duration, we decided to only collect the data available for Romania. This is one of the limitations of our study, since we know from previous studies that literary works in our corpus do mention numerous places outside Romania²². Nevertheless, at the scale of the corpus (or even at the scale of each novel), we consider that the instances of foreign place names are negligible.

Another strategy that we adopted in order to speed up the process of validation was to develop a short lexicon of frequent words, which was the first of the four employed by our script, the other ones being bypassed in case of validation. We compiled this lexicon from the *ro-stories* dataset, which is a curated corpus of texts written by Romanian fiction writers, during the 19th and 20th centuries²³, which we thought is suitable for the task at hand. We agreed that the most frequent 2.000 entries in this corpus were enough for the first step in the validation process.

The Validation Process

As shown in Fig. 1, the validation stage employs several tools to meet the objectives of our study. Besides *spaCy*²⁴, a fast NLP library for the Python programming language, employed here for sentence

16. These can be downloaded from <https://dexonline.ro/unelte/>.

17. Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*, 6th ed. (S.I.: Editura Scrisul Romanesc, 1929).

18. Dimitrie Macrea, Emil Petrovici, and Al. Rosetti, *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, vol. 1–4 (Bucureşti: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955).

19. We do have to mention that the entries of the two aforementioned dictionaries were further supplemented with variants of the words that contain the character "ă", namely those that contain the "â" character. For reasons unknown to us, the two dictionaries did not list "â" variants of their entries. This again is an orthographic controversy that further complicates work when dealing with written Romanian. The addition was realized via a Python script that employed RegEx to match all the words containing "ă" in our lexicon file and produce "â" containing variants.

20. Available at: <https://www.behindthename.com/api/>.

21. Available at: <https://www.geonames.org/>.

22. Ş. Baghiu et al., "Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea", *Revista Transilvania*, no. 10 (2020): 1–11; Ş. Baghiu et al., "Geografia romanului românesc (1933-1947): străinătatea", *Revista Transilvania* 2021, no. 9 (2021): 1–9, <https://doi.org/10.51391/TRVA.2021.09.01>.

23. Available at: <https://huggingface.co/datasets/readerbench/ro-stories>.

24. Matthew Honnibal et al., "spaCy: Industrial-Strength Natural Language Processing in Python", Python, 2020, <https://doi.org/10.5281/zenodo.1212303>.

segmentation and tokenization²⁵, we also employed a language detection tool, namely *lingua-py*²⁶, in order to exclude from validation any sentences in languages other than Romanian. This is also a limitation of our method, since it does not validate the foreign words that are frequently used by authors in our corpus. However, we considered it to be completely unrealistic to compile lexicons that would account for the multiple languages that one encounters when reading the novels in our digital archive. Therefore, excluding these sentences (but not syntagms, or words!) from the pipeline was the more reasonable manner to circumvent this problem, which we might address in future studies.

With these caveats out of the way, we can shortly describe the process of validation. The resulting files of the previous step are first segmented into sentences using *spaCy*. These sentences are then subjected to language detection using *lingua-py*. As stated in the instructions of this software, its accuracy is greatly improved when the expected languages are already listed as parameters. Keeping this in mind and considering the wide range of foreign languages present in our corpus — due to Romania’s multicultural historical background and to the many cultural influences from abroad — we decided to focus our detection efforts on the following languages: French, English, Hungarian, German, Russian, Polish, Bulgarian, Greek, Serbian, and Italian²⁷. The success of this step was mixed and largely depended on the quality of the OCR for each file. Romanian sentences that were badly transcribed were sometimes identified as foreign, and therefore excluded from the validation pipeline. To mitigate this, we decided — after running some preliminary tests — to set *lingua-py*’s confidence value to 0.85, a rather high value, which does not filter out some foreign language sentences, but also limits misidentifying Romanian for a different language. And, as far as we can tell, *lingua-py* managed to correctly identify quite a few sentences in the foreign languages that we listed as its parameters. After separating the foreign sentences, the remaining presumably Romanian ones were tokenized using *spaCy*, and the resulting tokens were uppercased. The script then filtered out such tokens as punctuation, symbols, spaces and digits. In order to speed up the process, we identified the unique tokens among those remaining, and then validated each token against our lexicons.

Results and Discussion

The output produced by our script was stored in a JSON file. This file contains, in addition to the metadata of the text files (e.g., title, author, etc.), the foreign language sentences that were excluded, as well as counts of valid and invalid tokens, for each individual entry in our corpus. This allowed us to assess accuracy at the level of each novel in our digital archive. Our hypothesis was that the older the print edition, the lower the accuracy of the OCR. As we suspected, the ratio of valid tokens improves over time, as can be seen in Fig. 2, where each dot is an item in our corpus. We estimate that this has to do with the fact that the Romanian written language began to stabilize in the first half of the 20th century²⁸. The highest scores are therefore obtained by novels printed beginning with the turn of the century and, of course, by later editions, where the original edition was not available for digitization.

At the global scale of the corpus, which contains a total of 70.109.489 word tokens, the average validity score is 93%, while the standard deviation is at 7% (which we consider to be quite small, given the diversity of original printed materials). We then wanted to see how many of the items in our digital archive achieve a validity score of 85% or more, i.e. which documents can be deemed suitable for NLP and TDM tasks. This is a purposely conservative number, given that, generally, meaningful results are

25. For these processes, see Palmer, “Text Preprocessing”, 15–27.

26. The developer and maintainer of this software claims it is “the most accurate natural language detection library for Python”, and provides comparative tests with other similar software, but also detailed instructions to reproduce these tests. For these reasons, we considered this library instead of other ones. See Peter M. Stahl, “Pemistahl/Lingua-Py”, Python, 12 August 2024, <https://github.com/pemistahl/lingua-py>.

27. Latin was included in the initial stages of our research to account for the numerous instances of Latin phrases and quotes in our corpus. However, our preliminary tests revealed that *lingua-py* often confused Romanian with Latin, so we decided not to include it alongside the other languages mentioned.

28. The Romanian Academy initiated a series of spelling reforms throughout the 20th century, beginning with the 1904 reform. However, it is important to note that “significant changes” can only be attributed to the second half of the century, particularly with the 1953 reform (i.e. after the latest year of publication of the novels in our corpus). See Șuteu, “Introducere în studiul ortografiei românești”, 180–81; Radu Drăgulescu, *Istoria limbii române literare: primele manifestări* (Sibiu: Editura Universităţii „Lucian Blaga”, 2006), 34–37.

already observable at a 70–75% accuracy threshold²⁹. But we wanted to compensate for the reliability of our measurements, which might be negatively affected by the limits of our methodology (which are addressed in the following section). In the end, more than 93% of the texts in our corpus (i.e., 1165 items) achieved an 85% accuracy score or higher. With some caveats, that we are going to turn to in the next section, we believe that most of the novels in our corpus are generally of a good-enough quality for computational analysis.

A second concern regarding our digital collection was how to possibly devise post-OCR correction methods and to improve our lexicons, since we suspected that some of the negatives in our evaluation might actually be false negatives (i.e. correct words that are not in our lexicons). In order to achieve this, we counted the unique tokens in every novel and derived the same statistics as above. The numbers this time are significantly different. The average validity of unique tokens at the level of the entire corpus is at 82%, with a standard deviation of almost 12%, while only 58% of the novels in our corpus (i.e., 719 items) achieved a validity score of 85% or higher. These results were also plotted in Fig. 3, contrasting them to those previously obtained. We think that these numbers give us quite an accurate indication of the level of noise inside each of the novels in our corpus. More than 77% of the false unique tokens only occur once in the entire digital archive (836.625 false unique tokens out of 1.083.431 total). We suspect that these and other false tokens occurring in small numbers are most of the time OCR errors, with a very low probability of them being actual valid tokens, not present in our lexicons.

At the other end of the spectrum, i.e. where false tokens occur in high numbers, the results give us precious indications as to the measures we can take to operate safe corrections in our corpus, and the improvements we can bring to our lexicons. Regarding post-OCR correction, we found that such tokens as INTR-, IȘI, DC, PC, SC, CC, ȘÎ, which appear at the top of the list of high occurring false tokens, are OCR errors that can be safely remediated by replacing them with their correct spellings: ÎNTR-, ÎȘI, DE, PE, SE, CE, ȘI. More interestingly, tokens that with the naked eye seem to be valid tokens, such as CE (U+0421, U+0415), O (U+041E), A (U+0410), PE (U+0420, U+0415), were correctly marked as false, because the OCR engine transcribed them with cyrillic, instead of latin characters. All of these tokens are stopwords, and therefore their erroneous OCRization might not negatively impact analysis³⁰. Possibly more important than these are the false negatives we identified. Such tokens as FEMEE, NEVOE, EȘI, VIEAȚA, VOE, and others were invalidated by our script, given that they are not in our lexicons, but they were very common written forms of the words FEMEIE, NEVOIE, IEȘI, VIAȚĂ, VOIE in the first half of the 20th century. Such tokens can be added to our lexicons or, if their original form negatively impacts computational analysis, they can be safely replaced with their contemporary versions without altering the meaning of the original text.

Limitations

Before drawing our conclusions, it is important to acknowledge some limitations of our methodology. While each of the following factors is not easily quantifiable, we believe they may have negatively impacted the accuracy assessment to some extent.

- First of all, the text cleaning process certainly needs to be improved to also include post-OCR corrections. However, this is quite challenging, as some of the methods attempted so far, such as spell checking based on the probabilistic edit-operation error model, tend to introduce significant errors into the original text³¹.
- Language identification did not prove to be as accurate as expected, therefore in some cases

29. See Mark J. Hill and Simon Hengchen, "Quantifying the Impact of Dirty OCR on Historical Text Analysis: Eighteenth Century Collections Online as a Case Study", *Digital Scholarship in the Humanities* 34, no. 4 (1 December 2019): 837, <https://doi.org/10.1093/llc/fqz024>; Alex and Burns, "Estimating and Rating the Quality of Optically Character Recognised Text", 7. We do have to mention that Hill and Hengchen benefitted from ground truth data in their measurements, and that their accuracy scores are actually F1 scores.

30. Or, conversely, they might not be identified as stopwords by other computer programs and software libraries, and therefore end up in the final results. Therefore, their identification as false tokens is beneficial either way.

31. See Michel Génèreux and Diego Spano, "NLP Challenges in Dealing with OCR-Ed Documents of Derogated Quality", in *Workshop Proceedings "Replicability and Reproducibility in Natural Language Processing: Adaptive Methods, Resources and Software" at IJCAI 2015 (Workshop on Replicability and Reproducibility in Natural Language Processing: adaptive methods, resources and software, Buenos Aires, 2015)*, 6, https://www.researchgate.net/publication/281112670_NLP_challenges_in_dealing_with_OCR-ed_documents_of_derogated_quality.

Romanian sentences (very often misspelled) were excluded from the validation pipeline. Furthermore, isolated foreign language words or expressions, which appear within Romanian sentences, certainly also affected the validation process.

- Certain stylistic particularities of the literary text, such as the specific ways in which characters talk, although correctly transcribed by the OCR engine, were nevertheless certainly marked as invalid. This is another reason why post-OCR correction must be approached with caution.

- A considerable number of proper nouns (mainly toponyms and anthroponyms) were marked as invalid, since they are missing from our lexicons. This is the case with toponyms outside Romania (not included because of the sheer size of such a lexicon) and some Romanian names that are missing in the *Behind the Name* database.

- One limitation we must acknowledge is the potential for false positives among the validated tokens in our results. These likely arise from poor OCR, where the engine transcribed the original word as a different, yet grammatically correct, word. As a result, these were marked as valid dictionary words by our script.

- Our method evaluates individual tokens, but not their sequence in the text. There are cases when the flow of text in some of the two-column editions of our novels was not properly identified by the OCR engine. The graphical rows were therefore transcribed as such in the text layer of the PDF file and ended up in our final corpus. Such cases, although rare, do sometimes receive high validity scores. The same can be said for the cases where 'junk' resulting from the OCR engine's attempts to transcribe images is interpolated with the main text of the novel.

Conclusions

In this paper we outlined and tested a methodology for assessing the accuracy of large quantities of OCR'd literary texts, in the absence of ground truth data. Although the language in the files in our corpus was Romanian, we believe that our method can be replicated on collections of digital documents in any other language. The only problematic requirement is the availability of adequate lexicons, which should include a comprehensive inventory of the words in that language — also from a specific period, if that is the case —, in all their lexical forms. Other than this, the process is straightforward, and we think it gives a decent enough estimation of the accuracy of an OCR'd text (of course, with the limitations outlined above). Moreover, as implemented here, the methodology can be used to detect common OCR mistakes that can be safely corrected throughout the entire corpus, as well as to identify common lexical forms of certain words that are missing from the utilized lexicons.

Regarding our case study — i.e. the novels in The Digital Museum of the Romanian Novel — we can conclude that the OCR quality in most of them, particularly those published after 1900, is sufficiently good for computational analysis. Of course, as noted by Hill and Hengchen,³² it is also important to consider the specific tasks at hand, as OCR quality affects the results differently depending on the type of analysis being performed (such as co-location, topic modeling, etc.). We also believe that, with smaller subcorpora (of genres, or periods, for instance), some of the limitations of our method can be mitigated, making such targeted analysis an attractive research opportunity. Improvements in the methodology are also within our purview.

Annexes

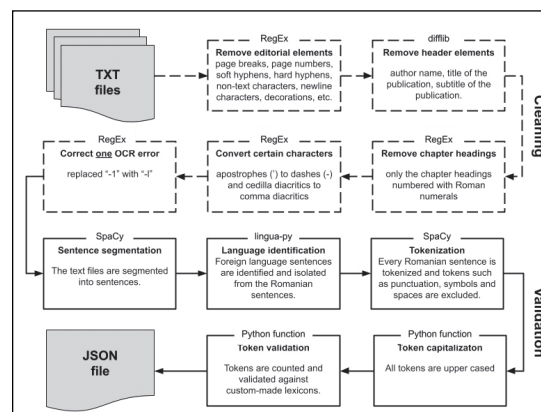

Fig. 1: The processing pipeline

32. Hill and Hengchen, "Quantifying the Impact of Dirty OCR on Historical Text Analysis".

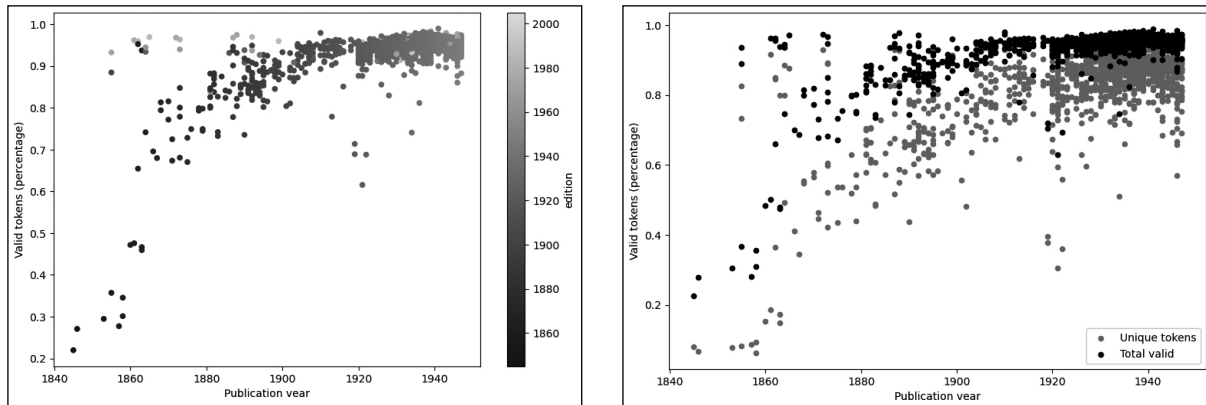

Fig. 2: The distribution over time of the ratio of valid tokens for each novel in our corpus (the colormap indicates the year of the edition).

Fig. 3: The distribution over time of the ratio of valid tokens and of unique valid tokens for each novel in our corpus.

Acknowledgement: This work was supported by a grant of the Ministry of Research, Innovation and Digitization, CNCS/CCCDI - UEFISCDI, project number PN-IV-P8-8.1-PRE-HE-ORG-2023-0035, within PNCDI IV.

Bibliography

- Alex, Beatrice, and John Burns. "Estimating and Rating the Quality of Optically Character Recognised Text". In *Proceedings of the First International Conference on Digital Access to Textual Cultural Heritage*, 97–102. DATeCH 14. New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2014. <https://doi.org/10.1145/2595188.2595214>.
- Baghiu, Ș., A. Terian, V. Pojoga, T. Susarenco, I. Minculete, and O. Olaru. "Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea" [The Geography of the Romanian Novel (1901-1932): Spaces from Abroad]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 1–11.
- Baghiu, Ș., A. Terian, V. Pojoga, S. Ung, B. Crăciun, and O. Olaru. "Geografia romanului românesc (1933-1947): străinătatea" [The Geography of the Romanian Novel (1933-1947): Spaces from Abroad]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 1–9. <https://doi.org/10.51391/TRVA.2021.09.01>.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Mihnea Bâlici, Maria Chiorean, Alex Ciorogar, Jessica Codină Brenda, Bianca Crăciun, et al. "Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933-1947" [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1933-1947]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021. <https://revistatransilvania.ro/mdr>.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian-Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Dragoș Varga. "Muzeul Digital al Romanului Românesc: Secolul al XIX-lea" [The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019. <https://revistatransilvania.ro/mdr>.
- Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian-Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, et al. "Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932" [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. <https://revistatransilvania.ro/mdr>.
- Bast, Hannah, and Claudius Korzen. "A Benchmark and Evaluation for Text Extraction from PDF". In *2017 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL)*, 1–10. Toronto, ON, Canada: IEEE, 2017. <https://doi.org/10.1109/JCDL.2017.7991564>.
- Drăgulescu, Radu. *Istoria limbii române literare: primele manifestări* [The History of the Romanian Literary Language: Early Manifestations]. Sibiu: Editura Universităţii "Lucian Blaga", 2006.
- Généreux, Michel, and Diego Spano. "NLP Challenges in Dealing with OCR-Ed Documents of Derogated Quality". In *Workshop Proceedings "Replicability and Reproducibility in Natural Language Processing: Adaptive Methods, Resources and Software" at IJCAI 2015*, 6. Buenos Aires, 2015. https://www.researchgate.net/publication/281112670_NLP_challenges_in_dealing_with_OCR-ed_documents_of_derogated_quality.
- Gliga, Lavinia. "Why We Need Diacritical Marks". *DoR*, 8 March 2011. <https://www.dor.ro/diacritical-marks/>.

- Hill, Mark J., and Simon Hengchen. "Quantifying the Impact of Dirty OCR on Historical Text Analysis: Eighteenth Century Collections Online as a Case Study". *Digital Scholarship in the Humanities* 34, no. 4 (1 December 2019): 825–43. <https://doi.org/10.1093/llc/fqz024>.
- Honnibal, Matthew, Ines Montani, Sofie Van Landeghem, and Adriane Boyd. "spaCy: Industrial-Strength Natural Language Processing in Python". Python, 2020. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1212303>.
- Ivănescu, G. *Istoria limbii române* [The History of the Romanian Language]. Iași: Editura Junimea, 1980.
- Kettunen, Kimmo, Jukka Kervinen, and Mika Koistinen. "Creating and Using Ground Truth OCR Sample Data for Finnish Historical Newspapers and Journals". In *Proceedings of the Digital Humanities in the Nordic Countries 3rd Conference*, edited by Eetu Mäkelä, Mikko Tolonen, and Jouni Tuominen, 2084:162–69. CEUR Workshop Proceedings. Helsinki, Finland: CEUR, 2018. <https://ceur-ws.org/Vol-2084/#shortplus1>.
- Kim, A., C. Pethe, N. Inoue, and S. Skiena. "Cleaning Dirty Books: Post-OCR Processing for Previously Scanned Texts". In *Findings of the Association for Computational Linguistics, Findings of ACL: EMNLP 2021*, 4217–26. Punta Cana, Dominican Republic: Association for Computational Linguistics, 2021.
- Macrea, Dimitrie, Emil Petrovici, and Al. Rosetti. *Dicționarul limbii române literare contemporane* [The Dictionary of the Contemporary Romanian Literary Language]. Vol. 1–4. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955.
- Mieskes, Margot, and Stefan Schmunk. "OCR Quality and NLP Preprocessing", 102–5, 2019. <https://aclanthology.org/W19-3633>.
- Moretti, Franco. "Conjectures on World Literature". *New Left Review*, no. 1 (1 February 2000): 54–68.
- Neudecker, Clemens, Konstantin Baierer, Mike Gerber, Christian Clausner, Apostolos Antonacopoulos, and Stefan Pletschacher. "A Survey of OCR Evaluation Tools and Metrics". In *Proceedings of the 6th International Workshop on Historical Document Imaging and Processing*, 13–18. HIP 21. New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2021. <https://doi.org/10.1145/3476887.3476888>.
- Palmer, David D. "Text Preprocessing". In *Handbook of Natural Language Processing*, by Nitin Indurkha and Fred J. Damerau, 9–30, 2nd ed. Chapman and Hall/CRC, 2010.
- Reynaert, Martin. "On OCR Ground Truths and OCR Post-Correction Gold Standards, Tools and Formats". In *Proceedings of the First International Conference on Digital Access to Textual Cultural Heritage*, 159–66. DATeCH 14. New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2014. <https://doi.org/10.1145/2595188.2595216>.
- Șăineanu, Lazăr. *Dicționar universal al limbii române* [Universal Dictionary of the Romanian Language]. 6th ed. S.I.: Editura Scrisul Românesc, 1929.
- Stahl, Peter M. "Pemistahl/Lingua-Py". Python, 12 August 2024. <https://github.com/pemistahl/lingua-py>.
- Șuteu, Flora. "Introducere în studiul ortografiei românești" [Introduction to Romanian Orthography]. In *Sinteze de limba română* [Overviews of the Romanian Language], edited by Theodor Hristea, 3rd ed., 174–86. București: Albatros, 1984.
- Traub, Myriam C., Jacco van Ossenbruggen, and Lynda Hardman. "Impact Analysis of OCR Quality on Research Tasks in Digital Archives". In *Research and Advanced Technology for Digital Libraries*, edited by Sarantos Kapidakis, Cezary Mazurek, and Marcin Werla, 252–63. Cham: Springer International Publishing, 2015. https://doi.org/10.1007/978-3-319-24592-8_19.

Documentarea vizuală în cercetările istorice și etnologice din Basarabia și Republica Moldova

Adrian DOLGHI

National Museum of Ethnography and Natural History, Ion Creangă State Pedagogical University of Chișinău
Corresponding author emails: addolghi@gmail.com

Visual Documentation in Historical and Ethnological Research in Bessarabia and the Republic of Moldova

Abstract: The article discusses the essential role of photography as a research tool in the disciplines of history and ethnology, emphasizing its importance in documenting and preserving cultural memory. The article elucidates the historiography of the evolution of photography in Bessarabia, both as an art form and as a technology, which has made it an essential tool for documenting cultural diversity. The article mentions the contributions of earlier researchers who have elucidated the history of photography in Bessarabia and utilized the method of visual documentation in their research. These works opened new research directions, emphasizing the importance of photographic archives in the study of history and culture. It is affirmed that since the inter-war period, photography has been used as an important tool in ethnographic research, contributing to the documentation of traditional culture. Examples include the field expeditions conducted by the Romanian Social Institute, which captured various aspects of everyday life in Bessarabian villages, the research carried out in the Moldovan SSR in 1944-1991, as well as the experience of research from 1991 to the present. The conclusions contain the idea that photography is an essential tool in historical and ethnological research, having the ability to capture visual, emotional and social aspects of everyday life. The article proposes recommendations for increasing the value of visual documentation, including digitization of photographs, organization of exhibitions and collaboration between institutions to promote photography as a tool for research and education, etc.

Keywords: visual documentation, photography, history, ethnology, research, Bessarabia.

Citation suggestion: Dolghi, Adrian. "Documentarea vizuală în cercetările istorice și etnologice din Basarabia și Republica Moldova." *Transilvania*, no. 10 (2024): 76-89.
<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.09>.

Introducere

Imaginea a devenit un suport informațional din ce în ce mai important în domeniul științelor umaniste, iar reprezentarea vizuală se dovedește a fi un mijloc mai eficient de transmitere a cunoștințelor comparativ cu textul. Această evoluție subliniază rolul esențial pe care fotografia îl are în cercetarea și cunoașterea culturii, facilitând o înțelegere mai profundă și mai accesibilă a fenomenelor culturale. În acest context, muzeele, în calitatea lor de instituții culturale, au dobândit o importanță crescândă în conservarea și prezentarea patrimoniului cultural. Utilizarea imaginilor în cadrul expozițiilor și programelor muzeale s-a dovedit a fi deosebit de eficientă în procesul de educare și sensibilizare a publicului cu privire la valoarea și semnificația patrimoniului cultural. Fotografia, de la apariție și până în prezent, a suscitât interesul unui număr considerabil de admiratori, artiști și cercetători. Datorită capacității sale de a înregistra imagini fidele ale realității, fotografia s-a impus ca un instrument esențial în documentarea și conservarea memoriei colective. În contextul cercetărilor istorice și etnologice din Basarabia și Republica Moldova, actualitatea documentării vizuale se evidențiază prin multiple aspecte esențiale, subliniind importanța fotografiei atât ca instrument de cercetare, cât și ca sursă de informații valoroase. Studiul fotografiei ca izvor și document istoric se dovedește a fi deosebit de relevant și

actual în cadrul cercetărilor istorice și etnologice contemporane. Evoluția fotografiei, atât ca formă de artă, cât și ca tehnologie, a transformat-o într-un instrument indispensabil pentru documentarea și înțelegerea istoriei, în special a diversității culturale.

În prezentul articol ne propunem să analizăm experiența valorificării fotografiei în calitate de document istoric și instrument de cercetare, a aplicării documentării vizuale ca metodă de obținere a cunoștințelor în domeniile istoriei și etnologiei în Basarabia și Republica Moldova. Pe parcursul studiului vom evidenția faptul că în spațiul geografic menționat, există o anumită tradiție în aplicarea documentării vizuale și în utilizarea fotografiei în cadrul cercetărilor istorice și etnografice. Această abordare va permite o evaluare comprehensivă a rolului fotografiei în conservarea și studierea patrimoniului cultural și istoric al regiunii, oferind totodată perspective noi asupra modului în care documentarea vizuală poate contribui la o înțelegere mai profundă a identității și evoluției societății.

Cercetările referitoare la istoria artei fotografice în Basarabia

Aspecte ale istoriei fotografiei basarabene au fost elucidate în anul 1995, în studiile cercetătoarei de la Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Maria Hasnaș. În articolul „Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia”¹ este revelată pentru prima dată în baza documentelor de arhivă și a fotografiilor din Muzeul Național de Istorie a Moldovei o scurtă istorie a artei fotografice din Basarabia. Este elucidată activitatea atelierelor fotografice, a primilor artiști fotografi, relațiile cu unele instituții din afara regiunii și alte aspecte. Articolul a deschis o direcție de cercetare nouă în Republica Moldova cu o perspectivă de dezvoltare, deoarece documente fotografice și de alte gen dar cu referire la temă, din secolul al XIX-lea se mai găsesc și în alte muzee, arhive dar și în colecții private. Aceiași cercetătoare într-un alt studiu a enunțat pe lângă problema „istoriei artei fotografice” și pe cea a valorii de document și de exponat a fotografiei². Autoarea menționează ca valoarea de document și de exponat a fotografiei a fost înțeleasă de înșiși contemporanii epocii de sfârșit al secolului al XIX-lea – început al secolului XX, deoarece muzeele din Imperiul Rus, dar și cele locale din Basarabia se preocupau de adunarea materialului de teren pentru a ilustra cultura popoarelor, în acest sens dintr-un „document datat cu anul 1919, aflăm că studentul Universității din Sankt-Petersburg Kirmici a fost delegat în Basarabia să colecteze fotografii etnografice pentru Muzeul Împăratului Alexandru al III”³. De asemenea din articol aflăm că Muzeul Zemstvei din Basarabia înființat în 1889 și Muzeul Societății Istorico-Arheologice Bisericești constituit în 1906 au desfășurat o activitate de completare colecțiilor de fotografii inclusiv prin organizarea expedițiilor de teren. Autoarea concluzionează că „fotografii basarabeni au conștientizat calitatea de document a fotografiei încă din secolul al XIX-lea; fotografia din Basarabia era reprodușă și difuzată prin cărți, reviste, albume și cărți poștale; în muzeografie, fotografia a constituit, în primul rând, un document de lucru care înregistra anumite situații de pe teren de către cercetătorul muzeograf, dar și un document (eventual exponat), care immortaliza chipuri ale unor personalități remarcabile ale timpului, evenimente politice și culturale, aspecte ale vieții cotidiene, tipuri umane, ocupații și costume de epocă.”⁴ Faptele documentare elucidate, precum și concluziile referitoare la valoarea de document a fotografiei sunt deosebit de importante studiului nostru referitor la utilizarea documentării vizuale în cercetare, or, artiștii fotografi realizând fotografii în atelierelor lor și în deplasările de teren din provincie au documentat realitatea societății contemporană lor din multiple perspective: social-economică, politică și culturală.

Unele aspecte ale istoriei artei fotografice din Basarabia au fost relatate în anul 2002 în Revista ART-hoc de către arhitectul și cercetătorul Eugen Bâzgu. În articol sunt elucidate și aspecte artistice ale activității fotografilor și ale valorii de document pe care o are fotografia. Autorul remarcă faptul că „progresul tehnic îi rezervă fotografiei un rol tot mai important în imperiul imagistic actual, iar ierarhizată pe palierul valoric de la document la artă sublimă, fotografia nu a pierdut mult din magia fascinantă a începuturilor. Nu va pierde nici de acum încolo pentru că satisface cu multă generozitate micul orgoliu

1. Maria Hasnaș, „Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia”, *Tyragetia*, nr. IV-V (1994-1995 (publicat în 1997)): 203-208.

2. Maria Hasnaș, „Fotografia – document și exponat. Retrospectivă”, *Tyragetia*, nr. IV-V (1994-1995 (publicat în 1997)): 287-291.

3. Ibid., p. 289.

4. Ibid., 290-291.

uman de ași immortaliza activitatea și chipul în trecerea continuă a timpului.⁵

Remarcabilă în abordarea istoriei fotografiei este cartea cercetătoarei Elena Ploșniță „Fotografia basarabeană”⁶. Lucrarea este o incursiune în istoria artei fotografice în Basarabia în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX. În lucrare autoarea elucidează căile pătrunderii artei fotografice în spațiul dintre Prut și Nistru, precum și procesul de răspândire a activității de fotograf și a atelierelor lor. Importantă este analiza și interpretarea metodelor utilizate și perfectate de artiștii fotografi în Basarabia, precum și aprecierea importanței fotografiilor care s-au păstrat în calitate de izvoare și instrumente pentru cercetare. Dintre numeroasele idei importante desprindem că „Fotografia reprezintă „un autentic izvor istoric care poartă prin vreme mesajul generațiilor trecute””. Din paginile lucrării desprindem ideea, importantă pentru studiul nostru, că 10 fotografii create de artiștii din Basarabia: A. Sumovski și A. Grosman au fost expediate în 1882 la Expoziția de la Moscova de la Manej, organizată de Societatea Naturaliștilor Amatori de pe lângă Universitatea din Moscova⁷. Expoziția a avut un caracter etnografic, și a avut menirea de a face cunoștință vizitatorilor cu cultura popoarelor din Imperiul Rus. De aici desprindem ideea că fotografia a fost utilizată pentru documentarea culturii tradiționale a românilor și etniilor conlocuitoare din Basarabia pentru cunoașterea acestora de către publicul vizitator.

„Antologia fotografiei basarabene” de Mihai Potârniche, publicată în 2014 la editura Princeps, reprezintă o lucrare esențială pentru înțelegerea istoriei și culturii basarabene prin intermediul fotografiei. Această antologie cuprinde 550 de fotografii artistice și documentare, care ilustrează evoluția societății din Basarabia, de la cele mai vechi imagini din 1864 până la evenimente recente, cum ar fi semnarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în 2014. Lucrarea este structurată în cinci capitole, fiecare având un rol specific în prezentarea contextului istoric și cultural. Primul capitol oferă un argument introductiv, în care autorul subliniază importanța păstrării arhivelor fotografice ca parte a patrimoniului național. M. Potârniche evidențiază faptul că fotografia a apărut în Basarabia în 1854, odată cu deschiderea primului atelier fotografic de către Eduard Glewski, marcând astfel începutul unei tradiții fotografice care va deveni un instrument valoros pentru documentarea istoriei. Fotografiile incluse în antologie sunt grupate în trei categorii: Chipuri, Evenimente, Locuri; Autori și vizitatori; Fotografii ale timpului. Această clasificare permite o explorare detaliată a diversității subiectelor și a stilurilor fotografice, oferind o imagine de ansamblu asupra vieții cotidiene, a evenimentelor istorice și a peisajelor din Basarabia. De exemplu, imaginile din perioada interbelică surprind nu doar aspecte sociale, ci și momente de cotitură în istoria națională, cum ar fi raliul Chișinău-Hâncești din 1929 sau prima mare Adunare Națională din 1989. Un aspect remarcabil al lucrării este utilizarea fotografiei ca document istoric. M. Potârniche subliniază că fotografia nu este doar o formă de artă, ci și un instrument de înregistrare a realității, capabil să surprindă esența unei epoci. Imaginile din antologie reflectă nu doar evenimentele marcante, ci și viața de zi cu zi a oamenilor, oferind o fereastră către trecut. De exemplu, fotografiile realizate în perioada 1919-1940 ilustrează atât frumusețea culturală a Basarabiei, cât și dificultățile întâmpinate de populație în timpul regimului totalitar după ocuparea Basarabiei de către URSS.⁸

„Antologia fotografiei basarabene” este o lucrare valoroasă care demonstrează puterea fotografiei ca document istoric. Prin intermediul imaginilor sale, M. Potârniche reușește să creeze o narațiune vizuală a istoriei basarabene, invitând cititorii să reflecteze asupra identității culturale și a moștenirii istorice a regiunii. Această antologie nu doar că păstrează amintirea trecutului, dar și contribuie la înțelegerea prezentului, subliniind importanța fotografiei în documentarea și interpretarea istoriei.

Important pentru elucidarea valorii de document istoric a fotografiei este Albumul „Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918”⁹. Albumul este o lucrare esențială care ilustrează drumul Basarabiei spre unirea cu România în 1918, folosind fotografia ca document istoric. Această carte nu este doar o colecție de imagini, ci o narațiune vizuală care captează etapele majore ale evenimentelor din anii 1917-1918. Fotografiile din album servesc ca dovezi vizuale ale unor momente cheie din istoria Basarabiei: Imaginile surprind lupta pentru eliberare națională, mobilizarea basarabenilor împotriva dominației

5. Eugen Bâzgu, „File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean”, *Revista ART-hoc*, supliment la nr. 18 (2002): 3-5, 7-9, 11-16, 21-23, 25-26; Eugen Bâzgu, „File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean” în *Arhitectura tradițională – memorie identitară*, ed. Eugen Bâzgu (Chișinău, 2018), 435-441.

6. Elena Ploșniță, *Fotografia basarabeană* (Chișinău: Cartdidact, 2005).

7. *Ibid.*, 78.

8. Mihai Potârniche, *Antologia fotografiei basarabene* (Chișinău: Ed. Princeps, 2014).

9. Ion Țurcanu și Mihai Papuc, *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918 = Bessarabia in the Act of the Great Union of 1918* (Chișinău: Știința, 2017).

ruse, reflectând spiritul de rezistență și dorința de autodeterminare; Procesul de constituire a Sfatului Țării, fotografii ale primelor întâlniri și discuții din cadrul Sfatului țării ilustrează procesul democratic de formare a instituțiilor care au condus la proclamarea independenței; Momentul istoric al unirii este surprins în imagini care captează bucuria și entuziasmul populației, simbolizând un ideal național realizat. Din paginile albumului distingem fotografii care ilustrează dificultățile cu care s-au confruntat basarabienii la sfârșitul anului 1917, evidențiind tensiunile sociale și politice; Imagini cu soldații români care intră în Basarabia la cererea Sfatului Țării marchează un moment de tranziție și speranță pentru populație, documente vizuale care surprind transformările sociale și administrative care au avut loc după unire, reflectând adaptarea comunității la noile condiții.

Albumul „Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918” este o lucrare de referință care demonstrează puterea fotografiei de a funcționa ca document istoric. Acesta păstrează amintirea unor evenimente importante și contribuie la formarea identității naționale, oferind o platformă pentru reflecție asupra trecutului și a valorilor culturale comune.

Importante pentru studiul nostru de valorificare a fotografiei în calitate de izvor și instrument de cercetare o reprezintă lucrările cercetătorului Mihai Dohot, care abordează pe lângă aspectele artistice și pe cele ce țin de rolul cognitiv al fotografiei. De asemenea autorul elucidează diferite aspecte ale vieții societății ce pot fi observate în fotografii. Autorul apreciază mult valoarea documentară a fotografiilor și în calitate de instrument de cercetare. Din articolul „Stil și eleganță în fotografia basarabeană în cea de-a doua jumătate a secolului XIX” distingem idei utile din perspectivă teoretică în abordarea fotografiei ca izvor istoric: fotografia servește ca o sursă valoroasă de documentare vizuală, capturând aspecte vestimentare, contextul social și cultural al epocii. Aceasta permite cercetătorilor să analizeze evoluția stilului și a eleganței în rândul elitelor sociale; Imaginile fotografice reflectă valorile și normele sociale ale vremii, evidențiind influențele externe, cum ar fi moda din Occident, și modul în care acestea au fost integrate în cultura locală. Fotografiile pot ilustra schimbările în percepția asupra eleganței și statutului social, de asemenea pot evidenția tranzițiile stilistice și preferințele vestimentare, oferind o imagine de ansamblu asupra tendințelor modei; Fotografia contribuie la conservarea memoriei culturale, oferind o fereastră către trecut. Aceasta permite cercetătorilor să reconstituie nu doar aspecte vizuale, ci și emoționale și sociale ale vieții cotidiene din acea perioadă¹⁰.

Din monografia „Imaginile fotografice de epocă - sursă de cunoaștere a societății basarabene (1854-1944)” a cercetătorului M. Dohot, desprindem un șir de idei esențiale în vederea examinării fotografiei în calitate de izvor și instrument de cercetare: fotografiile de epocă constituie dovezi antropologice semnificative, oferind informații despre oameni, ținutele și expresiile lor, activitățile, obiectele din jur și clădirile, toate acestea putând fi interpretate pentru a înțelege mai bine spiritul epocii; fotografia servește ca un instrument esențial pentru reconstituirea anumitor evenimente și procese istorice, având capacitatea de a revela realitățile perene și persistente pe o lungă perioadă de timp; studiul fotografiei necesită o abordare competentă, științifică și integrată, combinând cercetări din domeniul antropologiei, psihologiei, semioticii, filosofiei, istoria artelor și culturologiei, ceea ce îmbogățește înțelegerea acestui fenomen; fotografiile de epocă sunt considerate un patrimoniu valoros care ar trebui să ocupe un loc central în educarea tinerei generații în spiritul valorilor naționale, contribuind astfel la formarea identității culturale; este esențială protecția și conservarea patrimoniului fotografic, având în vedere că acesta poate oferi răspunsuri necesare contemporaneității și poate ajuta la înțelegerea complexității identității naționale.¹¹ Într-un alt studiu al lui M. Dohot, fotografia este abordată în calitate de document și izvor al cercetărilor expozițiilor muzeale, a compozițiilor biologice ale MNEIN.¹² În calitate de izvor al cercetării elitelor basarabene importanța albumelor fotografie este subliniată în articolul *Fotografii și maeștri ai fotografiei într-un album inedit din colecțiile MNEIN*¹³.

10. Mihai Dohot, „Stil și eleganță în fotografia basarabeană în cea de-a doua jumătate a secolului XIX”, *Tyragetia. Serie nouă*, nr. 2 (2017): 147–162.

11. Mihail Dohot, *Imaginile fotografice de epocă - sursă de cunoaștere a societății basarabene (1854-1944)* (Chișinău: Tipocart Print, 2022).

12. Mihai Dohot și Vladimir Nichiforov, „Mărturiile fotografice ale compozițiilor biologice executate de Franz Ostermann în colecțiile MNEIN”, în *Perspective contemporane în etnologie, muzeologie și științele naturii: Programul și rezumatele comunicărilor*, Ediția XXXII, 22 octombrie 2021 (Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2021), 40–41.

13. Mihai Dohot, „Fotografii și maeștri ai fotografiei într-un album inedit din colecțiile MNEIN (II)”, *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, nr. 27 (2017): 173–182.

Valorificarea fotografiei în calitate de document istoric

Tradițional cercetătorii istorici utilizează documentul scris în cunoașterea faptelor și proceselor trecute. Documentarea vizuală are un rol secundar de a ilustra cele relatate. Cu toate aceste sursele vizuale ne ajută deseori să înțelegem și cunoaștem mai bine cele relatate. Există numeroase exemple de valorificare a documentului fotografic în cercetarea istorică. Ne vom rezuma la câteva exemple mai recente și evidente. Scriitorul Iurie Colesnic a utilizat în mod semnificativ documentarea vizuală, în special fotografia, în cercetările sale și elaborarea volumelor din seria „Basarabia necunoscută”¹⁴. Această serie explorează diverse aspecte ale istoriei și culturii Basarabiei, aducând la lumină informații și imagini inedite. Fotografiile joacă un rol central în volumele „Basarabia necunoscută”, oferind cititorilor o perspectivă vizuală asupra subiectelor abordate. Iu. Colesnic a avut acces la arhive fotografice valoroase, incluzând imagini rare și inedite care documentează istoria Basarabiei. Imaginile sunt atent selectate și comentate de autor, completând și ilustrând textul scris. În articolul „Misterele Casei lui Șmakov”¹⁵, Iu. Colesnic folosește fotografii pentru a reconstitui istoria clădirii și a familiei care a locuit acolo. Prin intermediul imaginilor, autorul reușește să redea atmosfera epocii și să pună în valoare patrimoniul cultural al Basarabiei.

Cercetările istorice utilizând izvoarele fotografice devin interdisciplinare, antropologia vizuală devenind un suport al înțelegerii și interpretării evenimentelor și proceselor din trecut. Articolul „O fotografie-tablou a personalului administrativ județean și comunal din județul Chișinău (1923)”¹⁶ de Teodor Candu prezintă o fotografie unică din 1923, care surprinde portretele funcționarilor administrației județene și comunale din județul Chișinău, realizată înainte de desființarea volostei ca unitate administrativ-teritorială.

Referitor la subiectul fotografiei ca sursă a cercetărilor, identificăm câteva idei importante: Fotografia reprezintă un document valoros pentru studiul istoriei locale, oferind o imagine de ansamblu asupra structurilor administrative din perioada interbelică în Basarabia. Aceasta ilustrează structurile administrative din județul Chișinău înainte de desființarea volostei, oferind informații despre contextul politic și social al vremii. Detaliile despre modul în care a fost realizată fotografia, inclusiv itinerariul fotografului și cerințele pentru funcționari, oferă perspective asupra practicilor administrative și culturale din acea epocă. De asemenea articolul evidențiază rolul fotografiei în păstrarea memoriei colective și în documentarea evoluției administrației locale, având potențialul de a fi utilizată în cercetări viitoare și în ilustrarea studiilor despre perioada interbelică în Basarabia. Fotografia, ca formă de artă și tehnologie, a evoluat semnificativ de-a lungul timpului, devenind un instrument esențial în documentarea și înțelegerea istoriei. În contextul subiectului abordat, lucrarea „Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)”¹⁷ de Adrian Dolghi și Alina Felea, fotografia este utilizată nu doar ca un element vizual, ci și ca un document istoric valoros care oferă perspective unice asupra vieții sociale, culturale și economice din Basarabia în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX. Constatăm că în atlas fotografia a fost valorificată din mai multe perspective:

1. Fotografia ca sursă de documentare istorică. Fotografiile incluse în atlas servesc drept mărturii vizuale ale diverselor aspecte ale vieții cotidiene din Basarabia. De exemplu, imagini cu țărani la muncă, comercianți pe străzi sau evenimente sociale reflectă nu doar stilul de viață al populației, ci și structura socială și economică a regiunii¹⁸. Aceste imagini contribuie la o înțelegere mai profundă a contextului istoric, oferind detalii care nu pot fi surprinse prin textul istoric tradițional.

2. Fotografiile din colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală de la Chișinău și Agenția Națională a Arhivelor surprind diversitatea etnică și culturală a Basarabiei. Imaginile cu grupuri etnice diferite, cum ar fi românii, evreii și alte comunități, ilustrează interacțiunile și influențele culturale care

14. Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, Tom 1 (Chișinău: Universitas, 1993); Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, Tom 3 (Chișinău: Museum, 2000); Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută* (Tom 4, Chișinău: Museum, 2002).

15. Iurie Colesnic, „Misterele casei lui Șmakov”, *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, nr. 4 (2018): 104–112.

16. Teodor Candu, „O fotografie-tablou a personalului administrativ județean și comunal din județul Chișinău (1923)”, *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, nr. 31 (2019): 202–214.

17. Adrian Dolghi și Alina Felea, *Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)* (Chișinău: S.n., 2017); Adrian Dolghi și Alina Felea, *Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)*, Ediție revăzută și adugită (Iași: Editura Universității A. I. Cuza, 2021).

18. Adrian Dolghi și Alina Felea, *Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)*, 225-230.

au modelat identitatea regională¹⁹. Aceste reprezentări vizuale sunt esențiale pentru studiul etnografiei și al istoriei sociale, oferind o bază solidă pentru analiza diversității culturale.

3. Fotografiile au fost utilizate pentru a documenta evenimente semnificative, cum ar fi activitățile armatei sau vizitele oficiale. De exemplu, imaginea cu regele Ferdinand I și generalul Eremia Grigorescu la primirea trupelor armatei în 1917²⁰ servește drept mărturie vizuală a momentelor cheie din istoria Basarabiei. Aceste imagini nu doar că surprind evenimentele, dar și emoțiile și atmosfera acelor vremuri.

4. Fotografiile documentează, de asemenea, patrimoniul arhitectural al Basarabiei, incluzând biserici, clădiri publice și alte monumente istorice²¹. Aceste imagini sunt deosebit de importante pentru conservarea memoriei arhitecturale și pentru studiile de restaurare, oferind detalii despre stilurile arhitecturale și condițiile de conservare ale clădirilor.

5. Imaginile care surprind activități economice, cum ar fi agricultura sau comerțul, oferă o înțelegere a condițiilor de viață și a structurilor economice din Basarabia²². Aceste fotografii ajută la ilustrarea evoluției economice a regiunii și a impactului diverselor politici asupra vieții cotidiene.

Utilizarea fotografiei ca document istoric în „Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)” demonstrează importanța acestei forme de artă în înțelegerea și documentarea istoriei. Fotografiile nu sunt doar simple imagini, ci mărturii vizuale care oferă perspective unice asupra diversității culturale, evenimentelor istorice, patrimoniului arhitectural și condițiilor sociale și economice din Basarabia. Prin urmare, fotografia se dovedește a fi un instrument esențial în cercetarea istorică, contribuind la o mai bună înțelegere a trecutului.

Documentarea vizuală ca metodă de cercetare în domeniul etnologiei

Experiențele menționate de valorificare a fotografiei în calitate de document, instrument și metodă a cercetării în domeniul științelor socio-umanistice au fost aplicate și în cercetările etnografice încă în perioada interbelică. Documentarea vizuală în cercetările din Basarabia interbelică realizate de Institutul Social Român din Basarabia, așa cum este evidențiat în lucrarea cercetătoarei Ioana Popescu „Documentarea vizuală monografică, de la „Tipuri” la Țărani”²³, se concentrează pe utilizarea fotografiei ca instrument principal de captare a realității sociale și culturale. Această abordare a fost influențată de programul monografic al lui Dimitrie Gusti, care a promovat observația directă și documentarea vieții cotidiene, în contrast cu estetica romantică anterioară care se concentra pe tipuri culturale și pe reprezentări idealizate. Așa cum se menționează, cercetarea din Basarabia nu s-a deosebit ca schemă de organizare și metodă de lucru de campaniile din alte regiuni, pentru că monografia ajunsese un mecanism foarte bine pus la punct. Fotografiile realizate în cadrul acestor cercetări au fost folosite nu doar pentru a documenta obiceiuri și tradiții, ci și pentru a sensibiliza publicul urban cu privire la realitățile rurale. De exemplu, Iosif Berman, un fotoreporter asociat cu această școală, a avut un rol esențial în captarea imaginii satului românesc printr-o privire etică și autentică, care a invitat la compasiune și mobilizare socială.

Valorificarea acestor fotografii se manifestă prin capacitatea lor de a comunica nu doar informații vizuale, ci și emoții și contexte sociale. Ele devin, astfel, nu doar documente istorice, ci și instrumente de educație socială, contribuind la o mai bună înțelegere a identității culturale și a tradițiilor din Basarabia. Această documentare vizuală a fost esențială pentru a aduce în atenția publicului aspecte ale vieții rurale care altfel ar fi putut rămâne neobservate. Din articolele cercetătoarei Ludmila Chiciuc, distingem că utilizarea fotografiei în cercetările Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) a reprezentat un aspect esențial în documentarea și analiza realităților sociale din această provincie. Institutul, având ca scop principal cercetarea științifică a vieții sociale, a recurs la fotografie ca

19. Ibid., 214-216, 129, 130.

20. Ibid., 45.

21. Ibid., 92, 249-250, 255,

22. Ibid., 207-209, 233, 240.

23. Ioana Popescu, „Documentarea vizuală monografică, de la «Tipuri» la Țărani”, *Transilvania*, nr. 8-9 (2016): 44-55.

instrument de captare a diverselor aspecte ale vieții cotidiene, culturii și tradițiilor locale.²⁴ În cadrul campaniilor monografice desfășurate în satele basarabene, echipele de cercetare au realizat fotografii care ilustreau nu doar peisajele rurale, ci și activitățile economice, obiceiurile și datinile comunităților. Aceste imagini au servit ca surse vizuale valoroase, contribuind la o mai bună înțelegere a contextului social și cultural al regiunii. De exemplu, fotografiile realizate în timpul cercetărilor din satele Iurcenii și Nișcani au surprins arhitectura tradițională, momente din viața de zi cu zi a locuitorilor, evidențiind astfel complexitatea și diversitatea experiențelor umane. Institutul a organizat expoziții monografice la Chișinău, unde fotografiile au fost expuse pentru a ilustra rezultatele cercetărilor. De asemenea, fotografiile au fost incluse în publicațiile institutului, cum ar fi „Buletinul Institutului Social Român din Basarabia”, unde au fost utilizate pentru a susține și ilustra studiile și analizele prezentate.

Prin utilizarea fotografiei, Institutul Social Român din Basarabia a reușit să creeze o arhivă vizuală care nu doar că documentează trecutul, dar servește și ca sursă de inspirație pentru cercetările viitoare. Această abordare interdisciplinară, care îmbină sociologia cu arta fotografică, a contribuit la dezvoltarea unei înțelegeri mai profunde a identității culturale și sociale a basarabenilor, subliniind importanța fotografiei ca instrument de cercetare în domeniul științelor socio-umanistice. Astfel, fotografia a devenit un element central în activitatea Institutului, facilitând nu doar documentarea, ci și popularizarea rezultatelor cercetărilor, având un impact semnificativ asupra percepției publicului despre din Basarabia interbelică. Cercetătorii Institutului Social Român au documentat fotografic expedițiile monografice. Printre cercetătorii care au participat la expediții au fost care Pantelimon Halippa, Petre Ștefănuță, Teodosie Al. Știrbu, Aurel Sava, Nicolae Moroșan și, Dumitru Barbu, Sergiu Bogos, Gheorghe Năstase, Paul Guja, Alexei Arvat, Mihail Costețchi, Grigore Vrabie, Pavel Grosu și alții²⁵. Petre Ștefănuță a utilizat fotografia în cercetările sale. Echipele monografice, inclusiv cea condusă de el, au realizat sute de fotografii pentru documentarea problemelor cercetate. Aceste acțiuni au fost parte integrantă a campaniilor de cercetare desfășurate în teren, având scopul de a surprinde și analiza diverse aspecte ale vieții sociale și culturale din satele basarabene. Concluzionăm din lecturarea lucrărilor menționate că documentarea vizuală și valorificarea fotografiilor în cercetările din Basarabia, dar și din alte regiuni au avut un impact semnificativ asupra percepției și înțelegerii culturii rurale, transformându-le în resurse valoroase pentru studiul și promovarea patrimoniului cultural românesc. Fotografiile au fost utilizate în mod semnificativ în documentarea și cercetarea științifică din RSS Moldovenească, în special în cadrul cercetărilor etnografice. În anii 1946-1991, cercetătorii etnografi din RSS Moldovenească au realizat expediții de teren pentru a studia și documenta tradițiile populare. Fotografii ale diverselor obiceiuri, costume, și activități cotidiene au fost esențiale în capturarea autenticității acestor practici culturale. Materialul fotografic a fost păstrat în arhivele academice, incluzând mii de fotografii care reflectă viața și tradițiile comunităților locale. Cercetători ai sectorului de Etnografie apoi a Secției de Etnografie a Academiei de Științe din RSS Moldovenească au desfășurat importante cercetări de teren utilizând documentarea vizuală pe larg.

Printre primii etnografi ce a desfășurat expediții etnografice semnificative în RSS Moldovenească, utilizând fotografia pentru a documenta tradițiile și obiceiurile locale a fost N. Nicolaev. Lucrările sale deși aveau scopul să constate transformările socialiste și „dispariția treptată” a culturii tradiționale a înregistrat numeroase elemente ale culturii populare, inclusiv prin documentarea fotografică²⁶. Un cercetător proeminent care a extins cercetările etnografice în RSS Moldovenească a fost V. Zelenciuc. El a utilizat frecvent documentarea vizuală în cercetările sale, a publicat lucrări care au inclus fotografii realizate în expedițiile de teren, oferind o viziune detaliată asupra artei și tradițiilor populare. Lucrările sale au fost esențiale pentru constituirea sectorului de etnografie în cadrul Academiei de Științe din RSS

24. Ludmila Chiciuc, „Aspecte privind moștenirea științifică și culturală a Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)” *Buletinul științific al Universității de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria “Științe Sociale”*, nr. 2 (2019): 51-63; Ludmila Chiciuc, „Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de institutul social român din Basarabia (1934-1940)”, *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, nr. 3 (54) (2019): 86-94; Ludmila Chiciuc, „Reflectarea activității Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) în paginile ediției periodice a instituției”, *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-2 (2019): 115-135.

25. Ludmila Chiciuc, „Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de institutul social român din Basarabia (1934-1940)”, *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, nr. 3 (2019): 86-94.

26. Никифор Николаев, „Рост социалистической культуры молдаван села Жұры” [“Growing socialist culture of Moldovans in the village of Jura”], *Советская этнография*, № 2 (1951): 73-84.

Moldovenească.²⁷ Printre alți cercetători putem menționa pe L. Loscutova, N. Demcenco, Iu. Popovici, M. Marunevici, S. Curoglo, N. Spătaru Gh., A. Furtună, R. Osadci ș.a. Materialele de teren și rapoartele expedițiilor desfășurate ilustrează o activitate de cercetare intensă, inclusiv cu utilizarea metodei de documentare vizuală. Fotografiiile au fost folosite ca surse primare în diverse studii etnografice, contribuind la înțelegerea detaliată a meșteșugurilor, vestimentației și obiceiurilor din diferite regiuni ale Republicii Moldova. Aceste imagini au ajutat la reconstituirea contextului social și cultural, oferind informații valoroase despre viața cotidiană a populației. Prin urmare, utilizarea fotografiilor în cercetările etnografice din RSS Moldovenească a fost esențială pentru documentarea și conservarea patrimoniului cultural, facilitând în același timp accesul la cunoștințe despre tradițiile autentice ale etniilor din regiune²⁸. Materialele expedițiilor de teren conțin fotografii din timpul expedițiilor deosebit de valoroase pentru cercetarea culturii tradiționale și a proceselor etnice²⁹.

Arhivele științifice ale Academiei de Științe a Moldovei conțin un tezaur de materiale etnografice, inclusiv fotografii care documentează diverse aspecte ale culturii. Aceste fotografii nu doar că oferă o fereastră către trecut, dar sunt, de asemenea, un instrument eficient pentru cercetătorii care studiază evoluția și schimbările în cultura populară. Proiectele recente de digitizare a arhivelor etnografice vizează salvarea și promovarea acestor fotografii, asigurându-se că ele devin accesibile pentru cercetători și publicul larg. Digitizarea permite nu doar conservarea, ci și o mai bună utilizare a materialelor pentru studii academice, educație și promovarea patrimoniului cultural. În studiul cercetătoarei Olga Luchianet „Fotografiile din albumele de familie ca sursă etnografică”³⁰, fotografia este apreciată ca un document istoric datorită capacității sale de a captura și conserva momente semnificative din trecut, oferind o fereastră asupra culturii, tradițiilor și vieții cotidiene ale unei societăți. În contextul articolului, se subliniază că fotografiile familiale, cum ar fi cele din albumul O. Ia. și A. M. Plămădeală, sunt considerate „megaizvoare” pentru înțelegerea dinamicii tradițiilor culturale și a proceselor de transformare socială. Aceste imagini nu doar că vizualizează aspecte ale vieții, dar servesc și ca mijloc de comunicare între generații, păstrând memoria celor care nu mai sunt în viață³¹. De asemenea, fiecare fotografie este însoțită de o poveste, iar fără contextul narativ, imaginea își pierde valoarea istorică. Astfel, fotografiile devin surse valoroase pentru cercetarea istorică și etnografică, oferind informații despre moda, obiceiurile și stilul de viață al oamenilor din diferite perioade³².

Fotografia, ca formă de artă și tehnologie, a revoluționat modul în care percepem și studiem vestimentația, în special în contextul costumului nupțial. Articolul „Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial” de Cercașin Marina³³, subliniază importanța fotografiei ca instrument de cercetare, evidențiind cum aceasta oferă o fereastră unică către trecut și permite o analiză detaliată a evoluției modei. Unul dintre cele mai relevante aspecte discutate în articol este autenticitatea pe care fotografia o conferă. Aceasta captează nu doar hainele, ci și contextul social și cultural în care acestea au fost purtate. Fotografiiile din albumele de epocă, care s-au păstrat de-a lungul timpului, devin astfel o oglindă a realității istorice, permițând cercetătorilor să observe particularitățile costumului nupțial în diferite perioade și zone geografice. De exemplu, analiza fotografiilor de nuntă din Moldova, datând din sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, arată cum moda europeană a influențat costumul nupțial local, reflectând tendințele din marile capitale. Articolul subliniază, de asemenea, accesibilitatea fotografiilor în comparație cu piesele vestimentare originale, care pot fi fragile și greu de conservat. Această accesibilitate permite cercetătorilor să studieze o varietate de imagini pentru a

27. Valentin Zelenciu, Iurii Popovici și Ludmila Loscutova, *Sărbătorile și ritualurile sovietice – mijloc important de educație comunistă a oamenilor muncii* (Chișinău, 1977); Valentin Zelenciu, *Costumul scenic moldovenesc: Raioanele de nord ale Moldovei* (Chișinău: Timpul, 1985); Валентин Зеленчук, *Молдавский национальный костюм = Moldavian national costume* (Кишинев: Тимпул, 1985).

28. Adrian Dolghi, „Evoluția instituțională a cercetărilor etnografice în cadrul Academiei de Științe a Moldovei (1946–1969)” în *Salvgardarea și conservarea digitală a patrimoniului etnografic din Republica Moldova*, Ediția 1, 13 decembrie 2022 (Chișinău: Notograf Prim SRL, 2023), 13–29.

29. „Arhiva Etnografică Digitală”. <https://arhivaetnografica.ich.md>

30. Ольга Лукьянец, „Фотографии семейного альбома О. Я. и А. М. Плэмэдялэ, как историко-этнографический источник”, *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, nr. 21 (2014): 53–58.

31. Ibid., 54.

32. Ibid., 56–57.

33. Marina Cercașin, „Fotografia ca sursă de studiere a costumului nupțial” în *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, Ed. Ediția VII, 15 iunie 2018 (Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018): 31–33.

observa schimbările în stil, cromatică și detalii de design. De exemplu, se poate observa cum lungimea rochiei de mireasă și gradul de ajustare pe corp s-au schimbat de-a lungul decadelor, oferind indicii despre evoluția gusturilor și influențelor culturale.

Un alt punct important este evoluția tehnologică a fotografiei, de la imaginile alb-negru la cele colorate, care a îmbunătățit calitatea documentării vestimentației. Această evoluție a permis o captare mai detaliată a nuanțelor și texturilor materialelor, facilitând o analiză mai profundă a costumului nupțial. Astfel, fotografia se dovedește a fi un instrument indispensabil în cercetarea vestimentației, oferind nu doar o documentare vizuală a costumelor, ci și o înțelegere a contextului cultural și social în care acestea au fost create și purtate. Articolul cercetătoarei Cercașin Marina evidențiază cum, prin intermediul fotografiilor, cercetătorii pot explora nu doar aspectele estetice ale modei, ci și semnificațiile și valorile pe care acestea le reflectă în societate. Această intersecție între artă, istorie și antropologie face din fotografie o resursă esențială în studiul costumului nupțial.

Studiul „Fotografii în spațiul sacru al casei: Materiale ale ortodocșilor Inochentiști” V. Dmitriuk și A. Prigarin elucidează aspecte ale vieții comunității ortodocșilor inochentiști prin intermediul fotografiei³⁴. Autorii au făcut „o încercare a descrierii și înțelegerii fenomenului, deja dispărut, de creare a unei realități deosebite în spațiul casei obișnuite prin intermediul fotografiilor egumenei Serafima de la mănăstirea rupestră a mișcării inochentiste. Fotografia este văzută ca un instrument de creare și simbolizare a acestor spații private sacre și propriei realități alternative. Chiar însăși spațiul este privit în trei dimensiuni. Prima din ele este chiar casa - fiind ca o entitate unitară, înzestrată cu proprietăți mistice specifice. A doua dimensiune este interiorul casei, rară sursă pentru studiul mișcării și credinței inochentiste. Iar a treia dimensiune este exemplul utilizării fotografiei ca un model sacru, asociat cu icoana și cu alte derivate ale ei”³⁵. Din perspectivă metodologică articolul oferă soluții aplicabile practice în cercetare, astfel din acest unghi este util în cercetarea subiectului valorificării fotografiei ca izvor și instrument al cercetării.

În anul 2015 un grup de etnologi, arheologi de la Institutul Patrimoniului Cultural din Republica Moldova și etnografi de la Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu de la București au realizat o cercetare monografică în satul Crihana situat în Sudul Republicii Moldova. În rezultatul cercetărilor a fost editată lucrarea „Crihana Veche: album monografic”³⁶. Albumul include informații despre evoluția istorică a satului, începând cu primele mențiuni documentare și continuând cu dezvoltarea sa în contextul social și economic al regiunii. O parte semnificativă a lucrării este dedicată culturii tradiționale, specifice comunității din Crihana Veche. Aceasta include și analize ale culturii materiale, ritualurilor, sărbătorilor și meșteșugurilor locale. În cercetările etnografice autorii compartimentului dedicat culturii tradiționale Cătălin Alexa, Carolina Cotoman, Lucian David, Ludmila Fulea, Raisa Osadci, Zina Șofraschi, Emil Țârcomnicu au folosit pe larg documentarea vizuală de teren. De asemenea au valorificat și documente fotografice culese din localitate. Astfel, Albumul este bogat ilustrat cu fotografii care surprind peisajele, arhitectura, costumele tradiționale și activitățile cotidiene ale locuitorilor. Aceste imagini nu doar că îmbogățesc textul, dar oferă și o perspectivă vizuală asupra vieții din Crihana Veche. Lucrarea subliniază importanța comunității locale în păstrarea și promovarea tradițiilor culturale, implicarea locuitorilor în proiecte de conservare și dezvoltare culturală. Albumul monografic „Crihana Veche” servește în calitate de resursă academică și ca un instrument de promovare a valorilor culturale ale satului. Prin documentare și ilustrarea tradițiilor locale, lucrarea contribuie la conștientizarea patrimoniului cultural și la stimularea interesului pentru istoria și cultura regiunii.³⁷

Cercetătoarea Varvara Buzilă a valorificat fotografiile în cercetarea costumului popular din Republica Moldova prin utilizarea acestora ca surse esențiale pentru reconstituirea tradițiilor vestimentare. În lucrarea „Costumul popular din Republica Moldova : Ghid practic”³⁸, V. Buzilă subliniază importanța fotografiilor de epocă, realizate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, care oferă dovezi

34. Виктория Дмитриук и Александр Пригарин, „Фотографии в сакральном пространстве дома: Материалы православных-иннокентьевцев”, *Revista de Etnologie și Culturologie*, nr. 18 (2015): 21–29.

35. Ibid., 21.

36. Vlad Cubreacov, Lozovanu Dorin, Vitalie Ajder [et al.], *Crihana Veche: album monografic*. Crihana Veche: album monografic, Editura Institutului Cultural Român, 2017.

37. Cătălin Alexa, Carolina Cotoman, Lucian David, Ludmila Fulea, Raisa Osadci, Zina Șofraschi, Emil Țârcomnicu, „Etnologie” în *Crihana Veche: album monografic*, ed. Vlad Cubreacov, Lozovanu Dorin, Vitalie Ajder et al. (București: Editura Institutului Cultural Român, 2017): 106–181.

38. Varvara Buzilă, *Costumul popular din Republica Moldova: Ghid practic* (Chișinău: Reclama, 2011).

vizuale ale modului în care costumele erau purtate și percepute în diferite contexte sociale și culturale³⁹. Fotografiiile au fost utilizate pentru a ilustra diversitatea pieselor vestimentare, croiurile și schemele ornamentale, contribuind astfel la o mai bună înțelegere a tehnicilor de confecționare și a esteticii costumului popular. V. Buzilă a dat prioritate fotografiilor de epocă față de cele actuale, considerându-le mai relevante pentru a vizualiza atitudinile și comportamentele legate de moștenirea culturală. De asemenea, cercetătoarea a folosit colecțiile de fotografii ale Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, completate cu materiale din alte arhive, pentru a aborda problemele portului local și național. Aceste imagini au fost esențiale în procesul de inventariere a costumului popular și în promovarea valorilor culturale, facilitând accesul tinerelor generații la tradițiile vestimentare. În lucrare observăm un exemplu în care fotografiile au fost valorificate în calitate de instrument în cercetarea etnologică, contribuind la documentarea, conservarea și revitalizarea costumului popular din Republica Moldova, precum și la educarea publicului cu privire la importanța acestuia în identitatea culturală a populației. În articolul „Complexitate și adaptabilitate în costumul de Podoima-Podoimița, Transnistria” este valorificată fotografia de epocă și fotografiile-document în analiza costumului popular⁴⁰. În studiu observăm particularitățile costumului din localitate, care au fost documentate. În studiul cercetătoarei V. Buzilă „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova (Propusă pentru înscriere în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO)”⁴¹ distingem că pe lângă fotografiile de epocă și fotografiile recente sunt esențiale pentru documentarea și analiza evoluției acestui element de patrimoniu cultural. De exemplu, fotografiile realizate în cadrul expozițiilor de etnografie sau în timpul festivalurilor contribuie la sporirea vizibilității și promovarea cămășii cu altiță, ajutând la înțelegerea contextului social și cultural în care aceasta este purtată.

În plus, cercetătorii folosesc fotografia pentru a ilustra tehnicile de cusut, motivele ornamentale și semnificațiile asociate cu cămașa cu altiță. Aceste imagini pot oferi informații etnografice suplimentare, esențiale pentru fundamentarea științifică a dosarului de candidatură UNESCO, care vizează recunoașterea acestui element ca parte a patrimoniului cultural imaterial. Astfel, fotografia contemporană nu doar că documentează aspectele vizuale ale cămășii cu altiță, dar și contribuie la cercetarea și conservarea tradițiilor culturale, facilitând o mai bună înțelegere a identității culturale a comunităților din Republica Moldova.

Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică a constituit tematica unei mese rotunde desfășurate la Institutul Patrimoniului Cultural de la Chișinău, la 4 octombrie 2022. În cadrul evenimentului au fost abordate metodologic un șir de probleme, vom menționa nemijlocit cele referitoare la subiectul valorificării fotografiei în cercetare: Rolul fotografiei documentare în cercetările etnografice: recuperarea fotografiilor vechi în redarea imaginii oamenilor, a obiceiurilor și a satelor de odinioară (Ștefan Susai); Interferențe imagologice și etnoculturale prin prisma studiilor de istorie orală în comunitățile rurale de pe Valea Prutului: Cazul lui Onisifor Caraman din satul Leușeni, județul istoric Lăpușna (Valentin Arapu); Elucidarea obiceiurilor de familie de la Crihana Veche, raionul Cahul, axată pe metodologia de documentare vizuală Carolina COTOMAN, Cercetarea și demonstrarea categoriilor de port tradițional de la Crihana Veche, raionul Cahul, pe bază de suport metodologic vizual (Raisa Osadci); Fotografia ca sursă de cercetare și salvagardare a meșteșugului de realizare a hainelor tradiționale românești pentru sezonul rece (Ina Isac); metodele vizuale de cercetare ale culturii urbane (Nina Ivanova).

Utilizarea fotografiei în cercetările etnografice se dovedește a fi un instrument esențial pentru documentarea și reconstituirea vieții culturale și tradițiilor comunităților. Din analiza comunicărilor prezentate se desprind un șir de concluzii importante: Fotografia permite captarea și fixarea imaginilor obiectelor, persoanelor și peisajelor, oferind o sursă vizuală valoroasă pentru cercetători. Aceasta ajută la redarea detaliilor specifice ale obiceiurilor și tradițiilor, contribuind la o înțelegere mai profundă a contextului cultural; Combinarea fotografiei cu metode participative de cercetare etnografică permite o observație mai profundă a fenomenelor culturale. Fotografii și materiale video oferă posibilitatea

39. Ibid., 1, 2, 4, 6, 30, 42, 79, 92, 98.

40. Varvara Buzilă, „Complexitate și adaptabilitate în costumul de Podoima-Podoimița, Transnistria”, *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, nr. 25 (2016): 97–115.

41. Varvara Buzilă, „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova (Propusă pentru înscriere în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO)”, *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, nr. 1 (2021): 153–168.

de a analiza și observa detalii care pot fi pierdute în cadrul observației directe.⁴²; Prin recuperarea fotografiilor vechi, cercetătorii pot reconstitui imagini ale vieții de odinioară, esențiale pentru studiile etnografice. Aceste imagini devin o resursă importantă în contextul depopulării satelor și pierderii tradițiilor⁴³; Imaginile fotografice sunt utile nu doar pentru documentare, ci și pentru educație, servind ca material ilustrativ în seminare și consultații pentru cei care doresc să învețe despre meșteșugurile tradiționale⁴⁴; Fotografia joacă un rol important în salvagardarea tradițiilor culturale, permițând revalorificarea obiceiurilor care s-au pierdut în timp. Aceasta contribuie la păstrarea memoriei colective și la promovarea identității culturale⁴⁵. Din lucrările mesei rotunde distingem că fotografia nu este doar un simplu instrument de captare a imaginii, dar și un element fundamental în cercetarea etnografică, având un impact semnificativ asupra modului în care înțelegem și documentăm cultura și tradițiile comunităților.

Concluzii

Analizând experiența utilizării documentării vizuale în Basarabia și Republica Moldova concluzionăm că fotografia reprezintă un instrument de cercetare esențial în domeniul istoriei, etnologiei și studiilor culturale, având capacitatea de a capta și documenta realitățile sociale și culturale ale comunităților studiate. Aceasta oferă o reprezentare vizuală a tradițiilor, obiceiurilor și evenimentelor semnificative, ajutând la înțelegerea contextului în care au fost realizate fotografiile. Fotografiile originale și de diverse genuri conțin un potențial euristic deosebit, permițând cercetătorilor să extragă informații valoroase despre normele sociale, identitățile culturale și relațiile interumane. Analiza fotografiilor din perspective diverse, contribuie la o înțelegere mai profundă a fenomenelor studiate. Utilizarea fotografiei în cadrul investigațiilor etnografice de teren facilitează observația și documentarea detaliilor care altfel ar putea fi omise, îmbogățind datele colectate prin metode tradiționale de cercetare. Vizionarea împreună a albumelor foto poate îmbunătăți interacțiunea cercetătorilor cu subiecții studiului, stimulând discuții și reflecții despre experiențele și tradițiile comunității, ducând la o înțelegere mai nuanțată a subiectului. Fotografia nu doar documentează, ci și reflectă cultura, oferind o fereastră către valorile, credințele și practicile comunităților. Aceasta permite cercetătorilor să observe modul în care membrii comunității percep și interpretează propriile tradiții și identități.

Fotografiile sunt recunoscute ca surse valoroase de documentare istorică, oferind perspective unice asupra vieții sociale, culturale și economice din Basarabia și Republica Moldova. Utilizarea fotografiei în cercetările etnografice și istorice demonstrează o abordare interdisciplinară, combinând metode din sociologie, antropologie și istoria artei. Această integrare îmbogățește analiza și interpretarea fenomenelor culturale. Muzeele joacă un rol deosebit de important în conservarea și prezentarea patrimoniului cultural, iar utilizarea imaginilor în acest context este esențială pentru educația și sensibilizarea publicului. Arhivele vizuale create prin documentarea fotografică documentează trecutul, și servesc ca surse de inspirație pentru cercetările viitoare, facilitând o înțelegere mai profundă a identității culturale a etniilor conlocuitoare. Fotografia se dovedește a fi un instrument indispensabil în cercetarea istorică și etnologică, având capacitatea de a surprinde aspecte vizuale, emoționale și sociale ale vieții cotidiene, contribuind astfel la o mai bună înțelegere a complexității identității naționale și culturale din Basarabia și Republica Moldova. Sporirea valorificării documentelor fotografice și a

42. Carolina Cotoman, Raisa Osadci, „Elucidarea obiceiurilor de familie de la Crihana Veche, raionul Cahul, axată pe metodologia de documentare vizuală” în *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică: Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică*, Ed. Ediția a 3-a, 4 octombrie 2022 Chișinău (Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022): 11.

43. Stefan Susai, „Rolul fotografiei documentare în cercetările etnografice: recuperarea fotografiilor vechi în redarea imaginii oamenilor, a obiceiurilor și a satelor de odinioară”. în *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică : Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică*, Ed. Ediția a 3-a, 4 octombrie 2022 Chișinău (Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022): 17.

44. Ina Isac, „Fotografia ca sursă de cercetare și salvagardare a meșteșugului de realizare a hainelor tradiționale pentru sezonul rece”, în *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică: Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică*, Ed. Ediția a 3-a, 4 octombrie 2022 Chișinău (Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022): 16.

45. Valentin Arapu, „Interferențe imagologice și etnoculturale prin prisma studiilor de istorie orală în comunitățile rurale de pe Valea Prutului: Cazul lui Onisifor Caraman din satul Leușeni, județul istoric Lăpușna” în *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică: Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică*, Ed. Ediția a 3-a, 4 octombrie 2022 Chișinău (Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022): 8.

documentării vizuale în cercetare poate contribui semnificativ la completarea studiilor actuale și la dezvoltarea unor noi direcții de cercetare. În acest context, se propun următoarele recomandări pentru promovarea și integrarea documentării vizuale și a fotografiei în cercetările istorice și etnologice:

Este esențială digitizarea fotografiilor și a altor materiale vizuale pentru a le face accesibile atât publicului larg, cât și cercetătorilor. Aceasta va facilita nu doar conservarea, ci și utilizarea lor în studii academice și în educație.

Organizarea de expoziții temporare sau permanente care să prezinte fotografiile istorice și contemporane, evidențiind tradițiile și cultura locală, poate atrage atenția asupra importanței patrimoniului cultural. Aceste expoziții ar putea include activități educaționale menite să sensibilizeze publicul.

Colaborarea cu școlile și universitățile în proiecte care utilizează fotografia ca instrument didactic. Atelierele de lucru, seminarele și cursurile despre istoria fotografiei și utilizarea acesteia în cercetare pot îmbogăți experiența educațională.

Încurajarea colaborării interdisciplinare între cercetători din diverse domenii, precum antropologia, istoria și artele vizuale, va permite explorarea și analiza fotografiilor din perspective multiple, îmbogățind astfel înțelegerea culturală.

Publicarea de articole, cărți și monografii care să integreze fotografiile ca surse de documentare este esențială. Aceste lucrări ar trebui să ofere analize detaliate și contextuale ale imaginilor, contribuind la recunoașterea valorii fotografiei ca document istoric.

Utilizarea rețelelor sociale și a site-urilor web dedicate patrimoniului cultural pentru a promova fotografiile și proiectele de documentare vizuală poate atrage un public mai tânăr și diversificat.

Încurajarea comunităților locale să participe la proiecte de documentare vizuală, oferindu-le oportunitatea de a contribui cu propriile fotografii și povești, poate ajuta la păstrarea memoriei colective și la promovarea identității culturale.

Stabilirea de parteneriate între muzee, instituții de învățământ și organizații non-guvernamentale pentru dezvoltarea unor programe comune de promovare a fotografiei ca instrument de cercetare și educație este esențială.

Prin implementarea acestor recomandări, se poate spori aprecierea și utilizarea documentării vizuale și a fotografiei în studiile istorice și etnologice, contribuind astfel la conservarea și promovarea patrimoniului cultural. Acest demers va îmbunătăți cercetarea și va întări legătura dintre trecut și prezent, facilitând o mai bună înțelegere a identității culturale.

Bibliography

Alexa, Cătălin, Carolina Cotoman, Lucian David, Ludmila Fulea, Raisa Osadci, Zina Șofraschi, and Emil Țârcomnicu. "Etnologie" [Ethnology]. In *Crihana Veche: album monografic* [Crihana Veche: monographic album], edited by Vlad Cubreacov, Lozovanu Dorin, Vitalie Ajder et al., 106–181. Bucharest: Editura Institutului Cultural Român, 2017.

Arapu, Valentin. "Interferențe imagologice și etnoculturale prin prisma studiilor de istorie orală în comunitățile rurale de pe Valea Prutului: Cazul lui Onisifor Caraman din satul Leușeni, județul istoric Lăpușna" [Imaginological and ethnocultural interferences through oral history studies in rural communities of the Prut Valley: the case of Onisifor Caraman from the village of Leușeni, historical county Lăpușna]. In *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică : Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică* [Modern ethnological research methodologies and techniques: Visual documentation as a source of ethnographic knowledge], Edition 3, 4 october 2022 Chisinau. 8. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022.

Arhiva Etnografică Digitală [Digital Ethnographic Archive]. <https://arhivaetnografica.ich.md>

Bâzgu, Eugen. "File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean" [Files from the history of photographic art in the Bessarabian space]. *Revista ART-hoc*, supplement to no. 18 (2002): 3–5, 7–9, 11–16, 21–23, 25–26.

Bâzgu, Eugen. „File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean” [Files from the history of photographic art in the Bessarabian space]. In *Arhitectura tradițională – memorie identitară* [Traditional architecture – identity memory], edited by Eugen Bâzgu, 435–441. Chișinău: Central Typography, 2018.

Buzilă, Varvara. "Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova (Propusă pentru înscriere în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO)" [The Art of the High Hat Shirt - an element of cultural identity in Romania and the Republic of Moldova (Proposed for inscription in the UNESCO Representative List of the Intangible

- Cultural Heritage of Humanity)]. *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, no. 1 (2021): 153–168.
- Buzilă, Varvara. “Complexitate și adaptabilitate în costumul de Podoima-Podoimița, Transnistria” [Complexity and adaptability in the costume of Podoima-Podoimița, Transnistria]. *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, no. 25 (2016): 97–115.
- Buzilă, Varvara. *Costumul popular din Republica Moldova: Ghid practic* [Moldovan Folk Costume: A Practical Guide]. Chisinau: Reclama, 2011.
- Candu, Teodor. “O fotografie-tablou a personalului administrativ județean și comunal din județul Chișinău (1923)” [A Photo-Painting of the Members of the County and Communal Administration from the Chișinău County (1923)]. *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, no. 31 (2019): 202–214.
- Cercașin, Marina. “Fotografia ca sursă de studiere a costumului nuptial” [Photography as a source for studying bridal attire]. In *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători* [Contemporary trends in the development of science: visions of young researchers], Edition VII, 15 June 2018, 31–33. Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018.
- Chiciuc, Ludmila. “Aspecte privind moștenirea științifică și culturală a Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)” [Aspects of the scientific and cultural heritage of the Romanian Social Institute in Bessarabia (1934-1940)]. *Buletinul științific al Universității de Stat “Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria “Științe Sociale”*, no. 2 (2019): 51–63.
- Chiciuc, Ludmila. “Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de institutul social român din Basarabia (1934-1940)” [On the monographic field research carried out by the Romanian Social Institute in Bessarabia (1934-1940)]. *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, no. 3 (2019): 86–94.
- Chiciuc, Ludmila. “Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de institutul social român din Basarabia (1934-1940)” [On the monographic field research carried out by the Romanian Social Institute in Bessarabia (1934-1940)]. *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, no. 3 (2019): 86–94.
- Chiciuc, Ludmila. “Reflectarea activității Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) în paginile ediției periodice a instituției” [Reflection of the activity of the Romanian Social Institute in Bessarabia (1934-1940) in the pages of the periodical edition of the institution]. *Revista de Istorie a Moldovei*, no. 1-2 (2019): 115–135.
- Colesnic, Iurie. “Misterele casei lui Șmakov” [The mysteries of Shmakov’s house]. *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, no. 4 (2018): 104–112.
- Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută* [Unknown Bessarabia], Tom 1. Chișinău: Universitas, 1993.
- Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută* [Unknown Bessarabia], Tom 3. Chișinău: Museum, 2000.
- Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută* [Unknown Bessarabia], Tom 4. Chișinău: Museum, 2002.
- Cotoman, Carolina and Raisa Osadci. “Elucidarea obiceiurilor de familie de la Crihana Veche, raionul Cahul, axată pe metodologia de documentare vizuală” [“The elucidation of family customs from Crihana Veche, Cahul district, centered on visual documentation methodology”]. In *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică: Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică* [Modern ethnological research methodologies and techniques: Visual documentation as a source of ethnographic knowledge], Edition 3, 4 october 2022 Chisinau. 11. Chisinau: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022.
- Cubreacov, Vlad, Lozovanu Dorin, Vitalie Ajder et al. *Crihana Veche: album monografic* [Crihana Veche: monographic album]. Bucharest: Editura Institutului Cultural Român, 2017.
- Dmitriuk, Victoria, and Alexander Prigarin, “Фотографии в сакральном пространстве дома: Материалы православных-иннокентьевцев” [Photographs in the sacred space of the home: Proceedings of the Orthodox Innokentyevans]. *Revista de Etnologie și Culturologie*, no. 18 (2015): 21–29.
- Dohot, Mihai and Vladimir Nichiforov. “Mărturiile fotografice ale compozițiilor biologice executate de Franz Ostermann în colecțiile MNEIN” [Photographic records of Franz Ostermann’s biological compositions in the MNEIN collections]. In *Perspective contemporane în etnologie, muzeologie și științele naturii: Programul și rezumatele comunicărilor* [Contemporary perspectives in ethnology, museology and natural sciences: program and abstracts], Edition XXXII, October 22, 2021, 40–41. Chisinau: Editura „Lexon-Prim”, 2021.
- Dohot, Mihai. “Fotografii și maștri ai fotografiei într-un album inedit din colecțiile MNEIN (II)” [Photographers and masters of photography in a unique album from the MNEIN collections (II)], *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, no. 27 (2017): 173–182.

- Dohot, Mihai. "Stil și eleganță în fotografia basarabească în cea de-a doua jumătate a secolului XIX" ["Style and elegance in Bessarabian photography in the second half of the 19th century"]. *Tyragetia. Serie nouă*, no. 2 (2017): 147–162.
- Dohot, Mihai. *Imaginile fotografice de epocă – sursă de cunoaștere a societății basarabene (1854-1944)* [Vintage photographic images – a source of knowledge of Bessarabian society (1854-1944)]. Chisinau: Tipocart Print, 2022.
- Dolghi, Adrian and Alina Felea. *Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)* [Illustrated Ethnohistorical Atlas of Bessarabia (1812-1918)]. Chisinau: S.n., 2017.
- Dolghi, Adrian and Alina Felea. *Atlas etnoistoric ilustrat al Basarabiei (1812-1918)* [Illustrated Ethnohistorical Atlas of Bessarabia (1812-1918)], revised and updated edition. Iași: Editura Universității A. I. Cuza, 2021.
- Dolghi, Adrian. "Evoluția instituțională a cercetărilor etnografice în cadrul Academiei de Științe a Moldovei (1946–1969)" [The institutional evolution of ethnographic research at the Academy of Sciences of Moldova (1946-1969)]. In *Salvgardarea și conservarea digitală a patrimoniului etnografic din Republica Moldova* [Safeguarding and digital preservation of the ethnographic heritage of the Republic of Moldova], Edition 1, 13 december 2022, 13–29. Chisinau: Notograf Prim SRL, 2023.
- Hasnaș, Maria. "Fotografia – document și exponat. Retrospectivă" [Photography – document and exhibit. Retrospective]. *Tyragetia*, no. IV-V (1997): 287–291.
- Hasnaș, Maria. "Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia" [Some considerations on the history of photography in Bessarabia]. *Tyragetia*, no. IV-V (1997): 203–208.
- Isac, Ina. "Fotografia ca sursă de cercetare și salvagardare a meșteșugului de realizare a hainelor tradiționale pentru sezonul rece" [Photography as a source for researching and safeguarding the craft of making traditional clothes for the cold season]. In *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică: Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică* [Modern ethnological research methodologies and techniques: Visual documentation as a source of ethnographic knowledge], Edition 3, 4 october 2022 Chisinau. 16. Chisinau: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022.
- Lukianet, Olga. "Фотографии семейного альбома О. Я. и А. М. Плэмэдялэ, как историко-этнографический источник" [Photographs of the family album of O. J. and A. M. Plamediale as a historical and ethnographic source]. *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie Nouă)*, no. 21 (2014): 53–58.
- Nikolaev, Nikiphor. "Рост социалистической культуры молдаван села Журь" ["Growing socialist culture of Moldovans in the village of Jura"], *Советская этнография*, no. 2 (1951): 73–84.
- Ploșniță, Elena. *Fotografia basarabească* [Bessarabian photography]. Chisinau: Cartdidact, 2005.
- Popescu, Ioana. "Documentarea vizuală monografică, de la 'Tipuri' la Țărani" [Monographic visual documentation, from "Types" to Peasants"]. *Transilvania*, no. 8-9 (2016): 44–55.
- Potârniche, Mihai. *Antologia fotografiei basarabene* [Anthology of Bessarabian photography]. Chisinau: Ed. Princeps, 2014.
- Susai, Stefan. "Rolul fotografiei documentare în cercetările etnografice: recuperarea fotografiilor vechi în redarea imaginii oamenilor, a obiceiurilor și a satelor de odinioară" ["The role of documentary photography in ethnographic research: the recovery of old photographs in the image of people, customs and villages of the past"]. In *Metodologii și tehnici moderne de cercetare etnologică : Documentarea vizuală ca sursă de cunoaștere etnografică* [Modern ethnological research methodologies and techniques: Visual documentation as a source of ethnographic knowledge], Edition 3, 4 october 2022 Chisinau. 17. Chisinau: Institutul Patrimoniului Cultural, 2022.
- Țurcanu, Ion, and Mihai Papuc. *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918 = Bessarabia in the Act of the Great Union of 1918*. Chisinau: Știința, 2017.
- Zelenciuc, Valentin and Iurii Popovici, Ludmila Loscutova. *Sărbătorile și ritualurile sovietice – mijloc important de educație comunistă a oamenilor muncii* [Soviet holidays and rituals - important means of communist education of working people]. Chisinau, 1977.
- Zelenciuc, Valentin. *Costumul scenic moldovenesc: Raioanele de nord ale Moldovei* [Moldovan stage costume: Northern districts of Moldova]. Chisinau: Timpul, 1985.
- Zelenciuc, Valentin. *Молдавский национальный костюм = Moldavian national costume*. Chisinau: Timpul, 1985.

Viața și credința în neoliticul și eneoliticul din România, sud-vestul Transilvaniei (I). Câteva caracteristici ale plasticii antropomorfe (7400 BP - 5000 BP)

Anamaria TUDORIE & Sabin Adrian LUCA

Lucian Blaga University of Sibiu, Department of History, Heritage, and Protestant Theology
Heritage and Socio-Cultural History Research Centre
Corresponding author emails: anamaria.tudorie@ulbsibiu.ro, sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro

Life and beliefs in the Neolithic and Chalcolithic of Romania, southwestern Transylvania (I) Some characteristics of anthropomorphic plastic art (7400 BP - 5000 BP)

Abstract: The ideas presented in this paper are being focused on the results of the archaeological research on the prehistoric period sites of Lucian Blaga University of Sibiu and other archaeological excavations conducted by the specialists from the university specialized in Prehistory, and by the ones from Brukenthal National Museum. Ever since the Paleolithic era, with the appearance of *Homo sapiens fossilis*, we see the first, timid and rare, achievements related to anthropomorphic sculpture. Until now, the representation known as the Venus of Willendorf was famous, but the latest major discovery of this kind, fortunately, comes from a Romanian archaeological site, Poiana Cireșului (Neamț County). We observe that during this period, anthropomorphic representations have more the characteristics of idols/statuettes, not focusing on the facial features, but only on those of the body: sexual attributes and the exaggerated rendering of the characteristics of the female human body. After the year 7400 BP, we might think that this tradition, that of depicting the human body, the human being, in the form of idols/statuettes, to which the community shows respect, is continued. In several synthesis works, thousands of pieces of Neolithic and Chalcolithic sculpture have been published, where one can see the great diversity of these for the period analyzed, in Europe and in broader areas around this continent.

Keywords: Prehistory, Neolithic, Late Neolithic, Eneolithic, beliefs, plastic-art, anthropomorphic objects

Citation suggestion: Tudorie, Anamaria and Sabin Adrian LUCA. "Viața și credința în neoliticul și eneoliticul din România, sud-vestul Transilvaniei (I). Câteva caracteristici ale plasticii antropomorfe (7400 BP - 5000 BP)." *Transilvania*, no. 10 (2024): 90-96.

<https://doi.org/10.51391/trva.2024.10.10>.

Încă din epoca paleolitică, odată cu apariția lui *Homo sapiens fossilis*, vedem primele, timide și rare, realizări legate de plastica antropomorfă. Dacă până acum era celebră reprezentarea numită *Venus din Willendorf*¹, ultima mare descoperire de acest fel, provine, din fericire, dintr-un sit arheologic românesc,

1. Statueta a fost descoperită în anul 1908 în apropiere de localitatea Willendorf (Austria), iar recent un nou studiu aduce informații deosebit de importante cu privire la origine materialului din care aceasta a fost realizată: Gerhard W. Weber, Alexander Lukender, Mathias Harzhauser, Philipp Mitteroecker, Lisa Wurm, Lisa-Maria Hollaus, Sarah Kainz, Fabian Haack, Walpurga Antl-Wiser, Anton Kern, „The microstructure and the origin of the Venus from Willendorf”, *Scientific Reports* 12, 2926 (2022).

cel de *Poiana Cireșului* (județul Neamț)². Observăm că în perioadă aceasta reprezentări antropomorfe au mai mult caracteristicile unor idoli/statuete, neinteresând trăsăturile fizionomice ale feței, ci doar cele ale trupului: atribute sexuale și redarea mult peste măsură a caracteristicilor trupului uman feminin. După anul 7400 BP am putea gândi că această tradiție, cea a redării trupului uman, a omului, sub forma idolilor/statuete, la care comunitatea să manifeste respectul, este continuată. În câteva lucrări de sinteză s-au publicat mii de piese ale plasticii neolitice și eneolitice, în care se poate vedea marea diversitate a acestora pentru perioada analizată, în Europa și pe arii mai largi în jurul acestui continent³. Spre surprinderea noastră, cea mai veche relicvă a plasticii antropomorfe pe care am descoperit-o în arealul de cercetare din Transilvania al colectivului mai sus menționat, este o parte dintr-o statueta, o operă a artei cele mai vechi din neolitic, **fața umană de la Cristian I** (județul Sibiu)⁴.

Așa cum se poate observa din fotografia alăturată, cu scara de dimensionare aferentă, masca este una de tip miniatural (înălțime: 64,0 mm, lățime: 31,17 mm), iar realismul cu care aceasta a fost realizată este impresionant. Gura este întredeschisă (lungimea buzelor: 24,5 mm), iar modul în care buzele au fost modelate sugerează ideea de mișcare. La rândul-i, nasul este realizat perfect, nările fiind reprezentate prin incizii fine. Ochii, de tip migdalat, alungiți, având dimensiunile: lungime: 18,57 mm, iar lățimea maximă: 6,21 mm) s-au conservat doar parțial însă, cu toate acestea, impresia de tridimensionalitate a globului ocular se păstrează până astăzi. Se remarcă pomeții reliefați și incizii ușoare, aproape imperceptibile pe frunte.

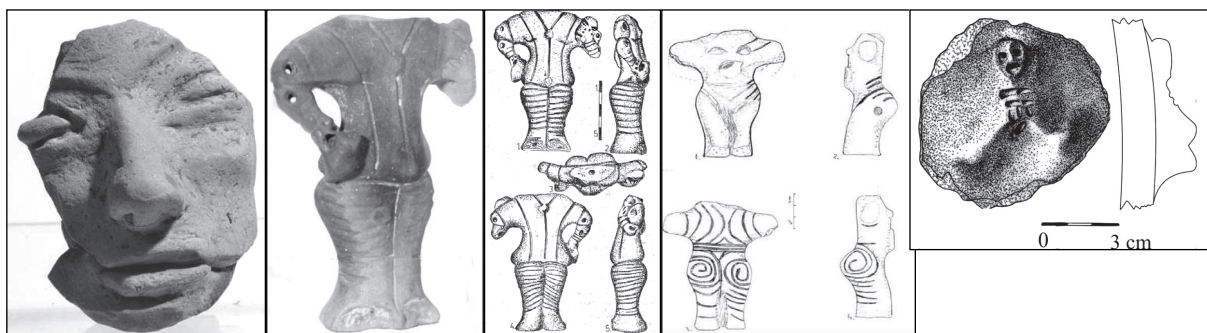

Figura 1: Masca de la Cristian I, Fig. 2. Statueta de la Liucova (fotografie), apud Luca, „Date despre statueta de la Liucova II”, Foto 3. Statueta de la Liucova (desen), apud Luca, Dragomir, „Date cu privire la o statueta inedită...” fig. 4 Fig. 4. Statueta de la Liucova II, apud Luca, „Date despre statueta de la Liucova II”, Fig. 1, Fig. 5. Femeie născând. Fragment ceramic, apud Luca, Perianu, „Turdaș-Luncă. 2011 preventive campaign”, Drawing.

Piesa a fost pictată în vechime pe toată suprafața feței cu culoare roșie (posibil ocră), care s-a păstrat doar pe anumite locuri. Materialul din care aceasta a fost realizată este un lut fin, nisipos, cu pleavă tocată mărunț, iar arderea a fost una bună. Masca a fost descoperită cu partea inferioară a gurii ruptă din vechime, fiind așadar supusă unui ritual de desprindere, fragmentare. Inițial, masca a fost parte a unui vas de cult, dispusă în zona gâtului unei posibile modelări integrale a personajului, fiind decupată (masca), în mod intenționat, de acolo. Ideea din spatele detașării acestei măști este pusă în legătură cu păstrarea amintirii personajului portretizat, o practică comună în perioada supusă analizei noastre⁵. Totodată, merită amintit aici și contextul arheologic în care această piesă a fost descoperită. În partea

2. Elena Cristina Nițu, Randall White, Marin Cârțumaru, Ovidiu Cîrstina, Florin Ionuț Lupu, Marian Leu, Mihai Straticiu, Tiberiu Bogdan Sava, Adrian Bălășescu, Mihaela Manea, Stelian Grigore, Robert Sîrbu, „A new Paleolithic female figurine from Piatra Neamț, Romania”, *L'Anthropologie* 127 (January-March 2023), 103103.

3. Doug Bailey, *Prehistoric figurines. Representation and Corporeality in the Neolithic* (London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 2005); Svend Hanssen, “Neolithic figures in Anatolia”, în *The Neolithic in Turkey. 10500-5200 BC: environment, settlement, flora, fauna, dating, symbols of belief, with views from North, South, East, and West*, eds. Mehmet Özdoğan, Neziha Başgelen, Peter Kuniholm (Istanbul: Archaeology & Art Publications, 2014).

4. Sabin Adrian Luca, *Viața trăită sub zei. Situl Starčevo-Criș I de la Cristian I, județul Sibiu, România / Living under the Gods. The Starčevo-Criș I site from Cristian I, Sibiu County, Romania* (Suceava: Editura Academiei Române, Editura Karl A. Romstorfer, 2015): 202, 205.

5. Heiner Schwarzberg, *Durch menschliche Kunst und Gedanken gemacht* (München: Verlag Marie Leidorf GmbH, 2011), Taf. 10/3; 11 (în text); Taf. 1/3, 5a2-5, 7/1, 3; 11-12; 14-15; 23/1; 25-27; 33/2-5; 34-37; 47/3; 48; 56/1, 4; 66; 73; 75; 76/1; 77/1; 81; 87; 89-91; 92/1; 94-95; 100-101; 1023-4; 103-105; 110-111; 116; 123/1, 3; 127; Svend Hansen, *Bilder von Menschen der Steinzeit* (Mainz: Philipp von Zabern, 2007), vol. 2, fig. 40/1; 95/1; 95/2; 119; 200/9.

de est a *sanctuarului format din gropi rituale* de la Cristian I a fost identificată o groapă cu mai multe morminte, mai precis șase schelete umane. Locuința, numită *Casa morților*, pune practic capăt funcționării sanctuarului menționat mai sus, fiind construit „peste” aceste, tăind complexe arheologice anterioare din componența sa. Din cauza dimensiunii acestei amenajări, comparând situația cu cea a altor locuințe datate în perioada (Starčevo-Criș I), nu se poate admite ca având o funcționalitate de locuință de zi cu zi, dar luând în calcul și artefactele descoperite aici, publicarea cercetării susține ideea ca prin această construcție se „pecetluia” părăsirea sanctuarului de gropi⁶.

Recent, un studiu interdisciplinar a adus noi informații cu privire la datarea acestor complexe arheologice⁷ dar, pentru cunoașterea de către publicul larg a piesei descrise cu acest prilej informații au fost publicate și în revista *Magazin istoric*⁸. Neoliticul vechi, faza de început, mai prezintă statuete din lut. Acestea sunt o îngemănare între vechile piese antropomorfe paleolitice având atributele sexuale extrem (abuziv) de bine reliefate, dar cu capul și uneori brațele bine reliefate, numite *Venus*. Remarcăm în România statueta numită *Venus de la Zăuan*⁹ statueta de același tip de la *Tășnad-Sere*¹⁰ și fragmentul de statueta de la *Cristian III*¹¹. Contemporană cu această piesă, cea antropomorfă de tip *Venus*, apare, tot în situl de la *Zăuan-Cimitirul reformat*, o mască antropomorfă (?) realizată din lut, de formă aproximativ triunghiulară¹². Această piesă, este, din punct de vedere cronologic relativ, contemporană cu a doua și ultima parte a neoliticului timpuriu, când mai sunt încă migrații și pendulări de populație dinspre Orient, așa cum sunt cele de la *Merșani*, *Situl II*¹³. Odată cu acest moment, se pare că într-o mare parte a Europei de sud-est, mai ales în cultura *Vinča* (nou-venită) și alte fenomene culturale înrudite, înfloresc idolii antropomorfi. Poziția acestora este statică: cu picioarele lipite și folosite ca postament, cu mâinile puțin reliefate, sunt îmbrăcate și au mască, în fazele vechi privind în sus cu fața înclinată la 45 grade și odată cu evoluția culturii *Vinča* ajung să aibă masca trapezoidală¹⁴.

Masca de la Zăuan ne arată în mod clar și cert faptul că ritualul mascării și demascării se întâmplă contemporan cu începutul culturii *Vinča*, faza A. Deci, era de așteptat ca acest ritual să fie puternic evidențiat în cazul în care reprezentările antropomorfe din cultura *Vinča* sunt de fapt șamani, vraci sau preoți ai unui cult al epocii. Pentru noi, obișnuiți cu reprezentanți ai cultului de sex masculin în creștinism, este ciudat faptul că după opinia generală a cercetătorilor perioadei idolii sunt eminate feminini. Odată cu descoperirea piesei numită **Statueta de la Liubcova** situația idolilor culturilor din zona central și sud-est europeană s-a clarificat¹⁵. Statueta este realizată din lut fin, având în compoziție și pietricele, colorată o culoare brun-roșcată. Este acoperită cu un slip fin, de culoare neagră, exfoliat, mai ales pe părțile laterale. Arderea este una foarte bună. Dimensiunile sale sunt: înălțime: 11,9 cm, lățimea maximă, măsurată în zona coatelor: 9,1 cm, iar lățimea tălpilor: 4,4 cm. În ceea ce privește forma piesei, se remarcă *steatopigia*, precum și o lățire în zona tălpilor, care îi asigură stabilitatea pe verticală. Elementele care sugerează sexul feminin (pe lângă *steatopigia* pronunțată) sunt: modelarea plastică a sânilor și forma pântecului. Brațul drept este îndreptat spre șold, iar cel stâng este adus către

6. Luca, *Viața trăită sub zei*: 197-202.

7. Sabin Adrian Luca, Raluca Teodorescu, Florentin Perianu, Oana Gâza, Mirela Mihon, Doru Păceșilă, „Noi date radiocarbon obținute din analiza mormintelor datate în primul val neolitic, provenind din situl arheologic de la Cristian I, jud. Sibiu, România”, în ed. Vasile Diaconu, *Ab Lapide ad Metallum. Studia in honorem Professoris Marin Cărciumaru* (Brăila & Piatra Neamț: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Editura „Constantin Matasă”, 2022).

8. Sabin Adrian Luca, „«Brâncuși» înainte de Brâncuși”, *Magazin Istoric*, iunie 2021.

9. Éva Lakó, „Piese de cult din așezarea neolitică de la Zăuan (județul Sălaj)”, *Acta Musei Porolissensis*, I, 1977: Fig. 2.1-4.

10. Neța Iercoșan, Sabin Adrian Luca, „Noi descoperiri de artă plastică antropomorfă preistorică din zona Careiului”, *Analele Banatului*, S.N., Arheologie – Istorie, 6, 1998.

11. Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Anamaria Tudorie, Florentina Marțiș, *Cristian III: Realități cronologice și culturale preistorice dovedite prin cercetările preventive* (Suceava: Editura Karl A. Romstofer, 2017).

12. Éva Lakó, „Piese de cult din așezarea neolitică de la Zăuan (județul Sălaj)”, *Acta Musei Porolissensis*, I, 1977: Fig. 5.1.

13. Sabin Adrian Luca, Florentin Perianu, Adrian Luca, Anamaria Tudorie, Ana-Maria Păpureanu, *Oameni și zei. Un sanctuar al neoliticului timpuriu?* (Sibiu: Editura Muzeului Național Brukenthal, 2022).

14. Toate aceste atribute, atât acelea pentru neoliticul timpuriu, cât și cele pentru neoliticul dezvoltat sunt excelent evidențiate în: Gheorghe Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, vol. I-II (Cluj-Napoca: Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj, 1979).

15. Sabin Adrian Luca, Ion Dragomir, „Date cu privire la o statueta inedită de la Liubcova-Ornița (jud. Caraș-Severin)”, *Banatica* 9 (1987); Sabin Adrian Luca, Ion Dragomir, „Die Statuette von Liubcova-Ornița”, *Dacia Nouvelle Serie*, 33, 1989.

umăr. Statueta este una acefală, capul fiind rupt încă din vechime, dar se pare că s-a încercat fixarea sa ulterioară prin alipirea cu ajutorul unei tije, existând o perforație produsă ulterior realizării sale, înspre zona stângă a corpului, pe gât. Două perforații apar în zona fiecărui braț.

Elementele de vestimentație sunt foarte bine redade. Este vorba despre două piese: o cămașă și o fustă tip pantalon, sugerată de două fâșii de material. Pe lângă cele două elemente, mai sunt reprezentate: un pandantiv care prinde materialul cămășii în zona decolteului, două brățări care fixează materialul mânecilor, pe brațe și posibil un șnur care a fost folosit pe post de brâu pentru a susține fusta.

Mâna stângă a piesei, adusă către umăr prezintă o mască, realist realizată, cu ochii oblici sugerați prin două incizii adânci, la fel și gura. În mâna stângă se află un vas, de tip *askos*, interpretat ca fiind un recipient folosit în ritualul libației. Mai mult, după câțiva ani de la publicarea acestei piese, s-a descoperit o a doua, în același sit, și tot întâmplător¹⁶. Văzând starea de conservare a celor două piese, putem să facem astăzi unele observații în plus, față de modul în care au fost descoperite acestea. Prima piesă se află într-o stare de conservare foarte bună, arătând, mai degrabă, ca un bun cultural scos dintr-un depozit arheologic în urma unei săpături, nu întâmplător, cum ne-a comunicat autorul descoperirii. Noi am cercetat sistematic în 1985, 1987 și 1990. După toate probabilitățile piesa face parte din lotul 1985 care a fost cel mai bogat în descoperiri. Credem că unul dintre muncitori a „predat-o” mai târziu. A doua piesă, este extrem de rulată de ape și, de data aceasta, este în mod cert scoasă din depozitul arheologic (stratul de cultură) prin activitatea de spălare a Dunării asupra malului, odată cu nașterea barajului Hidrocentralei Porțile de Fier I. Statueta are un aspect poros și se distinge pietricele de mici dimensiuni în compoziția lutului din care a fost realizată. Culoarea sa este brun-cărămizie, cu slip exfoliat și cu o ardere foarte bună. Dimensiunile sunt: înălțime: 11,3 cm, lățimea maximă, măsurată în zona coatelor: 8,2 cm, lățimea tălpilor: 3,8 cm. Se remarcă, și în acest caz o steatopigie pronunțată, cu zona tălpilor lățită, pentru o mai bună stabilitate. Brațele statuetei sunt rupte încă din vechime în zona coatelor. Se distinge în mod clar elementele de vestimentație, dar și cele ale obiectului de cult, vasul de libație. Și în acest caz, lipsește capul, fiind rupt în vechime. Brațele statuetei par a fi fost găurite transversal, după cum ne arată o urmă de perforație ce se poate distinge studiind zona cotului din dreapta piesei, lucru caracteristic o bună bucată de vreme în cultura Vinča, mai ales în fazele târzii ale culturii¹⁷.

Ca lucrurile să fie definitiv puse la punct, și în cercetările de la Uivar s-a descoperit o mască din lut, care confirmă existența acestui obicei în vremea neoliticului¹⁸. În Transilvania, după primul val Vinča A, pe teritorii aflate în zona intersecției râului Strei cu Mureșul, pe o suprafață de aproximativ 80-100 km² se naște o cultură arheologică total deosebită de cea vinciană, evoluând în paralel cu aceasta, cultura Turdaș. Una dintre caracteristicile acestei culturi o reprezintă plastica antropomorfă, statuetele neputând fi numite idoli deoarece nu sunt mascate, au trăsăturile feței realiste și trupul la fel. Între cele mai reprezentative piese ale culturii Turdaș este o **statuetă masculină de la Orăștilor-Dealul Pemilor**, punct X₂. Vedeti, de la bun început, că există și personaje masculine, iar după cum se dispune această descoperire, neoliticii ne-au lăsat simbolistica unei perechi antropomorfe. Cultura Turdaș are, în consecință, o altă rădăcină decât cultura Vinča și evoluția acesteia în Banat și Transilvania. Statueta în discuție este realizată din lut fin, având o ardere bună, iar culoarea variază de la cărămiziu spre galben și flecuri cenușii. Dimensiunile sale sunt: înălțime: 11,9 cm, lățime maximă: 6,1 cm. Singurele piese vestimentare sunt un brâu, redat prin trei incizii late în jurul șoldului, o apărătoare de sex, redată prin șase incizii adânci, legată printre fese, de brâu, cu un șnur, redat printr-o incizie și trei coliere de dimensiuni diferite, vizibile în zona pieptului. Personajul a fost realizat cu detalii amănunțite: talpa piciorului prezintă toate cele cinci degete, fesele sunt bine redade, la fel mâinile, înfipte în brâu. În ceea ce privește fizionomia feței, remarcăm nasul, gura și ochii. Părul este și el redat prin tăieturi scurte în zig-zag. Un element interesat îl reprezintă o gaură (diametrul 0,5 cm) realizată în spatele statuetei, în zona rinichiului stâng. Trebuie amintită aici și fragmentul de vas cu o **aplicație antropomorfică descoperit în cadrul săpăturilor de salvare din situl de Turdaș-Luncă**, campania 2011, Sector B, complex 341-2¹⁹.

16. Sabin Adrian Luca, „Date despre „Statueta de la Liubcova II”, jud. Caraș-Severin”, *Acta Terrae Septemcastrensis*, 1, 2002.

17. Sabin Adrian Luca, „Contribuții la istoria artei neolitice. Plastica așezării de la Liubcova-Orni (jud. Caraș-Severin)”, *Banatica*, 10, 1990.

18. Wolfram Schier, Florin Drașovean, „Masca rituală descoperită în tellul neolitic de la Uivar (jud. Timiș)”, *Analele Banatului XII-XIII* (2004-2005).

19. Sabin Adrian Luca, Florentin Perianu, „Turdaș-Luncă. 2011 preventive campaign, Sector B. Feature 341-2. A ritual pit? Turdaș, culture, phase III”, *Acta Terrae Septemcastrensis*, XVIII (2019).

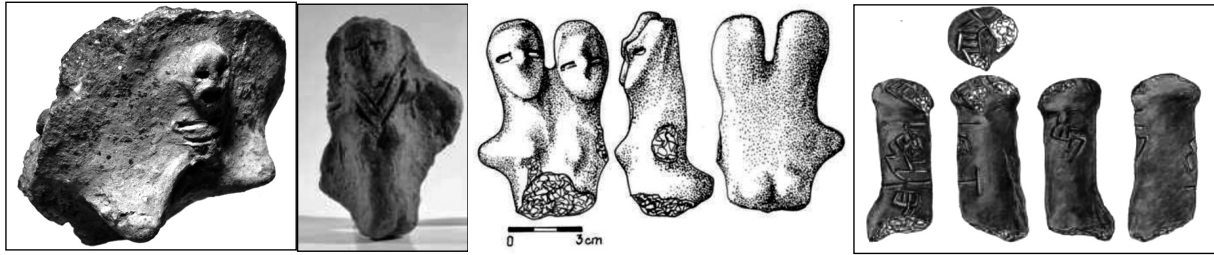

Fig. 6. Femeie născând. Fragment ceramic, *apud* Luca, Perianu, „Turdaș-Luncă. 2011 preventive campaign”, Photo 12. 1, Fig. 7. Tărtăria-Gura Luncii. Tell. L.XVI. „Prometeu”, *apud* Luca, „Tărtăria rediviva”, Foto 214, Fig. 8. Tărtăria-Gura Luncii. Tell. C.LVII. Statuetă antropomorfă dublă, *apud* Luca, „Tărtăria rediviva”, Fig. 147, Fig. 9. Tărtăria-Gura Luncii. Tell. Groapa dintre locuințele L.XII și L.XIII, *apud* Luca, „Tărtăria rediviva”, Fig. 142/1.

Compoziția și dimensiunea fragmentului de vas indică faptul că acesta era unul de uz comun, fiind degresat cu nisip cu bobul mare și măr. Culoarea exterioară este galben-roșcat, iar cea interioară negru. Arderea a fost una bună. Aplicația are următoarele dimensiuni: înălțimea maximă: 7,5 cm, lățimea maximă: 7,6 cm și grosimea maximă: 3,5 cm.

Reprezentarea indică un personaj feminin, într-o scenă de naștere. Ochii sunt redați larg deschiși, disproporționați, sugerând durerea, la fel și forma în care a fost redată gura indicând un strigăt. Picioarele sunt depărtate, iar vulva este dilatată, pregătită pentru naștere. Această piesă este unică în zona europeană, în ceea ce privește realismul cu care ea a fost realizată, dar și tridimensionalitatea sa. Spre finalul acestei sinteze, am decis să prezentăm, câteva descoperiri extrem de importante pentru tema abordată, provenind din bine-cunoscutul sit arheologic Tărtăria, punctul *Gura Luncii*. În timpul cercetărilor preventive de aici²⁰, a fost identificat un artefact (parte a unui gât de vas) pe care a fost reprezentat, prin tehnica *altoreliefului*, un **personaj feminin**²¹. Vasul de pe care a fost desprins acest personaj era unul încadrat în categoria grosieră, având nisip cu bobul mare și pietricele ca degresant, o culoare cărămizie și ardere secundară. Atributele feminine sunt reprezentate de sâni. Fața este mascată cu o mască de formă aproximativ pentagonală, iar poziția mâinilor este una de „crucificare”. În partea superioară a corpului prezintă o ornamentație în formă unghiulară, realizată prin incizii umplute cu alte ornamente făcute prin impresiune. Dimensiunile acestei piese sunt: înălțime: 9,2 cm, lățime maximă, în zona unde mâinile se sfârșesc: 7 cm. Piesa, care a fost încadrată cronologic în faza A a culturii Vinča, are cea mai apropiată analogie cu o alta descoperită în situl de la Turdaș²². Cea de la Turdaș, realizată în manieră mai degrabă petreșteană, are pe umărul stâng reprezentată, prin incizare, o pasăre, iar mai la stânga, tot prin incizare este redat un personaj uman. Sub brațul stâng apar alte incizii, care au fost însă dificil de interpretat. Ambele piese în discuție, par a fi „conectate”, „legate” de vasul din care fac parte cu ajutorul unor serii de incizii.

Alte descoperiri similare, încadrare de către specialiști ca fiind „orante” sau „dansatoare” au fost descoperite la Sânpetru German²³, Zorlențu Mare-*Icreliște*²⁴, Limba²⁵, Șoimuș-*la Avicola* (Ferma 2)²⁶.

20. Sabin Adrian Luca, *Tărtăria rediviva* (Alba Iulia: Editura Muzeului Național Brukenthal, Editura Altip, 2016).

21. Sabin Adrian Luca, Adrian Luca, „Prehistoric signs and symbols in Transylvania (3). «Prometheus» before Prometheus. The Neolithic and Aeneolithic settlement from *Tărtăria-Gura Luncii* (Alba County)”, *Acta Terrae Septemcastrensis* XIV (2015).

22. Marton Roska, *Die Sammlung Zsófia von Torma* (Cluj, 1941): Tab. CXXI/6; Joan Marler, ed., *The Danube Script. Neo-Eneolithic Writing in Southeastern Europe* (Sebastopol & California: Institute of Archaeomithology, 2008), 94; Zoia Maxim, Gheorghe Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, Marco Merlini, „Catalogue of Signs”, în *The Danube Script in the light of Tărtăria and Turdaș discoveries. Exhibition Catalogue*, ed. Zoia Maxim, Joan Marler, Viorica Crișan (Cluj-Napoca: Mega, 2009), Cat. 92.

23. Anton Nițu, *Venus din Sânpetru German, județul Arad*, *Ziridava*, 3-4 (1974): 24-36.

24. Gheorghe Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, Marco Merlini, *Tărtăria and the secret tablets* (Cluj-Napoca: Mega, 2011), 115, Fig. VI.8b.

25. Marius-Mihai Ciută, Cristian-Titus Florescu, *Preliminary considerations regarding Vinča anthropomorphic figurines discovered in archaeological site Limba-Oarda de Șos, Sectors: Bordane, Șesu' Orzii and Vărăria*, *Acta Terrae Septemcastrensis* IX (2010): fig. 26.

26. Cristian Eduard Ștefan, Radu Petcu, Răzvan Petcu, *Reprezentări antropomorfe din așezarea neolitică de la Șoimuș-*la Avicola* (Ferma 2), jud. Hunedoara*, *Studii de Preistorie*, 10, 2013: 50-52, pl. IV/1-3; V-VII.

Tot cu ocazia cercetărilor preventive de la Tărtăria-Gura Luncii a fost descoperită o **statueta dublă**²⁷ indicând prezența, și aici, a cultului perechii sacre. Piesa este fragmentară, spartă în vechime în partea sa inferioară și a fost realizată din lut degresat cu nisip fin, culoarea cărămiziu-gălbuie, cu o ardere bună. Dimensiunile sale sunt: înălțime: 8,7 cm, lățime: 5,8 cm și grosime 3,6 cm. În partea stângă, cum privim imaginea de la Figura 8 regăsim personajul masculin, iar în partea dreaptă, cel feminin. Această interpretare a rezultat în urma prezenței diformismului sexual în realizarea piesei: personajul masculin având dimensiuni mai mari decât cel feminin. Complexul în care acest artefact a fost descoperit este încadrat din punct de vedere cronologic în faza B a culturii Vinča. Piesa are analogii în situl de la Vinča²⁸, în Serbia și Zorlențul Mare-Icrlişte, Banatul românesc²⁹.

Un ultim caz de reprezentare antropomorfă descoperit la Tărtăria, pe care dorim să îl ilustrăm aici este **o apucătoare/toartă antropomorfă**, parte a unui vas de cult, provenită dintr-o groapă aparținând culturii Petrești³⁰. Această statueta este una cu totul deosebită, având sugerate două fețe, pe părți opuse, asemănătoare cu imaginea zeului roman Ianus, care reprezenta începuturile și tranzițiile, trecerile, în mitologie. Fiind reprezentat cu două fețe (rareori cu patru) acesta avea capacitatea de a privi atât înspre trecut, cât și înspre viitor³¹. Forma acestei apucători este de *phallus*, realizată din lut degresat cu nisip fin, culoare gri-cenușie și ardere bună, iar dimensiunile sale sunt: 7,5 cm înălțime și 2,8 cm lățimea maximă³². Pe partea feței reprezentate cel mai bine (Fig. 9) sub nasul său, au fost incizate două registre cu semne/simboluri. Partea inferioară este subliniată print-o incizie, barată cu o altă în partea stângă, perpendiculară. Între barări se află un personaj redat în mișcare. Sub bara se află un alt simbol, rupt în vechime, posibil antropomorf. Pe creștet găsim cel de-al doilea personaj antropomorf, din care dispăre o parte. Sub a doua față, redată opus primei, există o altă reprezentare, posibil o pasăre³³. Autorul descoperirii consideră că figurina a fost distrusă intenționat, dar și programatic³⁴. Marea majoritate a reprezentărilor antropomorfe aparținând neoliticului și eneoliticului sunt feminine, probabil *zeițe* ale fecundității și fertilității, pregătite să nască copii. În general, descoperirile de acest tip, sunt fragmentate ritualic, așa cum am văzut și în exemplele mai sus prezentate. La baza sistemului religios aparținând neoliticului și eneoliticului stau simboluri feminine legate de cultul fecundității și al fertilității, având rolul și de *Zeită Mamă*, precum și simbolurile antropomorfe masculine, mai rare, e adevărat, îndesindu-se la sfârșitul neoliticului/eneoliticului, dar și cele zoomorfe reprezentate de taur, pentru care vom veni cu exemple și detalii în studiul viitor.

Bibliography

- Bailey, Doug, *Prehistoric figurines. Representation and Corporeality in the Neolithic*. London and New York: Routledge, 2005.
- Ciută, Marius-Mihai, and Cristian-Titus Florescu. "Preliminary considerations regarding Vinča anthropomorphic figurines discovered in archaeological site Limba-Oarda de Șos, Sectors: Bordane, Șesu' Orzii and Vărăria." *Acta Terrae Septemcastrensis* IX (2010).
- Hansen, Svend. *Bilder von Menschen der Steinzeit* [Pictures of Stone-Age People]. Mainz: Philipp von Zabern, 2007.
- Hanssen, Svend. "Neolithic figures in Anatolia." In *The Neolithic in Turkey. 10500-5200 BC: environment, settlement, flora, fauna, dating, symbols of belief, with views from North, South, East, and West*, edited by Mehmet Özdoğan, Neziha Başgelen and Peter Kuniholm. Istanbul: Archaeology & Art Publications, 2014.
- Iercoșan, Neța, and Sabin Adrian Luca. "Noi descoperiri de artă plastică antropomorfă preistorică din zona Careiului" [New prehistoric anthropomorphic plastic-art discoveries from Carei area]. *Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie*, no. 6 (1998).
- Lakó, Éva "Piese de cult din așezarea neolitică de la Zăuan (județul Sălaj)" [Cult plastic-art pieces from the neolithic settlement of Zăuan (Sălaj County)]. *Acta Musei Porolissensis*, I (1977).
- Lazarovici, Gheorghie. *Neoliticul Banatului* [The Neolithic of Banat], vol. I-II. Cluj-Napoca: Comitetul

27. Luca, *Tărtăria rediviva*, 189.

28. Miloje Vasic, *Preistorija Vinča* (Beograd, 1936, 3): 120, S1. 552; 119-120; T.CXVIII, S1. 549.

29. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, 93, fig. 7/14.

30. Luca, *Tărtăria rediviva*, 184-185, fig. 142/1.

31. https://www.greekmythology.com/Myths/Roman/Janus/janus.html?utm_content=cmp=true, accesat la 13.12.2024.

32. Sabin Adrian Luca, „Two Statuettes Discovered at Tărtăria-Gura Luncii in the Campaign of Preventive Researches form 2014-2015 «The Goddess with the Snake» and «Janus»”, *Annales D'Université "Valahia" Târgoviște*, 20 (2018): 37.

33. Luca, *Tărtăria rediviva*, 184-185.

34. Luca, *Tărtăria rediviva*, 184-185.

- pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj, 1979.
- Lazarovici, Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, and Marco Merlini. *Tărtăria and the secret tablets*. Cluj-Napoca: Mega, 2011.
- Luca, Sabin Adrian. "Contribuții la istoria artei neolitice. Plastica așezării de la Liubcova-Ornița (jud. Caraș-Severin)" [Contributions to the history of Neolithic art. The plastic-art from Liubcova-Ornița (Caraș-Severin County)]. *Banatica* 10 (1990).
- Luca, Sabin Adrian. "Date despre 'Statueta de la Liubcova II', jud. Caraș-Severin" [Data about the statuette from Liubcova II, Caraș-Severin County]. *Acta Terrae Septemcastrensis*, 1, 2002.
- Luca, Sabin Adrian. *Viața trăită sub zei. Situl Starčevo-Criș I de la Cristian I, județul Sibiu, România* [Living under the Gods. The Starčevo-Criș I site from Cristian I, Sibiu County, Romania]. Suceava: Editura Academiei Române, Editura Karl A. Romstorfer, 2015.
- Luca, Sabin Adrian. *Tărtăria rediviva* (Alba Iulia: Editura Muzeului Național Brukenthal, Editura Altip, 2016).
- Luca, Sabin Adrian, and Adrian Luca. "Prehistoric signs and symbols in Transylvania (3). 'Prometheus' before Prometheus. The Neolithic and Aeneolithic settlement from *Tărtăria-Gura Luncii* (Alba County)." *Acta Terrae Septemcastrensis* XIV (2015).
- Luca, Sabin Adrian, Adrian Georgescu, Anamaria Tudorie, and Florentina Marțiș. *Cristian III: Realități cronologice și culturale preistorice dovedite prin cercetările preventive* [Cristian III: Chronological and cultural prehistoric realities proved through preventive researches]. Suceava: Editura Karl A. Romstorfer, 2017.
- Luca, Sabin Adrian, and Florentin Perianu. "Turdaș-Lunca 2011 preventive campaign, Sector B. Feature 341-2. A ritual pit? Turdaș, culture, phase III." *Acta Terrae Septemcastrensis* XVIII, 2019.
- Marler, Joan, ed. *The Danube Script: Neo-Eneolithic Writing in Southeastern Europe*. Sebastopol, CA: Institute of Archaeomithology, 2008.
- Maxim, Zoia, Gheorghe Lazarovici, Cornelia-Magda Lazarovici, and Marco Merlini. "Catalogue of Signs." In *The Danube Script in the light of Tărtăria and Turdaș discoveries: Exhibition Catalogue*, edited by Zoia Maxim, Joan Marler, Viorica Crișan. Cluj-Napoca: Mega, 2009.
- Nițu, Anton. *Venus din Sânpetru German, județul Arad* [Venus from Sânpetru German, Arad County]. *Ziridava* 3-4 (1974).
- Nițu, Elena Cristina et al. "A new Paleolithic female figurine from Piatra Neamț, Romania." *L'Anthropologie* 127 (January-March 2023): 103103.
- Roska, Roska. *Die Sammlung Zsófia von Torma* [The Zsófia von Torma Collection]. Cluj, 1941.
- Schier, Wolfram, and Florin Drașovean. "Masca rituală descoperită în tellul neolitic de la Uivar (jud. Timiș)" [The ritual mask discovered in the Neolithic tell from Uivar (Timiș County)]. *Analele Banatului*, XII-XIII (2004-2005).
- Schwarzberg, Heiner. *Durch menschliche Kunst und Gedanken gemacht* [Made by human art and thought]. München: Verlag Marie Leidorf GmbH, 2011.
- Ștefan, Cristian Eduard, Radu Petcu, Răzvan Petcu. *Reprezentări antropomorfe din așezarea neolitică de la Șoimuș-La Avicola (Ferma 2), jud. Hunedoara* [Anthropomorphic representations from the Neolithic settlement of Șoimuș-La Avicola (Ferma 2), Hunedoara County]. *Studii de Preistorie* 10 (2013).
- Vasic, Miloje, *Preistorija Vinča* [Prehistory of Vinča] (Beograd, 1936).
- Weber, Gerhard W. et al. "The microstructure and the origin of the Venus from Willendorf." *Scientific Reports* 12, no. 2926 (2022).